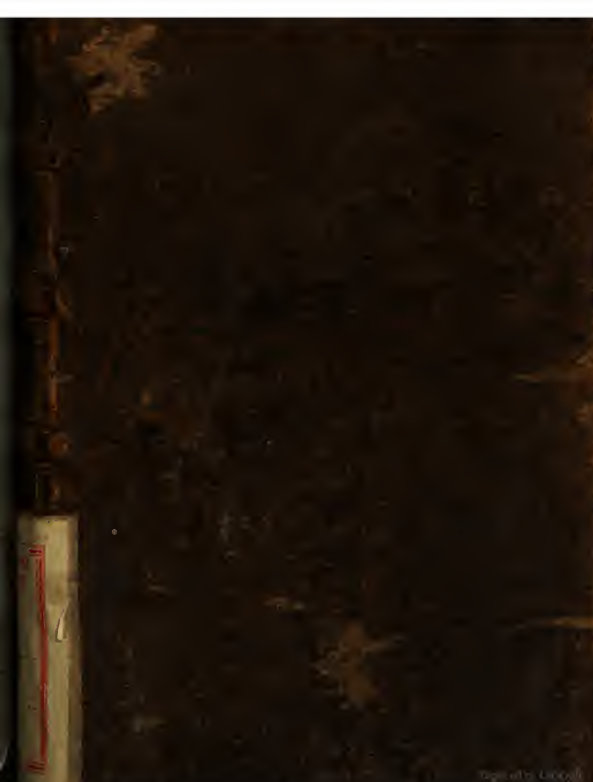


ONVS MEVM LEVE

DE VITA B. HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaschæ Fundatoris

LIBRI. IV.

AVGVSTINO TVRTVRA

eiusdem Congregationis Clerico Regulari

AVCTORE.



PAPIÆ

Apud Ioannem Baptistam Rubeum

1629

Admodum Reu. Patri Nostro
D.
PETRO PORRO
Congregationis Somaschæ, et Doctrinæ Christianæ in Gallia Præposito Generali.

D. D. Sebastianus Scolia, & Io. Stephanus Agnesius eiusdem Congreg. Sacerd.

F.



Nter cætera miracula, quibus ad suprema tuæ dignitatis auspicia Religio Somaschæ multum, vel ad nostri sæculi genium se promeruisse cognoscit Ad. Reu. Pater: illud non postremo loco reponit, quod ad præclarum tui nominis omen, ex quo te primum summo Præsule inaugurata spem vltra Pomerij sui fines cępit extendere, præclarum Patris Augustini Turturæ de Institutoris nostri

vita multorum annorum opus ab interitu reuocatum fuit, & sane par erat, vt Beati Patris nostri Hieronymi famæ gloria illũ patronum, & vindicem æternitatis haberet, quem auctoritatis Vicarium constituit æmulatio pietatis. Accipe igitur humanissime Antistes librum hunc patrocinij sobolẽ tui, & qui Phœnicis in morem ad meritorum tuorum solem reuixit, iam in hunc augustissimi sinus orientem delatus, hic vbi virtutes omnes, vel æterno, vt sic loquar, æuo fruuntur, velut in cælo de tempore triumphet; nos interim, quibus non vulgari diuinæ prouidentiæ dono contigit in parendi tibi sortem vocatos esse, non desinemus gratulari pertenui fortunæ nostræ, quod tàm præclaro in opere nonnullam partem habere officij contigerit, atq; præbere tibi cum libro, quem typis recudendum curauimus, perpetuæ pietatis authoramentũ. Vale.

D. AVGVSTINI TVRTVRÆ

PRÆPOSITI GENERALIS Clericorum Regularium Congregationis Somaschæ, Et Doctrinæ Christianæ in Galliâ.

Ad Patres, & Fratres eiusdem Congregationis.

Pastoralis exhortatio ad B. Hieronymi vitæ lectionem, & imitationem.



OGITANTI mihi sæpè numero, & memoria sapientis oraculum repetenti. *Laudemus viros gloriosos, & Patres nostros in generatione sua.* Sæpiùs etiam in mentem venit hoc me debere pietatis officium B. Hieronymo Æmiliano nostræ Somaschensis Congregationis parenti optimo, nonnullisque eiusdem socijs, quorum præclarè gesta ab alijs quidem ante me litteris mandata, sed adeò mutila, & imperfecta animaduertebam, vt permulta de illis, eaque insignia posteritatem laterent, suaque fraudaretur laude diuina bonitas; & B. Hieronymi, aliorumq; virtus, & magno carerent pietatis fructu; qui eo duce spirituali militiæ in hac nostra Congregatione nomina dedissent: animum igitur aliquando adieci ad

Eccles. 44.

vniuersa, quæ de B. Hieronymo colligere possem, certo ordine exscribenda: & factum est Deo benè iuuante, vt ardens in B. Hieronymi obsequium animus, inter innumera penè obiecta impedimenta opus tandem ad exitum perduxerit; quo euentu factũ erat meæ in B. Hieronymũ, eiusque socios pietati satis, nec vlterius modo ferebantur vota, sed iacebat opus in aduersarijs quale quale primo illo scribẽtis ardore exciderat, donec adhibita per otiũ aridiore pumice, seu asperiore lima liceret aliquando non malè expolitum in lucé proferre: cùm noua hæc publicaque persona Præpositi Generalis nõ multo post mihi imposita fecit, vt scriptiunculã hanc obliuioni penè traditam respicerem, eamque vobis potissimũ, Patres, hoc tempore oblatam, & dicatam esse voluerim: non tam de operis elegantia, & nitore, quàm de Pastorali meo munere, vestroque spirituali profectu solicitus; elegantioris enim scriptoris laudem negligere haud grauatè poteram; propterea quod vt nullam mihi scribendæ historiæ peritiam arrogo, ita nullius plausum in eo genere ambio. Sed onus Pastoralis curæ, quo vestram in spirituali vita solicitudinem in dies promouere, acriusque incitare cogor, vel negligenter petractasse, non nisi magno cũ salutis nostræ periculo futurum intelligebam. Quo circa cum alias sæpe mu tis modis, tùm vero in præsenti hac B. Hieronymi vita vos omnes quãtum possum ad maiores vitę spiritualis progressus, quasi acutissimis calcaribus admotis, vrgebo.

Cur enim vos Patres religiosæ vitæ studijs addictos non multo facilius ad maiora pietatis incremẽta hac vna ratione incitari mihi certissimè persuadeam; qua vel facinorosos homines facillimè ab scelere
43. auocari spiritus Sanctus apud Ezechielem illis verbis aperuit. *Tu autẽ fili hominis ostende domui Israel templum, vt confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam, & erubescant ex omnibus, quæ fecerunt,* Quem locum alibi expendens S. Gregorius

Moral. in Iob. lib. 24. c. 62.

nostro

nostro huic instituto aptissimè sic interpretatur. *Templum quippè Dei filijs Israel ad confusionem ostenditur, quando vniuscuiusque iusti anima, quam inspirando Deus inhabitat, quanta sanctitate fulget ad confusionem suam peccatoribus demonstratur; vt in illa bonū, quod negligunt, videant, & in se ipsis malum quod operantur, erubescant. Metiri verò fabricam, est pensare subtiliter iustorum vitam.* Huiusmodi templum Domini voce apud Ezechielem iudicatū vobis propono, cum B. Hieronymi Parentis, & Institutoris nostri vitam ad contemplandū offero, quem certè post mutatos diuina virtute in melius mores, viuum Dei templum appellare, licet, in quo iuge sacrificiū contriti cordis, & emaciati corporis offerebatur, & perpetuò diuina lex illa viguit. *Ignis autem in altari semper ardebit.* Leuit. 6. Cuius rei testes illæ dilectionis in Deum, charitatis in proximos, misericordiæ in egenos flagrantissimæ flammæ, quæ ad animorum salutem procurandā ex incenso hominis pectore perennes erūpebant; quæque nūc hac noua eius vitæ euulgatione in totam Religionē euibratæ atque diffusæ. *Tanquam scintillæ in arundineto discurrent*, & ad Sap. 3. maiora virtutum opera æmulanda nostros animos inflammabunt. Vt enim inficiari non possum sanctorum virorum exemplis, vndecunque illa petantur, magnā inesse vim ad studia pietatis in nobis excitanda, ita fatendum omnino est, domesticis, & auitis nescio quid amplius momēti, & auctoritatis ad hoc ipsum insidere: vt adeò à scriptoribus memoriæ proditum sit, statuas, & imagines, quibus nobiles familiæ exornare ædium atria, & porticus ambitiosè solebant non tàm positas fuisse ad mortuorum memoriā propagandam, quàm excitāda studia viuorum; vt eo veluti incitamento parētibus filij, nepotes auis quàm simillimi esse cōtēderent. Vnde apud Romanos hoc vsu receptum, quin etiam Senatus decreto cautum erat, vt si quis suas ædes alteri locaret, ne nouus inquilinus quidquam de cōductarum ædium imagini-

bus, maiorumue ſignis detraheret. *Erat quippe*, ait Plinius, *maximum excitamentum exprobrantibus quotidie tectis imbellem Dominum ingredi in alienum triumphum*. Et quem alium finem mihi propoſitum putatis, dum vobis, non mutas maiorum imagines, & ſigna, vel marmore expreſſa vel ære fuſa, vel coloribus adumbrata, ſed communis Parẽtis viuam pene, ac ſpirantem, & loquentem effigiem propono, niſi vt maximarum virtutum commemoratione, quæ in B. Hieronymo noſtri Inſtituti Parente, nonnulliſque alijs maioribus noſtris floruerunt, illud Deo fauente cõſequar; *Vt conuertam corda patrum in filios*. Neque difficilem rei euentum mihi polliceor, ſiue ad rudiores in via Domini, ſiue ad perfectiores, ſiue ad omnes ſimul huius libri lectio dirigatur.

Plin.

Luc. 1.

A tenuioribus enim vt exordiar, de quibus Ezechielem interpretor, cum ait. *Oſtende eis templum, vt confundantur ab iniquitatibus ſuis*. Quis quæſo, inter vos erit in religioſa diſciplina adeò remiſſus, & elanguens, qui propoſito ſibi ad contemplandum hoc abſolutæ virtutis templo, ideſt in parente, & anteſignano ſuo defigens oculos non vehementer commoueatur; ſi torpeat, non excitetur; ſi tepeſcat, non inflammetur, ſi ab eius inſtituto aberret, pudore non ſuffundatur, & planè *confundatur ab iniquitatibus ſuis*, hoc eſt non indignetur ijs erratis, quæ licet alioquin pauca eſſe videantur; quia tamen in religioſo viro hærent, eos iniquitatis nomine Propheta damnauit. Quod ſi in eam mentẽ eorum aliqui fortaſſe venerint (quæ minus firmis in via Domini ſæpè dæmonum aſtu inijcitur) vt exiſtiment nimis aſpera, ac penè intoleranda eſſe, quæcumque legibus inſtituti religioſi mandantur, aut quæ ſæpè, vel paſtoralibus litteris, vel paternis cohortationibus ab ipſis conor impetrare, facilem iſti habebunt, & paratam in B. Hieronymi vita, quam morbo ſuo medicinam faciant, & erroris ipſi ſui ſemet arguant, nam eo de cauſa hoc illis virtutum exemplar obtrudi. Po-

lycletum

lycletum nobilem illum ſtatuarium in cōſimili facto non ineptè fortaſſis imitatus. Euulgauerat is aliquando Commentarium, in quo de exacta, & adamuſſim membrorum omnium cōmēſuratione, ac ſimetria in effingendis ſtatuis obſeruanda diligentiſſimè præcipiebat, qua in re permultos, qui eam artem profiterētur grauiſſimè peccare animaduertebat: ſed non deerant item quāplurimi (eius artis videlicet non admodum periti) qui negarent poſſe quempiā ſcalpello tam abſoluti operis ſtatuam effingere; addebantque facilè quidem Polycleto fuiſſe præcepta illa ſcriptis mandare, ſed qui exactè eadē in opere retineret inueniri poſſe neminem; quem errorem ille egregiè confutauit, nō verbis, ſed fabricata ſtatua iuxta commentarij ſui præſcripta, & ad ſpecimen operis abſolutiſſimi; qua palam omnibus propoſita, contendebat ab vnoquoque poſſentne, quæ de arte ſtatuaria præceperat, omnia re ipſa accuratè ſeruari, & religiosè retineri; vnde prouerbio locus eſt factus, vt, cum de perfectiſſimo opere loquimur. *Ad canonem Policleti factum* dicamus. Iam verò in ſimili cauſa, non diſſimili argumento vtar; cum enim & euulgatis nonnullis cōſtitutionibus, quæ magis quotidiano vſui inſeruire poſſe videbantur, additiſq, ſæpius tùm litteris, tùm cohortationibus, id quod religioſæ perfectionis eſt, ab omnibus exigere ſim conatus; non deerunt fortaſsè, qui quod præcipitur, id humanæ imbecillitati nimis rigidum, ac minimè ferendum conquerantur, ſed Polycletum ſequutus, non agam verbis, ipſum illis B. Hieronymum noſtrū abſolutiſſimū exemplar propono. *Ad canonem B. Hieronymi* eos prouoco, quem diligentius contemplantes intelligent, multò maiora eſſe in exemplari virtutum incitamenta, quam quæ illi, vel religionis legibus, vel paternis vocibus, & hortamentis obſeruare iubentur, & inſpecto ſemel hoc virtutum templo, ex Prophetæ oraculo *confundentur*. Ita Gregorius ad rem noſtram egregiè ait. *Sanctorum virorum exempla*

pla conspicit, atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse deprehendit.

Sed neque rudioribus solùm, minusque perfectis, verùm etiam perfectioribus huius vitæ lectionẽ, vehementissime profuturã aio: qui si ad B. Hieronymi normam vitam suam, & mores expendent, ex illius contentione facilè animaduertent, quàm longè ab eo perfectionis gradu distent, ad quẽ idem Pater viam munit, & inuitat. Vtinam isti licet spectantissimæ probitatis viri *Metiantur fabricam* huius spiritualis ædificij, quod illis offerimus, seque totos cum eo componant, hoc enim est, inquit S. Gregorius, *Metiri fabricam, pensare subtiliter iustorum vitam quam dum metimur, necesse est, vt ex cunctis, quæ facimus, erubescamus.* Certè quicũque in hac religione datis nominibus seriò perfectionem æmulamur, instar eorum videri possumus, qui aurum venantur in fodinis, cum pro suo quisque studio, & conatu absolutæ perfectionis aurum, quæ vera, & solida charitate continetur, quærere, & comparare sibi contendat; & fortasse permulti satis ab eo instructos, satis munitos se ipsos putabunt: sed quæso videant, ne falsa opinione decepti, hoc tantum bonum sibi gratulentur. *Suadeo* vobis Patres *emere aurum ignitum*: & ne quis fallaci specie decipiatur, en lapis Lydius, & Coticula, ad quam illud exploret, & examinet; en B. Hieronymi nostri vita; illius comparatione se probent isti; conferant, quæso, obedientiam, paupertatem, animi demissionem, & in primis suam in Deum, & proximos charitatem cum B. Hieronymi charitate, alijsque virtutibus; hoc enim est, quod ait Propheta, *Metiri fabricam*, hoc est, quod interpretatur S. Gregorius. *Metiri verò fabricam, est pensare subtiliter iustorum vitam*; & licet ab his virtutibus sint non planè destituti, vel etiam probè exculti: B. Hieronymi tamen comparatione erubescent certè, & ex intimo cordis affectu concutientur, quia *Dum metimur fabricam necesse est, vt ex cunctis, quæ faci-*

S. Greg. loco cit.

Apoc. cap. 3.

mus

mus, erubescamus. Hoc syncerum, hoc purum, & recoctum illud aurum est, quod vobis comparandum suadeo, cum vitam B. Hieronymi nostri propono, & ad eius Canonem omissis aliorum sanctorum exemplis vos constanter vrgeo, atq; prouoco. Et quamuis non paucos ex vobis Patres igne charitatis instar carbonum succensos sciam, quorum virtute ignescit domus Domini, & tepentium pectora incalescunt; sæpissimè tamen (quæ humana imbecillitas est) aliquibus etiam errorum cineribus aspersos, si non obductos, noui, quibus excutiendis istius vitæ lectio tanquam flabellum profuerit, vt puriùs emicet charitatis ardor, & diuini amoris flamma ardentiùs excitetur.

Verùm quando non vni, vel alteri hominum generi; sed vniuersæ domui Israel templum ostendere Dominus Prophetæ denunciat. Ita ego non cum perfectioribus, vel minus perfectis seorsim agam, sed vniuersam prorsus Congregationē nostram ad assiduam huius vitæ lectionem, & accuratam imitationem incitabo, hanc enim sæpius euoluere, & attentè contemplari non minus est omnibus futurum vtile, quam fuerit mihi eam illis offerre necessarium. Cum namque sæpe menti recurrerent illa diui Bernardi verba. *Discite Prælati matres esse, non domini, studere magis amari, quàm metui, suspendite verbera, producite vbera*: ita ego mecum tacitus reputabam, quæ nam vbera filijs carissimis offeram gratiora, aut quæ cum illorum stomacho magis conueniant, quàm B. Hieronymi communis Parentis nostri vita? propterea quod, vt est à philosophis vsurpatum quibus rebus cōstant vniuersa, ijsdem etiam nutriuntur, & conseruantur; cibis vtimur ex elementis omnibus concretis, quoniam hoc ipsum corpus humanum cōflatur ex ipsis; materno lacte viuit infans aptissimè, quod è sāguine matris illud corpusculum natura cōpegit; atqui lac ipsum sanguis est, qui in māmis candicat, & in eiusmodi vitalem succum digeritur. Iam

Serm. 23 in Cant.

vero

verò quis ignorat Congregationem hanc noſtrã Somaſchenſem B. Hieronymi Inſtitutoris noſtri, charitate, paupertate, humilitate, alijſque virtutibus veluti vitali ſanguine olim compactam fuiſſe, atque concretam? ijſdemque ſuccis ab illis, qui proximè B. Hieronymum ſequuti ſunt; tamquam materno lacte, connaturalique cibo nutritam, felici progreſſu adoleuiſſe, ac proinde in poſterum etiam non alieno cibo, & inſueto, ſed aſſimili nutrimento virtutum, ac ſpiritalium exercitiorum eſſe conſeruandam? Quamobrem cum Prælatos illis verbis audirem cõmoneri: *Producite vbera*, diutius moras nectere non potui, quia purum illud, & natiuum lac noſtræ Religionis, ac primi ſpiritus nutrimenta vobis inſtillarem, ſimulquè vrgerem apoſtolica voce. *Quaſi modo geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite*. Auertat enim à nobis Deus, vt natiuum ſuccum noſtræ Religionis aliquando faſtidiamus, vt nos humilitatis, abiectioniſque B. Hieronymi pudeat, vt eius mortificationis, exercitiorumque tædeat: quid enim hoc aliud eſſet, quàm Religioni ipſi interitũ afferre, Spiritus Sancti domicilium demoliri, èque interna cordis noſtri habitatione depellere? neque enim ſoli Moyſi, ſed cuique noſtrum illa dicuntur. *Inſpice, & fac ſecundum exemplar quod tibi monſtratum eſt in monte*. Negauit Deus ſe inter populum Iſraeliticum commoraturum, niſi prius conſtructo ab eis tabernaculo, ad exemplar, quod ab illo in monte fuerat indicatum; & nobis maximè verendum eſt, Patres, ſi ab inſtitutis, & virtutum exemplis per B. Hieronymũ à Domino indicatis deflectamus, ſi eam religioſæ diſciplinæ ſpeciem, quæ ſemper eadem eſſe debet immutare, & refringere velimus, ne vnquam nobiſcum habitare Spiritus Domini dignetur, vel hoc ipſo, quòd Parentis noſtri mores imitari, & exprimere non conamur. Vt enim ad illud tabernaculum eleganter conſtruendũ ſingulari quodam priuilegio artifices fuere Beſeleel, & Ooliab à Domino delecti, ijdemque

Petri 1. c. 2.

Exod. 30 31.

ijdemque sapientia, atque intelligentia, & Spiritu Dei vbertim instructi; ita prorsus religiosarum congregationum Parentibus, & Conditoribus singulare quoddam sapientiæ munus ad eas instituēdas inseri, & propria quædam virtutum dona, ac exercitia tribui existimandum est, quibus eiusdem instituti homines facilius ad pietatem, & suauius ad communem religiosæ vitæ perfectionem ducātur; quæ auidè semper è primo illo fonte haurire, & veluti à natura insita bona quotidie excolere, & retinere vnumquemque nostrum permagni refert. Atquè hoc illud est, Patres, quod in hac historia euulganda, & vobis ob oculos proponenda spectaui; nimirum, vt eundem spiritum animis vestris instillarem, qui B. Hieronymi Parentis nostri fuit, vt vos primogenio illò spiritalis vitæ nostræ Congregationis lacte nutrirem, vt Pastoralia vbera illa, quæ monet S. Bernadus proferrem. *Facti enim sumus paruuli in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos*, vt vos, inquam, ad B. Hieronymi exemplar exigerem cuius vitam, meditantes illius quàm simillimi esse studeatis, quò in totum Religionis nostræ corpus similitudine studiorum, & animorum coniunctione compactum, & vbique sibi suoq; capiti cohærens diuinæ beneficētiæ riui copiosius influerēt, *Attendite*, igitur, *ad petram, vnde excisi estis, attendite ad Patrem vestrum*, si modo religiosi cordis vestri sacrificium acceptum Deo, & vnicè carum esse cupitis.

Ad Thes sal. 2.

Isa. 51.

Cuius rei gratia repēdite vobiscum attentius, quid olim Nehemiæ acciderit, qui gratissimū Deo sacrificium oblaturus, nō quemcunque ignem admoueri victimæ passus est, sed eum inquiri iussit, quem acceptum de altari, cum in Persidem captiui ducerentur, Sacerdotes in puteo absconderant: Verum cum non ignem, sed aquam crassam in puteo iacere conspexissent, neglecto cœnoso humore redierunt, *Sed iussit eos haurire, & afferre sibi, & sacrificia quæ imposita erant, iussit Sacerdos Nebhamias aspergi ipsa aqua, &*

2. Mach. 1.

ligna.

ligna, & quæ erant superposita. Vtque hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita, vt omnes mirarentur. Et quid causæ esse dicemus, cur nouum ignē adhiberi Dominus noluerit, sed veterem illum, cum adhuc templum staret, sibi ardentem conquiri iusserit, & hoc studium Sacerdotis excitandi è dissuetō iam, & òbducto igne flammam, tàm fausta voluptatis obtestatione cōprobaret: an non fortè diuinitus ex nihilo excitari, num cœlitus, vt olim demitti potuit? quid opus erat mortuos refodere? quæ tanta iā non ignis, at crassi, frigidique limi necessitas vrgebat? quasi verò minus gratū futurum esset holocaustum Deo, si eo igne non inflammaretur. Est hoc omnino, Patres, nobis attentè meditandum, quod certè permagni refert; sed ego rem, quam breuissimè potero expediam. Parum iucunda Deo nostrarū virtutum sacrificia offeremus, nisi illo veteri igne cōcrementur, qui stante B. Hieronymo, Sācto videlicet virtutum Templo, vixit. Sed videte quæso ne in B. Hieronymi virtutes intuentes, eas quasi cœnosam aquam repudietis, ne, si quid vobis B. Hieronymi exemplo ad proprij sensus mortificationē iniūgatur, illud quasi coenum, hoc est tanquam vile, & abiectū opus auersemini; ne vos limo fœdari existimetis, si ad illa paupertatis, & pœnitentiæ incommoda, quæ in B. Hieronymo intuemini, deueniatis: vt enim eos iussit Nehæmias aquam crassam, limosam scilicet, & cœnosam haurire, factoq; experimento, non tàm limum, quam purissimum ignem esse ostendit; ita planè sentiēt, qui ardēti imitatione B. Hieronymi seipsos ceu holocausta incendi, & inflammari studuerint. Haustam ego aquam hanc crassam ex alto, & sicco puteo, penèquè omnibus ignoto vobis offero, hoc est B. Hieronymi gesta ex vetustis monumētis, & tabulis penè intermortuis non leui diligētia excerpta propono: & per magna eiusdem B. Hieronymi merita vos oro, atque obtestor, vt ferè consopitum antiquum il-

lum charitatis ignem, qui ſtãte B. Hieronymo viguit, egregia virtutum Parentis noſtri emulatione excitetis, & obſequium veſtrum in regulari diſciplina ad exemplum maiorum noſtrorum; quàm maximè cõponatis: quando ad horum exemplar nos exigit Dominus, quo gratiora illi noſtri ſpiritalis ſacrificij holocauſta reddantur.

An illud fortè vobis excidit, quod ſacrificanti Aaroni mãdatum eſt, vt rationale de pectore penderet, in quo nomina duodecim Patriarcharum gemmatis lapillis inſculpta micarẽt? Cuius rei miſteria S. Gregorius aptiſſimè ad eam rem, de qua agimus, explicauit hiſce verbis. *Aſcriptos enim Patres in pectore ferre eſt antiquorum vitam ſine intermiſſione cogitare. Nam tunc Sacerdos irreprehenſibiliter graditur, cum exempla Patrum præcedentium indeſinenter intuetur.* En vobis Patres huiuſmodi rationale attenta cura à me elaboratum, Patrum noſtrorum ſcilicet virtutes, & exempla, non quidem auro gemmiſque intexta, ſed ſimplici ſtylo, hiſce libris expreſſa, vt in ea dies, noctesque acriùs intueri, & eorum imitatione gratiſſima Domino ſpiritus veſtri ſacrificia reddere poſſitis. Hoc vnum à vobis efflagito: hoc, eo paternæ charitatis æſtu ſuccenſus, enixè contendo, quò *teſtis eſt, mihi Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti, & hoc oro, vt charitas veſtra magis, ac magis abundet.* Hunc igitur Parentis noſtri ſpiritum in Dei obſequio concipite, Patres, has maiorum noſtrorum virtutes æmulamini, veſtros conatus omnes, ſtudia, & labores antiquo illo B. Hieronymi charitatis igne incendite: præter enim gratiſſima holocauſta, quæ Domino reddemus, illud etiam conſequemur, quod Nehemiæ accidit, cum limoſa illa aqua ſacrificium aſpergi iuſſit. *Vtque hoc factũ eſt, ſol refulſit, qui prius erat in nubilo*: nempe ſi nobis iratus Deus benignitatis ſuæ radios aliquando cohibet, ſi flagella denſat, ſi nubibus rerum aduerſarum opprimit, vbi primùm hoc humili cœno illiti, hac

Exod. 28

Regiſt. libro 1. Epiſt. 24

Ad Phil. lib. 1.

Mach. 2. c. p. 1.

aqua

aqua aspersi erimus; vbi hic veræ charitatis ignis, qui in B. Hieronymo viguit, in nobis emicuerit omnis, hæc cœli turbulenta facies, & calamitatum nimbus detonabit, pacata omnia diuinæ clementiæ solem multò clariorē nobis patefacient. Quod si ad hanc B. Hieronymi æmulationem promouendam, maiorumque imitationem extorquēdam minus apud vos valent quæcunq; hactenus dixi, valeat certè ipsius B. Hieronymi auctoritas, valeāt eius merita, valeat grauissima, & incensa illius oratio, qua ijsdem Diui Pauli verbis, & spiritu vnumquemque nostrum hoc modo compellat. *Quæ, & didicistis, & accepistis, & audistis & vidistis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.* Amen.

Ad Philip. 4.

DE VITA B. HIERONYMI ÆMILIANI Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER PRIMVS.

Patria, natales, ortus. *Cap. I.*



ENETORVM Reſpublica quam ſingulari hominum prudentia, ſapientique legum moderatione fuerit initio domi, foriſque diuinitùs conſtituta, & tot ſæculorum diuturnitate diuino planè beneficio adminiſtrata, vel ex eo intelligere licet; quòd vna, eademque Reipublicæ ratio moderata, & concors, nullis ſeditionibus, nullo inteſtino diuexata malo; magno non virtutis, & prudentiæ ſolùm, ſed, & cœleſtis præſidij, diuinæque opis argumento, annos ſuprà mille opibus, & imperio florentiſſima perdura-

uit: atque eò planè mirabiliùs, quòd aduerſis, & calamitoſis Italiæ temporibus, paruis initijs, hoc eſt, profugis hominibus exorta, qui ſeruitutem auerſantes, fortunis omnibus abiectis, è cõtinenti ſe ſe in vndas æſtuſque coniecerunt, modo vnam ſecum libertatem extollerent; breui tamen ad eam imperij magnitudinem, quam modò non ſine admiratione ſuſpicimus, peruenit. Imperij ſedes, & caput eſt ipſa Venetiarum Ciuitas, florentiſſimum totius Italiæ lumen, & Emporium longè opulentiſſimum; hæc inter illuſtriores Europæ Ciuitates, ob egregiam ſitus, naturæque ſpeciem, & eximiam artis induſtriã, facilè princeps. Adeò enim ſpectando theatro, & ſpecioſa naturæ oſtentatione vrbs vndiq; tota ſe prodit, vt neque locum ad opportunitatem omnem aptiorem, neq; ad aſpectum iucundiorem facilè queas inuenire; quandò in eo ſitu effingẽdo, formandaq; Ciuitate natura ipſa, quaſi cum arte ſuſcepto certamine, ad loci dignitatem, & venuſtatem augendam,, vires contendiſſe videatur. Etenim magno quà naturæ, quà artis miraculo nilos, euriposque introrsùm admittit complures; quorum intercurſantium anfractibus, vagisque mæandris interluitur, & iucundo proſpectu diſcinditur vniuerſa. Nili duo, perpetuo tractu Vrbem totam percurrunt, ab ijs tranſuersà euripi minores, & minores publica, & priuata ædificia, vicoſque ferè omnes ſinuoſis meatibus interſecant, & diſtinguunt, & vago, multiplicique flexu maiori euectionis, & ſubuectionis commodo in æſtuaria, mareque

ipſum

ipſum remeant: latè marginatis vtrinque, vel altera ex parte ſemitis, & ad terreſtre iter adſtructis, vt pedibus, & cymba pleriq; vici ſimul adiri poſſint; lapidei pontes egregiè facti ſuprà mille recenſentur; ad homines verò modica etiã mercede quacunque tranſmittendos, cymbæ tum certis traiectibus diſpoſitæ, tùm tota Vrbe vagæ, & diſperſæ, frequentiſſimæ occurrunt. Publica ædificia, nec nõ priuata permulta operis elegantia, & inuſitatæ molis magnificentia, communi admiratione maiora, Aduenarum, & mercatorum eò commeantium numero longè maximo refertiſſima. Ciuitas trecentorum habitatorum millibus frequentari dicitur; vt, ſuperante multitudine, etiam ipſa aqua conſtrata nauigijs incolatur. Eiuſmodi denique Ciuitas eſt, vt ex illius aſpectu quaſi Imperij facie, orisq; dignitate, reliquam auguſtiſſimi corporis maieſtatem facilè conijcias. Inter cætera autem ſapientiſſimæ Ciuitatis decreta hoc vnum in primis illis ſolemne eſt, vt Reipublicæ adminiſtrandæ certis familijs, ab Vrbis vſque initio, veteri nobilitate clariſſimis poteſtatem faciãt, præterea nemini. Eę claræ, nobileſque habentur; reliqui (hoc illi ordini peculiare nomen eſt) Ciues nuncupãtur: quorũ etſi peramplę ſunt fortunę, genuſque familiæ perhoneſtũ; nullã tamen Ciuitatis procurationem attingunt; niſi fortè, aut apud Magiſtratus domi, aut apud Oratores ad Principes foris officio, quod eſt à ſecretis, honeſtentur. E priſcis autem, nobilioribuſque familijs Aemiliana, & Maurocena maximè com-

mendantur; è quibus paternum, maternumque genus traxit B. Hieronymus, cuius modò vitam scribere ordimur. Vtriusque familiæ decora nũ multis recensebo; cum nouerim nec humano, nec diuino iudicio his rebus hominis dignitatem expendi. Apud sapientes enim non multũ refert, quali genere ortus sis, sed quãta fide pietatem colas, neque quot gentilitia maiorum insignia numeres, sed quorum vestigia prosequare; apud Deũ verò nullum habet locum humani generis claritas, sed virtutis diuinæ præstantia. Verùm nec eadem surda omninò aure pretteribo; cum ad eximiam probitatis, & sanctitatis laudem permagni referre omnes existiment, hominem nobilem domi, militięque illustrem maiorum gloria despecta, familiæ insignibus, titulis, & honoribus abiectis; spiritali militiæ ac euangelicæ, paupertati se se addixisse. Vt autem à Romanis vsque Aemilianæ stirpis originem non accersam, à quibus ea gens cum pari nobilitate familijs Marcella, Cornelia, Valeria, Quirina, Pisona, alijsque ad Venetos commigrauit (quarũ postrema vitio multitudinis nomine corrupto, Pisana dicitur, quod, & Aemilianæ accidit, quæ Miana patrio vsu appellatur) illud in primis constat B. Hieronymũ paterna, & materna stirpe his maioribus natum, qui pari cum prisca nobilitate, pietate etiam, & religione in Deum commendentur. Decimoseptimo enim supra nongentesimum salutis nostræ annum illustre Diui Thomæ Apostoli fanum Venetijs ab Aemilianis, priuatis sumptibus, extructum: vir

altero interiecto anno, ea, quæ modo Sancti Angeli est, Diuo Mauro gentis patrono, à Mauroceenis est ædificata. Plures verò Aemilianorum sago, togaque illustres, vetusta monumenta referunt. Inter quos Io. Aemilianus, euersa Tenedo, Corcyra in Venetorum potestatem redacta, Nauplia dira obsidione soluta, militaris gloriæ laude maximè claruit; & Ioannes alter, qui in extremo illo, Reipublicæ discrimine ad Fossam Clodiam cùm Ianuensibus, & Carrario Patauino Tyranno res Venetas penè accisas, pari Venetorum Ducum in eo bello tùm virtute, tùm ardore strenuè dimicando, tutauit, & propè labentem Rempub. sustinuit. Duo item Marci Diui Marci Procuratores insigni ciuilis prudentiæ gloria floruerunt; quorum alter apud Turcarum Imperatorem Reipub. Interpres in ipsa grauissimarum rerum tractatione, alter difficili Reipub. tempore in Præfectura Cydoniēsi obiuit. Petrum vero Aemilianum Pontificem Vicentinum, & vitæ probitas sacro Antistite digna, & doctissima, quæ de sacris litteris ingenij monumenta reliquit, satis consequentis posteritatis memoriæ commendant; vt alios eiusdem notæ veræ nobilitatis fulgore conspicuos plurimos omittamus. Quod verò ad Maurocenæ parentis maiores attinet, longum, & extra rem esset eos referre, quos aut ciuilis, aut sacra purpura, aut militaris disciplina insignes reddidit: præter quos tres etiam Serenissimi Reipub. Principes, Dominicus, Marinus, & Michael ex eadem familia recensentur; quam tandem

Thomasinæ lectissimæ fœminæ virtus ad supremum honoris culmen euexit; quæ, anno ducentesimo octogesimo septimo supra millesimum, Stephano Pannoniæ Regi fortissimo sacro matrimonij vinculo copulata, & ex eo Regni successore Andreasio relicto, & prima Regale decus in Maurocenam familiam inuexit. His ergò maioribus felicissimo satu editus, Angelum Aemilianum Senatorem amplissimum, & Eleonoram (Dionoram vulgò vocant) prudentissimam fœminã parentes agnoscit B. Hieronymus noster. Dignus vtique truncus, vnde eximius hic efflorescerет surculus, quem, editis iam Luca, Carolo, & Marco Antonio, postremo loco suscepe-
1481. runt, anno ab ortu salutari Saluatoris nostri, millesimo quadringentesimo octogesimo primo, cùm sacris Romæ præesset anno idm decimo Sixtus Quartus, & Venetorum imperio Ioannes Mocenicus anno quinto. Qui verò natalis ei fuerit dies, nihil certi produnt auctores. Ad salutares aquas, & expiatrices lymphas eius Paræciæ, qua paterni lares censebantur, delatus & primigenia labe expurgatus, è vitali fonte, parentum iussu, Hieronymus dictus est, diuino planè nutu, nè nomen, quod futuram sanctitatem redoleret, tanto natalium splendori deesse videretur. Adhuc Infantem tantò impensiùs Domino commendarunt parentes, quanto maior in minores filios eorum amor, & indulgentia esse solet: neque incassum fusæ preces; nam sanctitatem augurali nomine indicatam factis aliquandò æmulatus, multò suã,

quàm

quàm maiorum laude factus illustrior, antiqua familię insignia nouis virtutum ornamentis reddidit illustriora.

Ingenium, puerilis educatio, litterarum studia. Cap. II.

EXactis infantiæ puerilis incunabulis, quæ prima latêtis naturæ prodiere indicia, egregiam, & præclaram ad omnem virtutem indolem declararunt. Inerat illi oris, & aspectus elegantia; festiuitas, & lepos in loquendo non tamen omninò puerilis, & mollis, sed nescio quid spirans auitæ dignitatis; elucebat iam tum ingenium illud acre, atque docile in quamcunque partem trahere velles; necnon animi celeres motus, sed ingenui; qui si ad virtutem ab optimo præceptore incitarentur, facerent in omni genere studiorum fructus vberrimos; deniq; in summis ornamẽtis fortunæ prima ingenuitatis ornamenta nõ desiderabantur. E prima luce reliquũ diem facilè coniectasses. Neq; verò Parentes tàm excellentem in puero indolem cura, & studio destitutam voluerunt: sed Matris religiosissimæ fœminæ diligentia tenellus adhuc animus Christiana religione, fidei nostræ mysterijs, & summis eiusdem capitibus est imbutus, atque ad omnem pietatem informatus; vt sacrificijs quotidiè interesse, bis in die statas preces fundere, sacras ædes crebrò inuisere, Sacerdotes, sacrasque imagines maximè vene-

rari, iisdemque Sanctorum imagunculis delectari, & capi, firmo vsu assueuerit. Non omninò sterili solo commissa tàm egregia pietatis sata; quæ licèt densis vitiorum vepribus, & dumis aliquandò obducta, radicibus tamen hac prima ætate iactis, vberes tandem solidæ virtutis fructus attulere. Cùm primùm per ætatem licuit idoneis præceptoribus adhibitis, ingenij facilitate, & primo illo discendi ardore, eos breui in studijs progressus fecit; vt æqualibus suis docilitatis, atque industriæ laude antecelleret. Ad decimum quintum annum ferè in litteris fuit. Tum (vt est ea ætas ęquè laboris impatiens, ac libertatis appetens) nouis illorum temporum belli motibus à primo studiorum ardore tantisper auocatus, breui aliò cogitationes, & animi studia penitus conuertit, factoque cùm musis repudio, armis, & militia se oblectare cœpit; affinibus id indignè ferentibus, & Matre quàm maximè reclamante; sed mente ille in armis obfirmata, suos tandem peruicit monitores; pessima, vt tunc quidem videbatur, victoria, sed quæ tandem, diuina prouidentia, victorem ipsum salubriter aliquādo vinceret. Cum enim electis omnia proficiant in bonum; ità occulto Dei numine, cœlestique instinctu accidisse minimè dubitandum: vt, antequam spiritale contrà spiritales nequitias bellum susciperet, hostium visibilium pugnis, & victorijs exerceretur, indeque primo ęternæ salutis existeret initium, vndè dānationis sempiternæ certissimum imminebat exitium. Sed quæ prima fuerint eius militiæ rudimenta

dimenta, accuratius est dicendum: nam, qui de B. Hieronymi rebus gestis antè me scripserunt, ab eo admodum adolescente literarum studia magna cum affinium, Matrisque molestia, noui belli ardore reiecta consentiunt; qua tamen in expeditione prima ille induerit arma, haud distinctè ab vllo accepimus. Quod enim de Castri noui præfectura, vbi diuinitùs prima illius conuersionis sunt iacta semina, subijciunt; non est eiusmodi, vt vel in hanc immaturam ætatem cadere, vel cum aliqua suorum, Matrisque molestia accidere potuerit: quippè trigesimum ferè iam annum natus, satis ei muneri maturus, & aliquot annis ipsi Matri superstes, eam præfecturam obiuit; quæ certa historiarum luce præeunte, in dubium vocari nullo modo possunt. Quibus igitur alijs primùm motibus ad arma sit excitatus, tradendum est.

Quandò primùm ad arma transierit. Cap. III.

QVoniam verò in obscuris, ac difficilibus rebus, & vetustate penè obrutis, benè etiā dubitasse non postrema laus: liceat nobis in re perantiqua, & à scriptoribus parùm dilucidè explicata, quasi diuinando coniectare; ea tamen lege, vt maximè veritati affinis nostra videatur coniectura. Quod non erit, opinor, difficile ostēdere, cùm hæc vna apud Venetos belli occasio, quam modò subtexam, in hanc Hieronymi ætatem inciderit, quæ illum à stu-

dijs auocatum facilè ad arma traxit. Cuius grauissimi belli initia paucis omninò repetenda sunt. Carolus Octauus Galliarum Rex, expeditione in Aragonios Neapolitanos Reges suscepta, ingenti cum exercitu in Italiam transmisit, nulloque ex Principibus nostris prohibēte, paucis diebus Italia ferè omni pacatissimè emensa, nullo belli discrimine, nulla aduersæ fortunæ alea obiecta, Aragonijs Neapolitano Regno pulsis, eius Prouinciæ Imperium paucis mensibus occupauit. Cuius victoriæ fastu Rex iuuenis mirificè elatus, ipsaque natura, gloriæ studio, & vasta Imperij propagandi cupiditate vehementissimè incensus, reliquam fermè Italiam animo sibi destinare videbatur; cum reliqui Principes non ignari, quàm perniciosum vniuersæ Italiæ bellum intestinum, atque domesticum, ab exteris illatum, & tanta victoria confirmatum, futurum esset; rebusque suis, tam facile Aragoniorum opibus excisis, ab insolente Victore nemo non certam impendere cladem timeret; vt Carolo noua, & libertati Italiæ maximè perniciosa molienti, sese obijciant, vniuersi decernunt: Gallorum amicis æquę, ac inimicis maximè verentibus, nè nimiùm auctæ victoris potentiæ, vniuersa tandem cederent. His enim vt ab inimico victore certa pernicies; ita illis ab amico non certa salus expectanda videbatur. Adeò hominum vesana dominandi libidine rarum, & insolens in summa victoria summæ moderationis exemplum. Igitur Veneti Italiæ dignitati studentes, cùm

eam

eam periculo vacuam, & armorum terrore liberam cuperent, in communem fœderis societatem alios conuocarunt; initumq; fœdus est anno MCCCCVC. cùm decem iàm annos Ducariam 1495. dignitatem in Venetos exerceret Augustinus Barbadicus. Fœderis iuramento conuenere cum Venetis Summus Pontifex Alexander Sextus, Maximilianus Cæsar, Hispaniarum Rex Ferdinandus, & ipse Lodouicus Sfortia Carolo belli auctor, & suasor, Regulique Estensis, & Gonzaga. Eo verò nomine fędus euulgatum est, vt pace inter socios seruata, communibus armis bellorum incendia ab Italia arcerentur, eiusq; libertas, & Summi Pontificis auctoritas, & Maiestas seruaretur; socij, cuiusque ditionem tuerentur, & quò magis citrà Caroli iniuriam hæc facta viderentur, nec ipsi negatus in fędere locus, si socijs amicus, hostili ferro ab eorum finibus abstinuisset. Verùm ille accepto de fędere nuncio, quid tandem consilij sub esset probè intelligens, fœderatis vehementer iratus, extremam illorum rebus perniciem illaturus mox Neapolitano Regno discessit. Quo nuntio cum rebus suis à Gallo excidium imminere haud dubiè omnes intelligerent, vt tantum, ac tàm propinquũ periculum, & tàm cõmune ex fœderis lege mutuis propulsarent auxilijs celerrimè quisq; iniunctum sibi militem describere maturat: idq; Veneto Senatu, cuius amplissimum erat in Italia Imperium, studiosissimè curante, lectissima nobilium virorum manus, ad publicam rem tuendam, infœderatorũ castra confluxit, in qui-

bus

bus Hieronymum fuisse, si hac ille ætate (quod produnt auctores) in armis fuit, mihi persuasum est. Quod Matri non accidere non molestissimè potuit; nàm paulò antè Angelo coniuge carissimo, satis integra ætate, in ipso magnorum honorũ cursu, non immaturo magis, quàm acerbo funere ex humanis prærepto, filium hunc natu minimum, Patrem inter cæteros referentem, veluti vnicum præsentis orbitatis relictum solatium, in ea viduitate tori, ea ætate abse longiùs ab esse periniquo animo ferebat; tùm verò libera illa militum viuendi licentia nondum satis firmatos iuuenum mores labefactari, castitatem haud dubiè quati, conceptos pietatis igniculos cõsopiri sciebat, excitatis silicet amatorijs, & turpioribus domi sub pudoris cineribus delitescentibus. Ad hæc varios casus, & pericula, quæ militem adire necesse est, incertos, & aduersos plerunque belli euentus Hieronymo vehemẽter extimescebat; in quo vno eximiũ familiæ decus, & magnarũ rerum laudem ingẽti spe collocarat. Quare cùm illam, & amor, & spes, & metus, & quæ maternos animos mirificè torquet, diuturnior absentia solicitam haberet; nihil intentatum relinquere, amicos adhibere, interponere affines, nullum lapidem non mouere, quò filium à suscepta animi sententia deterreret: sed ille, vel militaribus amicorum vocibus, vel insita illa animi magnitudine, alacritate naturæ ad ardua, & eximia quęque extimulante, vel quod ad familiæ decus, & honores in Repub. sibi parãdos, armorum studia literarijs

præstare existimaret, nullis vel precibus, vel difficultatibus expugnatus, iugo maternæ seruitutis excusso, iugum prauæ libertatis, ac militaris licentiæ subdita ceruice lętus excepit: adhuc ignarus summum esse seruitutis genus, iuuentutis licentiam. Quinto igitur, & decimo ætatis anno, militari Sacramento est addictus: qua etiā ætate Sanctus Martinus prima militiæ stipendia fecisse dicitur. Summa verò totius belli tandem hæc fuit. Gallo Venetos lacessente, annuētibus Melchiore Triuisano, & Luca Pisone Legatis, pugnatum est in agro Parmensi ad Tari fluminis ripā adeò felici marte; vt victore exercitu fugato, opulentissimaq; tantę victoriæ præda direpta, parum abfuerit, quin à Veneto Senatu Italia leges acciperet. Atque hæc quasi diuinantes in tanta rerum obscuritate: ne rem incertam pro certa prodere videamur. Sed reliqua, quæ clariora, & magis distincta accepimus prosequamur.

Deprauati adolescentia mores. *Cap. IV.*

IN primis autem certum est ab ea ætate Hieronymum ità militari studio delectatum, vt nihil cùm voluptate præter arma tractaret: quibus ille se totum, ætatemque omnem propterea magno laudis ardore deuouerat, quod maxima interdum terra, marique bella Reipub. imminere cùm didicisset: permagni ad nominis immortalitatem, & ad æternum familiæ decus

referre

referre intelligebat, si vel externis bellis Rempub. vexatam propugnare, vel Imperij fines armis longiùs proferre sibi contigisset. Sed nobilem illam, & Matri posteà non adeò ingratam armorum tractationem infecti militiæ mores, quibus illud hominum genus fœdari solet, comitabantur. Nam secutus castra contraxerat insolita vitia, & labes: militares verò, & feroces adeò spiritus hauserat, vt identidem audax animus, & efferum illud ingenium sese proderent; quippè leuissimis etiàm de rebus vehementer excandescens ità animi furore abripiebatur, vt iàm penè ferri non posset. Quod impotentis iræ vitium ità paulatim in naturã abijt, vt operosius posteà ab vno iræ motu, quàm cæteris vitijs animo expurgando laborarit; iracundia verò sedata, nihil illo mitius, nihil humanius. Antiquior illi militiæ gloria, quàm, aut literarum, aut etiam christianæ pietatis, laus erat. In serendis amicitijs, aut in conciliatis, & firmatis mutuis deindè beneuolentiæ officijs excolendis studiosissimus. Ex quo factum, vt æqualibus esset vnicè carus, eiusque consuetudine, & amicitia delectarentur vniuersi; quibus tamen ille, & deprauato naturæ sensu impellente, & iuuenilis ætatis impetu concitante, non tàm in amicitia socium, quàm in patrando scelere ducem diligentissimum se præbebat; si quidẽ amatorię vesaniæ, & voluptatum illecebris delinitus, naturæque blandimentis sopitus, cupiditatibus omnibus facilè obtemperabat; in quibus ætatis florem, cùm magno damno, tùm pernicioso

cioso sodalibus ad imitandum exemplo, miserè consumpsit. Sensit tùm eius Mater prudentissima fœmina se haud dubiam coniectricem de illius moribus, & vatem extitisse, cum primùm militaribus eius studijs refragari cœpit. Hęc Hieronymum sępè ad se vocatũ maternis adhortationibus, saluberrimis consilijs, & precibus ad saniora reuocare consilia, grauiter obiurgare, reprehendere, impietatem, & audaciam iuuenilem detestari, vt dignum suis natalibus induat ingenium, obtestari. Sed in callum fusæ vel cum lachrymis preces. His seueriores accedebant fratrum obiurgationes, quibus sæpissimè ab illis tentatum, si forte eius animum tàm obfirmatum, & tàm durum in scelere aliqua ratione mollire possent. Verùm ille frœnum momorderat, qui obiurgationibus, non quasi iniecto frœno coerceri, sed veluti acutis stimulis ad peiora impelli videbatur; quam esse improborum naturam Spiritus sancti voce commonemur. Sed itá cælesti nutu permissum, quò diuinæ gratiæ vis, roburque splendidiùs eluceret; quæ inueteratas in scelere voluntates, & diù obfirmatos in malum mores repentè commutat, èque impense improbis egregiè Sanctos efficit. Cæterum, etsi ea militari licentia, laxatis vitiorum omnium habenis, in extremam prorsus animi perniciem, nullo penitus prohibente, ruere videretur; quandoque tamen fluxos ætatis mores, & periculosam iuuentutis libertatem humana quædam iura mirificè moderabantur. Cùm enim magistratus in Repub. nõ tàm nobilitati,

quàm

quàm virtuti, & morum integritati deferri intelligeret; maximè verebatur, nè suis flagitijs apud Senatores lęsa de moribus opinio impediret, quò minùs propositas nobilibus viris dignitates assequeretur. Itaquè ardens illa honorum sitis, & ad magnos in Repub. progressus flagrantissima cupiditas, quæ eius animum vehementer accenderat, nonnumquam, à sceleribus auocatum, ad frugem, & libero homine dignam viuendi consuetudinem reuocabat. Adeò misera, vel cęca hominum ingenia, potiora diuinis humana iura ducunt; & facilius terrenæ ambitionis gloria, quàm christianæ pietatis disciplina reguntur.

Iterum difficillimo Reipub. tempore ad arma reuocatur. Cap. V.

PAucis omninò annis ab ea tempestate sedata turbulentior alia procella exorta est, & nescio quo infelici, aduersoque Reipublicæ astro nouo rursus belli turbine Venetorum res inuoluuntur. Rem multorum celebratam literis placet hic, nec longa, nec à decursu narrationis aliena egressione, ab ipso principio repetere. Maximilianus Cæsar, nobilibus aliquot oppidis Germanicæ ditionis ad Carnorum iuga, Liuiani Venetorum Ducis opera spoliatus, nec dissimili exitu ad Tridentinas fauces bello vexatus: Venetis vehementer infensus, eorum Imperio excidium animo concipere, reque ipsa moliri cępit. Verùm non temerè putauit, tantum bel-

lum aduersus Rempub. copijs, atque opibus, terra marique insuperabilem comparandum; nisi communi omnium Europæ Principum consensu,& viribus,arma in Venetos expedirentur; quos ille vniuersos certa coniectura facillimè sibi assensuros non dubitabat; fuitq;votis euentus. Qui enim tùm sacris præerat Iulius Secundus, infenso in Venetos animo, prouinciam minimè detractauit, quòd primariæ Vrbes Ariminum, Fauentia, & Rauenna Pontificiæ ditioni ereptæ,& sæpius repetitæ, minimè redderentur. Ludouicus Gallorum Rex Cremonam, & Brixiam, aliasque Vrbes Mediolanensi Imperio detractis vehementer dolebat. Hispaniarum Rex Ferdinandus minùs tutam, & integrám Neapolitani Regni possessionem putabat; cùm maritimæ Apulorum Vrbes Tranium, Monopolis,Brundusium,Hydruntus,Barleta,Sipontum non itá pridem ab Aragonijs oppignoratæ Venetorum præsidio, & imperio tenerentur. Ferrariensis verò Dux Rhodigio, Mantuanus Asulo in Cenomanis, & Pischeriæ inhiabant; nec vllus ferè Principum erat, qui non aliquam Veneti Imperij partem ad suam pertinere ditionem, quoquo tandem iure, non assereret. Quare vniuersi euocantur, tanquam ad solemne sacri belli edictum,totius Europæ Principes; eisque indictus apud Cameracum Morinorum in Belgis conuentus; vbi ad diem statutã illorũ Oratores frequentes adfuere. Totius deliberationis summa fuit, vt omnes vno belli fœdere sociati, communibus copijs, & viribus bellum

in Venetos susciperent; &, quod magni fuit, tanta religione, silentij sacramentum ab omnibus obseruatum, vt eius belli calamitas, priusquam suspicio, ad Venetos peruenerit. Annus octauus suprà millesimũ, & quingentesimum à
1508. die Christo natali numerabatur, cùm belli consilia clanculum agitari, & tantum incendium excitari cœptum est; cuius deindè flamma anno quingintesimo nono, quarto idus Decembris
509. erupit. Tantò autem formidolosius bellum ex ortum est; quantò fuerunt principia occultiora. Non est credibile, quanto animi ardore, quàm acerbis odijs, quanta crudulitate sit vtrinque pugnatum. Senatus de tàm graui Principum omnium expeditione accepto nuncio, in summa rerum perturbatione, & discrimine, neque metu superatus, neque dolore victus veterem constantiam retinuit, fortique ac præsenti animo ius suum bello persequi, & laboranti Reipub. trepidisq; rebus subuenire aggreditur; terra mariq; quanta celeritate fieri potuit, militem conscribere, copias expedire, imperij fines munire. Cùm verò ab omnibus acriter impeterentur, tùm maximè ab vno Cæsare extrema calamitas imminere videbatur; qui capitali odio in Venetos incensus non discessurus ab armis videbatur, priusquam Venetorum Imperium dedisset excidio; tantam quippè bellatorum manũ contraxerat, vt militum copia reliquos omnes fœderatos solus penè superaret, centum enim armatorum millia sub signis habuisse fertur: quo exercitu in eam Fori Iulij partem primo impetu inua-

inuaſerat, quam partem tutari maximè Reipub.
intererat. Itaque miſsis in eam rem ducibus,
cum exercitu; Hieronymus Caſtro Nouo cum
tribus militum centurijs Prætor decernitur. Ar-
cis Præfectus erat Andreas Rimundius. Eò pro-
fectus impigrè omnia præſtitit, Hieronymus,
quę Ducem optimum decent, locum omnē dili-
genter perluſtrare, minus tutas partes confirma-
re, repurgatam foſſam, ruderibusque euectis al-
tius deprimere, tormenta muralia pro mœnibus
aptè diſponere, ſuas præſidijs ſtationes aſſigna-
re, nihil omittere, quò inimico aduentanti ſeſe
opponeret, quem iam iam imminere, locis ſu-
perioribus deuictis, audiebat: nec longa expec-
tatione fatigatus eſt; ſi quidem hoc tanti robur
exercitus Baſsiano, & Acelo in Euganeis direp-
tis, alijsque locis incendijs, cædibus, & popula-
tione vaſtatis, tandem agrum Taruiſinum inſe-
dit, & peruigilio Sancti Auguſtini ſexto Calen.
Septembris quingenteſimo vndecimo anno, ad
Caſtrum Nouum tanta belli moles deflexit. 511.
Locus eſt ad ripam Plauis fluminis in regione,
cui nomen eſt Querium, in Alpibus ſupra Tar-
uiſinos fines, leni iugo editus, artis, & naturæ
præſidio valdè munitus; quem locum Cæſaria-
ni, quod ſuis conatibus valdè officere viderent,
omnino aggrediendum, & expugnandum ſibi
eſſe ſtatuerunt.

Castrum Nouum acri oppugnatione Cæsariani inuadunt. Cap. VI.

DVctabat Cæsaris copias Palisſia magni nominis Dux. Is, copijs eductis, ſeſe in conſpectum Caſtri dat, tantamque multitudinem oppidanis loco idoneo cõſpiciendam oſtentat, ratus fortè obſeſſos viſo hoſtium numero trepidos, metuque perculſos, deditionem facturos. Et niſi per Hieronymum ſtetiſſet, reſpondebat votis euentus. Adſunt celeres Legati Hieronymum admonentes, vt Caſtro excedat, extrema minantes, ſi deditio, aut recuſetur, aut differatur. Breue reſponſum ad ea fuit Hieronymi: deuotum caput habere libertati Patriæ; atque adeò ſibi ſtatutum vita potius quàm loco cedere; experiretur vbi vellet Imperator Venetam fortitudinem pectus telis quantumlibet petens, abeuntis terga non viſurus. Irarum, & diræ feritatis incitamentum Paliſsiæ ea reſponſio fuit, qui rem armis bellicisquè machinis ex templo agere ſtatuit; muroſque oppidi tormentis æneis diuerberare cępit. Quæ in męnia primùm tùm ſaxea, tùm ferrea machinis bellicis impellebantur miſſilia, parùm nocere; ſi quæ verò intrà męnia accidebant, deiectis ædificijs, magnam ſtragem edebant. Sed longa tandem eiaculatione, & continuata plures dies murorũ verberatione, e maioribus tormentis ingentis magnitudinis exploſæ ferreæ pilæ, omni regione horribili ſonitu latiſsimè perſonante, ità Oppidi

pidi mœnia quaſſarunt; vt, ſolutis iuncturis pluribus in locis, maxima muri pars corruerit, hoſtique irruenti aditus patefecerit. Quare, tormentorum oppugnatione intermiſſa, diripiendi Oppidi ſignum milites expectabant; Veneti tàm horrenda murorum vaſtatione animo conſternati, ſalutem deſperare cæperant. Andreas Rimundius Arcis Præfectus, cùm oppugnationem ampliùs ſuſtinere ſe poſſe planè diffideret, idque palam dictitaret, tandem pleno ſceleris atque perfidiæ conſilio, nocte intempeſta ex Arce, & è Caſtro clã dilapſus, fuga fœdiſſima ſibi conſuluit. Ea res propterea grauiſſimè offendit Hieronymum, quod militum animos timore debilitauit, ac fregit, & oppidanos in eam rerum deſperationem coniecit; vt de deditione palàm agerẽt, nihilq; propius erat, quã vt ad colloquium hoſtes vocarentur. Ea re intellecta, B. Hieronymus vehemẽtiſſimè vniuerſos pro cõcione obiurgauit; quò tandem veſaniæ deuenerint, vt leuiſſimi transfugæ, & hominis perfidiæ ſcelere contaminati exemplo mouerentur: probè intelligerent non modò quidquam turpius ea deditione illis accidere poſſe, quæ inſigni dedecoris infamia notatos deformabit; ſed etiam, quòd perfidi hominis facto permoti, ad iſta conſilia deflexerint, non leuem turpitudinis notam contraxiſſe; proinde non deſponderent animos, tam nefaria conſilia abijcerent, dignũ Veneto nomine induerent ingenium: ſibi quidem eſſe, & gloriæ famam, & Patriæ defenſionẽ, quauis omninò vita potiorem, ſequerentur er-

go optimi Ciues, & fortiſſimi milites amantiſſimum Patrem, & Ducem. Hæc aliaque permulta militari planè vultu, atque incredibili animi ardore locutus ità vniuerſos confirmauit; vt, depoſito metu, nihil præter pugnam exoptarēt, in qua ad extremum vſque ſpiritum Oppidū ſe defenſuros pollicebantur. Et dictis reſpondere facta. Nam diripiendi Oppidi dato ſigno, per muri ruinas facto impetu, intra mœnia non vno in loco per vim conantur irrumpere Germani. Sed, Hieronymo Duce fortiter ex aduerſo Venetis pugnantibus, primi Germanorū impetus magna ſuorum clade ſunt reiecti. Tùm Hieronymus diurnis, nocturnisq; operibus quà murum inſtaurare, quà apertis locis nouas munitiones obiicere, per milites, & oppidanos terram comportare, aggerem conſtruere, quaqua tandem ratione poſſet, aditum obſtruere. Nec irritus omninò labor; qui enim locus anteà hoſtibus is videbatur, vt leui tormentorum diſploſione, & vno, aut altero militum impetu facilè obtineri poſſet; Hieronymi virtute factum eſt, vt penè inſuperabilis appareret, vel non niſi maxima hoſtiū clade poſſet expugnari. Iam.n.tertio Oppidum aggreſſi magna ſemper ſuorum cæde, & ignominia, aditu erant prohibiti. Suppudebat iam Paliſſiam tàm exiguo hoſtium numero ſe tandiù diſtineri, quandò maiores admouere copias, & delectum tanti exercitus florem in paucos expedire ſtatuit. Itaque dato pugnæ ſigno, acrior, quàm vnquam anteà oppugnatio inſtituitur; lectiſſimos milites, & totius

exercitus robora primò immittit, qui aditum in Castrum strenuè pertentent. Hos auxiliares copias, quæ fessis subsidio sint, subsequi mandat: vt nulla nostris, vel murum reficiēdi, vel à prælio cessandi data quiete, certior esset victoriæ spes, cum integri semper fessos adorirentur. Aemilianus etsi tantam belli molem in se vnum, & admodum paucos milites, eosque laboribus fractos incumbere, & multis partibus vno tempore cum frequenti, & integro hoste dimicandum animaduerteret; tamen, quod vix credibile videatur, animo stetit, ac viribus; milites egregiè cohortatus, petitè disposuit. In prima acie ille cōstitit, periculosiorem sibi stationem, Prouinciamq; deposcit: exemplo, & virtute Ducis reliqui, ità animo confirmati sunt, vt exercitus impetū excipere, diùq; acerrimè pugnando sustinere, & Oppido arcere non dubitarint. Sed longam, & semper ardentiorum oppugnationem diutius ferre non potuerunt ij, quos, præter certaminis labores, & vulnera, diuturnæ pariter, & nocturnæ vigiliæ conficiebant; quippè propter paucitatem assiduis penè stationibus dispositi circà mœnia, dies noctesque in armis traducere cogebantur. Quæ damna hostis in magna militum copia facilè sarciebat; cum deserta stationum loca alij subindè, alijque replerent. Nouis itaq; semper, ac viribus integris sibi per vices succedentibus Germanis, tandem paucorum virtus, multitudini cessit. Adeò enim multis locis perfosso, dirutoq; pariete, cū Veneti, quos præter cæteras, vt dixi, belli difficulta-

tes, ipsa semper magis paucitas fatigabat, admodum infrequentes, & ij perpetuò labore, & vulneribus confecti apparerent, liberoque introitu irruerent alij post alios Germani, vis, ac numerus sustineri vltrà non potuit; Itaque totis connixi viribus, & multis partibus simul irruptione facta, Castro tandem, sed haud incruenta victoria, sunt, potiti.

Castro Nouo direpto, B. Hieronymus carceri addicitur. Cap. VII.

IN tàm difficili, & cruenta oppugnatione eximia certè, & singularis tùm militum, tùm oppidanorum virtus enituit; licèt penè omnes tādem, aut tormentorum fœda laceratione discerpti miserè interierint, aut hostium copijs circumuenti, fortiter pugnando, extremo vitæ periculo multitudini cesserint. E Bellonensibus, qui eò subsidij causa conuolarant, duo minores duces Michael Paganus, & Victor à Cruce magna fortitudinis laude cæsi leguntur. De Rimundi fuga nihil ampliùs compertum est. Sed Hieronymi virtus militaris, & prudentia inprimis admiranda. Is enim, & antè prima signa fortiter dimicando, & idoneis locis disponendo milite, & vbi res postularet, celeriter muniēdo, omnia tandem militaria munera impigrè obeundo, fortissimi simul bellatoris, & Ducis præstantissimi laudem, etiam inimicorum testimonio est consecutus. Verùm nec longo quidem interuallo victorum virtus in ea oppugnatione

tione Germanorum immanitatem in Oppidi direptione exæquauit. Primùm enim Oppidum ingressi, vix credibile est, qualia in auditæ sæuitiæ, & barbaræ crudelitatis spectacula exhibuerint, seu militum virtute in resistendo, seu tanta suorũ clade in rabiẽ acti: nã obtruncatis passim militibus, & oppidanis, promiscua cæde in armatos æquè, atq; inermes, nullo sexus, vel ætatis discrimine, debacchati sunt; in trucidata quoque oppidanorum, & militum corpora sæuitum. Itaque breui fœdissima, & confusa omnium ordinum, & ætatum strage, adeò locum deformarunt, vt humano sanguine satiari haud posse viderentur. Cæterùm in tàm horribili rerum omnium clade, in tãto sauciorum numero, illud miraculo par, vnum B. Hieronymum, qui inter primos ordines prælium ciebat acerrimè, cuius vniuersi ferè iugulum petebant, tanta hostium cæde in oculis omnium edita, viuum, & nullo accepto vulnere, in hostium manus deuenisse. Eo capto fuit pugnæ finis; partam tanto sudore, ac sanguine victoriam inter se gratulantur Germani. Nota virtus Aemiliani, probataq; magno cum eorum damno militaris fortitudo prædam reddit illustriorem; quem Palisiæ tamquàm insigne partę victorię trophęum sistunt. Is Hieronymum in tetrum, ac tenebricosum carcerem in imo turris fundo angustè admodum effossum detrudi, & debitis supplicijs audacissimi hominis scelus vlcisci iubet (sic enim appellabàt) quòd deditioni minimè annuisset, quòd pari fortitudine, atq; fide, locum

esset

esset ad extremum vsque egregiè tutatus. Hic pane, & frigida tantùm alebatur; ferrea vincula manus, & pedes constringebant; collum ambiebat in mancipij morem circulus ferreus, è quo duorum triumuè anulorum catenula cum pila marmorea pendebat; globus tormentarius is erat haud exiguæ magnitudinis, additus, siuè vt nocte quiescentem vexaret, vel fatigaret interdiù vigilantem; aut, si fugam intentasset, crebro ictu globi tergum, vel pectus diuerberantis fugienti cursus retardaretur; & nè qua tandem membra quiete fruerentur, ad grauem carceris fœtorem, loci angustiam, & tenebras varij accedebant corporis cruciatus; quippè Ducis edicto acerbis quotidiè supplicijs exquisitè torquebatur. Multos iàm dies carceris acerbitatem, & Germanorum sçuitiam eo loco perpessus nihil prætereà, quã vt extrema de suo capite statuerentur, Hierony. expectabat. Sed hominũ consilia diuina bonitas anteuertit; dum enim huius vitæ imminens periculum à mortalibus extimescit, æternæ vitæ ab immortali Deo certissima initia recepit; & qui miseriarum, & calamitatum locus plenissimus videbatur: is cælesti solatio, & maximorum dolorum leuamento, non multò pòst extitit iucundissimus: quandoquidem illi Deus tantis belli laboribus, & tàm apertis vitæ periculis, non extremam perniciem corporis, sed salutarem occasionem promærendi æternam salutem impendere, singulari, & inaudito miraculo, consequenti posteritati prorsus admirando declarauit. Singula-

te hoc eſt diuinæ bonitatis medicamentum, vt, quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, ſeuerioribus pœnis à ſcelere auocare contendat. Adeò enim diuturna peccandi conſuetudo malorum animis callum impietatis obducit, & ſenſus cupiditatibus addictos immanitate quadam ſtuporis offundit, vt nullos diuinæ gratiæ motus, nullas internæ vocationis voces auribus admittant: niſi irati numinis plagis contuſi, atque debilitati, medicinam aliquandò non aſpernari condiſcant. Quod cœleſtis prouidentiæ ſingulare beneficium in Hieronymo mirificè per id tẽpus eluxit, qui diuina benignitate diutiùs ad ſuam perniciem abuſus, tenebricoſo, & ſqualore obſito carcere, è flagitiorum tenebris ad honeſtatis lucem contuendam eſt excitatus. Sed quoniam res eſt omnium, quæ in illius vita acciderunt, commemoratione digniſſima, quòd ex ea tam inſignis conſecutæ pietatis initia extiterunt, cogit me ratio ſuſcepti muneris, vt magni euentus ſeriem ſin minus æqua, ſaltem fuſa narratione proſequar, vt diuinæ beneficentiæ vel aliquà ex parte inſeruiat ſcriptoris diligentia, vel certè minimum ſua negligentia detraxiſſe videatur.

E carcere inſigni Beatiſſimæ Virginis miraculo liberatur. Cap. VIII.

EO in carcere nulla grauior moleſtia Hieronymum ſolicitabat, quàm acerbæ, & diræ necis, cuius ſibi periculum in ſingula momenta

crudeli

crudeli ab hoste imminere non dubitabat. Quã cogitationem diù animo versans vehementer est commotus, seriòque cœpit, non tàm de corporis, quam de animæ salute agitare secum salubria consilia: & ab omni humana ope destitutus, vnum sibi in diuina præsidium reliquum esse cogitare, quam tamen, nè implorare confidenter auderet, faciebant ante acta vitæ commissa, quæ multa & grauissima menti occurrebant; quorum conscientia deterritus, ægrè admodum precibus suis locum futurum apud diuinam clementiam verebatur. Sed illum iàm satis cruciatibus, carcere, & inedia maceratum, & scelerum conscientia afflictum, respexit Deus: diuinæ lucis splendore, & suaui gratiæ cælestis virtute in eius animum sese liberiùs effundente. Cuius beneficio ità cœpit peccatorum grauitate, ac turpitudine angi; vt iam longè maior contempti numinis, quam præsentis calamitatis dolor eius animum discruciaret: iamque cælestem iram in se meritò concitatam, diuinamque iustitiam, quam ille suis flagitijs, & effrænata libidine tandiù contempsisset, & cuius imperium sanctissimis legibus repudiatis etiam detrectasset, iustas suorum scelerum pœnas repetere intelligeret. Quare obortis lachrymis, se meritò diuina tutela, & præsidio exclusum in supremum capitis, & salutis periculum adductum inclamabat; quòd cœlestis gratiæ beneficentiam semper ingrato animo reiecerit; quòd toties diuina misericordia de sua salute, tàm varijs modis admonitus, ad pristina

tamen

tamen ſcelera magnum in dies ſingulos impietatis cumulum addere ſtuduerit. Hæc ille, & alia multa ex magno animi dolore, & lachrymarum copia cùm mente volutaret; ac penè ad extremos deſperationis ſcopulos miſerè deferri videretur: de repentè aura cœleſtis numinis leniter eius pectus afflante, in pacatiſsimum portum ſalutis eſt inuectus. Animum enim eius penè deſtitutum ſubijt Deiparæ Virginis Taruiſinæ memoria, quam Matrem miſericordiæ mortalibus datam, vnicum miſeriarum ſolatium, & peccatoribus extremè laborantibus certiſsimum perfugium à Deo conſtitutum recordatur. In huius igitur Beatiſsimæ Virginis tutela ſalutis ſuæ præſidia collocanda putat; qua Patrona, & Aduocata ſi apud Deum vtatur, non dubiam ſibi ſcelerum indulgentiam, & æternæ ſalutis auxilium pollicetur. Itaque fuſa illicò ad Virginem, non tam longo verborum ambitu, quam interno animi affectu, & lachrymarum imbre grauis, & pia oratio; nè ſe miſerum, licèt eius clientela, & patrocinio indignum, tot circumuallatum calamitatibus, & tot preſſum malis negligeret; ſe è Chriſtianis illis peccatoribus vnum eſſe, eumque inſignem, quibus à Chriſto mater miſericordiæ, & commune perfugium data eſt; proinde ne abiectiſſimum famulum à filio ſibi commendatum clementiſsima Cęli Regina, & Dei Mater deſpiceret: de ſalute atque incolumitate animi propè deſperanti maturè ſubueniret: flagitijs, criminibusque ſuis, quæ ille innumerabilia fateretur

retur, ab irato filio veniam, & pacem posceret: non desereret Patrona clientem, Regina seruum, communis misericordiæ Parens iacentem in sordibus, & squalore filium. Ad hæc se nudis pedibus eandem sacram Taruisinam ædé inuisurum, ibique certum sacrorum numerum suo ære curaturum, & voce tabulisquè tam insigne beneficium palàm testaturum voti religione obstrinxit. Cordi vtique Deo, Beatissimæquè Virgini fuere preces,& vota; vix enim ea B. Hieronymus absoluerat, cùm sese oranti, & multis lachrymis supplicanti, candida in veste, necnon cœlesti luce circumfusa, ac diuina planè maiestate conspicua Dei Genitrix obtulit, carcerisquè tenebras inusitato, atque inexplicabili radiorum suorum splendore dispulit, ac fugauit. Ex oculis enim, ac vultu, atque adeò toto celsissimæ Virginis corpore tanta claritas emicabat; vt neque posset in eam oculorum aciem defigere, nec emicantem inde fulgorem diutiùs intueri. Itaq; huiusmodi spectaculis insuetus, terrore attonitus, totis artubus contremiscere, quid rei esset, expectare; cum Beata Virgo Hieronymum benignè intuita, & proprio compellans nomine, præsenti animo, & hilari vultu, omni cura vacuum esse iubet; cuius preces,& vota, se aduocata,& patronà, essent à filio clementer admissa. Ille animo erectus patronam suam intueri connixus haud commodè potuit; cumque oculorum, & animi voluptate quadam delinitus illam obniteretur attentiùs, acriùsque contemplari, tanta sensit radiorum

vi

vi obtutus aciem perstringi, ac propè obtundi, vt potuerit ardentem meridiani solis facem multò commodiùs intueri. Quare adhuc animo dubius, leui aliqua somni imagine se illusum putat; cùm Beata Virgo cęptis addit, vt vota soluat, & vitæ emendatioris in posterum consilia ineat; tùm manu ad eum porrecta, claues offert, quibus & vincula & carceris ostia reserare; & quocunq; libeat, abire mandat. Fidem visi fecit expleta promissio; siquidem ille impiger ad iussa, acceptis clauibus, vinculis, & carcere reseratis, sensit haud vanam esse tantarum rerum imaginem, tum ad cælestem patronam venerabundus, & in gratiarum actione totus effusus se conuertit: Sed illa tenues in auras momento dilapsa lętissimum Hieronymum summo mœrore suo discessu compleuit; qui tandem verbis, & lachrymis dolore, & lætitia simul intermixtis, actis intimo cordis affectu Deiparæ Virgini gratijs, è carcere liber egreditur.

Nouo miraculo Taruisium deducitur. Caput IX.

EXtulit è carcere; quò tanti beneficij sempiternum aliquod ad posteros extaret monumentum, & probata fides; claues è Cęlo sibi delatas, tùm manicas, & compedes, cum pila marmorea, & reliqua crudelitatis instrumenta, præter interiorem subuculam, cæteris vestibus nudatus. Ea sarcina, quasi trophæo suæ victoriæ ornatus veriùs, quàm oneratus sese in viam

viam dat. Sed mox aliud imminet grauius periculum; vix enim aliquot passibus, processerat cum in exercitum Cæsaris incidit, & viam omnem armato, peruigiliq; milite occupatam circumspectat. Expalluit Aemilianus, animoquè corruit subito hostium incursu; humanisq; deficientibus, ad diuina perfugia se conuertit; inuocat iterum Patronam, & Dominam suam, vt se præsenti periculo ereptum, certo itinere incolumem dirigat, precatur. Nec irritæ preces; vix.n.ea compleràt; cùm priorem, & speciem, & habitum referens Beatissima Virgo præsto est, & mox miraculum miraculo cumulat, manum apprehendit, securum sequi iubet, & per medios hostes ferrea vincula gestantem, alienis oculis minimè conspicuum educit; hoc præterea, singularis beneuolentiæ specimen addidit, quod Taruisini itineris ignaro se comitem præbuit, donec Ciuitatis mœnia in conspectum sese darent. Tùm Diua tutelaris, & comes B. Hieronymi repentè ex oculis sese mira celeritate proripuit, illius mente nouo, & insolito splendore diuinæ lucis sub ipsum discessum illustrata, & perfusa; occultoq; igne diuini amoris corde succenso. Atque vtinam hic mortali fas esset dulcissima, & prorsus cœlestia Beatæ Virginis hortamenta referre. Ille Ciuitatem ingressus Beatissimæ Virginis ædem adit, longa, & pia oratione filio, Matrique gratijs actis, noui miraculi euentum omnibus prædicat; obligatam voti sponsione sacrorum fidem integrè liberat; tabellam, quæ rei admirandæ exitum,

& accepti beneficij memoriam scripto, & pictura, perpetuò testetur, cùm manicis, compedibus, collique vinculo, & marmorea pila, è summo tholo pendentem curat, remque totam, quo ordine gesta est publica fide scriptis consignari mandat. Illud verò vehementer dolendum, claues per Sanctissimam Virginem cœlitùs delatas infelici euentu, quo templum illud multis abhinc annis conflagrauit, deperijsse. Ideò cætera, quæ integra superfuerunt, à communi illa anathematum turba delecta, in interiorem altaris partem ijsdem ferreis cancellis, quibus Sanctissimæ Virginis Imago, conclusa singulari religione asseruantur, nec nisi pia adeuntium postulatione produntur. Compedes verò non eius sunt generis, quibus ferè vti consueuimus, vt ferreo vecte claudantur, sed quales interdum equis ad pascua dimissis inijcere solemus breui anulorum catena colligatæ. Hieronymus his ritè Taruisij perfunctus, Venetias eodem habitu properat, insigne Beatæ Virginis beneficium palàm per vicos, & compita in Area magna Diui Marci enunciat; quã plurimis hominem, quasi insanum somnia narrantem, irridentibus; alijs dubiam rei fidem, & suspectam non planè admittentibus: permultis verò, quibus Hieronymi ingenium ab omni fictionis, & vanitatis suspicione alienum iam pridem notum erat, admirandæ rei euentum obstupescentibus.

Bellicis rebus compositis Castro Nouo Æmilianus præficitur.

Cap. X.

CVM verò per annos fermè quatuor, eoq; ampliùs, varijs bellorum motibus tota nutasset Italia, ac omnis ferè Europa; tandèm de compositione inter Christianos Principes agi cœptum est; nec multò post æquis conditionibus commune pacis fœdus initum. Non facilè credi potest, quanta lætitia, & iucunditate, subitus hic de compositione inter summos Principes nuntius omnem Europam perfuderit, atque compleuerit, & quàm mira serenitate miserabilem illorum temporum faciem diuturno mœrore obscuratam, illustrarit. Sed apud Venetos præsertim lætissima omnia, quandò ea dira tempestas, quæ paulò antè non terrorem modò, sed extremam perniciem, & interitũ toti Venetorũ Imperio attulisse videbatur, exitus habuisset omnium opinione feliciores. Siquidem opulentissimis Ciuitatibus, anteà amissis, in potestatem redactis, tanti Imperij decor, & maiestas est iterum constituta. Sed ducibus, & militibus optimè de Repub. meritis larga ex veteri Senatus munificentia præmia decreta sunt; Inter quos cùm emineret Hieronymus, hoc in eum grati animi, & beneuolentiæ monumentum, ac eius virtutis singulare testimonium extare voluit sapientissimus Senatus; vt Castro Nouo in potestatem recepto Aemilianæq; fa-

miliæ

miliæ ad annos triginta attributo; iterùm Hieronymus summa cùm potestate præficeretur; vt qui locus paulò antè calamitatis, & ærumnarum plenus extitisset; idem, & dignitate, & cōmodo illi, totique familiæ iucundissimus foret. Sed alia omnia animo voluens, totum hoc, quidquid erat splendoris, & dignitatis, quod suæ deferebatur virtuti, constantissimè repudiasset B. Hieronymus, nisi familiæ ratio aliter suasisset, cuius, non modò dignitati, sed opibus etiam, quas necessarijs belli sumptibus penè exhauserat vniuersas, hac tanta Reipublicæ munificentia honestè consulendum amici, & affines contendebant: quorum adeò obfirmatos in ea re cernebat animos, vt in præsentia omne contradicendi studium frustra suscipi appareret. Quasi igitur supremum illud Reipub. & familiæ præstaret obsequium, oblatam dignitatem non tàm admisit, quàm subijt, quia citrà Senatus, & affinium offensionem recusare non potuit. Pluribus autem annis Castrum Nouum Aemilianæ genti paruisse satis constat; ad alios posteà fœudali iure auctoritate Reipublicæ translatum. Commodo igitur tempore in viā se dat. Taruisium primò profectus, Patronam suam Beatam Virginem inuisit, eamq; religiosissimè precatus, vt quandò voluntatis suæ planè conscia, non studio quæsitos à se fasces, non ambitam prouinciam sciret, vires eidem oneri pares à filio impetraret, & quem primum vellet esse ingressum, quemq; extremum administrandæ prouinciæ exitum, indicaret; qui iàm vo-

tis de nouo genere vitæ conceptis, commodo, non impedimento foret. Ad oppidanos verò, quos funesta Patriæ calamitas reliquos fecerat, nec eodem impetu furentis exercitus rabies obruerat, simulatquè de Hieronymi reditu fama peruenit: eius visendi studio maximè flagrantes, summa omnes lætitia compleuit, nihilque, quod ad celebrandum aduentum eius excogitari ab incolis, aut præstari posset, prætermissum; tàm gratis animis exceptus, quàm expetitus. Vt enim primum Prætorem aduentare nunciatum est, non domi venientem expectant, sed multitudine ad aliquot milliaria Castro Nouo obuiam effusa, faustis acclamationibus accedentem excipiunt: & festis clamoribus deducunt, non sinè multis expressis gaudio lachrymis; in omnibus tandem beneuolentiæ studium, summæq; voluntatis significatio enituit. Augebat in dies eorum lætitiam admirabilis quædam Hieronymi, tum lenitas, & clementia in ciues, tùm pietas, & ardor in Deum, quibus virtutibus administrationem illam ità obiuit, vt eorum commodis accuratissimè inseruiens, nunquàm tamen à pietatis officijs in Deum retardaretur. Quare sanctioris vitæ studijs incensus, alloquio mitis, in egenos liberalis, nulli impacatus, publicæ vtilitatis perstudiosus, omnium deniquè virtutum genere ornatus, cunctis repentè admirationi pariter, & exemplo fuit.

De

Defuncto fratre, Magistratu se abdicat, reiq; familiaris administrationem suscipit.

Cap. XI.

SED ista summa cùm iustitiæ, & pietatis laude administranti, tristis è Patria nuntius, nec opinanti allatus est, Lucam fratrem charissimum vixisse. Molestissimum id accidit B. Hieronymo, eoque nuncio penè cõsternatus facilè declarauit, quanto in pretio, & amore fratrem viuentem haberet, quem sensu, vitaquè carentem, tanto animi sensu deploraret. Cæterum, vt lachrymis indulsit, quantum prudens humanitatis ratio, & sanguinis coniunctio postulare videbantur; omnia tandem diuinæ bonitati accepta referens, eidemque gratias habens, mœrentem animam solatus est, & sacras, ac solemnes expiationes de more pro illius quiete procurari iussit: vt igne purgante, si illo detineretur, liberaret; pauperibus insuper pecunias erogare, ipse frequens in oratione solicitare cœlites, vt illum sua apud Deum gratia subleuarent, ab omnibus, vt idem faciant, postulare; nihil tandem omittere, quod in acerrimis tormentis versanti aliquid pręsidij posset afferre. Sed quoniam B. Hieronymo præ cæteris negotium dederat ille moriens, nè quid ex testamento, aut immutaretur, aut pręternitteretur, filiorumq; tutelam vni illi maximè demandarat; crebris euocabatur affinium literis ad res domesticas ritè componendas, ad lugen-

tem viduam ſolandam, ad nepotum curam, tutelamque ſuſcipiendam. Ille Prætoriam Prouinciam diu pertæſus, id ſaltem commodi, ex graui illo familiæ incommodo ſibi colligēdum putauit, vt oblata occaſione domeſtici vulneris, publicæ gubernationis faſces deponat: quapropter rei familiaris impedimenta cauſatus, honeſtàque miſſione ab Senatu impetrata, eo magiſtratu, & imperio ſe quamprimum abdicauit, & ex eadem Aemiliana gente nouo Prætore ſubrogato, Venetias contendit. Quàm verò libenter, & peramanter in primo congreſſu ab oppidanis exceptus, tàm mox ægrè, & permoleſtè in digreſſu dimiſſus. Cum primum Venetias attigit, duo maximè nepotum gratia præſtitit: alterum, quòd tenellos adhuc puerorum animos ad omnem pietatem informandos, honeſtis moribus imbuendos, ſtudijsque literarum erudiendos curauit; Alterum, quòd cùm illis multæ, atque amplæ varijs in locis res, rationesquè cum multis eſſent à Patre contractæ, earum ille procurationem ſuſcepit accuratiſſimam, & illorum mercaturis faciundis, reique augendæ ſe diligenter tradidit. Nemini autem mirum, aut nouum eſſe debet homines natalibus nobiles, & honorum luce conſpicuos mercimonijs implicari, quandò non modo liberis in Ciuitatibus, veteri conſuetudine approbante, factum eſt, vt nihil mercatura nobilitati officiat; quod apud Ianuenſes, Lucenſes, Epidaurios, aliosque liberos homines cernimus, quorum inſtitutis, & legibus nullam nobi-

nobilitatis iacturam tractandarũ mercium occupatio cuiquam ciuium parit; Sed multò magis etiam, quod, si rem suis pendamus momentis, si antiquorum diligenter discutiamus monumenta, & illustrium testimonio scriptorum, parique rationum suffragio, & exemplorum copia, nobilem hominem mercaturam haud dedecere comperiemus; sordidam semper, ac vilem excipio, quã ciuilibus suis interdixerat Lycurgus, & nobilioribus exercendam vetuit Aristoteles. Necesse est enim huiusmodi homines sordidos esse, ac pusillos; vt qui lucello magnoperè inseruiunt, quæstuique se prorsus dedunt; ac proindè nullius honestæ rei studio incendi, nullius præclari facinoris gloria duci consueuerunt. Quod luculenter expressit Cicero. *Mercatura autem*, inquit ille, *si tenuis est, sordida putanda est; si magna, & copiosa, multa vndiquè apportans, multisque sine vanitate impertiens, non est admodum vituperanda*. Sed veterum dictis illustria grauissimorum hominũ accedũt exempla. Solon, qui, & sapiens vnus fuit ex septem, & legum scriptor longè prudentissimus, cum ei perangusta domi res familiaris esset, propterea quòd Pater ad beneficentiam propensior Patrimonium valdè imminuisset, ad mercaturam, rei augendæ gratia, se contulit. Thaletem quoquè mercaturam exercuisse auctor est Aristoteles. Platoni etiam olei in Aegyptum exportationem peregrinationis viaticum suppeditasse, docet Plutarcus. De Zenone prætereà Stoicæ familiæ Principe sunt, qui idem

7. Pol. c. 9

1. Off.

Plutar. in vita.

1. Pol. c. 7

In vita Solonis.

ex Laertio haud leui coniectura affirmét: propterea, quòd purpuram ex Phænice mercatum tradat; non alia certa causa, vt conijciunt, nisi vt iterum distrahendo quæstum aliquem faceret. Neque enim ea fortuna fuit Zeno, aut eo luxu, vt eam sibi vestem emeret. Auget etiam mercaturæ fidem, quòd ex pecunia quæstum quærere illi familiare erat, Patremque Mameã mercatorem habuit. Catonem insuper Censorium, absolutum apud antiquos probitatis exemplar, negotiationi fuisse deditum, seque mercimonijs implicasse auctor est Plutarchus. Sed à sapientibus ad nobilissimos, hoc est ad Reges, & Imperatores gradum faciamus. Tarquinius Priscus qui præclaris virtutibus Romanorum Regnum est assecutus, quique cultum Deorum nouis sacerdotijs illustrauit, Senatum numero auxit, Equestrem ordinem frequentiorem reddidit, ex Patre mercatore mercator ipse extitit, & ingentes opes mercatura congessit. Vespesianus Imperator, non solùm antè Imperium ad mercaturæ quæstus, sustinendæ dignitatis causa, descendit; sed, illo etiam adepto negotiationes palàm exercuit, multa viliori emendo, quò pluris distraheret. Aelius Pertinax Imperator renunciatus, non secus mercaturam per suos homines exercere instituit, ac si priuati ordinis extitisset. Addatur & hoc postremo loco. Mercurius Rex, & Philosophus à priscis illis inter Deos relatus, quòd mercaturæ non modo operam dedit, sed & eam primus omnium cæteris tradidit: ideò-

In Laer. In eius vita. Va. Max. lib. 3. c. 3. Diony. li. 4. In Suet. Diony. li. 1.

que diuini honores illi decreti. Vides igitur & Regiam, & Imperatoriam dignitatem, quin etiam diuinitatem mercatoribus ab antiquis deferri; vt minùs mirum sit, si eumdem hominē nobilem esse, & mercatorem sæpè contingat. Sed ista longiùs prosequi præsentis non est instituti; hæc pro oblata occasione, leuiter delibasse satis: nec enim Veneta nobilitas cuiusquam eget defensione, cui primas deferri in confesso est apud omnes. Ad B. Hieronymū redeamus, qui, nepotum suscepta tutela, integra fide illorum bona curauit, nullo emolumento, nulla quæstus vtilitate ductus, quippè non istis rebus labores ille suos metiebatur, sed Christianæ charitatis ardore magis, quàm vtilitatis fructu, aut sanguinis coniunctione, ad ea procuranda motus, vberiores laborum suorum prouentus à Deo, cuius causa erant suscepti, sibi pollicebatur.

Insignis in B. Hieronymo morum mutatio. Cap. XII.

HAud segnior autem in suorum morum cultura, quàm in rei familiaris administratione extitit B. Hieronymi industria, & diligentia. Solutus enim grauioribus publicæ gubernationis curis, diligentiùs cępit spiritalium, ac cœlestium rerum studijs vacare; vitiorum omnium in primis seruitutem depellere, & liberam animi sui possessionem ab improbis, & iniustis direptoribus, quibus iam adeò fuerat addictus,

tus, ad verum Dominum omninò transferre statuit. Nec diuinarum rerum ſtudio flagranti præſens numinis auxilium defuit: quod occulta virtute, ità cœpit B.Hieronymi mentem animumque verſare, vt admirabilis vitæ correctio, & inſignis morum emendatio breuiſſimè extiterit. Nàm, reiectis omnibus anteà, aut ad vanitatem, aut ad luxum quæſitis vniuerſa, tum in habitu, & ornatu corporis, tùm in dictis, & factis, ad grauitatem, & modeſtiam compoſita; exciſæ ad breues capillos luxuriantes comæ, quibus maximè iuuentus; aut calamiſtro comptis, aut in cincinnos inflexis, aut in obeliſcum erectis, delectari ſolet. Venuſtas oris in ſpeciem virilem commutatur; verborum parcus, & prudens æſtimator; Deniquè à ſeipſo planè diuerſus, atque in alterum mutatus totus apparet; vt in eo facilè cerni poſſet diuinæ gratiæ atque benignitatis virtus, & amplitudo. Cum autem numeris omnibus abſolutam hominis conuerſionem, & ſui ipſius cognitione, & commiſſorum deteſtatione contineri didiciſſet; harum ille rudis rerum, & ignarus, diuini verbi præconibus, de ſuperiori loco in Eccleſijs, ſacris diebus ad populum diſſerentibus aures dabat quàm aſſiduè attentiſſimas; quò faciliùs animus ſalutaribus eorum monitis informatus, in reconditam, & difficilem ſui cognitionem deueniret; & præteritorum ſcelerum dolorem cōciperet ſalutarem. Quo audiendi ſtudio conteſtatam à Diuo Paulo veritatem illam ſæpiùs
Ad Heb.4 eſt re ipſa expertus. *Viuus eſt ſermo Dei, & efficax,*

cax, & omni gladio ancipiti penetrabilior; quippè inter audiendum incalescere, tristarique, & damnata rerum speciosarum vanitate, paupertatis, & pœnitentiæ amore succendi, sibimet acriter indignari, quòd verò virtutis spreta dignitate, in tàm vilia, & obscœna deiecisset animum; eoque cælesti gladio admodum salubriter transuerberatus, altis præcordijs conceptũ salutaris vulneris dolorem, modò ex oculis vberi fletu, modò ex pectore crebris singultibus, ac suspirijs erumpentibus; indicabat. Dimissa concione, è templo discedens, non luxuriabat in plausus quosdam vulgares, & inanes; sed in vberrimam virtutis solidæ frugem maturescebat; non leui quadam animi titillatione, aut aurium dulcedine delinitus, sed corde conpunctus tacitus, ac meditabundus sanctioris vitæ consilia coquens, abibat. Indè, B. Hieronymi pectus diuini spiritus lumine in dies clariùs illustrante, cœpit ipse intenta mentis acie, cum anteactæ vitæ ingratitudine, & impuritate, cœlestium bonorum magnitudinem, & præstãtiam diligenter conferre; qua vna cogitatione sic ille afficiebatur interdum, vt veluti sensibus destitutus, non modò nullum ampliùs è rerum terrenarum vsu, atque aspectu solatium caperet: sed ingens etiam earum odium, atque fastidium hauriret. Tùm sæpè acrioribus conscientiæ stimulis agitatus, humi prostratus ad Christi signum de Cruce pendentis, manantibus vbertim lachrymis, & superioris vitæ annos in amaritudine animæ suæ memoria repetens,

pectus

pectus tundere, oscula terræ figere, se identidem inter lachrymas, & singultus, ingratū, impium, mortalium omnium vilissimum caput, idemque scelestissimum vocitare; tùm in seipsum asperiùs animaduertere, ac penè desæuire. Sic humi diù hęrens, quicquid fluxum, immundum, & sordidum anteà in animo fuerat, id totum, & longo lachrymarum imbre diluere, pœnitentiæ nitro expurgare, & cęlestis charitatis incendio in ara cordis concremare studebat; ac euangelici publicani humilitatem æmulatus non audebat oculos ad cœlum tollere. Illud etiam identidem vsurpabat, vt charitatis feruore, diuinique amoris æstu exundante, ad sanctissimum Crucifixum conuolaret, eiusque pedes arctè complexus enixè deprecaretur; vt, quandò seipsum æterno Patri, pro totius mundi salute effuso sanguine, immaculatam hostiam in ara crucis litasset; sibi etiam misero peccatori tam pretiosi sanguinis sacrificium salutare esse præciperet: Hæc ipsa verba crebro ingeminans: *Dulcissime Iesu, non sis mihi Iudex, sed Saluator*. Hocque illi erat per familiare iaculum, quod singulis penè momētis quodcunq; aliud agens, in aures diuinas contorquere consueuerat. Frequentissimam Sancto Augustino fuisse eandem fermè orandi formulam, in hæc verba legimus. *Iesus esto mihi Iesus*. Quæ præcandi ratio eodem planè cum Hieronymi precatione recidit. Verùm non est Augustini scriptis adhuc illi ignotis hoc hauserat, sed eodem certè Magistro, quo Sanctus Augustinus didicerat, qui vtrumq; simili

mili orationis formula pari in eos effuso spiritu precum, instruxerat. Adhæc habitus ab eo prudens aliquorum delectus, quibuscum frequenter ageret, & familiariter versaretur: non ignarus, quàm multa subsidia ad hominum mores in quamuis partem formandos ex priuata consuetudine petantur; quin longè faciliùs homines prauorum congressu ad impietatem traduci, quàm bonorum studijs ad pietatem informari; Tantò procliuiùs malorum ad perniciem, quàm bonorum ad salutem impulsus, & exempla cæci mortales sequuntur. Qua igitur diligẽtia malorum auersabatur familiaritatem, eadem planè conquirebat bonorum, quos mirificè diligebat, & obseruabat, proposita sibi antè oculos non oscitanter fraternæ virtutis disciplina, & morum sanctimonia; vt virtutum flores vndecunque collectos in aluearium melliti cordis sedula æmulatione comportaret.

Rerum spiritalium Moderatori, se totum permittit.
Cap. XIII.

CVM in cæteris artibus magnum aliquid atque arduum aggressuris, prudens omnino, & peritus Dux eligendus est, tùm verò in spiritalis vitæ disciplina, in qua vna periculosum, & anceps nimis sine rectore, & magistro versari, idque quotidiè magis quà virtutis difficultate quà interioris conscientiæ molestia experiebatur Hieronymus; vt ideò prudentem

aliquem,

aliquem virũ, pium, ac religiosum sibi deligẽdũ censuerit: cuius consilio in studio pietatis vteretur, nè solus in stadio christianæ virtutis oberrans, in eius vmbris, & imaginibus occupatus, ipsam solidam, & expressam virtutis rationem amitteret. E sacro igitur Canonicorum Lateranensium ordine, quibus est perillustre, & antiquum Venetijs templum, cui nomen Charitati, delectus est dux spiritualis, & conscientię moderator Sacerdos doctus iuxtà, ac piùs. Huic annos plures confessiones audienti operam dedit B. Hieronymus, ab eo primum enixè contendens, vt studia omnia sua dirigat, vota, voluntatesque componat, dicta, facta, cogitataq; omnia pro arbitrio, & prudentia moderetur sua; se omnino futurum in præcipientis potestate. Hieronymum ille excepit amanter suique muneris partes expleuit egregiè; nàm salutis monita; virtutum præcepta, mundi, suique ipsius contemptum inculcans sitienti animæ æternæ vitæ pocula abundè offerebat; quibus illa sobriè inebriata, ad virtutum, & bonorum operum studia maiori, quàm anteà impetu exarsit. In primis illi persuasum, vt sacræ pœnitentiæ, & Eucharistiæ mysteria frequentissimè simul obiret: quorum alterum, quà mysterij sanctitate, quà suæ conscientiæ infirmitate deiectus, licèt frequentissimè optaret, minùs tamen frequenter vsurpabat; vtili vt tum quidem putabat religione, & humilitate: non enim abstinebat, quòd animus illi nõ esset ad sacrum epulum promptus? sed sicut Sanctum Petrum alioqui

qui Christi amantissimum, ab eius conspectu, atque consortio reuocabat suæ tenuitatis, ac peccatorum conscientia, atque ideò cum maximè cuperet adhærere Christo (aiebat enim *Domine ad quem ibimus verba vitæ æternæ habes*) cum tamen alias se profanum, atq; immundum cognosceret, aiebat; *Exi à me Domine, quia homo peccator sum*. Cæterum, cum hoc sibi non admodum salutare è spirituali Magistro didicisset Hieronymus, propterea quòd eo cęlesti pabulo vnicum exilij nostri solatium, & humanæ imbecillitatis præsidium contineretur, quo sæpiùs recreatæ piæ mentes, præter summam dulcedinē, & eximiam iucunditatem, qua perfunduntur, ijs etiam virtutum præsidijs instruantur, quæ nō facilè hostis sempiterni viribus labefactari, & infringi valeāt, cautior factus, sæpiùs sacris epulis magno vtiquè bono spiritali accumbebat, exindeque in morem duxit hebdomadis minimum singulis Pœnitentiæ Sacramento peccatorum sese vinculis expedire, & sacram Synaxim peragere. Et certè Sancti Augustini testimonio, illi licere quotidiè sumere, qui dignam quotidiè homine christiano vitam ducat, non ignoramus. Præterea ancipiti perturbatione fluctuantis conscientiæ stimulis eiusdem Magistri consilio maximè consultum, illos enim carnifices implicatæ mentis aculeos, quos scrupulos vocamus, adeò graues cum susceptæ pietatis incommodo, atque etiam periculo experiebatur; vt illis agitatus, nō diutiùs cōscientiæ diurnam, nocturnamque luctationem ferre, non

Ioan. 6.

Luc. 5.

ora-

orationi, aut rerum cœlestium contemplationi ardentiùs vacare, non tandem institutum sanctioris vitæ cursum diù tenere posset, nisi periti institutoris consilio, & opera, molesta illa perturbationum, & punctionum diuexatio, quæ in spiritali schola tyronum animos mentemque obsidere solet, depelleretur. Commissorũ igitur conscientia non leuiter vexato præsto erant solatia verborum, & consiliorum, ad leuandam huius morbi ægritudinem, & erigendum animum penè deiectum; hominem enim orsus pius Sacerdos spiritualis vitæ expolire præceptis, scrupulosque ac solicitudines animi, quibus dies, & noctes exedebatur, eximere; præterita primum; quoadusq; memoriam longissimi temporis consequi potest vltimam B. Hieronymum confiteri iubet. Præstitit vir pius, quod iubebatur, animi ardore, & demissione incredibili, fructu, & vtilitate pari: vitam omnem confessione accuratissima recognouit: crebri gemitus, suspiria, & lachrymæ subinde confessionem interpellantes, satis aperta vera pœnitentiæ indicia prodebant; tùm à confessione Hieronymum metum omnem inposterum, & animi solicitudinem abijcere mandat; sperare se, Deo fauente, inanissimam illam mentis exulceratæ scabiem pœnitentiæ Sacramento sanatam; si quid molestiæ huiusmodi acciderit, fore illa obstrepentium Dæmonũ machinamenta, quæ eludendo potiùs, quàm contra nitendo depellantur. Fuit prædictioni euentus: reddita enim menti securitas, & tranquillitas conscientiæ;

omnia

omnia pacatiora deinceps in oratione, & rerum cœlestium commentatione expertus: nisi illud vnum hominem miserè torqueret nò infrequenter, quòd, cùm menti recurreret; quàm multa ardua, & perpessu aspera, ac difficilia militaris gloriæ studio, & cupiditatum ardore anteà præstitisset: nunc Christi signis, militiæque mancipato, adeò in bonorum operum cursu otio, & inertia torpere sibi, ac gelu obrigescere videretur; vt nè inter gregarios quidem censeri mereretur. Sæpiùs itaque ea Christi Domini voce: *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat Crucem suam, & sequatur me*: quasi Matth. cap. 16.
tuba terribiliùs in hominis pectore perstrepente, ad pugnam excitatus, acri bello voluptatibus omnibus, quarum anteà crudeli dominatu premebatur, indicto, superioris adolescentiæ vitia cœlestis auxilij præsidio, magnis posteà virtutibus compensauit.

Varia virtutum exercitia.
Cap. XIV.

MIlitiæ spiritalis exordia, & certa sui ipsius abnegationis atque victoriæ duxit initia ab gloriæ, & magistratuum contemptu. Etenim rationis appetitum honorum illecebris, & dignitatum splendori valdè obnoxiū quò facilius christianæ humilitati, ac despicientiæ subiugaret; abdicato à se publicæ rei tumultu, muneribus, ac dignitatibus valere iussis, nuncio magistratibus, & publicis officijs remisso, omnem

illi ambitionis escam, & inanis gloriæ segetem subtraxit. Itaquè non ampliùs frequentare Senatum, non in curiam ventitare, non publicis interesse conuentibus, neminem præhensare, nullam deniquè Reipublicę procurationem attingere: satis perdifficilem Rempublicam sibi administrandam ratus propriæ saluti inuigilare, & varios sensuum motus honestè, & cùm pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quasi compedibus, quibus maximè retardari solent concitati ad summam virtutem animorum cursus, fractis, & reiectis, mirum est, quàm, quantum nusquam anteà, ad sanctioris, & asperioris vitæ studia concitatè raperetur. Superbiam in primis, & animi elationem, malorum omnium incitamentum, & originem, crebris humilitatis exercitationibus radicitùs ex animo aggressus euellere humilis vestitu, alloquio, & consuetudine vbiquè apparebat, neq; exterior modò humilitas interioris haud dubiè index in eo ſenitebat; sed multò magis interior certis indicijs sui ipsius cōtemptu, ac despicientia emicabat; quippè laudum præconia, & gloriæ splendorem perindè auersabatur, & horrebat, ac cæteri dedecus, & ignominiam; de seipso ità demisse, & abiectè, quasi de mortaliū omnium despicatissimo, ac scelestissimo loquebatur; nec aliter sentiebat; si quid verò præclarè gesti negare, aut dissimulare non poterat; id totum diuinæ gratiæ acceptum ingenuè referebat. Effusa etiam, & Christiano homine digna liberalitate superioris vitæ cupiditati obuiam

uiam itum. Cùm enim eleemosynarum parcissimus, profusissimus autem vanorum sumptuū extitisset, adeò prolixam, & beneficam posteà in pauperes induit naturã; vt inops nullus occurreret, in quem ille stipem benignè non conferret. Eius verò benignitatem non mediocriter in primis sentiebant Virgines, quas egestas posset impellere, vt quæstui haberent pudicitiam. Has enim, nèqua inhonestæ turpitudinis macula prostituerentur, dote locupletatas, & veste ornatas, honestè collocandas curabat. Mulieribus, ac familijs, quæ ad inopiam redactæ, ingenuo pudore à corroganda stipe arcebantur: ipse suis fortunis clanculum subueniebat? neminem deniquè abse vacuum & inanem, quoad posset, abire patiebatur. Sed & inuidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit; vt, qui priùs immodicè sui amans non æquo animo secundos proximorum euentus ferret, postmodum charitate efferuescente, factum sit, vt magnis aliorum commodis omnis Hieronymi desudaret industria, & alienæ salutis procurandæ vniuersæ excubarent cogitationes, & studia; prosperos eorum successus ea vultus serenitate, & hilaritate excipiẽdo, qua illius animus perpetuò fruebatur, nisi quandò commissorum recordatio, depulso gaudio, dolorem immitteret. Acriùs autem illi, & difficilius bellum aduersus effrenatos appetitionū impetus, & incendia carnis instabat; eòque periculosius, & grauius, quò superiorum vulnerū nondum obductis cicatricibus, incommoda

ſubindè, & damna in progreſſu virtutis, acerrima experiebatur, & grauiſſima. Quare cùm magnum eſſe in victus continentia præſidium ad inſanas corporis libidines debilitandas, & frangendas intelligeret: hac quaſi lorica, & ſcuto tectus, furentibus ſenſuum appetitionibus ſeſe obijcere ſtatuit. Itaque multa inedia, & aſſiduis ieiunijs delicatum corpus affligere, in ſumma rerum omnium copia extremæ inopiæ, & victus incommoda, ad perdomandas corporis cupiditates, libentiſſimo animo ſubire cœpit. Somni erat parciſſimus, neceſſitasque veriùs, quàm voluntas hominem cubitum diſcedere cogebat; vbi ſatis naturali corporis deſiderio intrà naturę neceſſitatem feciſſet, depulſo ſomno de multa nocte vigilabat: pręmiſſa oratione vilioribus ſe domi exercitijs dabat. Interdiu Eccleſiarum limina religioſa animi pietate frequens terebat. Aegros inuiſens voce & opera recreabat, eorumq; corporibus iuxtà, & animis perutilis aderat; cumq; alia deeſſent vniuerſa, in Aſceticis verſabatur aſſiduus; quorũ lectione, diuini amoris cõſopitus ignis excitaretur ardentius. Orationis ſtudiũ cum primis in eo enituit ſingulare; licèt enim nondùm ſatis diuinarum rerum cõmentationibus eſſet expolitus, & informatus: vocali tamen precationi plures horas tribuebat, paulatim mentali ſeſe accommodans; idque tanto animi ardore, vt lachrymas cohibere, reprimere ſuſpiria nequiret: quo orandi ſtudio maximè adiutus breui ſuorum ſenſuũ, corporisq; victoriã, difficilem poſt dimicationem,

nem, reportauit, & spiritalis pugnæ trophæa reuexit.

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit. Cap. XV.

ETanta bonarum frugum semente in Hieronymi pectore diuinitùs iniecta, & exercitiorum labore, atque optimi, diligentissimiq; magistri disciplina exculta, non modò albicabat ad futuram messem vberrima virtutum seges; sed iàm tùm fructus legebantur omnium admiratione non indigni, eiusque virtutis in primis, quæ quò rarior in terris, eò præstantior censeri, & in summa admiratione haberi solet: in Hieronymo autem tantò admirabilior, quātò longo vsu deprauatæ consuetudinis vehemētiùs aduersabatur, de iræ moderatione loquor. Erat enim ipsa natura, vt anteà diximus, animi concitationibus, & iræ motibus maximè obnoxius Aemilianus, vt leuissimis etiam de causis iracundia, & stomacho excandesceret, nequè iratus, animo, aut verbis, aut manibus moderaretur. Sed cum didicisset, nihil magis proprium christiani hominis, aut dignum, quàm concordissimè viuere cum omnibus; & tanquàm proximos eximio quodam amore vniuersos complecti: nihil verò à christiana religione magis alienum, & abhorrens, quàm inimicitias, licèt alioquin iustissimas, exercere cum aliquo, vel tacitas, & occultas, vel indictas & apertas; hoc

vnum Christum Dominum egisse, hoc à nobis enixè contendisse; vt studio, & voluntate non dissideremus; proposita hac vna mutuæ beneuolentiæ & inimicorum dilectionis nota ad veros Dei filios à gehennæ filijs secernendos; hæc ille reputans efferatos iracundiæ motus comprimendos, omnesquè odiorum, & inimicitiarum fibras euellendas constituit. Itaque firmò in primis decreto induxit prorsus in animũ, quascunque vel grauissimas offensiones ad eum vsque diem hominum improbitate acceptas, libentissimè Christi Domini Crucifixi amore deponere, ac condonare: tùm, si quæ in posterum inferrentur iniuriæ, ac cõtumeliæ non solùm remittendo, sed etiam, beneficijs compensando, christiana nobilitate vlcisci; extititque breui eximius salutaris instituti fructus; nam tolerãtiæ studium, & exercitium patientiæ tàm insignis est subsecuta incitatioris illius naturæ moderatio, & turbulentissimæ ad offensiones commotionis castigatio; vt grauissimis contumelijs ijs ipsis præsentibus, qui palam iniuriam intulissent, non modo ardentiùs nõ succenseret, sed etiam ità se moderatum, lenem, patientemque præberet; nullam vt in vultu tristitiam, nullam in verbis iracundiam præseferret. Satis erit quasi ad speciem tantæ virtutis, quod illi in hoc genere mirandum accidit, recensere. In Area Marciana Venetijs, cùm nepotum negotia curaret, nescio qua causa, vt sæpè fit, ab improbo quodam, & peruicaci homine, & quidem iure bono, dissentiebat Aemilianus. Ille contra iur-

gijs

gijs, & clamore contendere, acrius vrgere, atq; ferocius insolescere (sic.n. Paulus Iustinianus Senator grauissimns, qui tum fortè aderat commemorare solebat) Hieronymus incitatum lenire blandis verbis, & christiana patientia ad moderationem inuitare conabatur, at ille nihil minus furens, ac frendens plurima in eum maledicta coniecit, & egregiè conuicijs onerans eidem se barbam carptim conuulsurum postremò minatus est. Hieronymus hac tanta, & tàm insigni accepta iniuria, quanquam ea esset ætate, quæ solet esse ad maledicendum effrænatior & ad vlciscendum acerbior, ac impatientior ad ferendum: ijs verò, & fortunæ, & corporis præsidijs munitus, vt hæc omnia facilè præstare posset; itá tamen se gessit, vt nemini omnium, vel oratione, vel vultu, vel animo visus sit in conuiciatorem, vel mediocriter commoueri. Quin etiam (quod vix credibile videatur) minanti barbæ euulsionem, sereno, & hilari vultu, paulũ inflexa ceruice, & producto capite, mentum porrigit; tùm blando oculo hominem intuitus, placido ore, & ad risum ferè composito, en, inquit, barbam: si Deo itá cordi est, vt lubet, age. Quod tãtæ moderationis exemplum nefarium hoĩem sin minus pœnitentia emendatũ pudore certè confusum abegit, circumfusamquè multitudinem admiratione compleuit: palàm asserentibus, qui ad iracundiam præcipitem Hieronymi naturam iàm anteà perspectam habebãt, si quid olim tale eidem contigisset, futurum fuisse proculdubio, vt hominem dentibus dilaniaret,

piaret, quandò cætera ad vindictam defuissent. Sed vicerat iàm christiana animi submissio, & mãsuetudo naturæ fastũ; & sui ipsius despectus, & contemptus vindictæ cupiditatẽ represserat; studiumque imitandi Christum, insanam vulgi opinionem abiecerat; idque in omni vita constantissimè posteà retinuit; vt quauis graui offensione interposita, sermone tamen singularis modestiæ suauitate, & humanissimis verbis vteretur condito: vt in omnibus dictis, & factis ea præstãtius animi effigies, & quasi interna species appareret, quæ, perturbationibus sedatis, summa tranquillitate perpetuò frueretur. Sed vndè tantæ in christiana disciplina progressiones exriterint, nec iniucundũ, nec inutile christiano lectori erit cognoscere. Aggressus euellere, quam inimicus homo in eius animo superseminauerat zizaniam, dum veterno peccatorum consopitus detineretur; ità sibi cùm vitijs agendũ putat, vt non omnia simul iusto prælio adoriatur; sed, quasi singulorum viribus diuisione imminutis, seorsim bellùm inferat, interitumque moliatur, idque tentatum ex animi sententia cessit; nam, cum aliquod vitium ex ijs, cui diù, multùmque assueuerat, contrariæ virtutis actibus quatere, & pietatis machinis euertere conaretur: non longam post oppugnationem, tandem victoria potiebatur; eoque prostrato, & penitus deiecto, aliud in aciem prouocabat; rursumque aduersæ virtutis exercitijs oppugnatione instructa, non priùs desistebat, quàm, expugnato vitio, virtus in animo

domi-

dominaretur; tùm ad reliqua pari pugnæ victoriæque cursu pergebat. Itaque diuino auxilio maiores in dies afferente vires, breui factũ est, vt quasi minutis prælijs vniuersum vitiorum agmen vicerit, ac profligarit, quod simul adoriri difficile fuisset, ac periculosum. Ità cordis agro veluti noxio semine expurgato, paratior in dies mens erat ad suscipiendos cœlestes diuinæ gratiæ satus, vt facilè credita semina in centuplum segetem cultori suo referret. Nec dissimili ratione cæteros informabat. Cùm enim ex eo nobilis quidã eius per familiaris, qui B. Hieronymi exemplo, & exhortatione oppressam sceleribus conscientiam exonerare aggressus accurata, & diligenti confessione collectum per multos annos peccatorum exitiale virus euomuerat; quæreret diligenter: quibusnam gradibus in posterùm, certam salutis rationem inire, & illius vestigia posset insistere. Hoc vnum illi ingerebat Hieronymus: Amice, si, peccatorum labe detersa, ea cordis puritas est in votis, quæ non indignè Christum Dominum excipiat hospitio: certum aliquod, & singulare vitium primò aggressus, eo satis idonea, te iudice, castigatione emendato; ad reliqua seorsim perge, & breui recuperatam sanitatem experiere. Quod adeò salutare ad vitia perdomanda consilium non tã è terrenæ militiæ institutis petitum, vbi maximè distractis hostiũ viribus, victoria quæritur; quàm è Spiritus sancti schola haustum crediderim. Ità enim in Collationibus apud Cassianum, Abbati Serapioni, aduersus animi prauitates *Collat. 5. cap. 14.*

tates, procliuitatesq; vitiorum pugnandum visum est: vt non cum vniuersis, sed cum singulis ijsque infestioribus, & principibus certamen ineatur; quò leuioribus quasi pugnis, vniuersa faciliùs animo depellantur: Minutis enim prælijs quotidie debilitatum hostem, ad summam etiam belli totius, mox inualidum habebimus. Dignus planè Cassiani locus, qui totus hic integer adscribatur. Sic autem habet. *Quamobrem itá nobis aduersùs hæc arripienda sunt prælia, vt vnusquisque vitium, quo maximè infestatur, explorans, aduersùs illud arripiat principale certamē, omnē curam mentis, ac sollicitudinem ergà illius impugnationē obseruationemq. defigens, aduersùs illud quotidiana ieiuniorum dirigens spicula: contrà illud cunctis momentis cordis suspiria, crebraquè gemituū tela contorquens; aduersùs illud vigiliarum labores, ac meditationem sui cordis impendens, indesinentes quoque orationum ad Deum fletus fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter, ac iugiter poscens. Impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiā promereri, priusquàm intellexerit industria, vel labore proprio victoriam certaminis semel obtinere non posse: cum tamen, vt valeat emūdari, necesse sit, eū die, noctuquè in omni cura, & sollicitudine permanere. Cumquè se ab ea senserit absolutum, rursum latebras sui cordis simili intentione perlustret, & excipiat sibi, quam inter reliquas prospexerit duriorem, atque aduersùs eam spiritualiùs omnia spiritus arma commoueat; & itá sē per validioribus superatis, celerem de residuis habebit, facilemq; victoriā; quia & mens triumphorum*

processu redditur fortior, & infirmorum pugna succedens, promptiorem ei prouectum faciet præliorum; vt fieri solet ab his, qui coràm regibus mundi huius omnigenis cõgredi bestijs præmiorũ contemplatione consueuerunt, quod spectaculi genus vulgò Pancarpium nuncupatur. Hi, inquam, feras quascunque fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diriores, aduersùs eas primæ congressionis certamen arripiunt; quibus extinctis, reliquas, quæ minùs terribiles, minùsque vehementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ità & vitijs semper robustioribus superatis, atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque vllo discrimine perfecta victoria. Sed præter Cassianum, Diuum etiam Basilium, eius rei auctorem placet referre, cuius verba in eandem sententiam ad Chilonem Monachum sunt: *Præstat enim paulatim proficere, & per gradus quodammodò exercitationis ad altiora tendere. Ne subitò vitæ voluptates omneis abscinde, nè ab extremo ad extremũ statim cõmutatio fiat. Quia, si cumulatim omnes illicò abs te illecebras absterrere velis, tẽtationum turbam tibi magnam creaueris. At si vnã fortè cœperis per vim superare, ad aliam vincendã, idm te quodãmodo præpara, vt sic omnes postea paulatim extinguas.* Cæterum hæc, aliaq; huiusmodi non Cassiani, aut Basilij, alteriusuè scriptis, quæ manu terere nõdùm didicerat, sed Spiritus sancti institutioni accepta referẽda sunt. In sen suum autẽ oĩum, in linguæ præsertim, & oculorũ custodia, totiusq; corporis & habitus cõpositione adeò multus, & emẽdat°; vt ipsa externa piẽtatis specie omniũ Ciuiũ, ora oculosq; in se vnũ

defixos teneret; tantam morum emẽdationem, & correctionem vitæ, vix ijs ipsis credentibus, qui eam oculis quotidiè cernerent. Cæterùm non fucatam, & adulterinam Hieronymi virtutem, sed veram, & solidam fuisse extrema illa, communi, & peracerba sequentis anni calamitate, quasi aurum coticula, comprobatum est.

Miseris in magna annonæ caritate plura collata subsidia. Cap. XVI.

1528. ANnus appetebat eius sæculi vigesimus octauus, calamitatibus, atquè hominum funeribus fœcundissimus, & memorabilis, si quis alius. Hic satis amplam charitatis & patientiæ palęstram, optatam, & copiosam ærumnarum segetem, & vberiorem, quàm anteà, benemerendi de hominibus materiam Hieronymo obtulit. Laboratum enim eo anno tota ferè Gallia Cisalpina adeò grauiter annonæ caritate, vt nullus tantam aliquandò se vidisse, aut audisse rei frumentariæ cæterarumque frugum difficultatem testaretur: quod malum ità breui auctũ est, quà soli sterilitate, quà bellorum difficultate, in agro præsertim Mediolanensi, ipsaque Insubrum principe Ciuitate; vt, euincente dira fame naturæ fastidium cùm nausea sordidos insolentesque cibos reijcientis, consumptis cibarijs, iumentorum strages passim homines ediderint; feles, canes, mures deuorarint, aliaque multa in iucundissimas epulas habuerint, quæ

humanus stomachus perhorrescere consueuit. E fertilissimo totius Insubriæ agro de reliquis facilis est cõiectura; vt non leuiter dubitaretur à multis, nè fame Ciuitates illæ ciue exhaustæ delerentur. Multò meliùs cùm Venetis, Præfectorum annonæ diligentia, agebatur, qui communem egestatem certis indiciis præsagiẽtes, ingentem vndiquè rei frumentariæ, cæterarumque frugum copiam per annotinas naues maturè comportandã curarant. Sed eius abundantiæ fama per Insubrum Ciuitates euulgata, adeò breui omnium ordinum vndique multitudinem acciuit, vt ibi etiam durior in dies annona fieri, grauique fame Ciuitas vrgeri cœperit, eiusq; non multò pòst commutata facies, misera species, flebilis aspectus extiterit. Oberrabant siquidem antè omnium oculos miserorum greges, omnia mendicis, atque ægris latè compita obsessa laborabãt, adulta iam hyeme, & ingrauescente in dies egestate, algore & fame enectis: ora pallentia, corpora, quasi horribili tabe consumpta, color exhaustus, fractæ vires ad vocem & eiulatum, nedùm ad incessum imbecillę, vultus animosque bonorum omnium tristitia, & mœrore defixos tenebant; & vrgens extremi tot miserorum casus expectatio omnium mentes solicitabat. Indoluit præ cæteris Hieronymus diræ calamitatis acerbitatem, & innumerabilium penè egenorum funestas clades intimo animi sẽsu ingemuit, hæsitq; aliquandiù peracerbo dolore vehementer consternatus. Sed magnanima illa sua in proximos

charitate paulò post erectus, omnium egestatē animo complexus, de omnibus subleuandis, etiamsi domesticas omnes in eam rem opes exhauriri oporteret, cogitauit, reque ipsa cogitata perfecit: nam omnium calamitosorum cura magno animi ardore suscepta, eos domum adductos, omni charitatis officio recreatos, stipe auctos, veste etiam, si opus esset, ornatos dimittebat; in compitis, ac vijs iacentibus largè & copiosè sua pecunia subueniebat; quocunq; iret, nemo inops occurrebat, in quem ille non fusè de sua misericordia deriuaret. Familias, quarum inopiam nobilis pudor aggrauabat, clàm alendas sibi assumebat. Cumque de tanta in pauperes benignitate admodum frequentes, & secundi manarēt tota Ciuitate rumores; egenorum turba ad Hieronymi ędes alimenta petitura, velut examen apum, vndecunque conuolabat: quos ille profusa & benefica in paupe res natura, exceptos, cibo reficiebat, veste tegebat, nummis etiam instruebat. Quæ indefessę pietatis officia, quotidiana, nec interrupta benignitate, eo breui processerunt, vt deficiente censu, & excussa in pauperes crumena ne vnus quidem illi superesset ad se ipsum alēdum nedùm ad inopes subleuandos, nummus. Sed tùm maximè cùm nihil esset pietati relictum, intellectum est, quo pietatis ardore ferueret, & quo charitatis studio pauperū inopiæ subleuandæ flagraret. Multa enim secum animo voluens, id tandem consilij cœpit, vt ornamenta domus, pretiosamque suppellectilem distrahe-

ret,

ret,& quæ anteà parietibus,domoque exornandis inſeruierant, tum feliciori conſilio ad animæ ornamentum,pauperumque ſubſidium traduceret; quò diutiùs chriſtianæ pietatis fons largiſſimè flueret. Magna itaquè bonorum diſtractione fracta, nec vilioris ſubſtantiæ, quin veſtiũ & indumentorum, pretioſiorisq; rei domeſticæ, & ingenti collecta pecunia, largius eſt multorum neceſſitatibus proſpectum; ſolemneq; illi exindè fuit nihil domi proprium, quãuis eximium,aut neceſſarium, ſed cuncta pauperibus poſſidere; eaque promiſcuè, ſolius fraternæ neceſſitatis habita ratione, euulgare. Itaque breui domum ſuam nobili antè periſtromate, & delicata ſupellectili fulgentem,vniuerſo ornamentorum apparatu denudatam, & vacuam, in Xenodochium propemodùm conuertit; vulgò enim à miſeris nullo diſcrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur; ſi qui etiam tecto carerent,hoſpitio excipiebantur; Vt non minùs in Hieronymum cadere, quod de ſe Sanctus Iob affirmabat, mihi videatur: *Si negaui,quod volebant, pauperibus, & oculos Viduæ expectare feci; Si comedi bucellã meã ſolus, & non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt.* Iob 31. Hæc inquam vſurpare poterat, & miſericordiæ lacte ſe nutritum gloriari; qui adeò referta pietatis

viſcera

illi ambitionis escam, & inanis gloriæ segetem subtraxit. Itaquè non ampliùs frequentare Senatum, non in curiam ventitare, non publicis interesse conuentibus, neminem præhensare, nullam deniquè Reipublicę procurationem attingere: satis perdifficilem Rempublicam sibi administrandam ratus propriæ saluti inuigilare, & varios sensuum motus honestè, & cùm pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quasi compedibus, quibus maximè retardari solent concitati ad summam virtutem animorum cursus, fractis, & reiectis, mirum est, quàm, quantum nusquam anteà, ad sanctioris, & asperioris vitæ studia concitatè raperetur. Superbiam in primis, & animi elationem, malorum omnium incitamentum, & originem, crebris humilitatis exercitationibus radicitùs ex animo aggressus euellere humilis vestitu, alloquio, & consuetudine vbiquè apparebat, neq; exterior modò humilitas interioris haud dubiè index in eo fenitebat; sed multò magis interior certis indicijs sui ipsius cõtemptu, ac despicientia emicabat; quippè laudum præconia, & gloriæ splendorem perindè auersabatur, & horrebat, ac cæteri dedecus, & ignominiam; de seipso ità demissè, & abiectè, quasi de mortaliũ omnium despicatissimo, ac scelestissimo loquebatur; nec aliter sentiebat; si quid verò præclarè gesti negare, aut dissimulare non poterat; id totum diuinæ gratiæ acceptum ingenuè referebat. Effusa etiam, & Christiano homine digna liberalitate superioris vitæ cupiditati obuiam

uiam itum. Cùm enim eleemosynarum parcissimus, profusissimus autem vanorum sumptuũ extitisset, adeò prolixam, & beneficam posteà in pauperes induit naturã; vt inops nullus occurreret, in quem ille stipem benignè non conferret. Eius verò benignitatem non mediocriter in primis sentiebant Virgines, quas egestas posset impellere, vt quæstui haberent pudicitiam. Has enim, nè qua inhonestæ turpitudinis macula prostituerentur, dote locupletatas, & veste ornatas, honestè collocandas curabat. Mulieribus, ac familijs, quæ ad inopiam redactæ, ingenuo pudore à corroganda stipe arcebantur: ipse suis fortunis clanculum subueniebat? neminem deniquè absc vacuum & inanem, quoad posset, abire patiebatur. Sed & inuidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit; vt, qui priùs immodicè sui amans non æquo animo secundos proximorum euentus ferret, postmodum charitate efferuescente, factum sit, vt magnis aliorum commodis omnis Hieronymi desudaret industria, & alienæ salutis procurandæ vniuersæ excubarent cogitationes, & studia; prosperos eorum successus ea vultus serenitate, & hilaritate excipiẽdo, qua illius animus perpetuò fruebatur, nisi quandò commissorum recordatio, depulso gaudio, dolorem immitteret. Acriùs autem illi, & difficilius bellum aduersus effrẹnatos appetitionũ impetus, & incendia carnis instabat; eòque periculosius, & grauius, quò superiorum vulnerũ nondum obductis cicatricibus, incommoda

ſubindè,& damna in progreſſu virtutis, acerrima experiebatur,& grauiſſima. Quare cùm magnum eſſe in victus continentia præſidium ad inſanas corporis libidines debilitandas, & frangendas intelligeret: hac quaſi lorica,& ſcuto tectus, furentibus ſenſuum appetitionibus ſeſe obijcere ſtatuit. Itaque multa inedia, & aſſiduis ieiunijs delicatum corpus affligere, in ſumma rerum omnium copia extremæ inopiæ, & victus incommoda, ad perdomandas corporis cupiditates, libentiſſimo animo ſubire cœpit. Somni erat parciſſimus, neceſſitasque veriùs, quàm voluntas hominem cubitum diſcedere cogebat; vbi ſatis naturali corporis deſiderio intrà naturę neceſſitatem feciſſet, depulſo ſomno de multa nocte vigilabat: pręmiſſa oratione vilioribus ſe domi exercitijs dabat. Interdiu Eccleſiarum limina religioſa animi pietate frequens terebat. Aegros inuiſens voce & opera recreabat, eorumq; corporibus iuxtà,& animis perutilis aderat; cumq; alia deeſſent vniuerſa, in Aſceticis verſabatur aſſiduus; quorũ lectione, diuini amoris cõſopitus ignis excitaretur ardentius. Orationis ſtudiũ cum primis in eo enituit ſingulare; licèt enim nondùm ſatis diuinarum rerum cõmentationibus eſſet expolitus, & informatus: vocali tamen precationi plures horas tribuebat, paulatim mentali ſeſe accommodans; idque tanto animi ardore, vt lachrymas cohibere, reprimere ſuſpiria nequiret: quo orandi ſtudio maximè adiutus breui ſuorum ſenſuũ, corporisq; victoriã, difficilem poſt dimicationem,

niem, reportauit, & spiritalis pugnæ trophæa reuexit.

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit. Cap. XV.

E Tanta bonarum frugum semente in Hieronymi pectore diuinitùs iniecta, & exercitiorum labore, atque optimi, diligentissimiq; magistri disciplina exculta, non modò albicabat ad futuram messem vberrima virtutum seges; sed iàm tùm fructus legebantur omnium admiratione non indigni, eiusque virtutis in primis, quæ quò rarior in terris, eò præstantior censeri, & in summa admiratione haberi solet: in Hieronymo autem tantò admirabilior, quãtò longo vsu deprauatæ consuetudinis vehemẽtiùs aduersabatur, de iræ moderatione loquor. Erat enim ipsa natura, vt anteà diximus, animi concitationibus, & iræ motibus maximè obnoxius Aemilianus, vt leuissimis etiam de caussis iracundia, & stomacho excandesceret, nequè iratus, animo, aut verbis, aut manibus moderaretur. Sed cum didicisset, nihil magis proprium christiani hominis, aut dignum, quàm concordissimè viuere cum omnibus; & tanquàm proximos eximio quodam amore vniuersos complecti: nihil verò à christiana religione magis alienum, & abhorrens, quàm inimicitias, licèt alioquin iustissimas, exercere cum aliquo, vel tacitas, & occultas, vel indictas & apertas; hoc

vnum Christum Dominum egisse, hoc à nobis enixè contendisse; vt studio, & voluntate non dissideremus; proposita hac vna mutuæ beneuolentiæ & inimicorum dilectionis nota ad veros Dei filios à gehennæ filijs secernendos; hæc ille reputans efferatos iracundiæ motus comprimendos, omnesquè odiorum, & inimicitiarum fibras euellendas constituit. Itaque firmò in primis decreto induxit prorsus in animũ, quascunque vel grauissimas offensiones ad eum vsque diem hominum improbitate acceptas, libentissimè Christi Domini Crucifixi amore deponere, ac condonare: tùm, si quæ in posterum inferrentur iniuriæ, ac cõtumeliæ non solùm remittendo, sed etiam, beneficijs compensando, christiana nobilitate vlcisci; extititque breui eximius salutaris instituti fructus; nam tolerãtiæ studium, & exercitium patientiæ tàm insignis est subsecuta incitatioris illius naturæ moderatio, & turbulentissimæ ad offensiones commotionis castigatio; vt grauissimis contumelijs ijs ipsis præsentibus, qui palam iniuriam intulissent, non modo ardentiùs nõ succenseret, sed etiam ità se moderatum, lenem, patientemque præberet; nullam vt in vultu tristitiam, nullam in verbis iracundiam præseferret. Satis erit quasi ad speciem tantæ virtutis, quod illi in hoc genere mirandum accidit, recensere. In Area Marciana Venetijs, cùm nepotum negotia curaret, nescio qua causa, vt sæpè fit, ab improbo quodam, & peruicaci homine, & quidem iure bono, dissentiebat Aemilianus. Ille contra iur-

gijs, & clamore contendere, acrius vrgere, atq; ferocius insolescere (sic .n. Paulus Iustinianus Senator grauissimns, qui tum fortè aderat commemorare solebat) Hieronymus incitatum lenire blandis verbis, & christiana patientia ad moderationem inuitare conabatur, at ille nihil minus furens, ac frendens plurima in eum maledicta coniecit, & egregiè conuicijs onerans eidem se barbam carptim conuulsurum postremò minatus est. Hieronymus hac tanta, & tàm insigni accepta iniuria, quanquam ea esset ætate, quæ solet esse ad maledicendum effrænatior & ad vlciscendum acerbior, ac impatientior ad ferendum: ijs verò, & fortunæ, & corporis præsidijs munitus, vt hæc omnia facilè præstare possset; ità tamen se gessit, vt nemini omnium, vel oratione, vel vultu, vel animo visus sit in conuiciatorem, vel mediocriter commoueri: Quin etiam (quod vix credibile videatur) minanti barbæ euulsionem, sereno, & hilari vultu, paulũ inflexa ceruice, & producto capite, mentum porrigit; tùm blando oculo hominem intuitus, placido ore, & ad risum ferè composito, en, inquit, barbam: si Deo ità cordi est, vt lubet, age. Quod tãtæ moderationis exemplum nefarium hoĩem sin minus pœnitentia emendatũ pudore certè confusum abegit, circumfusamquè multitudinem admiratione compleuit: palàm asserentibus, qui ad iracundiam præcipitem Hieronymi naturam iàm anteà perspectam habebãt, si quid olim tale eidem contigisset, futurum fuisse proculdubio, vt hominem dentibus dila-

dominaretur; tùm ad reliqua pari pugnæ victoriæque cursu pergebat. Itaque diuino auxilio maiores in dies afferente vires, breui factū est, vt quasi minutis prælijs vniuersum vitiorum agmen vicerit, ac profligarit, quod simul adoriri difficile fuisset, ac periculosum. Ità cordis agro veluti noxio semine expurgato, paratior in dies mens erat ad suscipiendos cœlestes diuinæ gratiæ satus, vt facilè credita semina in centuplum segetem cultori suo referret. Nec dissimili ratione cæteros informabat. Cùm enim ex eo nobilis quidā eius per familiaris, qui B. Hieronymi exemplo, & exhortatione oppressam sceleribus conscientiam exonerare aggressus accurata, & diligenti confessione collectum per multos annos peccatorum exitiale virus euomuerat; quæreret diligenter: quibusnam gradibus in posterùm, certam salutis rationem inire, & illius vestigia posset insistere. Hoc vnum illi ingerebat Hieronymus: Amice, si, peccatorum labe detersa, ea cordis puritas est in votis, quæ non indignè Christum Dominum excipiat hospitio: certum aliquod, & singulare vitium primò aggressus, eo satis idonea, te iudice, castigatione emendato; ad reliqua seorsim perge, & breui recuperatam sanitatem experiere. Quod adeò salutare ad vitia perdomanda consilium non tā è terrenæ militiæ institutis petitum, vbi maximè distractis hostiū viribus, victoria quæritur; quàm è Spiritus sancti schola haustum crediderim. Ità enim in Collationibus apud Cassianum, Abbati Serapioni, aduersus animi praui- *Collat. 5. cap. 14.*

tates

tates, procliuitatesq; vitiorum pugnandum visum est: vt non cum vniuersis, sed cum singulis ijsque infestioribus, & principibus certamen ineatur; quò leuioribus quasi pugnis, vniuersa faciliùs animo depellantur: Minutis enim prælijs quotidie debilitatum hostem, ad summam etiam belli totius, mox inualidum habebimus. Dignus planè Cassiani locus, qui totus hic integer adscribatur. Sic autem habet. *Quamobrem ità nobis aduersùs hæc arripienda sunt prælia, vt vnusquisque vitium, quo maximè infestatur, explorans, aduersùs illud arripiat principale certamẽ, omnẽ curam mentis, ac sollicitudinem ergà illius impugnationẽ obseruationemq. defigens, aduersùs illud quotidiana ieiuniorum dirigens spicula: contrà illud cunctis momentis cordis suspiria, crebraquè gemituũ tela contorquens; aduersùs illud vigiliarum labores, ac meditationem sui cordis impendens, indesinentes quoque orationum ad Deum fletus fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter, ac iugiter poscens. Impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiã promereri, priusquàm intellexerit industria, vel labore proprio victoriam certaminis semel obtinere non posse: cum tamen, vt valeat emũdari, necesse sit, eũ die, noctuquè in omni cura, & sollicitudine permanere. Cumquè se ab ea senserit absolutum, rursum latebras sui cordis simili intentione perlustret, & excipiat sibi, quam inter reliquas prospexerit duriorem, atque aduersùs eam spiritualiùs omnia spiritus arma commoueat; & ità sẽper validioribus superatis, celerem de residuis habebit, facilemq; victoriã; quia & mens triumphorum*

pro-

processu redditur fortior, & infirmorum pugna succedens, promptiorem ei prouectum faciet præliorum; vt fieri solet ab his, qui coràm regibus mundi huius omnigenis cõgredi bestijs præmiorũ contemplatione consueuerunt, quod spectaculi genus vulgò Pancarpium nuncupatur. Hi, inquam, feras quascunque fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diriores, aduersùs eas primæ congressionis certamen arripiunt; quibus extinctis, reliquas, quæ minùs terribiles, minùsque vehementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ità & vitijs semper robustioribus superatis, atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque vllo discrimine perfecta victoria. Sed præter Cassianum, Diuum etiam Basilium, eius rei auctorem placet referre, cuius verba in eandem sententiam ad Chilonem Monachum sunt: *Præstat enim paulatim proficere, & per gradus quodammodò exercitationis ad altiora tendere. Ne subitò vitæ voluptates omneis abscinde, nè ab extremò ad extremũ statim cõmutatio fiat. Quia, si cumulatim omnes illicò abs te illecebras absterrere velis, tẽtationum turbam tibi magnam creaueris. At si vnã fortè cœperis per vim superare, ad aliam vincendã, idm te quodãmodo præpara, vt sic omnes postea paulatim extinguas.* Cæterum hæc, aliaq; huiusmodi non Cassiani, aut Basilij, alteriusuè scriptis, quæ manu terere nõdùm didicerat, sed Spiritus sancti institutioni accepta referẽda sunt. In sen suum autẽ oĩum, in linguæ præsertim, & oculorũ custodia, totiusq; corporis & habitus cõpositione adeò multus, & emẽdat*; vt ipsa externa pietatis specie omniũ Ciuiũ, ora oculosq; in se vni

defixos

defixos teneret; tantam morum emẽdationem, & correctionem vitæ, vix ijs ipsis credentibus, qui eam oculis quotidiè cernerent. Cæterùm non fucatam, & adulterinam Hieronymi virtutem, sed veram, & solidam fuisse extrema illa communi, & peracerba sequentis anni calamitate, quasi aurum coticula, comprobatum est.

Miseris in magna annonæ caritate plura collata subsidia. Cap. XVI.

1528. ANnus appetebat eius sæculi vigesimus octauus, calamitatibus, atquè hominum funeribus fœcundissimus, & memorabilis, si quis alius. Hic satis amplam charitatis & patientiæ palęstram, optatam, & copiosam ærumnarum segetem, & vberiorem, quàm anteà, benemerendi de hominibus materiam Hieronymo obtulit. Laboratum enim eo anno tota ferè Gallia Cisalpina adeò grauiter annonæ caritate, vt nullus tantam aliquandò se vidisse, aut audisse rei frumentariæ cæterarumque frugum difficultatem testaretur: quod malum ità breui auctũ est, quà soli sterilitate, quà bellorum difficultate, in agro præsertim Mediolanensi, ipsaque Insubrum principe Ciuitate; vt, euincente dira fame naturæ fastidium cùm nausea sordidos insolentesque cibos reijcientis, consumptis cibarijs, iumentorum strages passim homines ediderint; feles, canes, mures deuorarint, aliaque multa in iucundissimas epulas habuerint, quæ huma-

humanus stomachus perhorrescere consueuit. E fertilissimo totius Insubriæ agro de reliquis facilis est cõiectura; vt non leuiter dubitaretur à multis, nè fame Ciuitates illæ ciue exhaustæ delerentur. Multò meliùs cùm Venetis, Præfectorum annonæ diligentia, agebatur, qui communem egestatem certis indiciis præsagiẽtes, ingentem vndiquè rei frumentariæ, cæterarumque frugum copiam per annotinas naues maturè comportandã curarant. Sed eius abundantiæ fama per Insubrum Ciuitates euulgata, adeò breui omnium ordinum vndique multitudinem acciuit, vt ibi etiam durior in dies annona fieri, grauique fame Ciuitas vrgeri cœperit, eiusq; non multò pòst commutata facies, misera species, flebilis aspectus extiterit. Oberrabant siquidem antè omnium oculos miserorum greges, omnia mendicis, atque ægris latè compita obsessa laborabãt, adulta iam hyeme, & ingrauescente in dies egestate, algore & fame enectis: ora pallentia, corpora, quasi horribili tabe consumpta, color exhaustus, fractæ vires ad vocem & eiulatum, nedùm ad incessum imbecillę, vultus animosque bonorum omnium tristitia, & mœrore defixos tenebant; & vrgens extremi tot miserorum casus expectatio omnium mentes solicitabat. Indoluit præ cæteris Hieronymus diræ calamitatis acerbitatem, & innumerabilium penè egenorum funestas clades intimo animi sẽsu ingemuit, hæsitq; aliquandiù peracerbo dolore vehementer consternatus. Sed magnanima illa sua in proximos

charitate paulò post erectus, omnium egestatē animo complexus, de omnibus subleuandis, etiamsi domesticas omnes in eam rem opes exhauriri oporteret, cogitauit, reque ipsa cogitata perfecit: nām omnium calamitosorum cura magno animi ardore suscepta, eos domum adductos, omni charitatis officio recreatos, stipe auctos, veste etiam, si opus esset, ornatos dimittebat; in compitis, ac vijs iacentibus largè & copiosè sua pecunia subueniebat; quocunq; iret, nemo inops occurrebat, in quem ille non fusè de sua misericordia deriuaret. Familias, quarum inopiam nobilis pudor aggrauabat, clàm alendas sibi assumebat. Cumque de tanta in pauperes benignitate admodum frequentes, & secundi manarēt tota Ciuitate rumores; egenorum turba ad Hieronymi ędes alimenta petitura, velut examen apum, vndecunque conuolabat: quos ille profusa & benefica in pauperes natura, exceptos, cibo reficiebat, veste tegebat, nummis etiam instruebat. Quæ indefessę pietatis officia, quotidiana, nec interrupta benignitate, eo breui processerunt, vt deficiente censu, & excussa in pauperes crumena ne vnus quidem illi superesset ad se ipsum alēdum nedùm ad inopes subleuandos, nummus. Sed tùm maximè cùm nihil esset pietati relictum, intellectum est, quo pietatis ardore ferueret, & quo charitatis studio pauperū inopiæ subleuandæ flagraret. Multa enim secum animo voluens, id tandem consilij cœpit, vt ornamenta domus, pretiosamque suppellectilem distrahe-

ret,

ret,& quæ anteà parietibus,domoque exornandis inſeruierant, tum feliciori conſilio ad animæ ornamentum,pauperumque ſubſidium traduceret; quò diutiùs chriſtianæ pietatis fons largiſſimè flueret. Magna itaquè bonorum diſtractione fracta, nec vilioris ſubſtantiæ, quin vestiũ & indumentorum, pretioſiorisq; rei domeſticæ, & ingenti collecta pecunia, largius eſt multorum neceſſitatibus proſpectum; ſolemneq; illi exindè fuit nihil domi proprium, quãuis eximium,aut neceſſarium, ſed cuncta pauperibus poſſidere; eaque promiſcuè, ſolius fraternæ neceſſitatis habita ratione, euulgare. Itaque breui domum ſuam nobili antè periſtromate, & delicata ſupellectili fulgentem,vniuerſo ornamentorum apparatu denudatam, & vacuam, in Xenodochium propemodùm conuertit; vulgò enim à miſeris nullo diſcrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur; ſi qui etiam tecto carerent,hoſpitio excipiebantur; Vt non minùs in Hieronymum cadere, quod de ſe Sanctus Iob affirmabat, mihi videatur: *Si negaui,quod volebant, pauperibus, & oculos Viduæ expectare feci; Si comedi bucellã meã ſolus,& non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum,& abſque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt.* Hæc inquam vſurpare poterat, & miſericordiæ lacte ſe nutritum gloriari; qui adeò referta pietatis

Iob 31.

viſcera gerebat, nihil vt ſibi reliquum faceret, quo humana quæque in egentes deriuaret ſubſidia, cumque pecunia, vel cibus ad manum nõ eſſent, diuendita re familiari, eorum inopiam ſubleuaret. Hac tanta B. Hieronymi charitate tota vrbe enitente, prouocata eſt multorum in pauperes miſericordia, plurimis iniectus ſubueniendi ardor, reque ipſa maior deinceps fuit in miſeros ciuium charitas, largior in egenos erogata benignitas: excita haud dubièta m illuſtri Hieronymi exemplo. Sed his non contenta finibus ad decumbentes, & occumbentes etiam progreſſa eſt Hierónymi cura: ijs enim crebrò aſſidere, ſedulò miniſtrare, ſolatio pariter, & auxilio eſſe ſtudebat; quos in lecto vis morbi extingueret, hos ſupremam illam ſummæ rei clauſulam conſummantes adhortationibus ſalutaribus, & monitis adiuuabat, ardentiſſimis verbis confirmabat: nihilque, quod in extremo illo certamine præſidio futurũ eſſet, omittebat. Verùm ne cùm ſuprema quidem occumbentis vitæ clauſula tã ſpectatæ pietatis periodus claudebatur: ipſa etiam defunctorum cadauera omnis vitæ, & ſenſus expertia, complexa. Cum.n. res eò loci deueniſſet, vt paſſim iacentes in cõpitis pauperes miſerandum in modum expi arent; & non rarò per medias vias atquè fora triſti ſanè, & luctuoſo ſpectaculo proſtrata eorum corpora, quos vel dira fames extinxiſſet, vel frigore, & gelu ſæua necaſſet hyems, ſepulturæ beneficio deſtituta iacerent; hoc etiam ad ſuam pertinere charitatẽ B. Hieronymus arbitratus,

diebus in viuorum ministeriū absumptis, in sepeliendis mortuorum corporibus noctes insudabat. Erat enim hoc illi frequentissimum per media intempestæ noctis silentia vicos Ciuitatis obire, vt si quem extremo languore oppressum, & idm vita destitutum inuenisset, consuetæ charitatis officio, vel funus ei curaret, vel in humeros sublatum, quod sæpissimè faciebat, ad sacra cœmeteria ipse deferret. Et quamuis tam insigne pietatis officium clàm ille cuperet esse; haud tamen diù celari potuit, fuitque tàm egregium facinus etiam ab illius ætatis Oratoribus celebratum; quod suo loco dicemus. His ille misericordię operibus annum fermè totum transegit, magnamque pauperum turbam, quoad nouis frugibus ditior annus copiam frumenti vberiorem suppeditare cœpit, aluit: vt hac tàm benigna, & prolixa in pauperes natura fontes sibi diuinæ aperuisse clementiæ, tutamq; muniuisse ad salutem viam planè videri possit. *Lib.4.c.2*

Ioanne Petro Caraffa familiariter vtitur.
Cap. XVII.

AVctus est Hieronymus per id tempus alio non ignobili spiritalis vitæ magistro: is fuit Ioannes Petrus Caraffa, vir, & doctrinarum omnium insigni laude florens, & magnæ integritatis, pietatisque fama illustris, qui postea in Cardinalium Collegium à Paulo Tertio lectus, eiusque ordinis princeps, Marcelli Se-

cundi Pontificatum excipiens Paulus IV. mutato de more nomine, appellari voluit: huius opera, & cõsilio vtebatur assiduè Hieronymus, eiq; tantum deferebat, nihil vt, eo inconsulto, moliretur; vt ideò multa deinceps à Hieronymo sua sponte gesta Caraffæ consilijs ascriberentur, quod suis infrà locis dicetur. Interim quis eo tempore Caraffa, & quæ illi occasio Venetijs commorandi, & consuetudinis cum Hieronymo (paulo altiùs repetita rei narratione, sed sine fastidio, ac mòlestia) aperiendum. Datus fuerat Ioannes Petrus ab Iulio II. sub initium Pontificatus Theatinæ Ecclesiæ in Marsis Pontifex: & ad Archiepiscopatum Brundusinum Theatinensi longè opulentiorem apud Clementem VII. à Carolo Cæsare postulabatur. Sed multò maiora in Dei gloriam, & animarum lucra animo moliens Caraffa, etiam Theatinensi Episcopatu se sponte exuit, Summique Pontificis arbitrio libere conferendum permisit: tùm lectis notæ probitatis, & nobilitatis aliquot socijs, ipso Clemente approbante, anno sui Pontificatus primo, eiusque sæculi vigesimo quarto, solemnioribus Religionis votis Romæ nuncupatis, Clericorum Regularium primus auctor extitit: quibuscum, exiguis ædibus ad Montem Pincium conductis, religiosam vitam ducebat. Sed mox annnus irruptione turbulentissimus externa vigesimus septimus est subsecutus: cùm Borbonij arma Romanæ Ciuitati superfusa, fœda populatione, ac direptione simul vrbi, simul Religioni vastitatem intulere,

vt, inter Romanæ Vrbis, & sacrorum clades, nulla fortè maior, aut turpior numeretur. Erat exercitus penè totus ex catholicæ fidei desertoribus, & Pontificiæ sedis hostibus infensissimis conflatus, quibus studium desæuire per lasciuiã in sacra, & ex Clericorum iniurijs, ac dehonestamentis voluptas; Vndè sacri homines statim sæuo victori ludibrium, & præcipuâ materies infestissimæ crudelitatis: Roma in primis miserante cum lachrymis, Ecclesię Catholicæ Pontificem eiectum, & sua pulsam sede vicariam illam veri numinis maiestatem: Aedes verò sacræ, religiosorumque cœnobia militares in casas fędo spectaculo concessere; Ibi manipulares nulla reuerentia sacri soli, tanquam in ganeo, & fornice, alea, ventre, & omni reliqua fęditate lasciuiebant; atq; adeò vniuersa, cruento, rapacissimoq; milite summa cum sacrorum iniuria, furente, & funestissimè populante, fędata, direpta. At nè intrà vilia quidẽ, & exigua tecta pauperes, nouique religiosi, de quibus agimus, fuere tuti; ad erogandam siquidem pecuniam à direptore milite, compelluntur; idque domestica egestare prohibente indignis, probris, ac verberibus malè accipiuntur, tenui, & vili suppellectili expoliantur. Quare in tàm miserabili, & extrema Vrbis clade, & rerum omnium direptione, sibi diutiùs Romæ subsistendum non putarunt. Igitur Veneti Oratoris ab Vrbe discedentis benignitatem nacti, anni sub exitum, cum eo Venetias commigrarunt, conductisque ædibus ad Sancti Nicolai Tolentina-

1528. tis, anno ineunte vigesimo octauo, domicilium posuerunt; vbi fuit Caraffa ad annum ferè trigesimum sextum, quo à Paulo III. sui item Pontificatus anno tertio, Cardinalis honore inauguratus est. Vt primùm doctrinæ, & pietatis nouorum Religiosorum fama latiùs per Vrbem manare cępit, multorum ad eos factus est concursus, multis religiosi instituti probata est disciplina, ardenter etiam expetita, & suscepta plurimorum ciuium Patrum opera, & studio castigatus vitæ luxus, & morum licentia; nec serò ista ad Hieronymi aures deferuntur, qui, vt erat proborum studiosissimus, facilè ad eos se confert, Caraffæque consuetudine maximè delectatus cœpit religiosas ædes frequentare; nec molestus erat Ioanni Petro creber Hieronymi accessus, nec inutilis Hieronymo; ille enim hominis nobilitatem tanto cum pietatis ardore cõiunctam suspiciebat, & admirabatur: Hieronymus vicissim in Caraffa vniuersa humanæ, diuinæque sapientiæ ornamenta cum summa vitæ integritate, non sine admiratione vbique commendabat, ac prædicabat: multaque in animæ, & salutis suæ commodum, spiritalisque profectus vberiorem fructum semper è congressu probatissimi hominis, hauriebat. Itaque venit illi in mentem ad sanctiora, maioraq; pietatis studia informandũ Ioanni Petro se tradere: quippè nihil in spiritalis vitæ progressu regendarum animarum moderatore peritissimo antiquius habebat; qualis ei Caraffa videbatur, è cuius nutibus, veluti certo diuinæ voluntatis inter-

prete,

prete, totus penderet, seque, & sua componeret vniuersa; propterea quòd certa lege sibi indixerat iampridem, nihil vt proprio statueret arbitrio, neuè in rerum spiritalium vsu, suo fallaci sensu, & inexperto vteretur ductore, nè hac vna via occultis dæmonum fraudibus facilis pateret aditus. Quod pium, & prudens animi decretum adeò religiosè tota vita seruauit, vt ne pietatis quidem opera, inscio, & inconsulto conscientiæ moderatore, aggrederetur: siue quòd adeò illi in omnibus proprij sensus esset suspecta libertas: siue quòd sciret, quò minùs de nostro imperata res habet, eò cumulatiori mercede meritum obsequij compensari. Igitur, vel priore magistro destitutus, vel quòd vtriusque operam perutilem sibi existimaret, è Caraffa quæsiuit, vt sese rerum spiritalium doctrina instituendum susciperet, de se, & de rebus suis, ex Dei gloria, animæque salute, liberè statuere vellet: id sibi per gratum fore. Non grauatè prouinciam suscepit Caraffa, ex eo fertili solo vberem frugum copiam se breui collecturum (quod posteà rei euentus comprobauit) conijciens; & quod liberaliter spoponderat, pari posteà fide, ac religione persoluit; Sæpiùs actum est inter eos de diuinis rebus, de proximorum salute procuranda, de corruptis eius ætatis moribus sanandis, de nouo, certoque vitæ genere deligendo; quibus frequentissimis colloquijs ad strenuè in vinea Domini laborãdum, quotidiè magis inflammabatur Hieronymus; neccõtemnendos in rerum spiritalium exercitatione

progressus ostendebat, quibus in dies eius spiritus, pietasque Caraffæ amplius probabatur: nunquam tamen illum suo nouo ordini adiungendum curauit; fortè, quia, cõmunicato cùm eo animi sui consilio, intelligeret hominem ad alia omninò, sed tamen Christianæ Reipublicæ, proximorumque saluti perutilia, à Deo vocari, ac proindè, cùm eum maximi faceret, quotidieque ad pietatis progressum vrgeret; interiori tamen religione prohibebatur, nè ad ingressum recentis religionis illum solicitaret. Quin etiam Caraffæ auspicijs, & consilijs, Hieronymũ ad pauperum derelictorum curam animum applicuisse adeò certa, & constans eorum opinio fuit, qui ab eodem Hieronymum in partẽ laboris socij lecti fuerant; vt anno ab eius obitu decimo, à Ioanne Petro Caraffa tum Cardinali, hoc vno maximè nomine, cum suo ordine Congregationis vnionem postularint, quòd scilicet eius auspicijs illorum operum essent fundamenta iacta, & quòd ad eos Hieronymum ipse destinasset; sed rẽ aliter se habuisse idẽ ipse Caraffa datis ad Caietanum Thienensem literis affir-
lib.3.c.6. mat, qui totum hoc Hieronymi consilio, & charitati ingenuè tribuit. Mirificè autem temporum progressu tanta illa Ioannis Petri, & Hieronymi animorum consensio, voluntatumq; cõspiratio apud vtriusque ordinis alumnos processit velut à radice mutuæ charitatis vigor ad ramos transmissus; vt non minoribus beneuolentiæ vinculis hæ duæ familiæ modò vinciantur, quàm ipsa ambarum Religionum capita

fuerint amoris, & charitatis necessitudine copulata. Qui verò primus Patrum Theatinorum locus à Hieronymo Venetijs est frequentatus, is posteà nostris vsui, & commodo maximè fuit. Nam ad eius Seminarii administrationem, quod Ioannes Triuisanus Patriarcha, magno sanè Venetæ Ecclesiæ non solùm ornamento, sed fructu excitauerat, Patribus nostris ab eodem Veneto Patriarcha vocatis, ad idque amplissimis ędibus apud Sancti Hieremię conductis, vbi annos fermè viginti, eoque ampliùs Seminarium substitit, nullum interim nostris erat publicæ Ecclesiæ, nullum religiosæ sepulturæ ius, sed domestico Sacello ad quotidiana, & priuata sacrificia vtebamur. Itaque è Patribus per id tempus, qui decessissent ad Sancti Nicolai Patrum Theatinorum religioso funere efferebantur; vbi, longo linteatorum Patrum ordine cantu, & funalibus occurrente, perhonorificè excepti, sacrisque Ecclesiæ precibus, & ceremonijs expiati, intrà domesticum cęmeterium, eodem sacro vestium, & luminum apparatu, cantuque comitante, condebantur. Vt quasi idm tùm videretur Hieronymus filijs deinceps in societate procreandis, sepulturæ locum indicare, & viam aperire commodissimum sanè locum; vt ijdem vita defuncti apud eos conquiescerent, quibuscum animorum summa coniunctione concordissimè vixerant. Sed de Caraffa non semel mentio redibit.

E graui morbo desperata salute conualescit.
Cap. XVIII.

NEquè solùm effusa bonorum largitione, sed grauissimi etiam morbi molestijs, & supremo vitæ discrimine explorata est Hieronymi virtus, & constantia; siquidem diram famis calamitatem popularis quædam lues est consecuta. Morbi genus id erat, quod, febri non intermittente, & accessionibus per interualla increbescente, per aliquot dies, ægri corpore pertentato, mox illud varijs colorum maculis amethystinis, rubris, & murinis, haud dubiò vicinæ mortis argumento, conspergebat (huiusmodi maculæ ab antiquioribus medicis papulæ nuncupantur, seu morbilli) Cùm verò mali cõtagio latiùs serperet, & nihilo verò segniùs pietatis opera exequeretur Hieronymus: eadem infirmitate correptus, lecto decumbere est coactus. Morbi vim vt sensit, ad animæ curationẽ se primò conuertit, & expiatis peccatorum maculis, sacro pane refici voluit; tùm Deo ritè cõpositus, seque ipsum impensè illi commendans, de corporis infirmitate perindè solicitus fuit, ac si ad eum nulla ratione pertineret; ità Deo hærenti cœlestia prę terrenis erant in votis. Tenuit hominem aliquot dies morbus, cumque se febris perpetuò intenderet; ità inualuit, vt iàm maculæ illæ supremi discriminis indices toto corpore cernerentur, eò perniciosiores, quò ma-

iori nigredine, inficiebantur, vt eius saluti, & curationi medici planè diffiderēt. Grauior tamen quædam animi, quàm corporis molestia Hieronymum torquebat, hinc spe, metu illinc languentis animum ancipiti cura distrahente, subindè lætior, tristis interdum, ac mœrens cernebatur; nàm, cœlestium bonorum spe in hominis animo nonnunquam largiùs sese effundente, secum ipse magna cum voluptate reputabat, nùm compendiaria ista via sese Deus vellet ad amæna Paradisi his emissum vinculis euocare; eaque æternæ beatitudinis expectatione, tantis voluptatibus perfundebatur, vt è vultu ipso, licèt vicinæ mortis appulsu, & morbi tabe confecto, manifesta tamen emicarent intimæ delectationis, & lætitiæ argumenta. Sed mox inanem gestientis, & exultantis animi sensum sanior illa corrigebat, penitusque comprimebat plena timoris cogitatio; quæ nondum Cœlo maturum hominem monebat, qui adeò longo tempore sceleribus fœdatus, & toties infernum ignem commeritus, nondùm tamen longo aliquo, & asperiore pœnitentiæ exercitio, & charitatis officijs expiatus, superiora crimina redemisset; abhorrere hoc à diuina lege, esse admodum a suis culpis alienum. Itaquè, talibus curis in diuersa trahentibus, anceps, ac dubius nutabat animus, & extremo corporis languore conflictatus, acerbiore etiam æternæ salutis metu discruciabatur, veritus, nè, pœnitentiæ spatio intempesta morte prærepto, vel de rerum summa periclitaretur, vel certè longè diuturniora,

& acer-

& acerbiora illum manerent post obitum supplicia perferenda. Inter hæc sacramentorum vsu conscientiam repurgat, animum præparat, ritequè ad extremum illud certamen inunctus supremam iàm expectat horam. Cùm tandem gaudio, & timore paulùm abire iussis, se totum diuinæ voluntati permittit, & in preces effusus, Deum enixè rogat, vt si è sua salute, diuinique numinis honore foret, siuè præsẽs vitæ interitus ad suorum scelerum vindictam, siuè longior lucis vsura ad asperiora pœnitentiæ studia, & ea executioni mandanda, quæ in proximorum salutẽ tandiù, non sine illius instinctu, animo agitaret; supremus ipse, & æquissimus vitæ arbiter pro sua clementia ancipitem futuri casus euẽtum moderetur; se omninò diuinæ voluntati libentissimè cessurum, & quocunq; vocaret, secuturum. Gratissimè Deo fuere preces, cùm pœnitentiæ ardore, tùm diuinæ voluntati obsequendi studio. Exindè enim melius factum est laboranti; vt releuatus morbo, & lecto surgere, & sui niti pedibus iàm posset; citissimèque ex ea infirmitate medicis admirantibus emersit, & idoneis auctus viribus, integer restitutus est suis: vt miraculo par visum sit hominem medicorum iudicio depositum conualuisse tàm citò. At verò licèt æternæ quietis gaudia peroptaret, eam tamen dilationem tulit nõ inuitus; maximoque in lucro posuit, quòd diceret, sacrificium suæ vitæ, pœnitentiæ sibi lachrymis, & asperitatum incommodis per aliquot etiam annos expiandum, & proximorum

saluti consulendum. Quippè tàm insigni vitæ diuinitùs prorogatæ beneficio hæc sibi diuino nutu imponi planè intellexit. Quare illud firmũ, certumque statuit eam totam, quam vnius Dei præsenti ope, ac miraculo haberet, vitam, diuinæ gloriæ, pœnitentiæ studijs, proximorumque saluti consecrare, idquè multò etiam præstitit, copiosiùs, quàm promisit.

Finis Libri Primi.





DE VITA B· HIERONYMI ÆMILIANI Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER SECVNDVS.

Hieronymi deliberatio de noua vitæ ratione inſtituenda.

Cap. I.



ALETVDINE iàm confirmata, ad priſtina pietatis officia, pœnitentiæquè labores ſe confert; eòq; ardentiùs in huiuſmodi curas incumbit; quò recēti, & proprio exemplo extremam ægrorum indigentiam didicerat, & diuinam clementiam, ac bonitatem in ſe ipſum fuerat expertus. Verùm, multis diebus hiſce muneribus abſumptis; meliorum ille æmulator chariſmatum, haud ſibi ſatisfaciebat; quippè, pro-

progrediente die, nouo semper se pietatis studio excitari, ardentiore in Deum, & proximos amore incendi, ad maiora rapi sentiebat; quòd excelsi animi flamma cœlesti igne succensa humili loco hærere non posset. Consilium itaquè cœpit à cupiditate immortalis, & æternæ gloriç excelsum planè, & homine terrenis rebus superiore dignum, vt ab se opibus omnibus abdicatis, senatoria toga, nobilitatisque insignibus reiectis, & Reipub. dignitatibus penitus contemptis, liberiore voce tandem abiectum illud, & humile vitæ genus, quod animo conceperat, profiteretur, vitamque omnem perpetuò operum charitatis ministerio, publicè deuoueret. Cæterùm deliberationem hanc de priuatæ, & abiectissimæ vitæ ratione seriò ingressus, spiritu cùm carne luctante, satis arduam contranitentis sensus, & reluctantis naturæ pugnam est expertus. Quæ contrà facere maximè videbantur, erant, nepotum cura, familiæ splendor; Reipub. pietas. Nepotum res, & familiæ decus negligere, inhumanum; Rempub. deserere impium videbatur. Verùm Nepotum negotia minùs Hieronymum morabantur, quandò illorum maior natu, & rem familiarē curare, & rebus suis tutò per ætatem præesse posse videretur. Sed, eo enauigato scopulo, difficiliorem omninò exitum è mundi, Reipublicæque honoribus est nactus, mirificè hominis animum torquente amore Patriç. Est enim peculiare Venetis à natura insitum, adeò propensis, & conspirantibus animorum studijs publicam rem diligere;

vt

vt cæteris nationibus amore, & pietate in Patriã longiſſimè antecellere putentur. Eam verò multò impenſiùs adamabat Hieronymus, quòd cum illius cauſa extrema adiſſet pericula; mutuam gratitudinis ſignificationem abſe deſiderari Reſpublica nõ permitteret, in qua præſtãs, ac nobilis Senator haberetur, & apud Ciuitatẽ vniuerſam admodũ gratioſus eſſet, & in qua tãdem ſumma prudẽtia multiplex rerum vſus, vitæ grauitas, & morum probitas expeditum illi ad ampliſſimos honores curſum, niſi per eum ſtetiſſet, oſtentarent. Quare in vtramque partem,ità multa, eademque grauiſſima ſuccurrebant ſuadentia nouum vitæ inſtitutum, atquè diſſuadentia; vt difficilis admodum, & perobſcura exiſteret tantæ rei deliberatio: cumque ſenſus humanus, & diuina pietas ex æquo ferè in eius decertarent pectore, non ſumpto cibo, non data oculis quiete, dies aliquot illo curarum æſtu, quaſique cogitationum conflictu, & viciſſitudine inter ancipites hinc indè fluctuantis animi, & incerti propenſiones magna cùm perturbatione eſt iactatus: reque ipſa didicit quam difficilis, & laborioſus ſit egregius rerum humanarum contemptus, & quàm ægrè ſenſus ab his auellatur, quæ ſemel impenſè dilexit. Inter hæc ſæpè animo æſtuare, nunc algere, modò diuino amore incenſus ad caſtra ſpiritalis militiæ aſpirare, nunc honorum, & nobilioris vitæ ſplendore, alijſque ſenſuum blandimentis ab ea mente reuocari, & deterreri donec hiſce cogitationibus ſecum diu luctatus puriorem

hausit diuini luminis radium], seque ad sanctiora consilia, & perpetua pietatis officia, acriori, quàm antea, impulsu ferri persensit: iamque caduca omnia fastidiens, ac moræ omnis impatiens sibimet indignari, hisque ferè dictis non sinè lachrymis seipsum acrius vrgere, grauiterque obiurgare cœpit. Quid agimus anima? quid expectamus? cur acceptam à Domino vitam, non eidem reddimus? cur promissa non soluimus? quid tanto amore vanitatem sectamur? Quid tandem est in his rebus tàm præclarum, aut sublime, quod nos à cœlestium amore possit abducere? an gloriæ splēdor, ac dignitas? quæ tandem hæc gloria? cuius causa prænsandum quotidiè, ac diligenter? supplicandū omnibus? multorum suscipiendæ inimicitiæ? & ab fluctuāti, atque incerto multitudinis iudicio pendendum? quantò sanè melius est diuinā clementiā assiduis orationū precibus prænsare, æternum beatitudinis decus ambire, diuinę glorię, quàm priuatę studere? At Reipublicę pietas vrget, atqui satis illi operę præstitū, satis laboribus, & periculis mortali huic Patriæ factum; cur modò prò æterna non laborandum? an Patriæ, quæ me mortalem genuit, summa erit apud me ratio; illius verò, quæ me immortalem expectat, nulla? ad illustrandum nè familiæ nomen, magnos in Repub. honores consectari libet? at satis maiorum bene rebus gestis nobilitatam stirpis memoriā cernimus: illustrioraque, cùm volet Deus, feret posteritas; cur Euangelicam nobilitatem Cœlo planè dignam, vnice Deo

caram,& dilectam non conquirimus? cur non immortalẽ nominis famam apud Deum sectamur? falsa hæc, fluxaq; bona plurimùm apud me valebunt, æterna illa,& vera minimùm? cęlestia præ terrenis, diuina præ humanis contemnam? quæ schola, quæ religio docuit præferre puluerem Cœlo, homines Deo? an cùm Reipublicæ principem,& vegetem vitæ partem impendero, cùm rem familiarem auxero, cùm prædia locauero, cùm humana omnia procurauero: tùm ambitionis occupationem perosus, si quid superrit otij, me ad Dei cultum, animæq; procurationem conuertam? Hominum non Deo, sed sibi seruientium, ista sunt. Pereat hic omnis amor, vt viuat cęlestis. Quid enim salutarius, quid prudentius fieri potest, quàm, spretis labentibus,& caducis, cęlestia,& æterna consectari? Aude Hieronyme, Deum vocantem sequere. Dum hæc, & huiusmodi multa intenta mentis contentione, & cogitationum conflictu, secum ipse loquitur; præsentem,& manifestam expertus est superni numinis vim; ardentissimè enim cępit diuini amoris æstu torreri hominis pectus; vt ebullire, & colliquefieri, nec diutiùs posse ardoris flammam ferre videretur; & ad nouum de cœlo lumen, ità se totum sensit diuina virtute in virum alterum sensim cõmutatum; vt eumdem se esse planè negaret. Quare depulsis ex animo rerum humanarum affectionibus, discussa sensuum & cœcæ mentis tetra caligine, diuinæ gratiæ stimulis diutiùs obluctari non potuit, sed excitanti, vigentiq; Deo ma-

nus dare cõpulſus eſt. Igitur ad Chriſti pẽdentis effigiem ſupplex ſtratus, calenti lachrymarum imbre irrorato ſolo, crebriſque gemitibus, & ſuſpirijs imis pectoribus eductis, euocatiſque ardenter in opem ſuperis: ſeipſum, ſuaque omnia, tota anima, toto corde, ac voluntate, ardentiſſimè Deo conſecrat; abdicatis opibus, & honoribus, perpetuo pauperum miniſterio in vili, abiectoque habitu ſe addicit; pro tàm inſigni diuinitus immiſſæ vocationis beneficio, imo pectore gratias agit, vt par eſt; voluntati vires ſufficere, ſuæque gratiæ præſidio, in tam ſancto, & firmo propoſito perpetuò tueri vellet, enixè deprecatur. Ab oratione digreſſus Nepotem natu maximum aduocat, ardenti cohortatione ad ea, quæ Chriſtiani hominis, & integerrimi Senatoris ſunt, inflammat; vt tandem rerum ſuarum procurationem ſuſcipiat, admonet: dati, & accepti rationes, præteritæque adminiſtrationis diligentiſſimè reddit: quanta fide res eius procurarit, quanta cura auxerit, nullo ad ſe deriuato emolumento, oſtendit; vt eadem tamquam villicus fidelis, & diſpenſator à Domino cõnſtitutus, integrè curare pergat, hortatur: ſe ad maiora à Domino vocatum, haud diutiùs poſſe talium rerum occupationibus diſtineri. Nondum, quid conſilij ſubeſſet, intellexerat Nepos; obortis tamen lachrymis, Hieronymũ enixè rogat, vt in ſuſcepta rerum ſuarum procuratione, reique familiaris adminiſtratione pergeret, neuè ampliſſimos Reipub. honores magno cum familiæ detrimento abijceret. Cum

interim hominem intuetur, quæ subobscurè verbis indicarat, palàm factis explicãtem, nouoq; & insolenti vestium genere, qualis internus esset animi habitus, præseferentem: Veste oblonga, manicis infrà cubitum admodùm laxis, strictioribus ad manus vtitur Veneta nobilitas, eaque communi vsu nigri coloris; nisi vel maiores Reipub. dignitates, vel solemniores Senatorum cõcursus purpuram poscant, eiusdemque coloris in læuum humerum reiecta stola: hæc suæ nobilitatis insignia à se tandem reiecit, perpetuoq; ablegauit Hieronymus: nobiliores etiam quascunque internas vestes ad intimam vsque subuculã sibi detraxit, & veluti à Domino hactenus commodatas eidem libentissimè reddidit, earum loco vilem, & pannosum habitum domi fortè repertum in vsum pauperis cuiuspiam anteà comparatum induit, crassiores calceos, quibus rustici vtuntur (perones vocant) adhibet, nec nobiliori pallio humeros tegit. Intuebatur hæc Nepos mœrore, & admiratione defixus: intuebantur domestici animo, & cogitatione suspensi, manantibus interim ex omnium oculis vbertim lachrymis. Sed carnem, aut sanguinem non respexit nouus Christi miles; Verũ nobilioribus, & hucusque insolitis spiritalis militiæ armis munitus, qui proprium sensum iam subegerat, cum mundo ipso quamprimùm sibi congrediendum statuit. Quamobrẽ vel quã constanter, & ex animo ad Christum defecisset, mundoque bellum indixisset, declaraturus, vel paupertatem, humanarumque rerũ despicien-

Anno ætatis suæ 44.

tiam iamdiù animo retentam palàm professurus, nè salutatis quidem domesticis, statim pannosus, & peronatus domo egreditur nobiliora Ciuitatis templa adit, seque nouis euangelicæ paupertatis insignibus ornatum; spectandum præbet. Non minus gratum Deo, & Angelis, quàm hominibus admirabile spectaculum fuit. Mirum est, quàm vehementer vniuersam Ciuitatem permouerit insolens vitæ ratio, & noua vitæ conditio: multis, vt fit, hominem risu & iocis excipientibus: alijs, quibus pridem Hieronymi pietas non ignora erat eiusdem religionem & animi demissionem admirantibus: quamplurimis rei admirandæ nouitate attonitis, ex ipso facti euentu tàm inusitatæ mutationis iudicium expectantibus. Sed ille rumores ac suspiciones hominum neutiquàm veritus, vni diuinæ voci cor suum alloquenti, omninò parendum, &, in quancunque vocaret partem, perpetuò obtemperandum statuit.

Eius vocatio ad pauperum derelictorum curam. Cap. II.

SED eo iàm suscepto consilio, & quasi totius consequentis vitæ fundamento iacto, vt ex nobili illo, & illustri rerum humanarum fastigio, non ad æqualem modò cum cæteris, verùm ad infimam etiam vitæ conditionem, & optatos Euangelicæ paupertatis amplexus descenderet; vnum illud supererat, vt, qui se infi-

mis pauperum ministerijs, eorumque saluti de-
uouisset, è tot charitatis officijs, varijsque exer-
citiorum generibus, quod potissimum ample-
cteretur, decerneret; qua in consultatione ali-
quantùm hæsit, quòd ad omnia charitatis mu-
nera æquè se paratum, atque animatum cerne-
ret: non illi animus ad discrimina subeunda,
non vires ad perferendos labores deerant; sed
quid magis è diuina gloria, proximorumque
salute esset, ignorabat. Quare flagrantissimus
omni ratione probandi se Deo, vniuersumque
vitæ suæ cursum ad vnam eius voluntatem, re-
ctissimā benefactorum regulam, dirigendi, dies,
noctesq; supplex illum precabatur, sibi vt illu-
cesceret, èque tot ad salutem semitis, cui potis-
simum se vellet insistere, commostraret: neque
multò post in hac re defuit homini diuinæ volū-
tatis sensum cognoscendi expedita ratio. E
præteritis recentis annonæ angustijs, & cibo-
rum indigentia tetra, grauisque lues exorta, &
per ciuium capita vagata, adeò ingenti fune-
rum strage vrbem vniuersam fœdum in modum
deformarat, vt refertissima puerorum agmina,
parentibus orbata, internæ, externæque institu-
tionis cultura destituta, extremæ mendicitati,
& vitiorum omnium fœditati exposita, passim
occurrerent; acerbo sanè, & miserabili specta-
culo. Pupugit vehementer hominis pectus mi-
serorum casus, inspectaque sæpiùs orborum so-
litudo, & egestas in remedij cogitationē traxit;
ac, dùm quotidiè precibus diuinæ voluntatis
decretum explorat, ardentiùs sentit planè eam

sibi mentem inter orãdum dari, quæ ad horum subleuandam inopiam, & morum institutionem suscipiẽdam, illum inflammet, ac rapiat; & quidem tàm effusa beneuolentia tanto voluntatis impetu, vt, siuè cibum, siue somnum caperet, ab hac vna cogitatione animum abducere nõ posset. Quare in dies noui operis desiderio sese in ipso orationis feruore ardentiùs intendente, diuinæ vocantis gratiæ impulsum persensit, totoque pectore admisit, ac veluti tutor, & pater miseris à Deo datus, non ampliùs sanctæ charitatis opus differre est ausus. Itaq; fractis iàm vitiosæ verecundiæ repagulis, & inani pudore deposito, operi manum celeriter admouit, & tùm prima Venetijs orborũ institutionis (quos mutuata à Græcis voce orphanos vulgus appellat) iecit initia, in quo opere subindè multis Italiæ locis promouendo, magno cum animarum fructu, & Ciuitatum commodo ad extremum vsque spiritum strennuè decertauit vir egregius: &, quæ ab eo posteà emanauit humilis hæc Religio nostra Somaschensis, idem tuetur institutum, & vbiquè pro viribus vrget: quod certe quàm commodum Reipublicæ, Deoque gratũ acciderit, fusè suo reponemus loco. Nunc pium Hieronymi conatum, sanctæque charitatis officia in tàm laudabili pauperum institutione prosequamur.

Collectis Orphanis certa domus assignata, & præscripta viuendi ratio. Cap. III.

AC primùm, ad sedulam huius miseræ, destitutæq; sobolis institutionem inchoandam, ædes sunt ab Hieronymo coudu&cte ad Diui Rochi illustre fanum: omni deindè instrumento, & supellectili, quæ ad domesticam habitationẽ vsui esse posset, & paupertati responderet, ornatæ: tùm collecta vndique è triuijs, & plateis ingens orborum manus, in paratas ædes deducta; postremò mercede acciti opifices, qui sedentarijs artibus pueros instruerent, quibus scilicet, & præsentem leuarent aliqua ex parte egestatem, & honestè aliquandò victitarent ipsi, &, cùm necessitas posceret, familiam etiam alerent; ad colligendam autem stipem, si posset, neminem prorsus dilabi patiebatur; quippè sanis, ac benè valentibus victum sibi precario parare, nìsi christiana humilitate, vel Religionis instituto, aut necessitate impellente fieret, turpe ducebat, & inhonestum. Et quidem ijs, qui, robusto cùm sint corpore, & validis lacertis, languori, & ignauiæ ità se dedunt, quoduis vt malint, quàm manu, & honesto labore sua sibi, vndè viuant, quærere, veteri quodam Græcorum versu iubemur panem dare, sed, quasi pro obsonio, insuper pugnum impingere; scitæ sanè vtrumque; illud quidem, quia homini panem roganti negare vix hominis videtur; hoc autem

vt discant ab illa fœda parandi victus ratione abstinere, & intelligant se bonis omnibus meritò inuisos esse, qui per pudendam ignauiam ab alijs quæritant, quod laudabili industria sibi parare queunt. Inerti igitur, & desidiosæ mendicitati nolebat Hieronymus teneram ætatem assuescere, sed opificio instare, illud identidem ingeminans: qui non laborat, non manducat. Sed exigua adeò è puerorum opera redibant lucra, vt tàm numeroso gregi alendo, longo interuallo satis esse nō possent. Itaq; tota alendæ familiæ cura, & procurationis moles vni Hieronymo nitebatur, cuius erat & orborum tueri vitam, & conductarum ædium, ac magistrorum pensitare mercedem; neque verò ille in tanto puerorum numero, ac tāta annonæ caritate sua illa accensa in Deum fiducia præsentem extimescebat inopiam, quam diuina liberalitate citò subleuandam non dubitabat, quod breui deindè comprobauit euentus: Sed inter hæc multò impensiùs desudabat in puerorum animis christiana pietate excolendis, eaque altiùs hærebat animo cura; quòd cùm vnà cum patris pauperum nomine, onus etiam periculi plenum in se suscepisset, ex christianæ legis institutis eorum mores fingendi, non raro mente versabat, quàm carò stetisset Heli Sacerdoti honestam liberorum disciplinam neglexisse. Quare, nullis adhuc certis legibus ad eam rem constitutis, non negligenter tamen regebantur pueri. Primo mane somno expergefactos vnà omnes inter vestiendum precationem dominicam, & sa-

litationem Angelicam, Symbolum fidei, & alia piè ab ipso meditata elata voce recitare iubebat; tùm, persolutis de more precationibus, sacro intererant attentissimè; à sacro deindè ad opificia discedebant. Nequè verò, dùm operi manus intenta vacat, vagatur animus inanibus cogitationibus, aut in leues soluitur lingua cõfabulationes; sed, indicta violati silentij mulcta linguam cohibet, & sacra lectio, vel pia cohortatio mentem salubriter occupat; post inter opificia sæpè Cœlitum suffragia nominatim implorare, & sacros Hymnos, ac Psalmos non sinè cantu recitare, Cęli, terræque Reginam, & Matrem misericordiæ pręscripta è formula, cãtuq; inuocare, nonnunquàm etiam, alternantibus choris, sacrã eiusdem Virginis Rosariam modulationem concinere, facto initio ab oratione Dominica, quã & primo loco, &, absoluta quaque decade, omnes simul alta voce decantabãt, & tota pentacontide decursa, Litanias Beatæ Virginis addere; vt domus tota psallentium vocibus iucundissimè personaret, non sinè magna prætereuntium lætitia & pietate. Tum bis in die serò, opificio dimisso, & manè, nondùm inito, de christianæ legis præceptis, catholicæque fidei capitibus erudiebantur; deindè literarum elementa, apicesque cognoscere, syllabas nectere, & verba ritè pęrcurrere edocebantur, sua voce Hieronymus eos sæpè ad virtutem formabat, & excolebat; procul indè omnis profana garrulitas, nullus fermè nisi de pietate sermo, quod in teneris animulis multum erat. Mensę accubi-

turi, dum manus aqua mundant, quinquagesimum Psalmum alta voce reddunt, eorum animis solatij aliquid, & indulgentiæ benè precantes, qui apud inferos vitæ maculas piacularis ignis ardoribus expurgant; idemque pietatis officium ergà defunctos, & vesperi cęnaturi, & à cęna cubitum discessuri persoluebant. Puerorum lectus erat culcitrula palea, vel stramine farta, linteamina, si quæ suppeterent, è crassiori aliqua materia rudia, & aspera, nec lodicula nobilior; mensa item pertenuis, eaque ferè gratuita piorum misericordia instructa. Singulo quoque mense, nec non solemnioribus Christi Domini, Beatæque Virginis ferijs volebat eos de peccatis confiteri; albati prodibant omnes; vestes è tela nonnihil genua excedentes, vt externus ille vestium nitor internum innocentium puerorum referre candorem videretur: singulis etiam, & sertum globulorum ad orandum, Beatamque Virginem salutandam, & sudariolum de cingulo pendebat. Atquè hæc erant ferè instituta, quibus pia loca id temporis, tanquàm legibus, temperabat Hieronymus. Sed illud apud Ciues commẽdationis plurimum habuit, & admirationis, cum festis diebus, quos totos religioso cultui dicatos volebat, veluti supplicatione indicta, sanctissimi Crucifixi signo salutari redemptionis nostræ trophæo præeunte, longo ordine pueri Beatorum patrocinia nominatim deposcentes, & sacrarum precum carmina concinentes, in publicum procedebãt, plateas, fora, celebrioraque Ciuitatis loca obeuntes. Ad

ſacras ædes vbi ventum erat; ibi mora aliqua ſupplicando ducta, repetebatur cantus, & intermiſſum iter; ſacræ rei, & concioni, vbi Hieronymo viſum eſſet, magna cũ pietate intererant. Quàm iucundum, & ſuaue præbuerit ea res Ciuitati ſpectaculum, non facilè oratione conſequi queam: comitabatur pium agmen ingens populi multitudo admirabunda, quæ ad inuſitatæ rei ſpectaculum conuolarat; accurrebant omnes vndiquè vicatim viſendi gratia nobiliores Ciues nouo rei aſpectu ſuſpenſi; & quidem tanto omnium cum pietatis voluptatiſque ſenſu, vt complures præ gaudio à lacrymis ſibi non temperarent: alij cantus ſuauitate, ſimulque puerorum pietate illecti, ad nomina Cœlitũ deuotè reſponderent. Sed nihil æquè Venetorum animos cõmouit, ac vnus Hieronymi aſpectus, qui plebeio in amictu nouum agmen comitabatur, & in officio, ſi quid accideret, continebat, admirabili ſanè chriſtianæ humilitatis, & charitatis exẽplo. Quod non ſatis pro dignitate admirari, & cõmendare ſe poſſe videbantur, qui paulò antè Reipublicæ Senatorem bello, & pace longè clariſſimum intuiti, modò nouo, & inſolenti illius æui exemplo, titulos &, faſtum cum humili abiectione, opes, & facultates cum euangelica inopia, purpuram, & trabeas cum attrita, laceraque veſte commutaſſe cernebant. Sed humanæ ille ſalutis, quàm laudis ſtudioſior. nihil, quod diuinæ gloriæ commodum, hominibusq; ſalutare foret, aut ſua ab ætate alienũ, aut perſona abhorrens ducebat. Ingentes motus

fecit

fecit ea res in Ciuium animis, multorumq; languentia pectora ad pietatem excitauit, & incendit. Hoc illustri pietatis exemplo sæpiùs repetito, adeò fecunda totius Ciuitatis admurmuratione noui operis institutio est celebrata; vt inusitatæ rei fama exciti complures cunctis ex ordinibus, ad pauperum domicilium confluerent, insolitam christianæ pietatis speciem, quam auribus accepissent, oculis etiam vsurpaturi; & certè ipsa domesticæ disciplinæ ratio, ipsa pauperum pietas, & modestia conspecta, lætissima seges erat sanctissimæ voluptatis; cùmq; bonus odor nouæ domus latiùs in dies tota Ciuitate manaret, magisq; in vulgus probaretur; omnium, quibus facultas aderat, excitata est, atque deprompta benignitas, qua puerorum solitudini, & egestati succurrerent, nè tantæ pietatis opus vna penuria victus intercideret: quin etiam præter ea, quæ quotidiè communi hominum misericordia colligebantur, permulti Hieronymo certa pecuniarum subsidia ex interuallo subministrabant; quibus rei familiaris angustia ità paulatim leuari cœpta est; vt, cùm anteà egestate premente non infrequenter collectę eleemosynæ, & corrasa ex opellis lucra exiguæ familiæ vix alimenta præberent, posteà peropportuna Ciuium benignitate, factum sit, vt ità omnia affluerent, vt apud egentes nullus iàm videretur relictus indigentiæ locus. Pij verò operis fama non sinè magna Hieronymi laude manans, celebriorem hominis virtutem, & pietatem reddebat; quoq; ille intensiore cu-

ra ad abiecta quæque, & viliſſima è chriſtiana demiſſione ſeſe abijcere ſtudebat; eò magis in vulgus præclara nominis, & ſanctitatis opinio augebatur: adeò ſolida virtus deſpecta abiectione clarior, & chriſtiana humilitate redditur illuſtrior.

Ad Orphanos è vicinis etiam Inſulis colligendos proficiſcitur. Cap. IV.

EO magis autem enitebat Hieronymi labor & charitatis ſtudium, quò miſeriarum cãpus latiùs excurrebat; neque enim Venetæ Vrbis finibus popularis morbi calamitas circumſcribebatur, ſed sẽſim, vt fit, latiùs ſerpẽdo, poſt vrbanam ſtragem, circumfuſas etiam Inſulas maiori clade peruaſerat; quam vniuerſam, ſeu ærumnarum & miſeriarum, ſeu æternæ gloriæ ſegetem ſibi vni demetendam deſtinauit Hieronymus. Cuius in his locis vt quàm fuerit fructuoſa charitas, & induſtria laborioſa, faciliùs æſtimari poſſit, pretium erit operæ, loci ſitum & naturã breuiter aperire, & ex Inſulis aliquot, quæ vagè diſpoſitæ Ciuitatem vndiq; ambiunt, referre. Aeſtuarijs è ſupero mari leniter ſtagnantibus longè latequè circumluitur Ciuitas; quippè æſtuariorum ambitus omnis in centum triginta ferè milliaria expatiatur & alterno ſtagnantium aquarum æſtu ſtatis horis refluente,

ac redeunte, non nisi per varios mæandros cæcasque ambages patet ad Ciuitatem aditus, grandioribus illis, ingentibusque phaselis exclusis, & quinto ab vrbe milliario ad Methamauchi vel Popiliæ sinum subsistere coactis, ingēti sanè præsidio ad quoscunque hostium accessus prohibendos; quippè loci insolentia solis indigenis, & longo vsu assuetis benè cognita, reliquis perpetuò, & inconstanti aquarum accessu, & recessu, difficilem admodum, & fallacem præbet ingressum: statis enim aquarum incrementis, certisque dumtaxat euripis æstuaria illa paulò maiora admittunt nauigia; quòd si certus ignoretur alueus, vel, æstu refluente, aquarum decrementa occurrant, patet in cæca vada, humilesq; syrtes præsentissimum discrimen. Aestuaria porrò ipsa modicis fretis, euripisque discreta, multis, & peramęnis Insulis, Vrbi vndique circumfusis frequentantur. Inter viciniores, quà tota fronte ab Austro in Africum Vrbs ipsa spectat, Fossa Clodia, Pallestrina, Methamaucum cernuntur; obuerso ad Boream tractu, Murianum occurrit: in ipsoq; flexu ad Caurum, Burianum, Maiorbium, Torcellum numerātur, quà verò Septentrioni obiacet, Margheria continenti ferè adhærens æstuaria claudit. Hanc adeò latè patentem benèmerendi syluam primùm extrà Venetam Vrbem suis laboribus obuiam habuit. Cum enim his in locis miserorum alios iam iam fermè enectos, penè animā agentes passim iacere in vijs, alios miserè errantes, extrema necessitate sensim confici intelligeret,

ijs etiam sibi, tanquàm pauperum patri, & Tutori à lege dato subueniendum ratus, sæpè subsidia è locupletioribus corrogata per certos homines submittebat; sæpè etiam eò ipse traijciebat, gemina illa sua consueta animæ, & corporis adiumenta, quibus proximorum commodis inseruiebat, abundè subministraturus. Itaq; alios præsenti stipe, alios vestimento, alios pecunia subleuabat: aliorum verò filios adhuc infantes; vel parentibus orbatos, vel ad quos alendos nulla parentibus adesset facultas: (hos enim inter egentes præcipua charitate prosequebatur Hieronymus, quorum imbecillis ætas omni periculo propior erat) Venetias adductos, victu, & vestitu in orborum cotubernio attributo, artificio aliquo instrui curabat; satisque postea, & christianæ vitæ institutis ad scelera euitanda, & artis peritia ad paupertatis incommoda depellenda excultos, parentibus reddebat. Atqui communis salutis cupidissimus, diuinæq; gloriæ perstudiosus, in his etiam locis de rebus sacris cum omnibus colloquia serere, quemque pro re nata suæ salutis admonere, vniuersos ad Christianã pietatem erudire, & è præsenti temporum calamitate occasione arrepta, sæpiùs iræ cœlestis minas inculcare, irati numinis timorem incutere, ad veram commissorum pœnitentiam vrgere; vt cunctos promiscuè docendo, corrigendo, monendo, multas tandem ab Insulis vitiorum pestes abegerit, multos ad frugem reduxerit, prauis consuetudinibus ablatis, salutares inuexerit, & postremò discedens excel

lentis

lentis cuiusdam sanctitatis vestigia apud Insulanos impressa reliquerit. Venetijs autem diù tenuit in primis illis ædibus propè Sanctum Rochum suum institutum Hieronymus, illustri magis euangelicæ paupertatis, & abiectionis exemplo, quàm verbo, & sermone, singulos de sua salute monens, & securum iter, certamque viam, alacriter præeundo, ostentans. Neq; verò abiecta illa christianæ humilitatis ministeria, pœnitentiæ rigor, orationum assiduitas apud alios parùm valuere, sed magnam Ciuitatis partem, ea schola imbuit disciplina salutis; nam per multi Hieronymi exemplo metu suæ perditionis admoniti è vitiorum probris emersere: multi ad pietatem ità seriò adiecere animum, vt de ordienda perfectiore vita studiosè agerent; plerique non vulgari probitatis laude contenti, ad Religiosorum ordinum instituta sese aggregarunt, reliquo vitæ cursu summa pietatis commendatione transacto. Hieronymo interim simul lætitia gestiente, simul ob diuinam bonitatem obstupescente, quæ hominem anteà vitiorum, & scelerum, nunc virtutis, & pietatis incitamentum fecisset; vt, quod corruperat aliquandò exemplo nequitiæ, pœnitentię resarciret; nam obsecundante diuina gratia Hieronymi conatibus, magis noua persona, & vitæ ratio valuit ad christianos mores corrigendos, quàm paulò antè libera illa viuendi licẽtia ad deprauandos. Nouæ autem domus institutio adeò bellè procedebat, & à primoribus Reipublicæ Senatoribus, honestioribusque Ciuibus, tanta

pecu-

pecuniæ vis ad sustinendum opus, & promouendum in dies deferebatur; vt cum anteà paucioribus illis primis pascendis stipem aliqui desperarent, posteà triplicato ferè numero diuinę vel prouidentiæ, vel fiduciç fundo non fallente, vniuersos aleret abundè. Quare, cùm incrementa noui operis polliceretur in dies vberiora diuina Bonitas, Hieronymus angustę domus tecta ad augendum etiam numerum laxare cupiebat: quādo cessit opportunè, vt in ampliorem locum euocata fuerit eius charitas, & industria.

Valetudinarij Insanabilium cura illi demandatur. Cap. V.

NON ità pridem Venetijs insigne pietatis opus excitatum fuerat eius Caietani Thienensis Vicentini opera, qui posteà Romæ cum Ioanne Petro Caraffa Clericorum Regularium parens, & auctor fuit, eoque in Religioso ordine non obscura sanctitatis laude decessit, Nosocomium scilicet, in quo potissimum fouerentur inter ægros ij, quos vel insanabilis morborū vexaret iniquitas, vel membrorum debilitas incurabili dehonestamento notaret: pio inde loco insanabilium valetudinario nomen factum: feruentibusque (vt nouis in operibus solet) admodùm initijs, perbellè aliquandò opus processit; sed, pestilenti vi morbi nondùm satis repressa, cùm alij super alios continuè sternerentur; vel plus æquo excrescente ægrorum turba,

vel ingruentis mali timore ministros ab ægrorum cura ad suimet tuendi curam auertente, adeo congelarat operarum charitas, & industria, vt perpaucis, ac tardis operi incumbentibus, quotidiana in ægros, tùm animæ, tùm corporis desiderarentur ministeria. Igitur, qui valetudinario præerant viri & pietate, & genere planè nobiles, tot animarum periculis, & ægrorum incommodis maximè anxij, egregia etiam Hieronymi charitate, & vitæ ratione perspecta, nihil habere antiquius, quàm vt salutaris loci procurationem ad eum deferrent. Hominem itaque enixè obsecrant, vt, conductis orbis inualetudinarij ædes satis amplas, eo in loco, & pauperibus simul, & ægris operam suam nauet, languentia operarum studia suo excitet exemplo, & penè collapsum pietatis opus charitate erigat, & laboribus tueatur. Non irrita fuere nobiliũ virorum vota: B. Hieronymus quippe in omnem de proximo benè merendi occasionem imminens, prouinciam non detrectauit, sed postulatis cumulatè satisfacturus, quò inuitabatur, breui se contulit, ac veluti optatã à Deo charitatis palæstram adeptus, laxatis ardori habenis, ad ægros, sanosque iuuandos suas curas, vigiliasque studiosiùs, quàm anteà, contendit. Orphanis eo in loco eadem erat, quæ anteà, viuendi disciplina, idem opificiorum labor, orationum ardor, numerus autem multis capitibus auctior. Cum infirmis, & miserè iacentibus multus erat Hieronymus, singulos inuisebat, humanissimè solabatur, cibos apponebat, & ministrabat,

ſtrabat, nec illos è ſtrato tollere, brachijs geſtare, tetrumque fœtorem perferre grauabatur. Eratque hoc ferè quotidianæ charitatis penſum, ægrorum lectos ſternere, corporum ſordes purgare, quiſquilias è pauimento verrere, abiectioraq; munera obire. Nec corporum modò, ſed animarum curationi maximè inſtabat; vt.n. miſerrimo cuiq; aſsidebat, ità illum ſuæ ſalutis admonebat, pijs colloquijs ęgritudinis moleſtiā leuabat, in ſupremo vitæ diſcrimine chriſtianis adhortationibus viā munire ſtudebat, quo ęgrotantis animus paratior venienti Domino occurreret: maximè ſolicitus, nē quem ſacra confeſſione inexpiatum aduentantis mortis horror inuaderet: ijsque in extremo iam agone laborantibus ità aſſiduus erat, vt ſorbitiunculas, & pharmaca ſua manu præberet, comminutum cibum in os inſereret, apud eoſdem nocturnas duceret excubias, quò ſingulis momentis ingruentibus periculis præſenti celeritate ſubueniret. Quæ omnia, quàm eximio ęgrorum bono, & totius Venetæ Ciuitatis admiratione ab Hieronymo pręſtarentur, teſtes illi ipſi grauiſſimi viri valetudinarij Curatores, qui tàm multa, & tàm honorifica cum laude de B. Hieronymi virtute (ſed haud quaquam vero maiora) vbiquè prædicabant, vt Hieronymum vehementer tęderet, puderetque: illud inſuper addentes nihil interim aduerſum Reipub. extimeſcendum, quādiù huius Dei ſerui precibus niteretur. Sed ad externos etiam multum de ſua charitate deriuabat. Conueniebatur quotidiè à multis confeſ-

lij, & institutionis causa, virique graues de rebus animæ cum eo acturi accedebant, & tanquàm à Spiritu Domini monita salutis postulabant, quibus adeò piè, prudenterque (Domino Hieronymi mentem gubernante) satisfaciebat; vt, quæ de illius virtute, cœlestiq; spiritu omniũ fama nunciabat, res ipsa comprobaret; cumq; incensis suo exemplo ad pietatem multorum animis, quotidiè magis celebrarentur valetudinarij ædes; per humanus & facilis omnibus aderat Hieronymus. Qua in re illud admirandum videtur esse maximè, quòd, cum orborum cura, quos magnum in numerum auxerat, infirmorũ ministeria, & externorum frequens accessus hominem adeò distinerent, omnibusque ille operam suam locaret assiduè; ità tamen vniuersa hæc pietatis studia temperabat, vt externorum congressus, & institutio nihil de domestica administratione detraheret; hæcque vicissim in domesticos, externosq; sedulitas nihil de ægrorum cura decerperet; rursum verò ægrorum studium, nec externornm, aut domesticorum saluti fraudi esset. Igitur omnes ex congressu, & sermone, serendæ pietatis occasiones intenta mente captans, nullo loco, aut tempore, quodcunq; etiam aliud agẽs, proximorum saluti procurandæ deerat. Si quos ad bonam euangelicæ virtutis frugem propensos, & paulò aptiores comperisset, hos salutaribus monitis, & institutionibus ad altiora pietatis studia prouehere conabatur: quos verò hærentes in vitiorum cœno deprehendisset, & precibus ad Deũ fusis, & acrio-

ribus

ribus adhibitis exhortationibus, modò iræ cœlestis intentatis minis, modò beatioris æui promissis lætioribus ingestis ab ea fœditate abducere studebat; nec rarò illorum pectora, hinc spe, hinc metu ità versabat; vt sacræ confessionis promissionem, & purioris vitæ propositum haud ægrè extorqueret. Vix oratione consequi possem, quàm multos eo tempore ad meliora promouerit exemplo, & verbo; ex quibus coniunctissimè præ cęteris cum eo agebat tunc temporis, & quidem è nobilioribus is, qui, proprio nomine silentio obuoluto, primus Hieronymi vitam vix altero ab eius obitu anno literis consignauit; huic vni B. Hieronymus domestica omnia, huic puerorũ opificia, huic ingenia sincerè aperiebat; quatuor ex toto numero, qui octauum necdum excederent annum, indicabat, quibus summam pietatis laudem in oratione tribueret; mecum (aiebat) isti orationi vacant, Deo frequentissimè simplicem innocentium puerorum fidem felici votorum successu comprobante; ità ille, si quid precibus impetraret, secundum rei euentum è christiana humilitate abse abiudicans, puerorũ pietati, simplicitatique adiudicabat: eidem qui lectione, qui scriptione proficerent, qui opificio valerẽt, qui obedientia, qui silentio excellerent, ex ordine ostendebat: nec ipsum, in quo cubaret, lectum hunc vnum celabat, adeò angustũ, & asperum, vt non tam cubantis lectum, quàm occumbentis sepulchrum crederes; addita insuper ad huiusmodi vitæ institutũ suscipiendum tàm ar-

denti cohortatione, vt interdum non tàm verba è dicentis ore ad promouendum animum prodire, quàm cœlestis ardoris flamma è calentis pectore, ad audientem diuino amore incendendum, erumpere nobili illi viro videretur, lacrymis etiam interim Hieronymo manantibus, quas cœlestis vitæ desiderium exprimeret. Quare sua illa scriptione semet accusat, grauiterque hoc loco reprehendit amicus ille, quòd tàm ardentibus cohortationibus minùs profecerit, neque cœlesti illo dicentis ardore, veluti planè ferreus, satis fuerit ad pietatem emollitus.

Ad continentis Ciuitates eadem charitate iuuandas se confert. Cap. VI.

1531. ...riis 60. QVò verò fœliciori euentu ex animi sententia, & volũtate arridebant omnia, eò vehementiùs ad maiora inflammabatur quotidiè Hieronymus: inter quæ subit eius animum aliquandò ea cogitatio, multum è diuina gloria, animorumque salute fore, si maritima ora relicta, eodem labore, ac diligentia mediterranea etiam Oppida excoleret. Itaque in eam sententiam ingressus, cum institutum opus Venetijs ità confirmatum, suisque viribus nixum cerneret; vt, se absente, casum, & ruinam non timeret, sæpiùs diuino numine precibus consulto, & re diù, multumque piorum hominum consilio deliberata, celeriter ad nouum opus se comparat;

rat, Vt verò Hieronymi diſceſſum certiſſimè inſtare vulgatum eſt, nihil intentatum ab amicis, quò hominem à ſuſcepto conſilio deturbarent; Verùm ille nullis hominum vel precibus, vel lacrymis ab ea ſententia, quam diuinitùs ſibi immiſſam intelligebat, dimoueri potuit. Orborum igitur educationi relictis, quorum prudentiam ſimul, & pietatem egregiam in eo munere vſu ipſo cognouerat, cæterisque rebus omnibus ritè compoſitis, & in nobilium amicorum tutela relictis, multorum cum lacrymis, & dolore, qui cęlari non potuit, ad Lecifucinam (extremus hic versùs continentē Adriatici ſinus limes eſt) naui aduectus, tum baculo viatorio innixus, nulloque viatico, præter ſuam illam in Deum confidentiam, & ardentē charitatē inſtructus, Patauium, & Veronam verſùs iter intendit. Hac vna in re eo in itinere maximè fœlix, quòd, cùm omnia ſua ad vnam Dei gloriam referre, reliquos verò mortales de illis cęlare maximopere ſtuderet, nè quid humanæ laudis ſenſus de diuina mercede decerperet, hac prima peregrinatione ſuſcepta, maximè obtinuit, quod erat in optatis; vt ſcilicet ex animi ſententia lateret. Cum enim indubitatum mihi ſit non otioſè ſibi eos effluere dies Hieronymum eſſe paſſum, quin conſueta charitatis munia, pœnitentiæ, paupertatisq; labores, exequeretur, vero ſimile eſt dum ſub vili amictu inglorius inter pauperum greges ſeſe abdit, & cum ijſdem ſtipē mendicat oſtiatim, ſæpè illos de chriſtianæ legis capitibus, de ſpiritali ſalute, de vitiorum fuga, de agēda pœ-

nitentia commonuisse, & ad pietatem extimulasse arrepta vndique occasione salutaria monita ingerendi. Illud verò prorsus indubitatum ac certum ex publica fide tabularum, & Pontificij Diplomatis testimonio, xenodochium orphanorum Veronæ Hieronymi studio atq; opera fuisse excitatum; sed hoc ipso nè, an alio tempore, cùm vetera monumenta non distinguant, mihi in obscuro est; sunt tamen non pauca, quæ in præsens tempus animum magis inclinent; rei totius seriem, operisq; molitionem haud nobis diuinare licet, quare ad certiora stylum vertamus.

Brixiæ Orphanorum domus constituitur. *Cap. VII.*

IN hoc ipsum tempus Brixiensem primã eius profectionem ex agro Veronensi, orborumq; Domicilij institutionem reijciendam mihi omninò persuasum: quò primùm Dominus Hieronymum aduocauit, vbi parem eius animo, ac virtuti benemerendi materiam præparauerat; communis enim calamitatis haud expers nobilis Ciuitas, fame, & morbo peracerbè vexata, ingenti derelictorum pauperum turba laborabat. Quare latè omnia miseris obsideri cùm cerneret Hieronymus, ingens eius animo cura iniecta, nec misericordia solùm mota, sed industria excitata, ad ferendum in extremo casu destitutæ soboli solatium, quam sua posse opera erigi, & iuuari non desperabat. Itaq; angustis

& obſcuris ædibus ad portam, cui à Sãcto Ioanne nomen eſt, vtcumque paratis ad miſeros, orphanoſque colligendos dilabitur, breuiq; non exiguus eorum inuentus eſt numerus, quos omni cura deſtitutos ſenſim in triuijs miſerè conficiebat egeſtas; quibus ille paratas in ædes adductis, quotidiana pabula emendicabat, collectamque miſericordiam, & ipſe egenus, inter egenos, diuidebat; nec deerat miſeris Ciuitatis tempeſtiua, benignitas, quam nõ tam pauperum egeſtas, quàm ardens Hieronymi in pauperes charitas, & ſumma in ſe ipſum vitæ aſperitas exprimebat; pauperibus enim neceſſaria ſubſidia tota Vrbe conquirenti ſub noctem diurnis miſericordię officijs defeſſo humus, vel aſſeres lectum, fruſtula emendicati panis pabulum prębebant; nihil illo ad ſuum victum admittente, quod oſtiatim non obſecraſſet, & è diuiſis etiam pro cuiuſq; inopia congeſtis ſubſidijs ſuperfuiſſet. Qui chriſtianę pietatis ardor permultos dies ſpectatus, ad abundè cum Chriſti miſeris communicãdam benignitatem, vniuerſam Ciuitatem vehementer accendit; quare opportuna Ciuium charitate opificũ adiumenta ſunt quæſita, à quibus artificium aliquod domi cùm didiciſſent, in promptu haberent, vndè ſibi aliquando victum, ſuiſque compararent. Sed cum ad celebriora Ciuitatis templa ſuo more, ſupplicatione indicta, ſacro pendentis è patibulo Chriſti vexillo præeunte, aliquandò proceſſiſſent pauperes, ſacrarum precum carmina concinentes: ingentem admirationem ac vo-

luptatem

luptatem omnibus attulit rei nouitas,& insolita pietatis species, multorumque animos religionis ardor incessit; exindè mirificè cœpit opus tota Ciuitate celebrari, vehementerque approbari. E secunda igitur omnium admurmuratione, cum rei benegerendæ spem maximè affulgere cerneret Hieronymus, orborũ causæ non indormiens, de ea apud primores Ciuitatis diligenter egit; nec irrito conatu: pia siquidem, & ardenti hominis facundia Ciuitate vehementer domicilium Orphanorum expetente, breui obuia Ciuium liberalitate, ea æris precarij summa est expressa, quæ ad cõtubernij primordia,& incrementa satis esset, donec angustũ anteà, rude,& obscurum domicilium suis breui partibus expolitum,& auctum extiterit. Hieronymo semper antè Ciuium oculos orborum angustias proponente, acresq; stimulos ad properandum opus admouente; factum pio loco à misericordia nomen. Non modò autem per id tempus pia Hieronymi sedulitas, sed multò magis singularis de illius probitate opinio, quæ apud Brixienses diù floruit, mirificè ad opus augendum, multos etiam post annos valuit; nam Zacharias Pezanus pius, & honestus Ciuis Misericordiæ locum ex asse hæredem sibi instituere decreuerat: sed cum plerique priscæ paupertatis retinentissimi minùs commodũ asserent, huiusmodi loca certis redditibus ditescere, alióque cuperent hæreditatem transferri; Zacharias ità morem gerendum paupertatis amatoribus censuit, nihil tamen vt pauperum commodis

modis detraheretur: quare maiori Xenodochio Brixiensi sua bona ea conditione legauit, vt orbis infirmis medicamenta omnia curaret, paramentis Ecclesiam instrueret, domicilium in ampliorem formam ædificaret; quæ omnia executioni mādari per Xenodochij Curatores Sanctus Carolus Apostolici Visitatoris munere Prouinciam Venetam lustrans omninò iussit: vndè extitit noua, quæ modò cernitur ædificatio. Sed ad B. Hieronymum redeamus, qui, cùm Brixiæ totus pauperum commodis insudat, intelligit certa fama multorum sermonibus vulgata nihilo meliori loco res pauperum Bergomi esse, quin acerbiori clade consternatos extremum implorare piorum subsidium. Non tulere diù Hieronymi viscera tantum miserorum calamitatē; sed, cùm Brixiæ locus Orphanorum adeò iam in tuto videretur esse, vt per alios cōmodè administrari posset, habito è sedula pietate aliquorum delectu, pio operi homines spectatæ fidei, charitatisque christianæ præfecit; tùm non sinè magno Brixiensium mœrore Bergomum accurrit.

In Agro Bergomensi fruges metit: duo pia loca in Ciuitate excitat. *Cap. VIII.*

IN Agro, ipsaque Ciuitate Bergomensi mirum est, quàm multa, & prçclara è diuina re, animorumque salute gesserit Hieronymus; vt felici planè Bergomensium sorte in eas partes,

ad vniuerſas chriſtianæ charitatis vires expli-candas, à Domino deſtinatus videatur. Primũ enim ditionem ingreſſus, domicilia penè omnia præterita fame, & lue habitatore exhauſta offendit; tanta inter cæteros ruſticorum edita ſtrage, vt cùm eſſent iàm albæ ad meſſem fruges, nulli tamen, qui meſſem facerent, ſupereſſent operarij, & falce, ac meſſore diù fruſtrà expectatis, iàm iàm ſata deperirent. Sed tantam frugum iacturã nõ tulit B. Hieronymi charitas, qua factus omnia omnibus, aliquot adhibet, quos ægrè colligere potuit, ruſticos homines, meſſorias falces vndiquè conquirit, & communis calamitatis famis propulſandæ cauſa, non minùs vtili, quam difficili, & periculoſo conatu meſſes adoritur; & licèt flagrantiſſima æſtate, ardentiſſimoque cœlo, infeſto caniculæ ſigno agros propè adurente; feruerent omnia caloribus, haud tamen vir pius vel laborum inſolentia, vel mordentis ſyderis æſtuoſa vi furẽte factus eſt ad audendum ſegnior; vt enim magnis omnia caloribus arderent, vnus tamen Hieronymus ardentiori conflagrabat charitate. Quibus verò horis dabatur meſſoribus ab opere ceſſatio, tùm ad vires quiete ſubleuandas, tùm ad corpus cibo reficiendum; ille ad ſtatas preces fundendas ſe ſe referebat; tùm aqua, & pane corpore nonnihil refecto, intermiſſum opus cũ alijs repetebat, paucorumque dierum labore ſeruauit, quod operarũ penuria deperiſſet. Sed non magis per id tempus in demetendis frugibus, quàm in meſſorum animis iuuãdis, & Chri-

ſtianæ doctrinæ rudimentis informandis verſabatur eius induſtria, & labor. Cum enim illi veteri,& recepta conſuetudine, quamquàm praua, in ipſo opere ad fallendum tempus, & laborem leuandum, ineptas,vanasque cantilenas, & plerumque turpes inducerent, Hieronymus, prudenter ea leuitate cantus reiecta, ad ſacra concineuda tanta facilitate traduxit, vt, cùm Dominicum carmen, vel Angelicam Salutationem, fidei Symbolum, vel alia alta voce prȩcineret, præeuntem illi ſequerentur, quamq; precationis partem ipſe præfatus eſſet, eamdem cæteri redderent; vt immenſa camporum ſpatia longè latèque pſallentium vocibus iucundiſſimè perſonarent, nouo,& ſalutari Hieronymi inſtituto. His in agro peractis Bergomum tandem peruenit, vbi parem iterum ſuæ induſtriæ campum nactus, egregios ſubijt denuò labores, ſed non pœnitendos etiam fructus legit. In pauperes primum, & orbos coniectis de more oculis, quos extrema vexabat inopia, ac penè conficiebat, de illorum leuanda egeſtate cogitare cȩpit; nec multò poſt extra vrbem paratis, quoad potuit, ædibus in ſuburbio S. Leonardi ad Diuæ Mariæ Magdalenæ, collectis Orphanis certa ſedes eſt attributa, & paupertati proſpectum: cumque feſtis diebus cum ijs per vrbem egrederetur, concinentibus pueris litaniarum verſus, aliasque ſacras precationes, conuolabant omnes ad inuſitatum ſpectaculum admiratione defixi; reliqua circà orborum curam, quia eadem ferè cum ſuperioribus, ideò ſilentio ſatie-

tati

tati occurritur. Sed præter pueros, orbarum et puellarum maximè vicem indoluit, quarum inopia non modo vitam torqueret, sed etiam pudorem proderet; quare earum etiam solitudini, & egestati Hieronymi charitate, & labore certũ constitutum domicilium, annona in dies piorum eleemosinis attributa, & viuendi lege præscripta. Mira habuere locus vterque ad hāc vsque diem incrementa; & quidem Orphanorum contubernium, emptis commodiori loco amplioribus ædibus, aliò est translatum: Puellarum verò domo laxioribus spatijs aucta, non exiguus illarum numerus, vel ad honestas nuptias, vel ad sacra Cœnobia asseruatur.

Instructo Domicilio, impudicarum mulierum saluti consulit. Cap. IX.

MAgnum aliud præterea, & luculentũ opus tota Italia celebre est aggressus, vt earum mulierum spiritali saluti, quas inhonestæ Veneris labe fœdatas videbat, medicinam faceret; idque eo studiosiùs, quò latiùs manare, & plùs æquo Bergomi earum turbã excrescere, magno cum animarum detrimento, cernebat. Re igitur semel tentata, non priùs destitit, quàm bonam earum partem ab impuro amore, ad christianæ vitæ rationem traduxerit. Qua in re magnam illi gratiam, tãquam eximij operis primo in Italia Parenti, & auctori, ab omnibus deberi censeo. Qui enim mulieres huiusmodi, è sordido

dido, & infami corporis quæstu, ad religiosam vitam traducere, vnoque in loco monialium in morem claudere curarit, in Italia, ante Hieronymum, nullum, quod meminerim, legi Parisijs certè à Ioanne Tisserrano Ordinis Minorum Religioso, hoc factum proditur apud Bardum in Chronicis anno. M.CCCCXCIV. Alexandri Sexti anno secundo, vbi primus hic traditur, qui prostituti pudoris mulieres ab illa vitæ fœditate ad pudicitiæ curam, atque morum sanctimoniā reuocarit. Bergomi autem B. Hieronymus hoc præstitit anno MDXXXII. Clementis VII. anno nono, ætatis vero suæ LI. 1494 1532. ætatis 51

Aggressus igitur est vir Dei opus plenum sanè laboris, & difficultatis; sed par omninò extitit industriæ fructus. Primùm ergò cum honestis aliquot matronis egit, vt apud eas, si quæ inciderent animarum lucra, in tuto statim locaret, tùm ardenti Dei amore, & magno salutis animarum zelo incensus, impudicitiam in suis Castris adortus, ipsi lupanari diuini verbi faces intulit, domiq; huiusmodi mulieres conueniens, eas graui cohortatione, & christianæ pietatis ardore inflammare (vt ipse ardebat) ad meliorem frugem traducere conatus est: qua in re adeò diserta fuit indocti hominis simplex oratio, & feruens sermo, vt plures euulgatæ, famosæque fœminæ, quà ardenti, & pia Hieronymi oratione, quà diuina virtute emollitæ, pudore, & lachrymis perfusæ, è suis probris, & impuritatibus emerserint; quas ad honestas, & nobiles fœminas adductas, iubebat in primis, biduò

triduouè incontinentiæ motibus repressis, diuinis rebus vacare, attentas pijs exhortationibus aures præbere; intimo animi sensu, quæ de æternis inferorum cruciatibus, quæ de diuino iudicio, de peccati fœditate, & beatorum gloria dicebantur, diligentissimè perpendere; quibus rebus fiebat, vt, vel æternæ damnationis metu perculsæ, vel cœlesti præmio illectæ, anteactã vitam grauius detestârentur, nouamque amplecterentur ardentiùs. Cum verò cæterarum conuersionem indies magis vrgeret Hieronymus, repugnantes admodum, & aduersas experiebatur permultas, quæ cum ludibrio hominem excipientes, salutaria monita, risu, iocumque facerent, & surda omninò aure, voci Dei, adhortationibus obstarent: quas tamen mirus animarum ductor non deserebat, sed ijs artibus circumueniebat, vt victrici diuinæ gratiæ tandem cederent. Dominos conducticiarum ędiũ, in quibus morabantur, sæpiùs adibat, monebatque, non permittendum turpem quæstum, non ferendum execrandum emporium in suis ædibus, tanta cum numinis iniuria, exerceri; nec priùs desistebat donec, expulso scelere, illi suas ædes meretricia, tartareaque frequentia expiassent: tùm verò diligentissimè, nè alibi perditissimæ mulieres reciperentur, curabat; itâ vt sæpè nobilissima scorta omni tecto exclusa conueniret, ijsque grauissimè obiurgatis, illud postremò obijceret: quò tandem vanissima capita obdurata in scelere voluntas adduxisset, vt omnium ædibus eiecta in triuijs sub dio tantùm

non

non cubitarent: ardenti cohortatione vrgebat, vt infamis vitæ cõsilia abijcerent, sanctioremq; induerent mentem; quam si modò constanter amplecti vellent, se, & honestam habitationem, & reliqua ad victum, necessaria curaturum: illæ simul conscientia, simul necessitate extimulante, tãto oblato, & animæ, & vitæ commodo manus dabant; domumque adductæ, haud segniter imperata exequebantur. Cùm igitur ab fœdo illo, & exitiali quæstu ad pudicitiam plures animum reuocarent, earumque numerus in dies increbresceret; B. Hieronymus secundo rei euẽtu animo erectus, vt vberem illam animarum segetem tandem in horrea Domini inferret, de certo loco erigendo, quod anteà animo constitutum habebat, agere cœpit; vbi, & iàm ab errore reuocatæ, & quæcunque in posterum ab illa fœditate ad pudicitiæ curam, & morum pietatem rediissent, simul alerentur, & certis legibus, ac institutis ad omnem pietatem informarentur. Res erat omninò pernecessaria: tùm, vt honestę familię eo tandem onere leuarentur, tum, vt ipsis vix dum cõuersis mulieribus, nè ad eosdem iterum impuritatis scopulos offenderent, diligentissimè prouideretur; in quo omnis desudabat B. Hieronymi industria. Arduũ enim, & perdifficilè animaduertebat vir prudens huiusmodi mulieres, quæ pudorem suum iam publicassent, palamque euulgassent omnibus corpora, ità in officio continere, vt praua consuetudine naturæ vim obtinente, ad ingeniũ non redirent. Quare piorum hominum libera-

litate, Hieronymiq; labore, & industria, paucorum dierum spatio steterunt ædes satis amplæ, supellectili, nec tenui, nec incommoda instructæ, & ornatæ; in quibus simul omnes inclusæ ab hominum cõgressu, & aspectu, eorum præsertim, quibuscum illis impura consuetudo fuisset, arcerentur: Sacramentorum in primis frequentia inducta, quorum vsu integram in posterum ab omni fœditatis labe mentem faciliùs conseruarent. Quæcunque verò in quotidianos sumptus necessaria erant, hinc indè diligentissimè collectis tota Ciuitate piorũ eleemosynis, abundè suppeditabat B. Hieronymus; ne cuius rei penuria nondùm vitæ incommodis assuetæ à suscepto purioris vitæ proposito abducerentur, &, quæ deessent, iterùm ætatis flore fœdè conquirerent. Leges primum, viuendique Regulę non admodum seueræ vulgatæ sunt; quarum vsu in sanctitate, & iustitia proficerent; tùm paulatim, mollesque per gradus seuerioribus præceptis coercitæ, & ad vitæ asperitatem, pœnitentiæq; rigorem informatæ. Amputati subitò multarum crines, suscepta aspera ieiunia, corporum acerbę verberationes, aliaq; id genus dura, satis aperta ex animo spreti sęculi indicia fuere. Quo circà adeò toti Ciuitati probatum est opus, vt non exigua earũ multitudo nullo certo vectigali abundè aleretur. Prompta siquidẽ ad id erat liberalitas Ciuiũ, & piorũ vltrò oblata benignitas: in præcipuis autẽ, quorum gratia. & liberalitate pij loci nitebantur initia, Bergomẽsis Antistes Lipomanus, & Dñicus Tassus numerabãtur.

Rudes

Rudes homines in agro Borgomensi christianæ Fidei mysterijs imbuit. Cap. X.

BErgomi rebus ità constitutis, non ampliùs intrà mœnia se continuit, sed vicina egressus in Oppida ad rusticos,& rudes homines christianæ legis, cùm explorato salutis discrimine, penitus ignaros, suo labore erudiendos animũ adiecit. Dolebat verò vehementer se literarum præsidio destitutum impensiùs nõ posse omniũ saluti succurrere; sed, quandò, nec ætas, nec otiũ ad literas inuitabat, statuit alienæ salutis amator, exemplo vitæ, & rerum salutarium simplici explicatione, tradendisque christianæ vitæ præceptis proximorum saluti, quoad posset, consulere. Quare Bergomẽsis Antistitis sacra benedictione communitus, bonaque cùm venia dimissus, nihil enim ille maiorum minorumuè rerum, Episcopo inconsulto, eius in Diœcesi facere consueuit, è pueris iàm antè ab se collectis aliquot in summis totius christianæ doctrinæ capitibus magis versatos, delegit, qui se,& ad alios erudiendos, vicos & Oppida obeuntem comitarentur: eoque pusillo grege stipatus, hoc fermè ordine rem aggreditur. Vicum aliquem ingressi Ecclesiam adeunt, ibique fusa oratione,& tutelari Diuo eius loci consalutato, felicẽ operi progressum deprecantur; tùm, tintinabulo in hunc vsum allato per vicum circumstrepente, aduocabatur concio, collectoque audi-

tore, & ad salutarem christianæ doctrinæ institutionem inuitato, ad rudem & infimam plebē, tenellamq; ætatem instruendam descendebat; opus egregiè adiuuantibus pueris, inter quos, partito onere, breui complures sacræ fidei mysterijs imbuebantur; neq; verò inter puerorum opera languebat B. Hieronymi studiū, aut remittebantur curæ: sed maiores ille conuenire, grauioris ætatis homines instruere, in quibus non exigua inerat laborū materies; summā enim reperiebat symboli fidei, præceptorūq; Dei ignorationem, multos ætate iam graues, Dominicæ precationis, Salutationis Angelicæ formulam minimè tenētes, ac ne quidem sanctissimæ Crucis signum manu sibi ritè imprimentes, quos ille Decalogi, Ecclesiæque præceptis, & alijs christianæ fidei rudimentis ad salutem necessarijs satis eruditos, ad ea omnia seruanda longa cohortatione inuitabat; idque publico in foro, in triuijs, aut agris; vbicunque tandem, aut collegisset, aut collectam inuenisset multitudinem, ibi dicebat; aperto, patentique cœlo tonabat. Erat autem illi dicēdi initium per familiare ab illis Prophetæ verbis; *Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra:* apposito sanè exordio ad obdurata hominum corda primo loco perstringenda; satis gnarus, nihil æquè diuinos afflatus, excitantisq; gratiæ supernos impulsus retardare, vel repellere prorsus, ac extinguere, quàm humanæ voluntatis diuinæ semper obluctantis, duritiem, & obfirmatam in suo sensu, hoc est, in scelere pertinaciam: in concio-

Psal. 94.

ne

ne obiectis, quà supernum præmijs, quà inferorum supplicijs, multis de vitiorum turpitudine allatis, suos auditores ad christianæ legis obseruantiam impellebat. Quo in genere adeò eloquens B. Hieronymi pietas, & facunda charitas erat, vt plurimos à scelere reuocatos ad optimam frugem traduceret, qui Sacerdotum pedibus aduoluti, multorum annorum onera, sacra confessione deponebant: & sanè quos non mouisset ille, quem spiritus Dei planè mouebat & vrgebat? Simplici ille quidem, & inelaborata oratione ad multitudinē agebat; sed adeò plena pietatis, diuinorumque sensuum, tanto ardore amici, atque oculorum, tanta cęlestis spiritus efficacia, & ostensione; vt, ad auditorum animos ea spiritus dulcedine respersa, & ardore incensa mirificè se profundens oratio, eos ad cordis compunctionem, & vitæ emendationem facilè promoueret. Itaquè plures ille humili, simpliciq; dicēdi genere Christo peperit, quàm eruditæ, & disertæ multorum conciones. Quoniam verò intelligebat se literarum, vt diximus, prorsus expertem, multò minùs posse, aut dicendo, aut docendo aliorum saluti prodesse, idcircò, quæ sibi hac in parte deesse intelligebat, pietatis exemplis, & vitæ documento compensare decreuit. Quare, cum circumiectos Pagos, & villas assidua chatechesi obiret, communi tantum misericordia ostiatim emendicata victitabat, & inter pueros, quos ad chatechesim adhibebat, meliore stipe diuisa, si quid erat asperi panis, & mucidi, sibi reseruabat. Vesperi vicis,

ac Pagis obeundis, rudibusque informandis defessus, orationi ad multam noctem de more se tradebat, eamdemque, nondùm illuscescente die, repetebat. Inter quotidiana etiam illa charitatis officia, & docendi labores suum institutum retinuit, vt certa commentandi, precandique spatia non omitteret, ex quibus ad proximorum salutem procurandam alacrior, & robustior redibat: nec tenuis certè, aut pœnitendus extitit tantorum laborum fructus; nam è lethali rerum salutarium ignoratione innumeri penè liberati: sacramentorum, & pœnitentiæ creber vsus multis persuasus; alij è veteri multorum annorũ cœno, B. Hieronymo monitore, sacra confessione emersere; complures, eodem adhortante, depositis odijs, in mutuos amores, & complexus cum inimicis concessere: præceps etiam illa temerè iurandi, alienaque rapiendi licentia (rusticorũ consueta vitia) Hieronymi voce multum castigata, & repressa; sed ægros etiam eadem charitate complexus est, nam siqui erant in Oppidis, humanissimè inuisebat, eosquè, & precibus ad Deum, & salutari aliqua cohortatione leuare studebat: ijs in laboribus diebus permultis magno animorum quęstu absumptis, Bergomum redit.

Nona

Noua Sociorum ad B. Hieronymum facta accessio. Cap. XI.

ANteuerterat hominis reditum præuolans laborum fama, vniuersamque compleuerat Ciuitatem; vt omnium sermonibus passim celebraretur tàm ardens de omnibus benemerendi studium, tàmq; excellens in infimos quosque, & effusa charitas, cuius illustri exemplo, nō exigua ad eum nouę sobolis lucra rediere; nàm multi se laborum socios, constanti consilio, ad illum aggregarunt, inter quos præcipui referuntur Alexander Besuzius, & Augustinus Barilus Ciues nobilitate, & fortunis clari, sed opulento etiam Sacerdotio vterque clarior, & ditior; qui B. Hieronymi exēplo permoti, Sacerdotij redditibus sponte exuti, amploq; patrimonio pauperum vsibus attributo, strenuo in vinea Dñi Operario nouos colonos sese addixerunt, & cuius incitabātur exemplis, eius etiam vitæ genus cupidissimè expetiuerunt: Ab Hieronymo peramanter excepti in partem laboris, & meriti, omnes suas curas, & cogitationes ad proximorum salutem, pauperumque curam in posterum contulere diligentissimè; illoque ductore, tantum diuina iuuante gratia, in charitatis schola profecerunt, vt ad vltimam vsquè senectutem omnium virtutum laude florentissimi in Congregatione vitam egerint non leui tandem sanctitatis

ctitatis opinione Cœlo, vt piè credimus, transcripti. Eadem ratione admissi etiam in eumdem numerum alij pij, probique viri, quibus eadem à Deo donata mens erat; Administri etiã plures, seu auxiliares socij ad domesticos labores destinati per id tẽpus B. Hieronymo nomina dedere, quorum pietatis feruor in Deum, & in pauperes ardor charitatis tota Ciuitate maximè enitebat; horum certa summa iniri, singulorumq; nomina distinctè reddi haud potuere; permixta, confusaq; omnia nobis vetustate tradente. Cæterum piorum fratrum nomina mihi haud dubium, esse Deo in æterna felicitate nota. Hieronymo autem non admodùm fuit eo tempore sermone, vel exhortationibus laborandum ad socios sibi conciliandos; cùm occursantis in omnium oculos christianæ pietatis fulgor, virtutumq; lumen in singulis eius dictis, ac factis emicans ardentiùs hominum corda, & mentes, quàm disertissima oratio, inflammaret, & animo vehementiùs cieret, ac raperet, quàm eloquentissima concio.

Profectio B. Hieronymi Nouocomum, Ciuitati, & pauperibus admodùm frugifera.

Cap. XII.

EXTRA etiam Venetæ ditionis fines suæ pietatis studia per id tẽpus laxauit, siquidem Nouocomum vsquè ab eo excursum, oppidum

dum in Cisalpina Gallia, & antiquitate, & nobilium ingeniorum gloria perillustre quò direxit iter Hieronymus consueto puerorum comitatu, sanctoque Crucis vexillo præeunte; & Primum Comitem tùm Nouocomi commorantem primùm adit, hominem anteà illi, opinor, nō ignotum; à quo mutuis beneuolentiæ signis humanissimè exceptus, diù semoto loco assidentes simul egere; intermisso posteà colloquio, iussit Primus nouis hospitibus mensam sterni, apponiq; cibaria. Ea dum curant domestici, B. Hieronymus cū suis supplex in genua prouolutus, consuetæ orationi aliquandiù vacat; qua absoluta, & benedictione ab eodem appositis cibis impertita, communem benignitatem ipse inter pauperes diuidit; enixèque rogatus à Primo, vt honestiori, & lautiori domesticæ mensæ accumberet, collaudata hospitis humanitate, actisque gratijs, communi mensa, ciboque cùm pauperibus vti voluit, quibus idem promus, & pocillator aderat. A mensa Deo gratias acturi in preces iterum se dant, quibus ritè persolutis, cùm aliquandiù cum Primo, & Francisco eius fratre pijs collocutionibus substitisset, hospites humaniter rogauit, vt bona eorum cùm venia sibi liceret, puerorum supplicatione indicta, Ciuitatem obire. Circūduxit de more Hieronymus pium agmen sacras precationes concinens; habuit inusitatum Ciuibus spectaculum solitos admirationis, & pietatis motus, breuique non frustrà suscepta peregrinatio, aut supplicatio apparuit; plurima si-

ad vniuersas christianæ charitatis vires expli-
candas, à Domino destinatus videatur. Primũ
enim ditionem ingressus, domicilia penè om-
nia præterita fame, & lue habitatore exhausta
offendit; tanta inter cæteros rusticorum edita
strage, vt cùm essent iàm albæ ad messem fru-
ges, nulli tamen, qui messem facerent, superes-
sent operarij, & falce, ac messore diù frustrà ex-
pectatis, iàm iàm sata deperirent. Sed tantam
frugum iacturã nõ tulit B. Hieronymi charitas,
qua factus omnia omnibus, aliquot adhibet,
quos ægrè colligere potuit, rusticos homines,
messorias falces vndiquè conquirit, & commu-
nis calamitatis famis propulsandæ causa, non
minùs vtili, quam difficili, & periculoso conatu
messes adoritur; & licèt flagrantissima æstate,
ardentissimoque cœlo, infesto caniculæ signo
agros propè adurente; fervérent omnia calori-
bus, haud tamen vir pius vel laborum insolen-
tia, vel mordentis syderis æstuosa vi furẽte fac-
tus est ad audendum segnior; vt enim magnis
omnia caloribus arderent, vnus tamen Hiero-
nymus ardentiori conflagrabat charitate. Qui-
bus verò horis dabatur messoribus ab opere ces-
satio, tùm ad vires quiete subleuandas, tùm ad
corpus cibo reficiendum; ille ad statas preces
fundendas se se referebat; tùm aqua, & pane
corpore nonnihil refecto, intermissum opus cũ
alijs repetebat, paucorumque dierum labore
seruauit, quod operarũ penuria deperisset. Sed
non magis per id tempus in demetendis frugi-
bus, quàm in messorum animis iuuãdis, & Chri-

stianæ

ſtianæ doctrinæ rudimentis informandis verſabatur eius induſtria, & labor. Cum enim illi veteri, & recepta conſuetudine, quamquàm praua, in ipſo opere ad fallendum tempus, & laborem leuandum, ineptas, vanasque cantilenas, & plerumque turpes inducerent, Hieronymus, prudenter ea leuitate cantus reiecta, ad ſacra concineuda tanta facilitate traduxit, vt, cùm Dominicum carmen, vel Angelicam Salutationem, fidei Symbolum, vel alia alta voce præcineret, præeuntem illi ſequerentur, quamq; precationis partem ipſe præfatus eſſet, eamdem cæteri redderent; vt immenſa camporum ſpatia longè latèque pſallentium vocibus iucundiſſimè perſonarent, nouo, & ſalutari Hieronymi inſtituto. His in agro peractis Bergomum tandem peruenit, vbi parem iterum ſuæ induſtriæ campum nactus, egregios ſubijt denuò labores, ſed non pœnitendos etiam fructus legit. In pauperes primum, & orbos coniectis de more oculis, quos extrema vexabat inopia, ac penè conficiebat, de illorum leuanda egeſtate cogitare cæpit; nec multò poſt extrà vrbem paratis, quoad potuit, ædibus in ſuburbio S. Leonardi ad Diuæ Mariæ Magdalenæ, collectis Orphanis certa ſedes eſt attributa, & paupertati proſpectum: cumque feſtis diebus cum ijs per vrbem egrederetur, concinentibus pueris litaniarum verſus, aliasque ſacras precationes, conuolabant omnes ad inuſitatum ſpectaculum admiratione defixi; reliqua circà orborum curam, quia eadem ferè cum ſuperioribus, ideò ſilentio ſatie-

tati

tati occurritur. Sed præter pueros, orbarum et puellarum maximè vicem indoluit, quarum inopia non modo vitam torqueret, sed etiam pudorem proderet; quare earum etiam solitudini, & egestati Hieronymi charitate, & labore certũ constitutum domicilium, annona in dies piorum eleemosinis attributa, & viuendi lege præscripta. Mira habuere locus vterque ad hæc vsque diem incrementa; & quidem Orphanorum contubernium, emptis commodiori loco amplioribus ædibus, aliò est translatum: Puellarum verò domo laxioribus spatijs aucta, non exiguus illarum numerus, vel ad honestas nuptias, vel ad sacra Cœnobia asseruatur.

Instructo Domicilio, impudicarum mulierum saluti consulit. Cap. IX.

MAgnum aliud præterea, & luculentũ opus tota Italia celebre est aggressus, vt earum mulierum spiritali saluti, quas inhonestæ Veneris labe fœdatas videbat, medicinam faceret; idque eo studiosiùs, quò latiùs manare, & plùs æquo Bergomi earum turbã excrescere, magno cum animarum detrimento, cernebat. Re igitur semel tentata, non priùs destitit, quàm bonam earum partem ab impuro amore, ad christianæ vitæ rationem traduxerit. Qua in re magnam illi gratiam, tãquam eximij operis primo in Italia Parenti, & auctori, ab omnibus deberi censeo. Qui enim mulieres huiusmodi, è sor-

dido, & infami corporis quæstu, ad religiosam vitam traducere, virroque in loco monialium in morem claudere curarit, in Italia, ante Hieronymum, nullum, quod meminerim, legi Parisijs certè à Ioanne Tisserrano Ordinis Minorum Religioso, hoc factum proditur apud Bardum in Chronicis anno M. CCCCXCIV. Alexandri Sexti anno secundo, vbi primus hic traditur, qui prostituti pudoris mulieres ab illa vitæ fœditate ad pudicitiæ curam, atque morum sanctimoniā reuocarit. Bergomi autem B. Hieronymus hoc præstitit anno M DXXXII. Clementis VII. anno nono, ætatis vero suæ LI. 1494. 1532. ætatis 51.
Aggressus igitur est vir Dei opus plenum sanè laboris, & difficultatis; sed par omninò extitit industriæ fructus. Primùm ergò cum honestis aliquot matronis egit, vt apud eas, si quæ inciderent animarum lucra, in tuto statim locaret, tùm ardenti Dei amore, & magno salutis animarum zelo incensus, impudicitiam in suis Castris adortus, ipsi lupanari diuini verbi faces intulit, domiq; huiusmodi mulieres conueniens, eas graui cohortatione, & christianæ pietatis ardore inflammare (vt ipse ardebat) ad meliorem frugem traducere conatus est: qua in re adeò diserta fuit indocti hominis simplex oratio, & feruens sermo, vt plures euulgatæ, famosæque fœminæ, quà ardenti, & pia Hieronymi oratione, quà diuina virtute emollitæ, pudore, & lachrymis perfusæ, è suis probris, & impuritatibus emerserint; quas ad honestas, & nobiles fœminas adductas, iubebat in primis, biduò

triduouè incontinentiæ motibus repreſſis, diuinis rebus vacare, attentas pijs exhortationibus aures præbere; intimo animi ſenſu, quæ de æternis inferorum cruciatibus, quæ de diuino iudicio, de peccati fœditate, & beatorum gloria dicebantur, diligentiſſimè perpendere; quibus rebus fiebat, vt, vel æternæ damnationis metu perculſæ, vel cœleſti præmio illectæ, anteactã vitam grauius deteſtárentur, nouamque amplecterentur ardentiùs. Cum verò cæterarum conuerſionem in dies magis vrgeret Hieronymus, repugnantes admodum, & aduerſas experiebatur permultas, quæ cum ludibrio hominem excipientes ſalutaria mònita, riſi[illegible], iocumque facerent, & ſurda omninò aure, v[illegible]i Dei adhortationibus obſtarent: quas tamen mi[illegible]us animarum ductor non deſerebat, ſed ijs artibus circumueniebat, vt victrici diuinæ gratiæ tandem cederent. Dominos conductitiarum ędiũ, in quibus morabantur, ſæpiùs adibat, monebatque, non permittendum turpem quæſtum, non ferendum execrandum emporium in ſuis ædibus, tanta cum numinis iniuria, exerceri; nec priùs deſiſtebat donec, expulſo ſcelere, illi ſuas ædes meretricia, tartareaque frequentia expiaſſent: tùm verò diligentiſſimè, nè alibi perditiſſimæ mulieres reciperentur, curabat; ità vt ſæpè nobiliſſima ſcorta omni tecto excluſa conueniret, ijsque grauiſſimè obiurgatis, illud poſtremò obijceret: quò tandem vaniſſima capita obdurata in ſcelere voluntas adduxiſſet, vt omnium ædibus eiecta in triuijs ſub dio tantùm

non

non cubitarent: ardenti cohortatione vrgebat, vt infamis vitæ cōsilia abijcerent, sanctioremq; induerent mentem; quam si modò constanter amplecti vellent, se, & honestam habitationem, & reliqua ad victum, necessaria curaturum: illæ simul conscientia, simul necessitate extimulante, tāto oblato, & animæ, & vitæ commodo manus dabant; domumque adductæ, haud segniter imperata exequebantur. Cùm igitur ab fœdo illo, & exitiali quæstu ad pudicitiam plures animum reuocarent, earumque numerus in dies increbresceret; B. Hieronymus secundo rei euētu animo erectus, vt vberem illam animarum segetem tandem in horrea Domini inferret, de certo loco erigendo, quod anteà animo constitutum habebat, agere cœpit; vbi, & iàm ab errore reuocatæ, & quæcunque in posterum ab illa fœditate ad pudicitiæ curam, & morum pietatem redissent, simul alerentur, & certis legibus, ac institutis ad omnem pietatem informarentur. Res erat omninò pernecessaria: tùm, vt honestę familię eo tandem onere leuarentur tum, vt ipsis vix dum cōuersis mulieribus, nè ad eosdem iterum impuritatis scopulos offenderent, diligentissimè prouideretur; in quo omnis desudabat B. Hieronymi industria. Arduū enim, & perdifficilè animaduertebat vir prudens huiusmodi mulieres, quæ pudorem suum iam publicassent, palamque euulgassent omnibus corpora, ità in officio continere, vt praua consuetudine naturæ vim obtinente, ad ingeniū non redirent. Quare piorum hominum libera-

litate, Hieronymiq; labore, & industria, paucorum dierum spatio steterunt ædes satis amplæ, supellectili, nec tenui, nec incommoda instructæ, & ornatæ; in quibus simul omnes inclusæ ab hominum cõgressu, & aspectu, eorum præsertim, a quibuscum illis impura consuetudo fuisset, arcerentur: Sacramentorum in primis frequentia inducta, quorum vsu integram in posterum ab omni fœditatis labe mentem faciliùs conseruarent. Quæcunque verò in quotidianos sumptus necessaria erant, hinc indè diligentissimè collectis tota Ciuitate piorũ eleemosynis, abundè suppeditabat B. Hieronymus; ne cuius rei penuria nondùm vitæ incommodis assuetæ à suscepto purioris vitæ proposito abducerentur, &, quæ deessent, iterùm ætatis flore fœdè conquirerent. Leges primum, viuendique Regulę non admodum seueræ vulgatæ sunt, quarum vsu in sanctitate, & iustitia proficerent; tùm paulatim, mollesque per gradus seuerioribus præceptis coercitæ, & ad vitæ asperitatem, pœnitentiæq; rigorem informatæ. Amputati subitò multarum crines, suscepta aspera ieiunia, corporum acerbę verberationes, aliaq; id genus dura, satis aperta ex animo spreti sęculi indicia fuere. Quo circà adeò toti Ciuitati probatum est opus, vt non exigua earũ multitudo nullo certo vectigali abundè aleretur. Prompta siquidẽ ad id erat liberalitas Ciuiũ, & piorũ vltrò oblata benignitas: in præcipuis autẽ, quorum gratia. & liberalitate pij loci nitebantur initia, Bergomẽsis Antistes Lipomanus, & Dñicus Tassus numerabãtur.

Rudes

Rudes homines in agro Borgomensi christianæ Fidei mysterijs imbuit. Cap. X.

BErgomi rebus itâ constitutis, non ampliùs intrà mœnia se continuit, sed vicina egressus in Oppida ad rusticos,& rudes homines christianæ legis, cùm explorato salutis discrimine, penitus ignarôs, suo labore erudiendos animũ adiecit. Dolebat verò vehementer se literarum præsidio destitutum impensiùs nõ posse omniũ saluti succurrere;sed,quandò,nec ætas,nec otiũ ad literas inuitabat, statuit alienæ salutis amator,exemplo vitæ, & rerum salutarium simplici explicatione,tradendisque christianæ vitæ præceptis proximorum saluti,quoad posset, consulere. Quare Bergomẽsis Antistitis sacra benedictione communitus, bonaque cùm venia dimissus, nihil enim ille maiorum minorumuè rerum, Episcopo inconsulto, eius in Diœcesi facere consueuit, è pueris iàm antè ab se collectis aliquot in summis totius christianæ doctrinæ capitibus magis versatos,delegit,qui se,&ad alios erudiendos, vicos & Oppida obeuntem comitarentur: eoque pusillo grege stipatus, hoc fermè ordine rem aggreditur. Vicum aliquem ingressi Ecclesiam adeunt, ibique fusa oratione,& tutelari Diuo eius loci consalutato, felicẽ operi progressum deprecantur; tùm, tintinabulo in hunc vsum allato per vicum circumstrepente, aduocabatur concio, collectoque audi-

tore, & ad salutarem christianæ doctrinæ institutionem inuitato, ad rudem & infimam plebē, tenellamq; ætatem instruendam descendebat; opus egregiè adiuuantibus pueris, inter quos, partito onere, breui complures sacræ fidei mysterijs imbuebantur; neq; verò inter puerorum opera languebat B. Hieronymi studiū, aut remittebantur curæ: sed maiores ille conuenire, grauioris ætatis homines instruere, in quibus non exigua inerat laborū materies; summā enim reperiebat symboli fidei, præceptorūq; Dei ignorationem, multos ætate iam graues, Dominicæ precationis, Salutationis Angelicæ formulam minimè tenētes, ac ne quidem sanctissimæ Crucis signum manu sibi ritè imprimentes, quos ille Decalogi, Ecclesiæque præceptis, & alijs christianæ fidei rudimentis ad salutem necessarijs satis eruditos, ad ea omnia seruanda longa cohortatione inuitabat; idque publico in foro, in triuijs, aut agris; vbicunque tandem, aut collegisset, aut collectam inuenisset multitudinem, ibi dicebat; aperto, patentique cœlo tonabat. Erat autem illi dicēdi initium per familiare ab illis Prophetæ verbis; *Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra:* apposito sanè exordio ad obdurata hominum corda primo loco perstringenda; satis gnarus, nihil æquè diuinos afflatus, excitantisq; gratiæ supernos impulsus retardare, vel repellere prorsus, ac extinguere, quàm humanæ voluntatis diuinæ semper obluctantis, duritiem, & obfirmatam in suo sensu, hoc est, in scelere pertinaciam: in concio-

Psal. 94.

ne

ne obiectis, quà supernum præmijs, quà inferorum supplicijs, multis de vitiorum turpitudine allatis, suos auditores ad christianæ legis obseruantiam impellebat. Quo in genere adeò eloquens B. Hieronymi pietas, & facunda charitas erat, vt plurimos à scelere reuocatos ad optimam frugem traduceret, qui Sacerdotum pedibus aduoluti, multorum annorum onera, sacra confessione deponebant: & sanè quos non mouisset ille, quem spiritus Dei planè mouebat & vrgebat? Simplici ille quidem, & inelaborata oratione ad multitudinē agebat; sed adeò plena pietatis, diuinorumque sensuum, tanto ardore amici, atque oculorum, tanta cęlestis spiritus efficacia, & ostensione; vt, ad auditorum animos ea spiritus dulcedine respersa, & ardore incensa mirificè se profundens oratio, eos ad cordis compunctionem, & vitæ emendationem facilè promoueret. Itaquè plures ille humili, simpliciq; dicēdi genere Christo peperit, quàm eruditæ, & disertæ multorum conciones. Quoniam verò intelligebat se literarum, vt diximus, prorsus expertem, multò minùs posse, aut dicendo, aut docendo aliorum saluti prodesse, idcircò, quæ sibi hac in parte deesse intelligebat, pietatis exemplis, & vitæ documento compensare decreuit. Quare, cum circumiectos Pagos, & villas assidua chatechesi obiret, communi tantum misericordia ostiatim emendicata victitabat, & inter pueros, quos ad chatechesim adhibebat, meliore stipe diuisa, si quid erat asperi panis, & mucidi, sibi reseruabat. Vesperi vicis,

ac Pagis obeundis, rudibusque informandis defessus, orationi ad multam noctem de more se tradebat, eamdemque, nondùm illuscescente die, repetebat. Inter quotidiana etiam illa charitatis officia, & docendi labores suum institutum retinuit, vt certa commentandi, precandique spatia non omitteret, ex quibus ad proximorum salutem procurandam alacrior, & robustior redibat: nec tenuis certè, aut pœnitendus extitit tantorum laborum fructus; nam è lethali rerum salutarium ignoratione innumeri penè liberati: sacramentorum, & pœnitentiæ creber vsus multis persuasus; alij è veteri multorum annorũ cœno, B. Hieronymo monitore, sacra confessione emersere; complures, eodem adhortante, depositis odijs, in mutuos amores, & complexus cum inimicis concessere: præceps etiam illa temerè iurandi, alienaque rapiendi licentia (rusticorũ consueta vitia) Hieronymi voce multum castigata, & repressa; sed ægros etiam eadem charitate complexus est, nam siqui erant in Oppidis, humanissimè inuisebat, eosquè, & precibus ad Deum, & salutari aliqua cohortatione leuare studebat: ijs in laboribus diebus permultis magno animorum quæstu absumptis, Bergomum redit.

Mors

Noua Sociorum ad B. Hieronymum facta accessio. Cap. XI.

ANteuerterat hominis reditum præuolans laborum fama, vniuersamque compleuerat Ciuitatem; vt omnium sermonibus passim celebraretur tàm ardens de omnibus benemerendi studium, tàmq; excellens in infimos quosque, & effusa charitas, cuius illustri exemplo, nō exigua ad eum nouę sobolis lucra rediere; nàm multi se laborum socios, constanti consilio, ad illum aggregarunt, inter quos præcipui referuntur Alexander Besuzius, & Augustinus Barilus Ciues nobilitate, & fortunis clari, sed opulento etiam Sacerdotio vterque clarior, & ditior; qui B. Hieronymi exēplo permoti, Sacerdotij reddi tibus sponte exuti, amploq; patrimonio pauperum vsibus attributo, strenuo in vinea Dñi Operario nouos colonos sese addixerunt, & cuius incitabātur exemplis, eius etiam vitæ genus cupidissimè expetiuerunt: Ab Hieronymo peramanter excepti in partem laboris, & meriti, omnes suas curas, & cogitationes ad proximorum salutem, pauperumque curam in posterum contulere diligentissimè; illoque ductore, tantum diuina iuuante gratia, in charitatis schola profecerunt, vt ad vltimam vsquè senectutem, omnium virtutum laude florentissimi in Congregatione vitam egerint non leui tandem san-

ctitatis opinione Cœlo, vt piè credimus, transcripti. Eadem ratione admissi etiam in eumdem numerum alij pij, probique viri, quibus eadem à Deo donata mens erat; Administri etiã plures, seu auxiliares socij ad domesticos labores destinati per id tẽpus B. Hieronymo nomina dedere, quorum pietatis feruor in Deum, & in pauperes ardor charitatis tota Ciuitate maximè enitebat; horum certa summa iniri, singulorumq; nomina distinctè reddi haud potuere; permixta, confusaq; omnia nobis vetustate tradente. Cæterum piorum fratrum nomina mihi haud dubium, esse Deo in æterna felicitate nota. Hieronymo autem non admodùm fuit eo tempore sermone, vel exhortationibus laborandum ad socios sibi conciliandos; cùm occursantis in omnium oculos christianæ pietatis fulgor, virtutumq; lumen in singulis eius dictis, ac factis emicans ardentiùs hominum corda, & mentes, quàm disertissima oratio, inflammaret, & animo vehementiùs cieret, ac raperet, quàm eloquentissima concio.

Profectio B. Hieronymi Nouocomum, Ciuitati, & pauperibus admodùm frugifera.
Cap. XII.

EXTRA etiam Venetæ ditionis fines suæ pietatis studia per id tẽpus laxauit, siquidem Nouocomum vsquè ab eo excursum, oppidum

dum in Ciſalpina Gallia, & antiquitate, & nobilium ingeniorum gloria periluſtre quò direxit iter Hieronymus conſueto puerorum comitatu, ſanctoque Crucis vexillo præeunte; & Primum Comitem tùm Nouocomi commorantem primùm adit, hominem anteà illi, opinor, nō ignotum; à quo mutuis beneuolentiæ ſignis humaniſſimè exceptus, diù ſemoto loco aſſidentes ſimul egere; intermiſſo poſteà colloquio, iuſſit Primus nouis hoſpitibus menſam ſterni, apponiq; cibaria. Ea dum curant domeſtici, B. Hieronymus cū ſuis ſupplex in genua prouolutus, conſuetæ orationi aliquandiù vacat; qua abſoluta, & benedictione ab eodem appoſitis cibis impertita, communem benignitatem ipſe inter pauperes diuidit; enixèque rogatus à Primo, vt honeſtiori, & lautiori domeſticæ menſæ accumberet, collaudata hoſpitis humanitate, actiſque gratijs, communi menſa, ciboque cùm pauperibus vti voluit, quibus idem promus, & pocillator aderat. A menſa Deo gratias acturi in preces iterum ſe dant, quibus ritè perſolutis, cùm aliquandiù cum Primo, & Franciſco eius fratre pijs collocutionibus ſubſtitiſſet, hoſpites humaniter rogauit, vt bona eorum cùm venia ſibi liceret, puerorum ſupplicatione indicta, Ciuitatem obire. Circūduxit de more Hieronymus pium agmen ſacras precationes concinens; habuit inuſitatum Ciuibus ſpectaculum ſolitos admirationis, & pietatis motus, breuique non fruſtrà ſuſcepta peregrinatio, aut ſupplicatio apparuit; plurima ſi-

quidem in communem animarum salutē ab illo gesta, vt pauperum præsertim inopiæ, solitudinique consuleret; quorum ibi etiam vagam multitudinem, & errabundam conspicatus, ad illos colligendos, domiciliumque instituendū, animum adjecit. Vesperi communicato cum Primo consilio, aduocatisque eiusdem Primi opera è ciuibus, qui pietate, & nobilitate cæteris præstarent, duobus tribusuè in noui operis partem, celeriter ad pij instituti exordia maturanda, manus est admota; diuinoque numine piè, & religiosè cœptis feliciter annuente, duo breui derelictorum loca, cōsueta B. Hieronymi industria, & labore, sunt excitata, alterum in Ciuitate sub Sancti Leonardi nomine; in Suburbijs, alterum ad Sanctum Gotardum; adnitēte in primis, & vtrumque opus egregiè adiuuāte Bernardo Odescalco è primaria Ciuitatis nobilitate viro, & Thomæ Odescalchi olim Mediolanensis Senatoris Patre, qui christiana liberalitate, inter cęteros, B. Hieronymi cępta firmauit, & auxit; nequè vnquam posteà desiderata est Ciuium benignitas ad locorum perēnitatem. Singula referre ad domesticam disciplinam spectantia, superioribus præsertim non dissimilia, superuacaneum puto: solita enim fuere Hieronymi in pauperes, & reliquos Ciues charitatis studia, eadem vitæ asperitas, pœnitentiæ rigor, orationum, commentationumque assiduitas, pauperum domicilia ijsdem cùm superioribus munita legibus, viuendique disciplina. Quandiu verò apud Primum hæsit Hieronymus

cubiculo ad pernoctandum sola palea strato cū pueris est vsus; neque vllis Primi precibus, quin super paleas, & ipse cum pauperibus cubaret, adduci potuit. Non exigua interim ad alios Ciues de more deriuata animæ subsidia, tùm opportunis cohortationibus, tùm tempestiuis colloquijs. Quamquàm solida illa Christianæ virtutis species tanta cum animi demissione omnium oculorum fide sępiùs explorata, maximos ad pietatem motus, etiam Hieronymo tacente, in omnium animis excitabat, plurimosque eius instituti studio incensos illi adiungebat: quorū deindè labore, & opera, post B. Hieronymi discessum, ex præscripta disciplinæ forma, fuere pia loca sanctissimè administrata.

Primi Comitis B. Hieronymi socij res gestæ, & obitus.
Cap. XIII.

INter multos, quos sibi adiunxit socios Hieronymus, meritò primum locum is obtinet, cui Primo etiam nomen fuit, à quo Hieronymū Nouocomi hospitio receptū diximus. Is ex nobili, & perantiqua Comitum familia fuit, quæ à tribus Desiderij Longobardorum Regis ex sorore nepotibus Amphortio, Fusio, & Cato originem duxit; quinque toto eo tractu, qui inter Nouocomum, & Leucum Lupiæ ad suprema vsquè Larij diuortia excurrit, à Rege liberali donatione accepto, honoris etiam gratia, sunt ab

ipso Rege Comites appellati: inde factum est, vt horum etiam posteri sint Comites dicti, ab ijsque maioribus propagata Comitum familia, quæ non modò in illis locis, sed etiam Mediolani cõplures habuit nobilitate, & doctrina illustres viros, inter quos Primus hic noster Aloysij filius eminet, qui Hieronymo agrum Nouocomensem oberranti, tandèm hæsit, magno certè fœnore impensæ charitatis hospitij. Erat verò Primus non modò latinis græcisque, verùm etiam hæbraicis, & chaldaicis literis pereruditus, & tàm humanæ, quàm diuinæ sapientiæ doctrinis illustris: æquè autem in studijs bonarum artium, ac in rebus agendis optimè versatus, & quod caput est, ita innocenter vixerat, vt doctrinæ, experientiæque ornamenta emendatissimi anteactæ vitæ mores abundè cumularent. Primus enim ità lubricos adolescentię annos in vorticoso illo, & pręcipiti ætatis flexu egerat; vt cum christianæ disciplinæ institutione egregiè cohærerent morum probitas, ac innocẽtia. Sed, B. Hieronymi vitæ genus attentè posteà cõtemplatus, sæpiùsque cum eo de rerum cœlestium amore, & humanarum contemptu collocutus, ità illius exemplo, & suaui consuetudine alloquio pmotus est; vt se omninò B. Hieronymo adiungere, penitusque tradere decreuerit; idque tanta animi submissione, & verborum ardore præstitit, vt se nunquam ab illius sententia, & volũtate nè latum quidem vnguem recessurum profiteretur; & quidquid ille de se in posterum decerneret, aut juberet, id vnum non

modò

modò iustum, & æquum ducturum, sed etiã omninò gratum, & iucundum sibi futurũ assereret; Magna cùm animi voluptate excepit B. Hieronymus, tàm prõptã, & alacrem in Dei obsequio hominis voluntatem, & in eãdem charitatis palęstram nouum admisit athletã; cuius adeò magni, & ardẽtes extiterè in nouo vitæ genere profectus, vt, cum anteà philosophiæ, sacræque theologię eruditus magister haberetur. Primus, tùm, vbi in Hierooymi schola cœpit discipulus fieri, se nouo theologiæ genere apud imperitum Hieronymum exornatum, veròque christianæ philosophiæ lumine collustratum ingenuè, palamque gloriaretur; eoque nobiliori doctrina imbutum fuisse, quo præstantius est benè agere, quàm eruditè, & subtiliter differere: Nox, & tenebræ, aiebat, cæcæque errorum ambages superiora omnia; vera tùm mihi christianæ philosophiæ lux oborta in humili Hieronymi schola, vbi non ingenium exacui, sed voluntatem expoliri, & ad Dei amorem incendi, egregio sui ipsius, rerumq; humanarum contemptu, in dies experior. Huic vni posteà satis iam euangelicæ paupertatis, & rerum cœlestium præceptis exculto, nouorum locorum curam demandauit B. Hieronymus, reliquisq; sodalibus in administratione præfecit; & operã suam præstitit. Primus, quàm diligenter, vnicèq; Hieronymo carus semper extitit, qui singularem in eo doctrinam tanta cum morum probitate, & sui ipsius despicientia vehementer admirabatur, sæpiusque commendabat; quòd rara admodum accidat,

dat,

dat, vt ipse aiebat, scientiæ,& humilitatis coniunctio; illud verò frequentissimè experiamur: Scientia inflat. Is, quoad B.Hieronymus vixit, in pauperum cura,tùm Nouocomi,tùm Mediolani, postremò etiam Somaschæ homini adiumento maximè fuit, & multis annis ipsi Hieronymo superstes, nunquàm pium opus semel susceptum intermisit. Cæterùm,cum Patres, anno altero supra trigesimũ à B. Hieronymi obitu, de Religione instituenda cogitarent, impetraroq; iam Pontificio Diplomate à Sanctissimo Poutifice Pio V. vt Apostolica facultate solemnia Religionis vota nuncupare liberè possent, Primus vnus è sodalitio, & solus abstinuit grauem ætatem causatus,ac virium imbecillitatem, quòd scilicet non parem animo socium, & religionis oneribus idoneum corpus esset sortitus; vel ea causa fortasse,quòd homini licet tantis virtutum, & doctrinæ ornamentis exculto, persuasum esset sacris ordinibus nusquã initiari, vt Hieronymi humilitatem in hoc etiã æmularetur,nolletq; ad hoc Religionis imperio cogi. Quamquã nè hac quidem via licuit Sacerdotio abstinere; cum enim ad grauem vsquè ætatem in ea perstitisset sententia, tandem è veteri, & obfirmata voluntate hominem depulit Nicolai Ormaneti auctoritas,cui vni plurimum in sui moderatione deferebat. Primus ob egregiam illius probitatem, insitamque animi prudentiam, & rerum omnium cognitionem. Allegauerat autem Mediolanum Ormanetũ Sanctus Carolus, propterea quod Mediolanensis Eccle-

Ecclesiæ Pontificatu inauguratus, cum Roma abesse per Summum Pontificem minimè posset, eximiam verò, & numeris omnibus absolutam animorum curationem, & Ecclesiæ administrationem animo meditaretur, eam interea per idoneos viros vndique collectos, quoad liceret, sibi præstandam statuerat. Quare Ormanetum virtutũ fama perillustrem Verona Romam accitum, & Vicaria authoritate ornatum, Mediolanensi Ecclesiæ administrandæ præfecit, ibique à nauo, & diligenti viro prima semina iacta tantæ messis in agro Mediolanensi, à S. Carolo postea excultæ, atque collectæ. Primo igitur familiariter admodùm cùm vteretur Ormanetus, eique sacros ordines ardentissimè sæpiùs suaderet: tandem aliquandò rectè monenti cessit Primus, eiusque probato consilio, plurium dierum oratione, & pœnitentia, sacroq; in primis confessionis Sacramento totius præteritæ vitæ culpis detersis, sacris ordinibus ritè initiatus est: ad primitias Sacerdotalis ordinis diuinæ Maiestati libandas dispositus, primum habuit sacrum multa cũ animi pietate, & lacrymis: ex quo tempore suscepti muneris dignitatem sedulò perpẽdens, quò maioribus virtutum ornamentis ad tanti operis administrationem accederet, & seipsum hostiam viuam, sanctam, & Deo placentem quotidiè offerret; terrenis rebus procul ab animo remotis, tota mente cœlestia deinceps est consectatus. Quare, licèt religiosi instituti vinculo solutus esset, vitam tamen ferè omnem apud nos egit proximorum,

&

& pauperum commodis, animarumq; procurationi maximè intentus; Mediolani permultos annos in pauperum Sancti Martini Domicilio ab Hieronymo erecto commoratus, Theologiã illam, quæ in differendi subtilitate, & christianæ veritatis controuersijs dirimendis versatur, pluribus in Religiosorũ domibus est professus: in explicandis prætereà de interiore foro quæstionibus, & conscientiæ causis, multis per id tempus operam suam præstitit; sacræ etiã scripturæ interpretem apud alios Religiosos Ordines magna cum laude egit; ad Gynæcea sacrarum Virginum crebra diuini Verbi, ardensque declamatio, & mirificè salutaris ab eo habita. Ab Episcopo Nouocomensi ad nouos quosdam Magistros è Valle Tellina missus, tùm illis, tùm plurimis alijs catholicæ fidei desertoribus admodum vtilis fuit, quos congressu, & disputatione ab insanis opinionibus reuocatos, vt, voluntaria abiuratione hæresi valere iussa, cum Catholica Ecclesia redirent in gratiam, ad Quæsitorum tribunal adduxit. Magno prætereà, & celeberrimo Tridentino Concilio interfuit, vbi eruditionem suam Patribus illis plu ries egregiè probatur. Gregorio XIIII. Summo Pontifici charissimus fuit, cui etiam latinis literis datis summam Pontificis dignitatem est gratulatus: paupertatis studiosus beneficia ecclesiastica, quantumlibet pinguia, numquàm admisit. Huius etiam opera, & studio aliquot Marci Antonij Maioragij politioris doctrinæ, & disertissimi oratoris monumenta prodierunt

dierunt in lucem; quorum, quæ plurima moriés imprimenda reliquerat, ad Primum illius Consobrinum cura delata est; ex quibus lucubrationes in partitiones oratorias Ciceronis, maximè commendantur, quæ à Primo, Petro Galesino inscriptæ, primum in lucem prodiere. Nulla ipse literarum monumenta vir alioqui doctissimus reliquit, vt non ab re celebre illud dictum ei accommodauerit Albanus. Scribere renuit; quia, quod scribendum erat, quotidianæ operationis pagina monstrauit. Vixit Primus suprà quintum, & nonagesimum annum, adeò vegeta, tenacique doctrinarum omnium memoria, vt quibuscunque de rebus interrogatus eruditissimè responderet, Doctorumque placita, & animi sensa adeò promptè, & fideliter redderet, ac si nuper de libro, quæ recitabat, hausisset. Obijt anno præteriti sæculi nonagesimo tertio. Huic gratiæ habendæ quam maximæ, quod multa, quæ de B. Hieronymo scribimus, ab eo deriuarint, quem vnum haud potuerunt latere Hierouymi opera, cuius ad obitum vsquè indiuiduus vitæ comes extitit.

Leonis Carpani vnius è primis B. Hieronymi socijs vita, & obitus.
Cap. XIV.

AD egregios èt B. Hieronymi conatus promouendos Leonem Carpanum virum, & splendore generis illustrem, & fortunarum co-

pia opulentum, ac prædiuitem Dominus excitauit, ad quem à Primo directus est Hieronymus vnà cum pauperibus, dum Meronij fortè degeret Leo Plebis Incinij Pago quod olim Licinij Oppidum dicebatur non in frequenti, nec ignobili (sed à Longobardis posteà dirutum, in varios Pagos, seu vicos diductum est.) Is Hieronymi studio alienæ salutis procurandæ, & teneræ, destitutæque sobolis instituendæ charitate mirificè delectatus, fuit primum horū operum laudator, & admirator, mox etiam sectator euasit: ad hūc enim orbos viginti octo, quos secum Nouocomi habuerat, adduxit, eiusque pietati commendauit; hos perhumaniter excepit Leo, partemque suarum facultatum ad eorum, aliorumque pauperum sustentationem liberaliter despondit. Fuit complures dies Hieronymus vnà cum pauperibus apud Leonē, à quo, ad infimam plebem adiuuandam, & tradendis christianæ religionis initijs suo more passim dilabebatur; Interea sagaci viro Leoni maxima per id tempus cognoscendi noui hospitis, atq; introspiciendi penitus eius animi sensus est data facultas; cępit ergo diligentiùs illius vitam, & mores peruestigare eius dicta, ac facta dies, noctesque, etiam ex inopinato, curiosis, & oculis, & auribus obseruare; cùm autem non dubia oculorum fide maiora quotidiè sanctitatis experimenta in Hieronymo deprehenderet, quàm fama, & auribus anteà accepisset, semperque notitia pariter, & admiratio cresceret tanti viri, vehementer animo est commotus

Leo,

Leo, seque ipsum attentiùs intuens, & ad eius normam explorans, varia cœpit, & magna animo voluere, puriorisque vitæ, & sanctioris exordia meditari; ad id maximè vrgebant hominem frequentes subindè illati ab Aemiliano in quotidiano congressu de christiana perfectione, de animæ salute, de rerum humanarum contemptu sermones, in quibus illud etiam sæpiùs ingerere solebat, non semper tanti esse in magna fortunarum copia, quandò libeat, & in quos velis, esse liberalem, & de eo, quod in tanta abundantia superest, aliquid indigentibus impertire; difficile illud vnum esse, & arduum, in quo summa rei posita videretur, rebus omnibus carentem, ipsa penuria viuere contentum; in pauperum vsus nō modò quicquid in præsentia adsit, sed, quicquid etiam consequentia tempora sint allatura, destinare: adhæc omnem statuendi, sentiendi, agendique libertatem alterius imperio subiectam habere. Illud intereà nō infrequēter repetebat B. Hieronymus stultissimè nos morum correctionem, vel bonorum operum executionem iam diù animo conceptam, in dies diferre, quandò nos lateat qua hora Dominus noster venturus sit, qui, licèt pœnitenti veniam spoponderit, vel integrum tamen diem non promisit. Hærebant hæc, aliaq; ijs affinia animo Leonis, & perinde ac sibi vni à Domino dicta accipiebantur, propterea quòd ante etiam huiusmodi cogitationes eius animo sæpius subreperent, & occursarent, varièq; mentem cœcis offusam tenebris, & somno pres-

ſam pulſarent, ſed cœleſtium donorum ignarus immiſſa de Cœlo ſemina tacito fouebat in pectore, nec vlla pietatis cultura excolebat. Verum aliquando ſimul exhortationibus, ſimul Hieronymi exemplo mollitus, & excitatus, ità ad amorem cœleſtium, & mundi contemptum eſt incenſus, vt repudiatis rebus humanis, ad laborioſam Hieronymi vitam, abiectáque exercitiorum diſciplinam ſeſe aggregare ſtatuerit; Re ſecum maturè perpenſa, ſolum Hieronymum ſolus adit, ad eiuſque veſtigia prouolutus ſupplex, in eundem vitæ inſtitutum adſcribi poſtulat, ſibi in animo eſſe caducis rebus nuncium remittere, & tàm fortunarum, quàm libertatis facultate abſe penitus abdicata, ſe totum vni illius arbitrio, & imperio ſubmittere, & ſeipſum pauperem pauperum ſeruitio deuouere; proindè faceret, orat, tàm pię, & iuſtæ poſtulationi ſatis, quam Deo gratiſſimam fore non dubitaret. Nihil tùm ex Hieronymi voluntate magis. Quare de tàm ſubita mutatione tacito gaudio in ſinu geſtiens, Deo bonorum omniũ largitori ex imo corde gratias egit, & Leonem peramanter amplexatus Chriſti paúperum numero ſociauit, cuius facultates in eorundem ferè pauperum commodum ceſſere. Tam ardenti conuerſioni ex æquo reſpondere reliqui progreſſus: ex quo enim ſemel in tanti viri perpetuam curam, & diſciplinam ſe tradidit, vix paulum commonſtrata via, vrgere toto cœpit animi impetu ad inſtituta Magiſtri, & fructuoſæ eius conſuetudinis beneficio in dies
con-

confirmatus, itá cœlestis sapientię fontibus inhiare, vt instar apis sedulę spiritualium eloquiorum, & exemplorum floribus insidens, intrá pectoris sui aluearium syncerę pietatis, virtutũq; mella quotidiè conderet. Sacris posteá initiatus, multos annos tanta pietate Sacerdotio est functus, vt omnes virtutum exemplis ad ęmulationẽ prouocaret, orationis præsertim, pięq; commentationis studio, & humili sui abiectione perillustris. Multis annis hic etiam Hieronymo superstes, Paulo Quarto vnicè carus extitit, à quo primas Aulę dignitates sibi oblatas è christiana humilitate constantissimè reiecit, supplex Pontificem deprecatus, nè à suscepto humilioris vitę instituto, & suę, aliorumque salutis studio abstractum, insanis fluctibus Aulę tumẽtis obijceret. Morienti Pontifici adfuit Leo, precibus, & pietatis officij ad Deum migrantem strenuè adiuuans. Nec minùs posteá Pio Quinto grata extitit Leonis probitas; is .n. plurimum hominis virtute delectatus, eum religioso Sacello, cui sacratiora, sanctioraq; pignora Sancta Sanctorum nomen fecere, pręfecit: adeòque mirificum de eius virtute iudicium semper Pontifex dedit, vt Leonem ęgrotantem non alienum duxerit à pontificia Maiestate inuisere. Archiepiscopatum etiam Neapolitanum vltrò sibi à Pontifice delatum, eadem, qua reliquas dignitates, constantia, repudiatum ferunt. In quo non vulgare fuit Pontificiæ beneuolentię in Leonem argumentum, & egregium de virtute Leonis testimoniũ, vel quòd à tam sancto, tamq;

ſapienti Pontifice ad ampliſſimam Eccleſiam fuerit expetitus, vel quòd tam inſolito ſtudio paupertatis illud egregiè Leo contempſerit. Extrema ſeneƈtute confeƈtus obijt Leo, ea virtutum laude, & ſanƈtitatis opinione florens, vt haud indignus B. Hieronymo Magiſtro diſcipulus cenſeri poſſit.

Libri Secundi Finis.



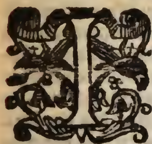


DE VITA B. HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER TERTIVS.

De Principe Congregationis Loco Meronij in communi Conuentu deliberatũ. Cap. I.



IN menſes protracta apud Leonem B.Hieronymi commoratio, de communi re conſultationi locum fecit, deque ea deliberatum eſt, tùm cum ijs, quos penes ſe habebat, tùm etiam accerſitis, adeſſeque iuſſis, qui familijs alijs regendis præerant; vel quia certum anni tempus ad publica negotia ſolemni cum aliorum congreſſu tranſigenda conſtitutum vrgeret; vel quòd pia Leonis liberalitas reliquos inuitaret, cœtumq;

sociorum conuocandum suaderet. Igitur, conuentu coacto, post longam diuini numinis, inuocationem ad communium rerum deliberationē accedunt. Primus ad conuocatos socios orationem habet Hieronymus è christiana pietate satis ardentem, & grauem, cuius ea summa fuit; Quæ à diuina mente manarent vniuersa certis legibus vinciri, & suaui diuinæ prouidentiæ dispositione, vario, ac multiplici nexu interse ad perpetuitatem stabiliri; quo certo, & inuiolabili rerum ordine perturbato, deficerent singula, ac planè deperirent: proindè institutam hanc à se, susceptamque qualemcunque pauperum curam, eorum opera, & charitate multis iam locis hucusq; administratam, à summo bonorum omnium largitore haud dubiè profectā, ad eandem quoque ab supremo numine præscriptam rationem omninò conformandā, & diuinæ prouidentiæ exemplo constabiliendam, in perennem consequentis ætatis propagationem: nullo autē opportuniori modo perpetuitati, & prudēti rerum administrationi consultum iri, quàm constanti, & certa rerum ordinatione communi sancita voto; eius rei causa accersitos opportunè conuenisse: nimirum, vt ijs de rebus, quæ ad publicam rem facerent, simul in Domino deliberarent. Cæterum è multis, per eos dies ab illis in deliberationem vocatis, id vnum ad nos distinctè peruenit, potissimum in eo conuentu relatū, de certa sede, & principe cōgregationis loco deligendo. Qua de re dictæ multa cum varietate sententiæ, Meronium à multis vehe-

menter

menter probatum. Vercuragum ab alijs magis expetitum; Petro Borello eius loci vicano maximè admittente, qui à re familiari abundè instructus, Hieronymoque impensè addictus, sua contulerat bona in pauperum obsequium, patriumque vicum ea principis loci dignitate ornare, suosque vicanos præsenti Patrum opera in diuinis rebus adiuuari cupiebat. Somascha verò nonnullis erat in votis, locusque multis partibus aptior videbatur. An eo in congressu de Somaschẽsi sede quicquam certi decretum, mihi admodùm incertũ: qui enim B. Hieronymi temporibus propinquiores, ab illis, qui cum eo fuerũt, rei narrationem planiùs accepere, aiunt, variantibus sententijs, nè in longum protraheretur anceps rei deliberatio, eam integram ad vnum B. Hieronymum reiectã, qui, varijs locis perlustratis, incolarumque animis pertentatis, eam deligeret sedem, quæ rebus gerendis commodior videretur, quandò nihil adhuc certi de Somascha, alioque loco statutum esset. Cum igitur in agro Bergomensi sedem ille sibi quærere statuisset, vndè Nouocomum, & Bergomũ, vbi boni operis seges iàm adoleuerat, & alia pij instituti loca subitis excursionibus, cùm opus esset, inuiseret, & Mediolanum, quò iàm animo ferebatur cõmodè peteret, ad hoc Sancti Martini Vallis peridonea visa; quare Caloltij primum consistere in animo illi fuit, commodo nec infrequenti vico, vbi etiam Sancti Martini Vallis Patroni ædes religiosè frequentabatur; cumque omnia B. Hieronymi votis respõderẽt, hominis

vnius temeritas rem totam discussit, atque disiecit. Ioannes Antonius Mazolenus is fuit, homo lingua promptus, animo audax, opibus etiā satis valens, pietate non item; hic cùm primas suos inter vicanos sibi vsurparet, vnus Hieronymo aduersari, eoque vico illum cum socijs pellere est aggressus; multa iniuriosa in hominem euomuit, multos commouit, nè ibi erronem mendicissimum, impostorem, & rabulam (ità ille Dei seruum de salute animę ad circumfusam multitudinem magna cum pietate, & fructu dicentem, appellabat) sedem figere paterentur. Hieronymus autem etsi multorum benignitate inuitatus, facilè Caloltij consistere potuisset; aliquorū tamen etiam alienatis animis nè quid dissensionis, vel rixarum sua causa inter incolas Caloltianos oriretur, pacis, & charitatis amator, aliò diuertit, Bergomensiq; ditione excessit, & Addua transmissa Garlati non longè ab Olginato, aliquandiù hæsit; sed nè eo quidem loco res ex animi sententia processit: quare iterum à multis inuitatus, remensa Addua, ad Vallem S. Martini reuertitur, in ea tandem sedes sibi quæsiturus; iam enim casso strepitu, omnino deronuerant, quæ Mazolenus in B. Hieronymū coniecerat maledicta, cuius vbiq; nota probitas Caloltij in primis auidè expetebatur; sed ille ad postremos Vallis vicos Somascham, & Vercuragum digressus, tandem non sine certo numinis afflatu Somascham cæteris omnibus locis prætulit, eamque primam suæ Congregationis sedem, & principem delegit. Cur verò adeò humili

mili Vico, nobiles posthabuerit Ciuitates, haud mihi exploratum, nisi id fortè in eximiam hominis humilitatem referamus, qui lucem hominum, Ciuitatisq; splendorem auersatus solitudinem quæreret, & latebras. Tanti certè B. Hieronymi sententia hac in re perpetuò valuit, vt non modò, qui proximè B. Hieronymũ sunt secuti huic loco veluti omnium parenti primas detulerint, sed multos etiam post annos exortæ Religioni, Somaschensi nomen indiderint, humilisque Vici nomen, vix angustis anteà finibus notum, multis iàm orbis partibus illustrauerint.

Pagi Somaschensis descriptio, aeris temperies. Cap. II.

QVandò nihil frequẽtiùs post hac occurret Somaschensis Domus cõmemoratione, & prima Congregationis, atque adeò Religionis sede; non erit à præsenti scriptione alienum, neque lectori iniucundum loci, non omninò noti naturam, situmque ad maiorem historiæ, rerumque gestarum claritatem, non longa digressione, à silentio vindicare. Agri Bergomensis, quà ad meridiem vergit, & interiecto Addua flumine, Brigantio monti opponitur, non ignobilis, & peramœna Vallis S. Martini Bergomo sex ferè milliaribus dissita visitur, duplo ferè in longitudinem, quàm in latitudinẽ

spa-

ſpatioſior, nam longitudine vltra ſeptem milliaria protenditur, vbi verò latiſſima eſt tertiū non excedit; Vallis tota non admodum latè in planities expatiatur, ſed in colles clementer aſſurgens, vicis fermè duodecim diſtinguitur, iiſque non infrequenter, nec incommodè habitatur. Vicorum princeps eſt, cui Caprino nomen, edito in loco ſitus. Regio ſatis fertilis, ſed vini cumprimis optimi feracior: ſecundùm vinum oleo, pecore, cęterisque fructibus abundat, frumento non item, quo vix, ac nè vix quidem incolas alit, niſi aliundè importato: ſed caſtaneæ, quarū in primis eſt Vallis diues, tritici vicem apud eos præſtant; aquæ non magna penuria, præter enim pluuiales collectas, fontibus etiam hinc indè paſſim erumpentibus, & aquarum diuortijs ſolo frequenter interciſo, ſatis irrigua conſpicitur, prætereà Addua flumine perpetuo tractu alluitur; vndè nec piſce caret. Gens indigena corpore robuſto, & viribus valens cœlo vtitur admodum ſalubri, & peramæno. Qua Mediolanenſi ditioni Leucum Lupiæ verſus contermina eſt, duo poſtremi Vallis vici Somaſcha, & Vercuragum occurrunt, Somaſchæ Vallideruæ mons imminet, iugo adeò excelſo, vt ipſos auium volatus fatigare poſſit; hic Somaſcham leni, ac demiſſo collis iugo inſidentem excipit; pede in imo ad ipſam Adduæ planitiem Vercuragum Somaſchæ è regione reſpondens ſuſtinet. His duobus vicis clauditur Vallis; vix enim ab illis digreſſa ad aliquot paſſus excurrit; Olginatum

ferè

ferè è regione vltra Adduam prospicit Somascha, ideoq; Mediolano ad eam accessus facilis, & apertus; Addua enim publico nauigio traiecta, spatiosa se se offert planities à montium radicibus ad fluminis ripas excurrens; at solum non nihil asperum, omni plantarum genere erasum, virgultisque omnibus prorsus detonsum, & frequenti glarea, grandioribusque saxis respersum; impeditum etiam Adduæ ripis, quæ pari libra cum aqua sunt: quòd si magnæ pluuiæ fiant, lubrico, & lacunoso cœno inæqualem, & difficilem transitum præbet: Galauesia præsertim interdum exundante, quæ in summis exorta montibus, & media inter illorum cacumina per abruptas cautes lapsa, longo, varioque flexu, vorticosis gurgitibus per confragosas valles agitur, donec in apertam hanc fluminis planitiem euadat, vbi nullas ferè, quibus contineatur, ripas habet, sed paulum defosso solo, nec satis lato alueo, per glareas in Adduam se exonerat. Extremam huins planitiei partem Galauesia intersecat, eamque à montibus diuidit, qua transmissa, collis non magna accliuitate promissus nascitur, passibus quingentis minusuè, quà breuior est via, nullibi apertus, sed, vndequaque multa succrescente arborum sylua, & agrorum cultu syluestris; ità vt non facilè introrsum inspici possit. Vt autem se se iugum implicat, partim via se ostendit, partim latet; ità verò leni tractu attollitur collis, vt subindè in agrorum planities expatietur, & frumenti, vini, aliarumque frugum feracissimus existat, virescen-

ſcentiumque ſegetum, & arborum varietate peramænus. Ipſum cliui verticem Somalcha inſidet humilis omninò Vallis Vicus, vbi ducenta ad ſummũ capita recenſentur: aeris verò ſalubritate, cœlique clementia maximè inſignis; vix enim fide digna, quæ de illius cœli temperie feruntur, videri poſſent, niſi lõga incolarũ ętas, vegetaque ſemper in longa ætate ſenectus, eadem confirmarent; qui immaturè admodum eripi putantur, ſi ſexagenarij ſupremum diem clauſerint, cùm in ea ætate maximè agriculturæ labores perferre, & caloris, frigoriſque vim, ac cęteras temporum iniurias negligere ſoleant, viridique ſenecta ad centeſimum vſque annum vtantur: quam adeò amicam cęli naturam, cùm in alia multa, tùm in ipſam loci regionem, tùm in ventos referendam arbitror. Et quidem collium habitationem ſaluberrimam non ſemel affirmauit Ariſtoteles, ibique degentes duplo ferè diutiùs cæteris viuere multis in locis experimenta comprobant, quòd ſcilicet non pigro, immoto, ac torpente cœlo, ſed ventorum flabris purgato, ac ferè ſemper irrequieto vtãtur: nullius enim loci aer impurior, quàm eius, qui agitationis expers eſt, propterea quòd halitibus, vaporibuſque è terra quotidiè remiſſis, pigrum illud cèlum craſſeſcere, fumidis, fœculentiſque ſpiritibus oppleri, & tanquàm ſordibus inquinari, ac fœdari ſit neceſſe; inde ſit, vt qui ſub illo viuunt habitudine corporis ferè nunquam bona vtantur, colore omni firmæ valetudinis indice deſtituantur, maciemque perpetuam ex eo tra-
hant

hant donec ſenſim corpore intabeſcente longo morbo ad interitum ferantur. Quòd, ſi ventorum appulſu, & agitatione vapores illi, & exhalationes diſſipentur, aut, calore validiore flabrorum impulſione nato, concoquantur, & expurgentur, tum ſalubritas cœlo, & hilaritas accedit maxima. Quarum rerum Somaſcha admodùm diues; quippè collibus vndiq; enaſcentibus, peramœna: & crebra ventorum agitatione aerem perpurgante bonæ valetudini peropportuna: ventorum autem ſalubrioribus admiſſis, noxijs, bonæque valetudini aduerſantibus caret. Et quoniam rapidis, validioribusq; ventis optabiliores ſunt, & iucundiores lenes remiſſæq; auræ; (propterea quòd aiunt multùm ad loci ſalubritatem facere ſi vehementiores venti etiam ſi ſalubres, obiectu montium, aut ſyluarū prius refracti, & acciſi afflent, & quaſi de longinquo itinere feſſi aſpirent:) nè hoc quidem commodū Somaſchenſi oræ deeſt; quandoquidem ex ea parte, vndè ventorum vis maior exiſtere, & rabies erumpere poteſt, ita oppoſitis montibus ijsque ſylueſtribus eſt communita, vt, omni ſæuitia refracta, leniſſimi adſpirent, molliterq; accedant: quod etiam cum voluptate fit, vbiq; enim denſæ arbores, quatientibus ventorū flabris, luxuriantem comam ita ramos inter ſe collidunt, vt eo ramorum, foliorumque attritu, auræ murmur perennis, ſibilusque gratiſſimus erumpat. Atquè hæc ſitus, locique natura. Ad Hieronymum igitur, inſtitutumque noſtrum vt reuertamur, exploratis, ille, vti diximus, alijs lo-

cis,

cis, vicanorumque animis pertentatis, difficultatibus vndique suborientibus, nullus aptior Somaschensi iugo visus est locus, vbi tādem posita sedes, & domicilium nostræ religionis est constitutum.

Qualis Somascha domesticorum disciplina, & in externos charitatis officia.
Cap. III.

APud Ondæos primū diuertit B.Hieronymus quorū ædes in area Somaschensi visebantur, pauperibus recipiendis peridoneæ; posteà Hieronymi, & sociorum vsibus conductæ, & Andreæ Borelli liberalitate, qui vnus maximè pium opus industria, & pecunia vrgebat, suppellectili ditatæ, sed Hieronymi institutis, & legibus longè ditiores redditæ. In his enim domestica disciplina eiusmodi est constituta, qualis domum hanc cæterarum caput ac præsidem deceret, à qua veluti à fonte in cæteras vberriore deriuarentur omnium exempla virtutum, & vnde certa, ac firma, & vbique sui similia viuendi iura, tanquam à capite omnes accersérent familiæ, purumque nostri instituti, & disciplinæ spiritum haurirent. Paupertas eminebat in primis, cùm in victu, ac vestitu, tum reliqua supellectili, quam pauperem & curtam exoptabat Hieronymus, malebatque reculam, quàm rem familiarem sibi domi esse. Et certè victus pertenuis erat, idemque aridus & durus ex eo genere

genere maximè, quod rusticis vsui esse solet; ac ne vel illa cibi tenuitate quidpiam de pristino ardore deperiret, pius inducebatur super mensam Anagnostes, qui conceptum pietatis ignē, sacra lectione inter epulas perpetuò aleret. Asperioribus autem cibis vt citò assuescerent delicatiores stomachi, natura, & vsu lautioribus assueti faciebat patiendi ardor, & mortificationis studium, quod supra modum inter eos feruebat; nouas sēper faces B. Hieronymo subijciente; & maiores flammas excitante: qui mirum se præbebat magistrū in corporibus castigandis, & Patrum voluntatibus frangendis, reijciendisque appetitionibus, vt nonnunquam nimiam hominis seueritatem accusarent, & asperitatem; & quidem veteris Adami commotiunculis interdum excitabātur, quibus postea (diuinæ gratiæ beneficio) sedatis rationabile omninò obsequium a B. Hieronymo deposci omnes fatebantur. Insignem hanc corporum voluntatumque mortificationē comitabatur obedientiæ, & humilitatis studium; quarum virtutū feruentissimus B. Hieronymus sibi non dissimiles alios volebat. Ad hæc diurnæ, nocturnæque precationes, quotidiana etiam de rebus diuinis commentandi spatia nunquam intermittebantur, sacrisque libris iucunda pabula animo assidua lectione quærebantur: ac, nè perpetua quiete languerent, subindè laboribus etiam frangebant corpora; atque hæc quidem domi. Foris verò sedula opera nauata proximis, ac plutima animæ, & corporis collata subsidia tum

ægris, tum ſanis. Ad conquirendam miſeram, & derelictã ſobolem, ſuo more ſe vertit B. Hieronymus, vſitataque in pauperes miniſteria explicanda. Cùm verò plurimos non tàm egeſtate, quàm varijs morbis miſerè conflictari, ac propè confici cerneret, nec vallis opportunos haberet ægrorum curatores, eorum ille curationem in ſe ſuſcepit. Quippè non ignarus multarum rerum, quæ ad plagas, & vlcera illa perſananda, morboſque tollendos valerent, qui ſpõtè interdùm ſuborientes, aut tumore, aut ſuppuratione, vomiciſque certas corporis partes acerbiſſimo languore torquent, atque diſcruciant, nouo ſpiritus ardore, nouum etiam hoc charitatis genus in eos exercere conſtituit, in quorum gratiam harum ſibi rerum, cognitionẽ & vſum diligenter compararat. Itaquè plurimus vndiquè conquiſitus, & collectus æger eſt B. Hieronymi curatione breui ſanãdus; permulti accedebant deformi tumore: & vlceribus fœdi; alij quibus putrefacti ſub cute humores ſanguinem in ſaniem verterant; aliorum ex tuberibus ſcatentes vermes odorem teterrimum efflabant; ſed B. Hieronymus, nunquã, aut ſordes cauit, aut putridam tabem exhorruit, aut fœtorem eſt auerſatus; ſed pietatis, & officij plenus loca tumore, & ſaniè fœda leni, mollique tactu contrectans (nè cura aut officium faceret dolorem) calida lauabat, ebullientes cùm ſanie vermes expurgabat, tùm, impoſito medicamine, & faſcijs obuolutis, data eleemoſyna, domum dimittebat: cùmque ſæpiùs ſimili fouerẽ-

tur

tur officio ægri, tandem sanitati reddebantur. Nec dubito vlcera permulta, quæ omnium medentium artem, & industriam facilè elusissent, excellenti Hieronymi apud Deum gratia magis, quàm vnguẽtis, purgata atq; sanata. Quantùm verò studij, & ardoris, ad hæc munera charitatis adferret, illud vnum in hoc genere admodum insigne testetur; quòd, si quando alicuius morbi, vlcerumque fœditatem experiretur sensum nonnihil adhorrere, eoque aspectu ab officio retardari, deformatum ægrum illum, & fœdissimum statim aduocabat, præ cæteris diligentiùs curabat, ac vt de repugnanti sensu vindictam sumeret, vlceribus labris admotis oscula sæpiùs imprimebat: idque tanta cum animi voluptate, quanta Christi Domini vulnera exosculari contigisset. Intensiori etiam cura à corporis ad animæ salutem Hieronymi studia vertebantur. Circumobibat frequens Vallis vicos singulos Catechismi institutione, & Christianis præceptis erudiens; nullusque ferè Hieronymi; & sociorum sermo cum externis erat, nisi de animæ salute, pijsque rebus, de supremo scilicet vitæ die, de reddenda ab vnoquoque summo Iudici ratione, de inferorum cruciatibus, & æternæ vitæ gaudijs; vtili sanè, & frugifera admodum congressione. Adeò verò piorum colloquiorum vsus illis erat solemnis, vt criminis instar haberetur, si quis cum externis agens, non commodum aliquem de pietate sermonẽ instituisset, hominemque salutari aliquo documento auctum dimisisset. Nulla tan-

dem illis studia æquè cordi, quàm diuinæ quærendæ gloriæ, & humanæ tuendæ salutis, in qua procuranda pijs intenti curis, perpetuò desudabant, cum proximorum fructu non tenui aut pœnitendo; magni etenim fiebant ad Patres vndique concursus spiritualis institutionis gratia, diebus præsertim festis, quibus totis in habendis ad simplices cohortationibus, simulque tradenda pueris, ac rudi illi vulgò Christianæ fidei doctrina singuli versabantur.

B. Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Frãcisci Sfortiæ in Hieronymum liberalitas maximè insignis.

Cap. IV.

DVM hæc Somaschæ geruntur, B. Hieronymus maiora semper animo in pauperum gratiam moliens, nouum etiam domicilium in eorum vsum (quod iam diù animo complexus erat) sibi tandem Mediolani excitandũ statuit, maxima videlicet spiritualis lucri spe in admodum nobili, & frequentissima Ciuitate blandiente. Quo circà re familiari egregiè constituta, domesticis, & externis benè precatus, ac valere iussis, hoc quoquè proscindere nouale est aggressus, & quandò magnam prouinciam adoriretur, magno etiam stipatus milite, triginta quinque scilicet puerorum manu discessit, quos ille sub vexillo Crucis, quasi agmine instructo,

ſtructo, diſpoſitos, & Sāctorum Litanias, aliasq; preces inter itineris moleſtias cōcinentes, ideò circumducebat, quòd conſimilium locorum diſciplinam vſu iam didiciſſet, faciliùs per eos, in nouis domibus conſtitui, cæterosque eorum exemplo commodius erudiri. Ad pios autem B. Hieronymi labores magis illuſtrādos, diuinæ prouidentiæ nutu factum eſt, vt in ipſo itinere B. Hieronymus non leui corriperetur febri, & è puerilis nonnulli cum eo pariter decumberent. Nulla verò hic erant pecuniæ ſubſidia, nulla humana ſolatia ad ægros leuandos, quippe Dei ſeruus præter vnam in ſummo numine certiſſimam ſpem nihil præſidij ad itinera afferebat, nulloque alio inſtructus viatico prodibat; ſiquidem itineris auxilia erant obuiæ hominum miſericordiæ, tectum Noſocomia ſuppeditabant. Itaq; aliquandiu cum morbo, & laſſitudine in itinere luctatus locum tandem obuium habuit olim valetudinarium, ſed tum vetuſtate dirutū: caſa veriùs fuit ruinoſa, quā domus, cęli patens iniurijs, reuulſis foribus, & oſtijs, ventorum flabris, atque imbribus vndique peruia. Huc ſe recepit cum ſuis æger Hieronymus, humique ſuper ſtramine cubitans, quod fortè aderat, morbi moleſtias tolerabat, omni præterea humana ope deſtitutus, ſolam cœleſtem expectans. Sed fidelem ſeruum non eſt fruſtrata ſumma bonitas, quandò non multò poſt factum eſt, vt quidā B. Hieronymi ſtudioſus illac iter habe ret, qui puerorum turbam conſpicatus, & quod erat, fortè conijciens, locum adijt, hominem

febri miserè æstuantem vt offendit, amicè inuitat, & enixè rogat, vt se deferri patiatur ad hospitium, quod nō longè aberat, quò si solus secederet, humanissimè exceptus, liberaliter etiā haberetur, donec, vi morbi discussa, conualesceret. Sed nulla ratione admisit B. Hieronymus sibi vni oblatū domicilij beneficiū: nāq; humanissimè actis amico gratijs, eo beneficio se vti non posse, respondit, nisi secum Christi pauperibus etiam admissis, quibuscum viuere, & mori sibi statutum esset; verùm, vel quòd homini nimis molestum videretur eam domi colligere puerorum turbam, vel quòd tecti, hòspitijq; angustiæ tātam excluderent multitudinem, bonus ille vir non annuit, Mediolanumque discessit. Hieronymus verò, cùm ea quiete meliuscule se habere, & diuina etiam ope aliquid virium recepisse videretur, & pueris melius omninò esset factum, ad cępti itineris labores, & incommoda hilaris, animoque erectus reuerti iam meditabatur; adeò Christi amore, & Crucis siti, quid quid erat asperum mitigante: sed minimè pares animo corporis vires suppetebant. Interim autem amicus ille Hieronymi, Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis negotiorum curator quid illi in itinere accidisset, quantusque vir Hieronymus esset, ad Ducem abundè detulerat: quibus permotus religiosissimus Princeps, statim qui ægrum Hieronymum Mediolanum cōmodè adueherent, dimiserat, quorū opera in vrbem delatus, (nec enim languente iam corpore pedes vlteriùs progredi valebat) ad humi-

le Xenodochium, stipante eius latera exigua il- 1534.
la puerorum manu, deferri enixè postulauit: *ætatis suæ*
cumque lautiorem, & honestiorem locum, vel *ann. 53.*
etiam in aula, & omnia curationi opportuniora illi sponte offerrent, ac Ducis etiam voluntatem obtenderent, nūquā annuit B. Hieronymus, qui voluntariæ paupertatis incommoda cunctis aulæ delicijs, ac splendoribus anteferret. Exigua igitur, perangustaq; domo receptus est, quæ Diui Martini Sacello iuncta illis pueris colligendis, ac seruādis vsui erat, qui fortè à paterna domo, vel parētibus vagi, ac dispersi tota vrbe aberrantes, vagarentur. Iucundum maximè fuit B. Hieronymo vile hospitiū, vtpotè suo instituto valdè consentaneum; cumque illum Dux imperaret, quibuscumque rebus opus erat, liberaliter haberi; ille, gratijs semper Ducis benignitati per internuncios actis, Euangelicæ paupertatis memor, oblatas commoditates non admittebat. Quare Dux tantæ rerum humanarum despicientiæ, veræque paupertatis Euangelicæ periculum facturus, nobilem Aulicum ad B. Hieronymum allegat, qui sibi à Duce magnopere imperatum referat, vt quæcunq; ad suam, suorūq; vitam tuendam necessaria essent, munificè suppeditaret; ac, vt dictis fidem facta astruerent, crumenam illi multo auro refertam Ducis nomine offert, vrgetque, vt velit transmissum hoc munus libenti animo accipere, ac proprijs, suorumq; necessitatibus consulere. B. Hieronymus quamquam ignoraret, quorsum Principis liberalitas tenderet, tamen à solida paupertatis vir-

tute consilium sibi petens, actis verbis amplissimis, vt tanta Ducis munificentia postulabat, gratijs, eique omnia fausta feliciaque precatus, respondit, se summæ illius paupertatis legibus, quam sibi profitendam proposuerat, omninò impediri, nè præsenti pecuniæ subsidio frueretur; è contra instabar Nuncius, licere pauperibus, saluis paupertatis legibus, oblata admittere, proindè nihil illum in perfectæ paupertatis iura peccaturum, si Principis liberalitati morem gereret; sed nullis planè rationibus perpelli potuit, vt vel obolum admitteret, testatus se non auro, sed hominum saluti, Euangelicæq; paupertati studere; quin diuinæ prouidentię non leuem se irrogaturum iniuriam, si tantam auri vim collectam apud se reconderet, cum illa sibi, suoque gregi victum passim, & ostiatim emendicanti in dies abundè sufficiat; quare sibi magnopere cauēdum, nè humani auxilij, tàm larga liberalitas aliquid de diuinæ opis, & prouidentiæ fiducia detraheret: quocirca pateretur orat, vt vel quotidianis laboribus, vel precario victu paulatim collecto, se sociosq; pro suo veteri instituto aleret: cùmq; studiosius adhuc offerret, enixèque obtruderet Aulicus Ducis nomine pecuniam, semper tamen idem, aut persimile tulit responsum, collaudata scilicet Regia Principis munificentia, sedulaque Aulici opera commendata. Deniq; vt finis sit in pecunia tam fortiter, constanterque repudianda, adeò sanctę paupertatis tenacē se præbuit B. Hieronymus, vt, superante liberalem Principis beneficentiā,

Auli-

Aulicique industriam paupertatis proposito, maiori omninò, quàm obtruderetur, cōstantia, reiecta pecunia fuerit. Franciscus hoc tàm egregio facto mirificè delectatus, etsi opinionem de B. Hieronymi virtute non vulgarē induerat; certior tamen reddi per suum Oratorem voluit, qui tùm apud Venetos morabatur de hominis nobilitate, & rebus gestis; à quo cum multa, quæ armatus foris, & domi togatus B. Hieronymus gesserat, pari laude, & admiratione digna, accepisset, ex illo cœpit hominem magis, quàm anteà, humanissimè colere, eiusque instituto vehementer fauere, cuius virtutem magna sanctitatis opinione firmatam admirabatur.

Pij loci exordia, & varia de B. Hieronymo Mediolanensium iudicia. Cap. V.

EO autem B. Hieronymi curę primum spectabant, vt pueris tum secum adductis, tum vrbe tota Mediolanensi vagis, ac dispersis certum poneret domicilium, & corporis, animęq; periculis suo more subductus, in tuto locaret; quod pium hominis votum ad Ducem delatum, ab eo vehementer probatum est, certumque ex suis nauum, & industrium hominem negotio præfecit, qui loci institutionem maturaret, efficeretque, ne quid ad eam rem absoluendam desiderari posset. Curatum est Ducis mandatum diligenter, & illæ ipsæ ædes, in quibus

bus supra B. Hieronymũ primò consedisse docuimus, sunt in pauperũ vsum destinatæ, B. Hieronymo locum maximè approbante. Cumque ædes illæ ad Xenodochij maioris iura pertinerent, Ducis nomine, & auctoritate, cum Xenodochij curatoribus ritè confectis emptionis tabulis, & certa pretij parte persoluta, ità inter partes conuentum est, vt perpetuò pauperum vsui cederent ædes, interim Francisco annuum censum persoluente donec integram pretij summam curaret, aliquanto etiam æris ad primam nouæ domus supellectilẽ attributo; quod Sfortia imperante, omninò seruatum est. Sed vix altero ab ea pactione anno, peracerbo, & perpetuò Mediolanensibus flebili funere, elatò
1535. Francisco, haud potuit pacta pecunia persolui. Quare ad Philippum Secundum Mediolanensi Imperio deuoluto, placuit Catholico Regi eãdem esse prioribus tabulis vim, è publicisque ærarij Regij pecunijs, annuum pensum nõdùm soluti pretij, persoluendum iussit, quod pium Regis edictum ad multos annos religiosè seruatum est, donec Galeatij Moroni Maceratensis Antistitis hæreditate, ità pii loci necessitatibus subuentum est, vt cùm ad reliqua nomina, tum ad hoc etiam dissoluendum facultas fuerit. Sed ad B. Hieronymũ redeo, qui optatum iàm nactus domicilium, ad pauperes, orbosque colligendos sedulò se conuertit, quorum tantam breui intra hospitij septa turbam coegit, vt admirationi, voluptatique pariter eorum aspectus esset. Non referam hic am-

pliùs

pliùs instituendorum locorum rationem; satis ex hucusq; dictis indicata. Eædē B. Hieronymo curæ, ijdem exhauriendi labores, dum domesticam disciplinam constituit, dum pietate, & opificio pueros informandos curat, dum illis subsidia precariò tota Vrbe conquirit. Neque etiā multis referam, quàm ingenti primorum ordinum gratulatione prodeuntium festis diebus solemni cum supplicatione agmē sit exceptum, & quantis laudibus puerorum pietas, & modestia commendata; facilis ex superioribus coniectura, licèt hæc omnia Mediolani nescio quid amplius splendoris, & publicæ acclamationis habuisse videantur. Verùm, ne qua deesset in tanta operis laude humilitatis, & patientiæ materia, probataque virtus magis eniteret, cùm aliorum incerta, & dubia, tùm vulgi iniqua de se ipso iudicia expertus est Aemilianus. Siquidem dum tanti Principis nixus præsidio, seu multò magis Dei, eo in opere multos labores exudat, & multis est admirationis materia pariter & sermonis; multiplex etiam, & frequens de eo, variantibus sententijs, obmurmuratio populi; in tam ampla præsertim, adeòque frequenti Ciuitate; & nondùm planè illius intimæ sanctitatis fulgore apud omnes explicato. Quare inter operum initia, contemptui erat multis, qui hominem hypocrisis, & ignauiæ in simulantes, palàm deceptorem, delirum, varijsque ad contemptum nominibus appellabant, & probris, ac cōtumelijs incessere non verebantur. Alij, ita diuino numine eorum studia at-

tempe-

temperante, melius ſentientes cùm aliquid ſupra humanum de B.Hieronymi virtute animo conciperent, eius ſanctitatem veneraturi, in manus, aut veſtium oſcula certatim ruebant, vel propriam manum, qua prætereuntis veſtes religiosè contigiſſent, oſculaturi ori admouebant. Nonnullorum verò iudicia erant euentus expectatione ſuſpenſa, quandò nec in præſentia nouum, inſolenſque opus externi hominis approbare vellent, neque palàm vitio vertere auderent, quod, approbante Principe, & ſummis ordinibus, in ipſa curiæ luce gerebatur. Quare attentis animis obſeruabaut, quò tandem eius geſta euaderent, cuius virtutis ſplendorem, caligantis mentis acie nondùm clarè diſpicere poterāt. Sed B. Hieronymo, vt permoleſta erāt, quæ in eius venerationem obſequia deferebantur, ità cùm, inter mendicandum alios obuiam haberet ſeſe dicterijs, & ſcommatibus irridentes, vel conuicijs, & lœdorijs palàm proſcindentes, hos ille obturata aure præteribat, mirificè lætus, quòd pretioſiora, quàm peteret, ac magis optata dona reciperet, nobilem ſcilicet ludibrij, & contumeliarum ſtipem: eratque per familiare, cum ad communem miſericordiam colligendam totus ſqualore deformis, ac macie, craſſa tunicula tectus prodiret, ſibilis, & cōuicijs excipi, inſequente à tergo velut amentem laſciuiente puerorum turba; ità ſcilicet ſummus in ore palor, attrita lacerna, humeroque pendentes manticæ, ſquallens, & promiſſa barba hominem ludibrijs, & probris facilè opportu-

num

num apud insanum vulgus reddebant. Diù tulit indignũ infimæ plebis cõtemptum B. Hieronymus, nunquàm animo vel leuissimè commotus; adeò Christi charitas, & sui cõtẽptus omnes exorbebat irrisiones, & probra deuorabat; donec in vulgus solidæ virtutis clarius explicandæ oblata occasione, quam subijciam, omnia tandem cessere in commendationem probitatis, & virtutis: verso in admirationem contemptu, & contumelijs in laudem recidentibus. Idque huiusmodi fuit.

Mediolanensibus morbo laborantibus succurrit insigni Ducis testimonio eius charitas commendatur.

Cap. VI.

E Bellorum motibus, quibus per aliquot annos tota Mediolanensis Prouincia nutarat, quasi è funesta semente hæserant in Mediolanensium animis mortifera vitiorum omnium germina, quæ sedatis deinde tumultibus, pacem & quietem, quasi culturam nacta iu dies manare, latiusque se fundere, vt nulla pietatis facies, nulla charitatis indicia apparerent. Cùmque in tartarum ruentibus animis Hieronymus quà vitæ exemplo, quà verbo, & cohortatione tempestiuam porrigere dexteram maturaret, nullo vulgus pia hominis officia in pretio habebat; sed, cùm ad malorum scelera vindicandà, proborumque exercendam virtutem, cœpit morborum

borum grauitas Ciuitatem affligere, frequentesque inuadere domos, tùm maximè enituit B. Hieronymi virtus, commendataque passim in vulgus nullo planè discrimine præcellens hominis charitas. Omnibus siquidem in ea morbida, ac ferè pestifera anni intemperie metu trepidis, ac perculsis, cùm admodùm rari, & infrequentes apparerent, qui laborantium multitudini nauarent operam, & tantam ægrorum subirent molem: vnus B. Hieronymus, metu omni deposito, cùm in Nosocomio suo Diui Martini, tùm alibi etiam vel sui periculo capitis, præsto erat ægrotantibus, quibus omninò sibi subueniendum, aut certè in communi calamitate abijciēdam vitam statuerat. Et sanè hic, si quisquam locus, Hieronymi charitatem maximè illustrauit. Quos enim grauiori morbo conflictari sentiebat, hos sæpiùs inuisens, vario, placidoque sermone, ad perferendam animi ægritudinē, & corporis dolores, hortabatur, multisq; de aliorum constantia in cruciatibus, & doloribus perferendis memoriter, & iucundè narratis ægritudinis fastidium, & morbi acerbitatem lenire curabat: Cùmque, morbo grassante, omnia tandem miserorum squalore, & grauissimo, ac teterrimo odore, qualis ægrotantium in egestate solet esse, complerentur; Hieronymum tamen strenuè omnibus adesse, iacentes, si opus esset, erigere, præparatos cibos suis manibus apponere, omnia denique munera, quæ in Dominum ab officioso, & diligenti famulo præstandā viderentur, studiosè, ac demissè exequi magnā

cum admiratione, cernebant vniuersi. Neque verò tàm pio labori tamque ardenti charitati diuina Bonitas defuit; siquidem, cùm tota iàm Ciuitate insanabilis illa morborum vis adeò grauiter per omnium ordinum capita grassaretur, nullis vt hominum consilijs, nulla diligentia, nullis fusis precibus mitigari posse videretur, quotidièque multa corpora lurida tabe affecta, vi morbi miserè conficerentur, & interirent; integer tamen Hieronymus atque intactus semper seruatus est: quin etiam (quod fidē penè superat) neque eorum vllus, quos inter ægrotantes in suo Xenodochio aluit, & curauit, siuè ex pueris, siue ex administris toto eo tempore desideratus est, quod pro miraculo ab omnibus est habitum; idque B. Hieronymi non quidem diligentiæ, & industriæ, quāquàm ea maxima erat, sed sanctitati acceptum retulerunt vniuersi: cum ille sęuientem ægritudinem non tam medicinis depellere, quàm orationibus, & magnis pœnitentiæ asperitatibus læsi numinis iustissima flagella auertere iratumque Deum suæ familiæ propitiū facere niteretur. Quàm multa verò, & omnium æstimatione maiora in rem communem gesserit eo tempore B. Hieronymus facilè, quæ subijciam, testabuntur. Nam ipse Dux cùm Ioannis Petri Caraffæ opera (è cuius nutù hominem plurimùm pendere didicerat) existimaret B. Hieronymū ad ea pietatis studia Mediolanū destinatum, datis ad Caraffam literis humanissimis per suum Internuncium apud Rempublicam Venetam tùm commorantem,

ei gratias egit quammaximas, quòd hominem Mediolanum allegasset, tam magno totius Ciuitatis bono: quam gratiarum actionem minimè sibi debitam ingenuè fatetur Caraffa. Placet hic eius verba adscribere, quibus in Epistola ad Caietanum Thienæũ Neapolim data Venetijs quintodecimo Kalendas Februarij 1534. ità rem explicat. Bergomensis Aemilianus noster, permittente Episcopo, reliquit Bergomum, & ducto secum quinque, & triginta militũ exercitu, Mediolanum petijt, vbi non dico, quanto cum applausu exceptus sit; hoc tantum dicam, gratias mihi Illustrissimum Ducem Mediolani egisse per suos, qui hic sunt, qui cum literis ad me venerunt, quasi ego illuc Aemilianum miserim, & certę hic honor mihi sine causa defertur. Vbi Bergomensem vocat, quòd ibi aliquantò commoratus, ea, quæ suprà diximus, gesserit. Exercitu autem illo triginta quinque militum, pueros innuit, quos secũ B. Hieronymus adduxerat. Habes amice Lector eodem in loco duo grauissima de B. Hieronymi virtute testimonia, alterum Frãcisci Sfortiæ Ducis Mediolanensis, alterum Ioannis Petri Caraffæ non inde multò post in Summum Pontificem electi. Quantò autem in pretio eum haberent reliqui Ciues, & quale iudicium de eius vitæ genere facerent, frequentissimi è nobilioribus declarant, qui ad idem vitæ genus sponte se se aggregarunt. Inter quos præcipua pietatis laude commendatur Fridericus Panigarola ex eo ordine, quos Prothonotarios Apostolicos vocant, qui spretis

opibus

opibus contemptisque honoribus, diuino se totũ famulatui mancipauit, Hieronymiq; vestigijs insistens, in eodem Sancti Martini loco, vitam omnium virtutum laude florentem permultos annos traductam magna tandem sanctitatis opinione Somaschæ absoluit. Eadem etiam mens à Domino donata Francisco Bauio, & Hieronymo Nouato, alterique Hieronymo Calco, & Ambrosio Schiepato Mediolanensibus; quibus accessere Augustinus Gallus, is, cuius de agricultura monumenta vulgari sermone conscripta leguntur, & Iacobus Alesius nobiles Brixienses; tùm Bernardus Odescalcus Nouocomensis, & alius è Spinulorum familia Ianuensis, Franciscus item Derthonẽsis vir eruditione insignis, & Guido Vercellensis. His autem complures alij quotidiè, & splendore generis, & literarum eruditione nobiles iungebãtur, qui spretis humanæ vitæ commodis, & nuncio libertati misso, Christi paupertatis incommoda subire, seque totos B. Hieronymo informandos committere non dubitabant. Hoc verò certum planè diuinæ virtutis indicium apud cordatos habebatur, hominem scilicet externum, & penè ignotum vili, abiectoque pauperum seruitio addictus, tàm multos, eosque è principibus Ciuitatis sibi adiunctos à summo opum, & familiæ splendore ad abiectissima pauperum ministeria deducere.

Eius Ticini gesta. Cap. VII.

MEdiolanensem hanc profectionem Papiēsis statim haud minùs frugifera excepit, quàm ille Mediolani rebus satis benè constitutis, & regimini puerorum idoneis è prima nobilitate viris præpositis, hoc tempore suscepit,
1534. quòd non ampliùs viginti milliaribus Mediolaætatis suæ no ea Ciuitas distet. Præuenerat autem B. Hieann. 53. ronymi aduentum per celebris eius nominis, & virtutum fama, quæ ob admirabilem in primis rerum omnium contemptum, & eximiam in egenos charitatem summam illi apud eos Ciues conciliauerat sanctitatis opinionem, vt eum præsentem intueri aliquandò cuperent, de cuius virtute, tàm multus perstreperet sermo. Prima igitur Papiēsi solo impressa B. Hieronymi vestigia, ea Ciuium oculis spectanda obtulere, quæ iàm omnium animis præuolans fama obiecisset. Vix Ciuitatem ingredienti obuiā adfuere frequentes, insolito & oculis insueto spectaculo circumfusi, quibus pauperum turba, quæ elato salutari redemptionis nostræ signo, suffragia Sanctorum posceret, hymnosq; non sine Ecclesiæ cantu modestè, & religiosè persolueret, tantæ erat admirationis, & voluptatis, vt noua inusitati spectaculi specie animum, atque oculos non satis explere posse viderentur; sed B. Hieronymū in primis, stupore propè defixi suspiciebant, & eius nobilitatem, & virtutem animo reuoluentes ad-

mirabantur vniuersi, qui tàm graui ætate, tàm vili in veste, tanta cum animi demissione, & religione, supplicationem comitaretur, cuius grauis ille ardensque, & permodestus oculorum circumiactus, & nobilis species licet squalore obsita, obsoletaque ipsa vestimenta pietatem afflare, & redolere sanctitatẽ videbantur. Itaq; certatim nobiliores quique ei proprias ædes deferebant, hospitioque inuitabant, rati nimirùm satis eum felicem, magnoque auctum honore, cui primo contigisset Dei seruum tecto excipere. Sed ille suæ paupertatis, & humilitatis tenacissimus, omnibus permodestè gratijs actis, peruicit tandem, vt ad Nosocomium duceretur, quod adeò libenti animo curauere, qui publico valetudinario (cui à misericordia nomen est) præerant, vt complures iàm ibi receptos missos facerent, quò B. Hieronymo cũ suis commodior locus esset, fortè enim superante multitudine, non omnes admittebant eo tempore valetudinarij spatia; sed hoc nulla ratione tulit B. Hieronym⁹, enixè obtestatus, se omninò aliò in quemuis publicum, patentemque locum successurum, si vel tantillum incommodi primis hospitibus suus afferret aduentus. Quare per aliquot dies ad fanum Sanctorum Geruasij, & Protasij sub communi porticu fuit. Tantam animi demissionem, & in proximos charitatem abundè compensauit diuina benignitas; siquidem visum est Xenodochij curatoribus locum B. Hieronymo destinare, quò solus cũ suis secedere, liberèque illis præesse posset. Domuncu-

la erat prope Sacellũ Spiritui sancto sacrum, cui loco à columba Spiritus sancti Symbolo, quæ pro foribus expressa cernebatur, Columbinæ nomen fecerat Ciuitas, estque illi etiam hodiè solemne Columbinam appellari. Vt eò diuertat B. Hieronymus permissũ, sed nõ sine magna numinis prouidentia; quod breui euentus ipse indicauit. Ibi solita cœpit obire in pauperes, & reliquos omnes charitatis munera, sed præcipuè cum primoribus Ciuitatis, de nouo orbori domicilio instituendo magno animi conatu agere est aggressus; nec fuit difficilè rem ex animi sententia perficere, quippè libentissimè annuerunt vniuersi, quorum intererat, eumdemq; ipsum locum, quò cum suis secesserat, ad eam rẽ perficiendam illi perpetuò concesserunt. Quo felici euẽtu B. Hieronymus mirificè lætus, nihil cunctatus statim orbos derelictos sibi aggregare, domesticam disciplinam componere, pietatis, opificijque institutione eos sedulò exercere, tùm ea, quæ ad domesticam supellectilem, cibumque pauperibus parandum facerent, nauiter procurare. Prodibat ille quotidiè onustus manticis ad rogitandam passim stipem, & vitæ subsidia conquirenda, pauperibus domicilio inclusis, sæpiusque fora obibat cum sporta obsonatum, dùm illi domi considentes artificum opera ad mechanicas exercentur, summa christianæ fidei capita, & sacras preces edifcunt, quas posteà, instructo agmine, festis diebus tota Ciuitate vsitato more decantant. Magni animorum motus in vrbe facti, magna ad pieta-

tem commotio, & ardor ex noui operis inſpectione: cuius inſtitutum larga poſteà Papienſiũ benignitate auctum (vt eſt ea Ciuitas cùm alijs rebus permultis, tùm maximè chriſtiana pietate nobilis) adhuc etiam magno pauperum Ciuium commodo viget. Ità, cum Hieronymi humilitate, & abiectione diuina bonitate, & liberalitate decertante, factum eſt, vt qui ſibi publica fora ad hoſpitium paulò antè elegerat, nè pauperibus in valetudinario incommodo eſſet, ſtatim perpetuum, & ſibi, & pauperibus inueniret domicilium. Sed, dùm ſolita ſua diſciplina domeſticos è virtute fingit, & ad normam chriſtianæ pietatis totos inſtituit, ad externorum etiam vtilitates, & ſalutaria commoda paribus ſeſe ſtudijs explicat; & quæ ſibi à doctrina, & ingenio ad proximorum ſalutem procurandam adiuméta deeſſe, ſentit, ea vitæ exemplis, vt antea diximus, compenſare nititur; quibus ardentiùs humana pectora incendi, acriùsq; cieri, quàm diſertiſſima oratione vſu ipſo didicerat. Et certè quàm ex animi voto, & ingenti ciuium fructu Hieronymi labores acciderint, docet par nobiliſſimorum ſociorum, quos tanquàm illuſtria victoriæ trophæa glorioſus reuexit: de quibus antequam progrediamur, nonnulla hic obiter dicenda.

De Angelo Marco Gambarana. Cap. VIII.

ANgelus Marcus, & Vincẽtius è Comitibus vterque Montis Segalij, & perilluſtri, atque vetuſta apud Papienſes Gambarana gente, non opibus modo, & nobilitate, ſed animi etiam moderatione, & ciuili prudentia inter ſuos facilè principes, duo florentiſſima totius Ciuitatis lumina omnium ſententia cenſebantur. Hi ſæpiùs Hieronymum veræ pietatis ſenſu intuiti illius exemplis, & cohortationibus incenſi, & deguſtata nonnihil interius virtutis dulcedine, non modò nouos planè animos ſe induere, nouos ad pietatem impetus experiri ſentiebãt, ſed etiam, vt illi ſe totos penitus dederent, crebris ſtimulis incitabantur: Verum, ſæculi voluptate ſuauiter animo, & ſenſibus blandiente, adhuc diſtrahebãtur, & honorum, opumque fulgore mentis aciem perſtringente, incerto fluctuabant animi conſilio; neque ſatis vitæ ſuæ rationes explicare, neque, quid ſequendum, videre poterant. Sed, cùm ſingularis illa in hominũ animis peritè tractandis, & verſandis B. Hieronymi ſuauitas, & vis ſalutaria per colloquia ſæpiùs acceſſiſſet, tandem eius inſtituti humilitatem multo potiorem honorum titulis duxere, & humana gloria pre cęleſtis deſiderio abiecta, ad paupertatem, & Crucem tanquam ad portum ſalutis confugere omninò decreuerunt: itaque ab Hieronymo in pauperum Ieſu Chriſti diſci-

disciplinam sunt admissi: multò certè nobiliores, & illustriores, hoc edito inter suos Ciues christianæ humilitatis, & abiectionis exemplo, quàm anteà genere, aut opibus. Multorum corda pugugit ad pietatem, rarum, & insolens exẽplum. Tàm illustria verò christianæ pietatis exordia, maiora semper sunt subsecuta in vtroque incrementa, quorum aliqua seorsim hic breuiter recensenda. Ac, vt primum de Angelo Marco dicamus, Hic præ cæteris videtur fuisse B. Hieronymo carus, cõsiliorũ videlicet particeps, & peregrinationum comes; ab Epistolis etiam, nàm adhuc nonnullæ apud nos asseruantur literæ Angeli Marci caractere exaratæ, & Hieronymi manu proprij nominis chirographo subsignatæ. Quo loco mihi venit in mentem cogitare plurimi semper inter cæteros Angelum Marcum ab Hieronymo fieri consueuisse, quòd supernæ lucis beneficio doctus præsagiret animo quàm generosum Ducẽ Nascenti suæ Congregationi pararet dominus, cuius aliquando virtute sustineri, imperio regi, studio, & opera ad instituti perennitatem stabiliri, denique Religionis etiã nomine decorari deberet. Et certè hic vnus à Domino delectus maximè videtur ad ea pietatis opera absoluenda, & perficienda, quæ Hieronymus præpropera morte abiens inchoata reliquerat. Primum enim sub obitũ B. Hieronymi cũ animo nutarẽt permulti & ab instituto resilire meditarentur, Angeli Marci opera, & auctoritate sunt in benè cœptis confirmati; Deindè, cùm multa in operum pro-

gressione socij experirentur aduersa, oppugnatoresque non deessent, qui auctoritate, & potētia plurimum negocij, & molestiæ in vinea Domini strenuè desudantibus exhiberent, in eam sententiam itum est ab omnibus Angelo Marco referente, vt curarēt Pontificia auctoritate Cōgregationem muniri, liceretque illi per Sedem Apostolicam sua obire munera, frustrà contranitente oppugnatorum audacia. Ad eam rem allegatus est Romam idem Angelus Marcus: neque è potuit maiore studio, quàm is fecit, communis causa suscipi; siquidem ità sedulò, & prudenter rem cum Summo Pontifice transegit, qui tùm erat è Farnesia gente Paulus Tertius, vt datis literis Apostolicis Anno præteriti sæculi quadragesimo, pridie nonas Iunij, plurima in Congregationem contulerit ornamenta.
1540. Literarum Diploma adhuc apud nos in tabulario asseruatur; earum verò exemplum primum occurrit in Religionis Bullario, non ità pridem nostrorū Superiorum iussu typis excuso. Einsdem generis etiā literæ sunt posteà à Pio Quarto anno sexagesimo tertio sexto Kalendas Iunij
1563. impetratæ, sed prioribus gratiis, & priuilegijs longè ampliores. Verum his rebus minimè cōtentus Angelus Marcus, qui toto pectore confirmandæ Congregationis negotium suscepisset, cœpit tandem de eadem per Summum Pontificem in Religiosorum Ordinum album referēda, & in consequentes propagāda posteritates, certisque vincienda legibus, seriò, & studiosè agere. Non tam suo ipsius consilio permotus,

quàm defuncti B. Hieronymi, cuius ille sensũ, & mentem cognitam habebat, sed in hoc magis opportunum tempus dissimulandum, & protrahendum negotium iudicauerat. Igitur in deliberationem re cum alijs Patribus sæpiùs vocata, nè in tàm graui consultatione proprio fallerentur, sensu, rem totam cùm Domino transigere, & per orationes, ac sacrificia, aliasque corporis afflictationes diuinam voluntatẽ explorare statuunt. Quare per multos dies orationibus, & sacrificijs insistere vniuersi, quibus vota, ieiunia, acerbaque alia corporum supplicia non pauca addidere; per externos etiam pios, & religiosos Sacerdotes plura sacra in eamdem rem sunt curata; tum satis diù, & spiritualium exercitiorum vsu, & perseuerantis inediæ rigore cœlesti Numine propitiato; tandem de re proposita communi voto deliberant, Vt quandò, Hieronymo nimis maturè erepto, & nondùm Religionis ordine canonicè instituto, Congregatio angustis paucorum hominum vitæ spatijs terminata, facilè interitura videretur, quòd scilicet permulti, & literarum studijs, & moribus probè exculti, nulloque obligationis vinculo in Congregatione adstricti, vel alijs Religionum ordinibus passim nomina darẽt, vel ad pinguia in sæculo sacerdotia, aliasque dignitates dilaberentur, hoc etiam postremum, ad egregia B. Hieronymi cœpta absoluenda, procurarẽt, vt Apostolica auctoritate inter sacros Religionum Ordines Somaschensis Congregatio referretur: quò perpetui ad posteros tantorum laborum, &

opcrum

operum fructus manarent, & iterum Domino benedicente, copiosiùs in Ecclesiæ vinea, ad Dei gloriam, & animarum salutem maturescerent. Negotij feliciter perficiendi spem maximè faciebat, quòd Romæ cum Sanctissimo Pontifice Pio Quinto tractanda res erat Patrum Cōgregationis olim perstudioso, necnon B. Hieronymi memoriæ impensè addicto, quocū egerat sæpiùs. Igitur è Patribus cura gerendæ rei demandata est Aloysio Boldonio Papiensi homini diuinis humanisque literis exculto, & tunc in Florentissimo Ticinensi Gymnasio græcas literas profitenti; qui Romam profectus, adeò felici euentu breui negotium confecit, vt Sum-
1568. mus Pontifex anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo, octauo Idus Decembris, ipso Sancti Nicolai natali die, publico Diplomate dato, vniuersa approbatæ Religionis iura Somaschensi Congregationi benignè contulerit, addito insuper honorifico tùm Hieronymi, tùm Patrum Elogio. Sanctæ Sedis Apostolicæ, confirmatione impetrata, sequens annus sexa-
1569. gesimus nonus diuina benignitate planè felix, & faustus natalis illuxit Religioni, emissis scilicet à sex è primis illis Patribus solemni ritu professionis votis tertio Kalendas Maij, Sancto Petro Martyri, & Catharinę Senensi sacro die, Mediolani, in ipso Diui Martini Sacello; Derthonensi Antistite Cæsare Gambara nobili Brixiensi Comite, atque Senatore Regio Ducatus Mediolani ipsa vota, ex Apostolicarum literarum præscripto, recipiente. His actis è Patribus illis de

Gene-

Generali eligendo statim itum in vota, communique suffragiorum assensu, Angelus Marcus primus Religionis Præpositus Generalis est renunciatus, nemine, præter ipsum, dissentiente, integroque triennio Religionẽ administrauit; nàm, vltrà ne liceret, eam supremam dignitatem prorogare, diplomate Pontificio cautum erat. Huius tùm præclarè gesta in eo magistratu, tùm illustria virtutum exempla toto consequenti vitæ cursu edita, cùm ad historiam Religionis pertineant, ea vniuersa ad illius scriptorem integra reijcio; hic solùm felicem eius mortem ad totius vitæ specimen breuiter attingam. Solemne erat Angelo Marco quotidiè è codice horatio statam diei psalmodiam in genua prouoluto reddere, diutiùs rerum cœlestium commentationi vacare, tùm rem sacram peragere, in quo ministerio adeò intimo pietatis sensu afficiebatur, vt inter orationum, & sacrificiorum vota, nihil æquè à Domino suppliciter, & enixè contenderet, quàm vt supremo etiam vitæ die liceret sibi immaculatam hostiam illam immolare. Vel suprà vota satis est hominis pietati à diuina bonitate factũ; orandi enim, & sacræ rei agendæ percupido, vel ipsa iàm aduentante morte, licuit, & sancto Sacrificio, & orationi vacare. Nàm, vrgente vi morbi, iàm morti vicino ità diuina virtute auctæ sunt vires, vt ipso die, quo extinctus est, & commodè lecto surgere, & insitata animi pietate, & vberrimo fletu sacrũ peragere potuerit; vt insuetus ille sacrificãtis ardor, & pietatis sensus nõn obscura præsagitio, si animaduerteretur.

maduerteretur, imminentis obitus esse posset.
Post obita ritè diuina, viribus iterum destitutus lecto decubuit; cùmque Angelus Cerrus tum Mediolani, & medendi peritia, & genere admodum nobilis ægrum inuisisset, & venarnm pulsu explorato, morbi grauitatem deprehendisset; iussit ægrotanti perpetuò adesse vigiles, qui in omnem euentum parati, ægrum diem noctemq; custodirent. Proxima sequēti luce sacer instabat dies; itaq; Vesperi de more, vt familiæ confitenti autes daret, consedit; quippè ità domesticis omnibus paterna illa sua charitate, & mansuetudine carus erat, vt ei multò libentiùs, quā quàm superiori domus, cordis arcana detegerent, & intimas conscientię latebras, animorūq; maculas confessione aperirent, quàm Sacerdotibus ad id assignatis. Cùm autem numerosæ familiæ confessionibus excipiendis, nimis defatigari videretur: erant, qui precarentur, vt in sequens matutinum tempus reliquos reijceret, quibus ille in hæc verba, hilari vultu, & præsenti animo, respondit; Nunc accedite filij, mane enim haud licebit; quàm vocem prædictionis vim habuisse non multò post innotuit, cùm denunciationi respondit euentus; licèt tunc minimè animaduersa, cùm nullus supremū casum tàm proximè impendentem suspicaretur. Sed alta iàm nocte, ijs etiam, qui custodiæ gratia aderant, quieti traditis, sensim, nè cuiusquam somnum interturbaret lecto consurgens, vesteq; indutus ad Ecclesiam, quæ vix à Patris cubiculo aberat, discessit, ibi scilicet vitæ spiritum redditurus.

diturus, vbi sanctæ professionis, & religionis spiritum anteà hauserat; sed, cùm fores clauibus obseratas offendisset, vehemēter indoluit, ingemuitque, & ad proximum Oratorium diuertit, vbi nixis genibus, ad momentum illud æternitatis arbitrum oratione se comparat, aduenientiq; Domino paratus occurrere studet; &, aliquandiù supplicando ducta mora, manu scabellum, cui inhærebat, graui ictu quatiens, quasi migrationis dato signo, irreuocabilem illā supremæ rei clausulam, vt erat in genua prostratus, & in preces effusus (egregijs sanè suæ salutis indicijs) consummauit. Eo ictu à somno exciti excubitores, vbi patrem lecto, & cubiculo exisse comperiunt, accurrunt ad proximum Oratoriū, vndè strepitus insonuerat, ibiq; genibus, & scabello innixum, iamq; extinctum deprehendunt. Tàm repentino inopinati casus euentu consternatos vox, & sensus, penèque spiritus defecit; sed nouum pietatis sensum, & admirationis voces addidit ipsum mortis genus, quo Pater extinctus est. Vt enim decebat verè Religiosum virum, & familiæ præsidem, alijs somno deditis, ipse orans animam egit. Ea res postera luce à Scipione Albano, qui primus rem literis consignauit, funerique interfuit imò præfuit, & duxit, ad Sanctum Carolum delata, cui Pater æquè notus, ac carus erat, etsi tanti viri amissione admodum indoluit, mirificè tamen tàm pio mortis genere defuncto gratulari visus est. Quam migrationem admirabiliorem apud me reddūt duo illa; alterum, quòd eam præsenserit, ac prædixerit;

dixerit; alterum, quòd eam precibus impetratam; non leuis coniectura confirmet. Hic ipse Angelus B.Hieronymi vitam egregio volumine conscripsisse fertur, quod opus si ad nos peruenisset, vel me hoc scriptionis onere leuasset, vel certè multò plura, & maiora ad scribendum attulisset.

De Vincentio Gambarana. Cap. IX.

Vincentius ab B. Hieronymi obitu, reliquā ferè ætatem omnem Bergomi Orphanorum, puellarumque regimini Præpositus exegit tanta vitæ innocentia, & christianæ pietatis laude florens; vt eum Bergomenses tanquam virum sanctum omninò suspicerent, multaque ab eo passim extrà vires, modumque naturæ ægris corporibus adiumenta afferri narrarent, quæ haud dubiam hominis sanctitatem testarentur, quale fuit illud, quod subijciam. In Sancti Alexandri Aede quendam intuitus altero tantùm genu inflexo sacro interesse, ratus id communis irreuerentiæ vitio fieri, hominem modestè admonuit, vt in tanti sacrificij honorem alterum etiam inflecteret, multū dedecere Christianum ita rei sacræ adesse: ille reiecto pallio, genuque detecto, ostendit id non vitio, sed infirmitate fieri; adeò morbi vi offenso neruo, vt frustrà illud inflectere conaretur. Pater, hominis ægritudinē miseratus, magna fide plenus, Deo interiore animi affectu, ægrum commendat, manu-

que

que in formam crucis ducta, infirmam partem obſignat, & inter ſignandum blandè ſubijcit: atqui ne vereare, frater, cum ſacro adſtas ſacrificio, omninò deponere & hoc genu, etiamſi læſum; id enim vtique Deo libitum; cùmque ille experiri vellet, nùm ſuccederet, planè ſenſit morbum omnem abſceſſiſſe, rectèque poſteà ſemper eo genu conualuit. Vincentius verò domum reuerſus, totius familiæ preces ad gratias Domino referendas, auxilio ſibi depoſcit, quòd ſcilicet piorum pauperum orationibus (vt ille aiebat) debili dominus reddidiſſet ſanitatem; ità videlicet auctore, & magiſtro Hieronymo, omnem præclari operis laudem in alios referre didicerat. Multa præterea paſſim tùm ægris, tùm ſanis, & animi, & corporis ſubſidia præſtitit, quibus in dies de eius ſanctitate concepta opinio mirificè augebatur, donec tandem, quã apud omnes conſtans & ſingularis floruerit, obitus ipſe indicauit, cuius per vrbem vix euulgata fama, ingentem exciuit Ciuium multitudinẽ, qui ad eius pedes, vel manus oſculabundi, magna cum religione, & lacrymis, dulcique ſenſu pietatis, ſe ſe abijciebant, permulti ad manus, aut veſtium contactus roſaria, & coronas proferebant. Sed & ipſum funus, quæque funeris apparatum ſunt ſubſecuta, clariùs, quàm egregia ſanctitatis opinione deceſſerit, confirmarunt; nàm pauperrimi ſacerdotis funebris pompa tàm ſolemni apparatu eſt inſtructa, vt Clerus tum regularis, tùm ſæcularis ne à domeſticis quidem requiſitus, adfuerit frequentiſſimus

cum

cum facibus, cereisque ardentibus, ad eius cohonestandas exequias: feretrū eleganter exornatum subuectabant certatim nobilium colla, maxima funalium, ac luminum copia prosequente; nihil enim ad pompæ speciem, quam maximè fieri posset, augendam piorum Ciuium charitas, & in Patrem amor desiderari voluit. Procedente verò funere, peracerba omnium exaudiebatur querela, ingens mœror, vberrimus fletus. Cum autem domi nullus esset sepulturæ locus, quandò priuatum Sacellum domesticis tantum sacrificijs, & familiæ commodo inseruiret, in ædem Diui Dominici Fratrum Predicatorum cadauer est illatum (erat enim Vincentius eius Cęnobij Patribus vnicè carus) absolutisque de more Ecclesiæ supplicationibus non sine cantu, musicoque concentu, peculiari in loculo conditum est, quò à cæteris discretū, ad posterorum venerationem faciliùs seruaretur, tam densa interim multitudine, & frequenti populo ad oscula, & contactum manus, aut vestium tùm maximè conuolante, vix vt humando corpori amplissimo in Templo locum daretur. Placuit Magistro Fratri Paulo in eodem Cęnobio tùm Lectori Patris sepulchrum hoc simplici, pioque Epigrammate exornare; cuius postea exemplum nuper Bergomi inter antiquiora pij loci Diui Martini scripturarum monumenta nactus, hic ijsdem omninò verbis subijcere visum est. Sic autem habet.

Insigne pietatis Monumentum.

VIncentius ex Comitibus Gambaranis Papiensis, Sacerdos. cùm in huius sæculi bonis magnus esset, Christi Iesu pauperiem secutus, in humili societate Patrum Somaschæ, orphanorum ministerio se totum dedit: vbi qualibet virtute christiana excellens, ceu fulgentissimum sydus, è Mundo sublatus, pios quosque mœstissimos dereliquit. Dormiuit vir optimus Bergomi in Domino, quinto Cal. Iulij M.D.LXI.

Aliquot viri nobiles, & Religiosi orphanorũ tutores proprijs sumptibus, tumulo erecto, nobile quoque funus peregerunt.

Sed, & hoc non omittendum, enixè complures curasse, vt è paupere supellectile, quæ pio viro vsui fuerat, sibi quidpiam impetrarent tanquàm sacrum pignus asseruandum, sed admodum paucis è regula mos geri potuit. Vidimus non multis ab hinc annis Bergomi apud Franciscum Pesantium pium Senem Vincentii cyatum, quo ad potum vtebatur theca coriacea inclusum, religiosè adhuc custodiri, qui etiàm se Vincentij precibus multis in rebus passim adiuuari testatur. Cum verò multis post eius obitum mensibus, Diui Dominici Templum demoliri necesse fuerit, quò Ciuitas ad securiorem arcis formam accommodaretur, alióque deferrentur mortuorum cadauera; Vincentij corpus integrum repertum est, cœlestem ex vrna inhalans odoris suauitatem; cumque Sancti Domi-

nici Moniales Patrem ad se deferri enixè curarent cum alijs eiusdem ordinis fratribus, obstitere Sancti Alexandri Sacerdotes, qui locum intrà parœtiæ fines afferentes Ecclesiam Parochialem suo iure, eoque pignore minimè spoliandam contendebant; &, post aliquam iuris disceptationem, Sancti Alexandri Ecclesiæ corpus est ab Episcopo adiudicatum; eàq; occasione refricata quasi Patris memoria, excitata iterùm est ad funus, & pietatem magna Ciuiũ multitudo, & non sine pompa ad Sancti Alexandri conditum: donec tandem Patrum opera, & studio recuperatum pignus Somascham est delatum, & Magistro suo B. Hieronymo appositũ.

Bectis nouis Comitibus, Somascham redit. Cap. X.

SED ad B. Hieronymũ redeamus, qui, anno iàm vertente, cum solemnioris conuentus tempus appeteret, Angelo Marco, & Vincentio comitibus, Papia discessit; abeuntem multorũ desideria, & lacrymæ sunt prosecutæ, Mediolani paucis diebus commoratus, alijsque socijs vocatis, pio, ac nobili comitatu auctus, Somaschã contendit. Mediolano autem discedens, Metatum (oppidũ est Brigantij montis) recta hospitij gratia diuertebat, vbi cùm illum multi hospitio sibi coniungere expeterent, vincebat tamen competitores omnes beneuolentiæ studijs, & cha-

ritatis ardore Franciscus Albanus, qui christianæ hospitalitatis partes adeò explebat abundè, vt ad eum properans B. Hieronymus, comitibus dicere soleret ad Abrahamum nostrum diuertamus, quādò nihil illi carius accidere potest, nosque adeò hilari vultu, & liberali opera excipit. Quæ postea Francisci in B. Hieronymum, eiusq; disciplinę alumnos christiana charitas, ad posteros etiam Albanæ familiæ transmissa est. Vt enim cæteros taceam, eiusdem Francisci Nepotem suarum laudum præconem habuit Hieronymus Scipionem Albanum, qui ex nobili illorum ordine, quos Protonotarios Apostolicos appellamus, sacræ theologiæ laurea donatus, & Scalensis Ecclesiæ Mediolani Canonicus, piā B. Hieronymi memoriam veneratus, ætate iàm graui, eius vitam breui, sed admodum graui commentario est prosecutus, quem viginti abhinc annis Mediolani excusum euulgauit. Somascham reuersus B. Hieronymus mirificè vniuersos exhilarauit, ingenti ipse viciſsim gaudio perfusus; cùmq; per id tēpus eò etiam reliqui primæ auctoritatis Patres conuenissent, fusis de more ad Deum precibus, habitaq; à B. Hieronymo in publico conuentu suo illo dicendi ardore, exhortatione, in communem deliberationem sunt vocata, quæ ad publicam rem facerent. Sed quid præcipuè eo anno constitutum, nè diuinare quidem nobis licet; adeò confusam, & mutilam harum rerum seriem vetusta autographa nobis tradunt. Libet tamen hic ad ipsam Somaschensem Domū, & B. Hieronymi familiā

iterum oculos conuertere, quam numero iuxtà, & virtute in dies augeri curabat; vndè currentes per se nouos alumnos, Angelum Marcū præsertim, & Vincētium, acriùs ad Christi vestigia incitabat, vrgebatque ad maiora, ostentato sæpè veteranis ad solatium pariter, & incitamentum eximio nouorum militum ardore, & proficiendi studio. Aderant tunc Somaschæ, in numerosa valdè familia permulti non minùs eruditionis laude, quàm generis nobilitate præstantes, sed multò certè, quàm terrena gloria, christianæ humilitatis luce magis conspicui, & virtutum splendore suspiciendi. Quàm gratum superis, hominibusque iucundum spectaculum; & admiratione plenum fuisse dicemus, in corruptissimis illius æui temporibus, Patricium Venetum intueri vitæ sanctitate excellentem, rudi, tritoq; vestitu, ac propè rustico indutum, frequenti cum illustrium virorum comitatu, non modò diuinæ legis imperata toto pectore capessere, sed ardua etiam priscæ pietatis studia colere, dura paupertatis incommoda perferre, Crucis Christi probra maiore animi ardore prosequi, quàm reliqui mortalium perditissimi fluxas voluptates consectentur? In eadem verò familia cùm diuersa cernerentur ingenia, gradus, ætates, animi dotes, ac nationes, aliorū enim florentem iuuentutem egregia naturæ dona commendabant; multorum constans ætas exquisitis literis, & laurea etiam doctoratus ornabatur; aliorum sine literis sola vitæ probitas erat in pretio; nonnullorum cana, & ferè extre-

ma

ma vitæ pars eximia prudentia erat verenda; Sacerdotio permulti erant insigniti, alij non item: tamen cum essent ex tanta varietate permixti, summa tranquillitate concordissimè viuebant, & pacatissimè regebantur. Quid hic verò operum exercitia, & illorum labores exequar? quos satis constat adeò in quotidianis ferè agriculturæ operibus pauperum causa desudare solitos, vt ipsos planè agricolas laborum assiduitate vincerent, ac superarent. Verbis autem non satis assequi possem in tanta operum contentione quotidianos nouæ familiæ cùm in omni varietate virtutum, tùm in charitate ergà Deum, & proximos, tùm in sui despectione, & abiectione progressus; siquidem, B. Hieronymo præsente, & vrgente, feruebant adeò in dies apud eos virtutum omnium studia, vt in illorum victu, & moribus expressa quædam Apostolicæ religionis facies emicare videretur. Cùm verò multa interdum eleemosinæ gratia offerrentur, admodũ pauca admittebat B. Hieronymus cætera pauperibus abũdè dispertiens; siuè quòd abundare, siuè quòd suis ad meritum; & pietatem emendicandi laborẽ, vltrò delatis eleemosinis, præripi nollet: atqui extremæ plerũq; eleemosinarũ paucitati, cibariorũq; omniũ penuriæ & caritati, par etiam erat in Dei seruis patiẽtiæ vis, patiendi ardor, & pœnitentiæ cupiditas. Censebantur tunc in ea domo capita suprà sexaginta, indèque vel ad ordienda noua loca, vel ad cœpta adiuuanda, multiplicemque messis varietatem, pro re nata ab Hieronymo mitte-

bantur, è sanctæ contemplationis sinu, ac solitudinis tranquillitate in apertum actionis cāpum, ad proximorum animæ, & corporis commoda procuranda exire iubebantur.

Nouo domicilio in Arce Somaschensi constituto, ardentiùs pietatis studia colit.
Cap. XI.

CVm verò apud multos propagaretur quotidie magis salutaris disciplinæ nomen, & fructus, & opinio famaque probitatis plurimis parta documentis semper nouis augeretur virtutum experimentis; complures Somascham ad id pietatis spectaculum, & christianæ probitatis officinam oculis contuendam, & vsu ipso degustandam, non modico itineris interuallo, conuolabant: alij etiam mirifica virtutum fragrantia illecti, ad hos confluentes, se suaque omnia in eandem vitæ societatem conferebant, vt B. Hieronymus ad noui Domicilij molitionē animum adijcere fuerit coactus; siue quòd domesticorum numerum cùm dies ipsa progrediens duplicasset, multis iam capitibus aucta familia ampliores postulabat ædes, siue quòd, affluenti multorum concursu, nimiùm frequentari habitationem cerneret. Vt enim christiana pietate admittebat eos iuuabatque, quoad posset, qui vel ad impetranda apud Deum suffragia accederent, vel vt de rebus diuinis illos

conſulerent, aut Patrum monitis, & ſuaui alloquio, aliquod ægrotanti animo leuamentum quærerent: itá permoleſtus illi erat creber admodum, & nimium frequens aliorum acceſſus, qui vel graui, & pia Patrum conſuetudine illecti ad fallendum tempus, ſæpiùs ædes frequentabant; vel quadam, vti dixi, ſanctitatis fama permoti, oculos, & animum præſenti ſpectaculo tantùm paſcere cupiebant; quorum acceſſum idcircò non admodum probabat, quòd ſingulis penè horis adeò amicam interturbarent ſibi, & cæteris que quietem orationis, vel conſueta in alios charitatis officia impedirent. Adde, quòd ſolidæ humilitatis Magiſter, etſi non mediocrẽ de Patrum probitate, & integritate famam longè, latèque diffuſam ad vnius Dei laudem referret; ſibi tamen aut alijs vanitatis periculum creari externorum concurſu nolebat, quorum aſpectus blandè admitteretur, & laudantium voces aliquo cum inanis gloriæ periculo exciperentur. Quare abrumpenda, abijcienda que omni adicebat, quorũ in voluptate, & conſuetudine aliquid ad perfectę vitæ rationem impedimenti reſideret, vel periculi timeretur. Per ſpeciem igitur laxandi ædes, vtrique incommodo ſtatuit occurrere, & nouum Domicilium alibi curare, bonamque familiæ partem eò transferre; qua de re ſolicitus, oculum primò proximæ Arci Somaſchæ, totique valli imminenti adiecit. Abeſt hæc Somaſcha ad milliare, vel eo amplius, quod totum alto, difficilique acceſſu conſumitur; ingenio loci, atque natura adeò muni-

ta, vt non facta, sed planè nata Arx videatur, quę inexpugnabilis cuiusque numeros expleat. Valli enim, Adduæque imminentes partes altissima præcipitia tuentur; alia latera inuia montium iuga muniunt; inde verò missilibus, & tormentorum globis petitiones commodissimæ siuè in Adduam, siuè in subiectos Pagos, & Villas; sed tunc omni ædificiorum mole diruta, & æquata solo, omnibus peruia, apertaque iacebat. Inter ruinas exigui sacelli vestigia Diuo Ambrosio dicati visebantur. Opportunus suæ, illorumque stationi visus est locus, quòd in summo æqua planities latè patens, veterisque ædificij signa nouis ædibus extruendis sese offerrent. Saxea igitur in arce cellulis è vili, rudique materia vtcunque dispositis, & Sacello in primis Diuo Ambrosio veteri Patrono instaurato, breui rude, & impolitum opus, magnis sanè Hieronymi, & aliorum laboribus, stetit; quandò non fabri, operę ve frequentes accersitæ, nō pecunia in sumptus erogata, sed opus ipsi per se magna ex parte struere, materiam, è syluis suis manibus cædere, humeris cōuehere, saxa, & cæmenta cōportare, & qua poterant arte, singula componere, vno B. Hieronymo fabrilē, lignariam, cęmētariam, & quamcunque vsus coegisset, artem nō ineptè exercente. Sed cùm cæteræ ferè opportunitates ad pauperum commodum suppeterēt, vna aquæ potabilis copia desiderabatur, ad quam suppeditanda, iubet B. Hieronymus cisternam sub ipsum sacelli locum altæ admodum profunditatis, iustæq; latitudinis ad aquilegiū

in saxo excauari. Difficile verò omninò apparebat pluuiali aqua dumtaxat, è tàm angustis, ædibus collecta, aut excisæ concauitati, aut degentium necessitati satisfacere. Sed euentu planè admiratione digno, aliundè diuina prouidentia indigentiæ occurrit abundè, siquidem in ipsam cisternam subita pellucidæ aquæ vis, & ad potum apprimè gratæ, non quidem pluuio cęlo collectæ, sed occultis terræ venis deriuatæ influxit indeficienti ad hanc vsque diem copia; Spectabatur iàm ædificium rudi, viliq; schemate absolutum, sed cęlestium virtutum splendore illustre. Eo igitur recepti vnà cùm Hieronymo è Patribus permulti, sanctæ pietatis studia maximè auxere, sacerdoti quotidie eo in sacello sacris operanti summa cum pietate aderant, longiores, ardentioresque in preces sese dabant, tū psalmodiæ, & rerum spiritualium inter se collationi sua spatia tribuebant, magna in primis victus austeritate vsi; ad corporis enim refectionē, statis horis imbricis sonitu aduocati, vili, agrestique ciborum genere famem, frigida ferè sitim mitigabant, enitēte in primis aspera B. Hieronymi abstinentia, qui præter panem, & aquā nihil fermè consueuerat ad quotidianum victū adhibere, quod tàm difficile ieiunium, ac penè incredibilem abstinentiam vix aliquandò postea remisit; certè aquæ potum nunquam omisit, licet magnam initio difficultatem magno cum naturæ fastidio se expertum fateretur, vt huiusmodi potioni dumtaxat delicatum assuesceret stomachum; sed diuina gratia benè iuua-

te, conſtanti ille voluntate, aſſiduoque vſu omnem peruicit obluctantis naturæ vim, poſtremiſque vitæ annis frigidam ſolum ad potum vſurpauit. Quoniam verò diuinæ, humanæque charitatis ſtudia, perpetuò ſe inuicem excipientium officiorum curſu ità temperare conſueuerat, vt neque diuinum ſtudium ipſum redderet proximorum, & pauperum præſertim negligentem; neque horum cura à perpetuo cũ Deo familiaritatis curſu auerteret; ad orphanos etiã eò transferendos, animum adiecit; quò faciliùs poſt ſancta Mariæ otia, ad ſolita Martæ miniſteria ſe conferret. Vno igitur Arcis faſtigio Patrum Domicilio occupato, remotiorem venatur pauperibus ſedem, quam breui ſibi illiſque percommodam eſt nactus. Quà enim Adduam verſus protenditur Arx, non continenti excurrit tractu ſed quaſi duas in partes ſaxea moles diſtinguitur, iuſtaq; ſpatij intercapedine duæ rupes illæ diſſociantur. Sed incultus erat omnino locus dumetis, ſpinis, virgultiſque obſitus; viſus tamẽ B. Hieronymo ad rem idoneus, quod inter prominentia ingentium rupium ſaxa, ad Domicilium conſtruendum, interiecta appareret ſatis lata, quam dixi, intercapedinis area. Itaque ſuccidendis, extirpandisque arbuſtis loco purgando, manus omnium primus admouit B. Hieronymus, ruedra permulta inutilẽque materiem ſuis extulit humeris; tùm, repurgata area, æquato ſolo, egeſta terra, ſcrobibuſq; actis, poſita ſunt fundamẽta, ducti parietes, impoſitum tãdem faſtigium; vt eodem, quo anteà

B.Hie-

B. Hieronymi labore, & industria, breui domuncula pauperibus excipiẽdis peridonea steterit. Quibuscùm ferè degebat consuetis laboribus, & exercitijs occupatus; hic eorum morbis medebatur, hic de rebus diuinis eos instruebat, hic artium exercitia edoceri curabat, & si quando ad Patres in Arcis fastigio se se conferrebat, vel Somaschæ degentes inuisebat, aut circumiecta loca catechismi institutione lustraret, hilaris ad exiguam illam orphanorum vallem tanquàm inquietis, & orationis portum redibat; ità enim locum appellabant, quòd inter summos Arcis vertices humiliori, depressioriq; loco concludatur, estque etiam hodie illi vulgò exiguæ vallis nomen, Vallettam vocant. Illud verò omni admiratione dignum nõ prætermittendum, quod hic accidisse tradiderunt, & qui rem oculis eo tempore vsurparunt, &. qui ab eisdem certa narratione acceperunt, eo scilicet in loco cũ aquæ inopia maximè fuisse B. Hieronymo obluctandum, quæ ad nullum prorsus suppetebat vsum, neque vnde colligi, aut hauriri posset, omninò apparebat. Sed admirabilis planè diuinæ bonitatis vis indigentibus affuit, siquidem nouò, & ad eum diem (quod quidem sciri possit) eò in loco inusitato euentu, ex alta montis rupe, ipsoque saxo erumpente aqua, & sensim gutta iugiter perstillante, subiectoq; vase collecta, abundè in omnes vsus, & cibi, & potus, & ablutionum suppetebat. Ad annos permultos integrum stetit, post B. Hieronymũ Domicilium, donec, & vetustate, & assiduis imbribus

ruente

ruente primùm fastigio, dissolutaque contignatione, & parietum cæterorũ compage delapsa, atque disiecta, nemine penitus reficiente, corruit vniuersum. Sed proximis annis Patris Bartholomæi Brocchi Somaschensis domus Præpositi singulari pietate, & industria iterum repurgato loco, ducto muro, instauratoque ædificio, cœpit pristina religio longo veluti postliminio veteri suo loco restitui.

Venetias reuertitur.
Cap. XII.

QVintus iã annus fermè appetebat à B. Hieronymi discessu Venetijs, quod totum tẽpus in Gallia Cisalpina multis rebus, à communi animarum salute, Deique gloria præclarè gerendis, impenderat: cùm Venetæ reuersionis, & videndæ Patriæ occasionem quædam pietatis opera attulere, quæ iamdiù inchoata Parentis opem, qua perficerentur, postulabant. Sed, & ipsum visitationis tẽpus B. Hieronymi reuersionem vrgebat; nàm piæ institutionis propagandæ consilium ne alicubi in sodalium pectoribus congelaret, vel obiectæ difficultates benè cępta retardarent, certam anni partem locorum visitationi destinarat, quam pedes semper obibat. Cùm igitur modo ex Insubriæ locis rediret, alia etiam in Veneta ditione posita aliquãdò reuisere statuit; licet enim domus illas periti, & integri moderarẽtur administri, ad vniuersa tamen amolienda, quæ suborirentur, incom-

moda eius præsentia permagni erat momenti; quin etiam extra ipsum tempus visitationis si quid vspiam priuati negotij accidisset, in quo præsens ipse vtilem operam præstare posset, eò subindè accitus impigrè se conferebat. Quare locum etiam cæteris antiquiorem, ex longo annorum interuallo, reuisurus, in viam se dat. Venetias vt appulit, quàm ingenti animorum gaudio, & quam multis officiorum obsequijs sit exceptus, quippè iam sanctitatis fama, & multorum operū gloria inclytus, silentio faciliùs, quā oratione consequi possum: sed non minori fortè lætitia, & ipse perfusus ex eius loci inspectione, qui veluti primus laborum suorum fructus, & industriæ fœtus, ei maximè semper cordi fuit; quo in loco, tàm affinium, quàm amicorum omnium nobili hospitio constanter recusato, veteri sua consuetudine inter Christi pauperes esse voluit, vbi omnia vidit summa cum voluptate meliora esse facta, familiā in primis, quàm ipse abiens reliquerat multò maiorē, accessione videlicet, tùm puerorum, tùm operarum non exigua. Ibi aggressus vniuersa de more recognoscere, colloquium cum vnoquoque instituebat, de animæ corporisque rebus edoceri, de totius familiæ regimine commonefieri volebat; idque singillatim, & remotis arbitris, quò liberior omnibus animi sensa depromendi facultas esset: quæ dicerentur, attentè, & diligenter excipiebat: metu vel verecundia inter loquendum fortè hæsitāti, oris, & vultus hilaritas, tùm blanda subindè interpellatio animos ad dicendum addebat. Si

quid

quid verò, vel ad communem familiæ gubernationem, vel ad priuata cuiusquã commoda, sua opera procurandum, aut constituendum erat, id totum prudẽter, & opportunè præstabat; nec ferè quisquam erat tristi, contractoq; animo ad B. Hieronymũ accedẽs, qui depulso mœrore disiectaq; tristitiæ nebula, hilaris, & lætus ab eius colloquio non rediret. Sed, cùm domi rebus omnibus prudentia, & diligentia pari prospiceret, foris etiam non tenui elaborabat prouentu; frequentissimi ad hominem confluebant, sed, magno etiam animorum commodo reportato, discedebant; adeò enim vberes cœlestis disciplinæ riuos in omnes deriuabat, vt salutaribus monitis, & rerum cœlestium ardore complerentur vniuersi. Vnum inter cætera sunt Veneti eo tempore in B. Hieronymo admirati, quòd miseram scilicet perditorum hominum vicem tàm acerbo animi sensu indoleret; vt nullam capere quietem, nullo frui commodo posset, donec ab exitiali animæ sopore, & longo scelerum veterno sopitos excitasset, & lethali noxæ facta medicina, ab inueteratis abstractos flagitijs, ad sanitatem traduxisset; id verò tanto cum animi ardore, & in perditissimos quosque paterno beneuolentiæ, & charitatis affectu procurabat; vt id vnum omnibus maximè esset admirationi verè, tùm illud oculis cernentibus, quod S. Gregorius aiebat: *Qui à vera iustitia compassionem habet*. Quàm magno successu quanto animarum prouẽtu in hoc opere laborarit, piget hic fusiùs referre, cùm in promptu sit coniectura assequi,

Homil. 34 in Euang.

ſi modò B. Hieronimũ ſatis hucuſque nouimus. Abeunte iàm anno, diſceſſit, duoque maximè hominis profectionem nobilē reddiderunt, atq; illuſtrem; alterum aduentantis ſuæ mortis vaticinatio, alterum communis omnium fletus, & ingens mœror: amico enim illi ſuo perfamiliari, cuius ſupra meminimus, eiuſq; poſteà vitæ ſcriptori, & alijs, iàm digrediens apertè ſignificauit, ſuam ex hac vita migrationem, non multò poſt hunc Venetijs diſceſſum, ſubſecuturam; proindè ità valerent, veluti Hieronymum non ampliùs in hac vita reuiſuri. Nec vana cecidit denunciatio: vix enim elapſo anno, Somaſchæ obijt B. Hieronymus. Tàm ingẽs verò omnium fletus abeuntem eſt proſecutus, vt occumbentẽ veriùs, quàm diſcedentem flere viderentur; meritoque illud hoc loco vſurpare nobis liceat; *Magnus autem fletus factus eſt omnium: dolentes maximè in verbo, quod dixerat, quoniam ampliùs faciem eius non eſſent viſuri: & deducebant eum ad nauem.* Act. 20.

Venetijs rediens, miræ abſtinentiæ documenta edit itinere. Cap. XIII.

QVæ in præſens, & proximum ſequens caput reijcimus, ſcio ab alijs tanquam à B. Hierunymo geſta, cum primum Venetijs diſceſſit, ſexto ab hinc anno recenſeri. Sed grauiter turbato ſinè dubio temporum ordine, & hiſtoriæ

veritate, vt ea fidem faciunt, quæ Pater Euangelista Auratus olim Præpositus noster Generalis planè sanctæ memoriæ vir à Stephano Bertazolo Salodiensi Sacerdote accepta literis consignauit, qui vnà cum multis alijs hoc tempore fuit B. Hieronymi in itinere comes, & rerũ tunc gestarũ inspector. Hic de B. Hieronymi rebus à Patre Euangelista aliquandò Salodij interrogatus hæc, quæ dicemus, aliaque plura, testis oculatus, apud eum deposuit, singula scripto excipiente Patre Aurato, quod adhuc apud nos sua manu exaratum asseruatur, vt nulla prorsus mẽdacij suspicio penes eos residere possit, quibus eximia tanti Patris integritas est nota, & Stephani item optimi Sacerdotis cõmendata morum probitas. Ita igitur se res habuit. Cum Verona Salodium discedens vix ad Martinianos campos peruenisset in nobilem planè comitatum incidit (diuina scilicet prouidentia illustriũ virtutum exemplis testes submittente) Salodio enim Veronam Stephanus Bertazolus Salodiensis Sacerdos, Bãrtholomęus, & Ioannes Baptista Scaini fratres paulò antè aduenerant, vt veterẽ amicum Ioannem Petrum Caraffam, tùm apud Matthæum Gibertum Antistitem Veronensem commorantem, Romamque statim discessurum officij causa consalutarent, & nescio quid negotij cum eo transigerent, quo mutuæ beneuolentiæ officio persoluto, Salodiensem Patriam repetebant: Hos igitur comites casu nactus B. Hieronym⁹ pedes subsequebatur equitãtes. Sed illi, cùm vacuos etiam adducerent equos, iubẽt

vnum B. Hieronymo admoueri, enixèq; rogant, vt conſcendat; verùm ille gratijs actis, & collaudata comitum humanitate, eo beneficio vti noluit; cumque precibus ardentiùs vrgeretur, adduci non potuit, vt annueret. Piſcheriam vt ventum eſt, Cenomanorum oppidum opere, munitione, & amænitate cōſpicuum. ad Mintij caput inter duas nobiliſſimas Vrbes Mantuam, & Veronam, aliquandiù ſubſiſtunt, ſiuè loci amænitate illecti, ſiuè itineris fatigatione coacti, & data quiete corporibus, menſam ſterni iubent, quæ lautè admodum inſtruitur pretioſioribus piſcibus è vicino lacu Benaco allatis; ad Septentrionem enim Mincio, ad Meridiem continenti, ad Occidentem autem Solem Piſcheria Benaco iungitur, Orientem Arx nobiliſſima ſpectat. Veſcebantur alij lautioribus cibis ſatis naturæ, & appetitui indulgẽtes, B. Hieronymus in eadem menſa ſolo pane, & aqua contentus, nullis conuiuarum officijs, nullis ciborum, vel gulæ irritamentis perpelli potuit, vt quidquam aliud ad eſum admitteret. Cui cum poſtremò Stephanus illud tàm vulgò protritum, quaſi per iocum, obijceret: omnis repletio mala, panis autem peſſima; arridens B. Hieronymus vtiquè verum eſſe dictum reſpōdit in ijs, qui plus æquò eo cibo ſe replerent. Quod certè ab eo longè aberat, qui ne in cibario quidem pane, quidquã de ſtrictis temperantiæ legibus remitteret. A prandio iter repetentes, Salodium perueniunt: apud Bartholomæum inuitatus diuertit B. Hieronymus.

Acta eius Salodij, & Brixia. Cap. XIV.

NOn ampliùs, quàm tres dies Salodij commoratus eſt, ſed non ſinè magno cum animorum fructu, illuſtriumq; virtutum exemplo, è quibus duo inſigniora, quæ ibidem accidiſſe referuntur, ſubijciam. Conuenerant ſequenti die apud Bartholomæum Scainum reliqui pridiani itineris comites ad prandium vocati, ille quò amicus nouos hoſpites exciperet, ſatis copioſam, & lautam inſtruxerat menſam; cumque iàm accubuiſſent, & vix primis guſtatis epulis, ſubindè lautiores inferrētur, B. Hieronymus, ità commotus eſt, vt in lacrymas effuſus, eductis ab imo pectore ſuſpirijs, cœperit ſeipſum grauiſſimè reprehendere, ac de præſentis menſæ lautitia grauiter accuſare; idque tanto doloris ſenſu, & ardore verborum, vt aliorum etiam lacrymas excivierit vbertim, qui B. Hieronymi tēperantia vehemēter permoti, & ipſi dapibus reiectis, nec diſſimulare internum animi ſenſum, nec coercere erumpētem fletum potuerunt. Res certè fuit tàm admiranda, quàm inſolita. B. Hieronymus enim victus licèt parciſſimns, & abſtinentiæ perſtudioſus, interdum tamen nobilium, & potentium Chriſti exemplo, conuiuia non aſpernabatur; vt per eam occaſionem, quando cęteræ deeſſent, viam ſibi, ad inſtillandum eis aliquid de ſuo ſpiritu virtuteque, muniret, & ſe comem, blandumque omnibus præbendo, omnes Chri-

Lib.4.c.8

sto lucrifaceret. Et ante quidem apud alios visitans, appositis, ex eiusdem Christi doctrina, cibis, vti consueuerat: vt permirum fuerit, eo die apud Scainum à lacrymis sibi temperare nõ potuisse; quin adeò grauiter in abstinentiæ leges peccasse sibi visum; vt, remotis dapibus, hospitalis mensæ lautitiam, triduano ieiunio pane & aqua traducto, vindicaret. Præbuit ea res gratum, & salutare spectaculũ omnibus B. Hieronymi abstinentiam, & religionem admirantibus. Sed interim, qui cibi, & gulæ blandimentis capi non potuit, amœnitate loci, & iucunditate plus nimio ferè captus est; solitudinis enim cupidissimo arrisit quam maximè, tùm Salodiẽsis Patriæ, tùm Benacensis oræ amœna iucunditas, quam haud ingratam arbitror, legenti, futuram, si subijciatur. Benacus celebris est tota Italia lacus, cuius longitudo ab occasu brumali ad aquilonem triginta passuum millia excurrit, latitudo admodum minor. Cælebs non degit Sarchæ, & Ponalis fluuiorum dignatus connubia; à Septẽtrione Sarcham, à Borea Ponalim bibit; hic è Valle Leudri per auia, & abrupta montium in lacum demittitur; ille verò è Nambino monte exortus, perpetuo, & sonoro fluminis amne subiectam Randenam vallem scindit, & irrigat, donec in Benacum euoluatur. Nec sterile coniugium, nàm quà ad meridiem vergit Benacus, Pischeriamq; interluit, nobilissimam sobolem Mincium flumen latissimo gurgite ex se fundit, Pischeria ipsa suo in sinu parienti Benaco obstetricis vices persoluente.

N 2 Per

Permirum autem est, quam multis magnisque hinc indè torrentibus ambiatur, qui ad exiguæ adhuc prolis incrementa, nouumq; fœtum alendum blandè nutricis munia subeuntes, veluti turgidis papillis, mammisq; perpetuò tumescẽtibus, nouos latices vberi vena fundunt. Cassanus e mõte Baldo tanta aquarum copia diffluit, vt fl uij nomen apud aliquos inuenerit; ferèq; pares recensentur, qui eadem ex parte propè Brenzouios, & Malsesinenses perenni aquarum fluxu è montibus ruunt: nec inferioris notæ altera ex parte Barbaranus, Bornicus, Brasa, cæterique, qui montes præcipiti cursu, & sinuosis flexibus intersecantes in lacum influunt. Altissimæ profunditatis Benacus in medio esse dicitur; reliqua aqua ità perspicua apparet, vt ĩmo alueo minima quæq; pellucidè admodum, & distinctè conspici possint. Sed vt facili, amęnaq; nauigatione transmittitur, dum nullo agitatur vento; ità violentus, & minax, vbi vel tenui tẽpestatẽ turbari cœpit. Optimorum pisciũ feracissimus, inter quos Cyprini, Carpiones vocant, omnium consensu principes habentur: illustrium conuiuiorum exquisitissima ganea; eruunturq; hi solum ex profundis aquarum finibus, nõ minori piscantiũ labore, quàm discrimine, cùm improuisa, ac subita tempestate lacus concitus, terribili furentiq; assurgat, & intumescat fluctu. Placet hic, quæ de Carpionum piscatione Poeta non ignobilis cecinit, adscribere.

Pl. lib. 32 cap. 11.

Nec Carpio captu
Est facilis, non esca tibi, non farta paranda:

Iodocus Bergamus in Benac.

Retibus extrahitur tantum. Sint retia curæ,
Hæc bis centenas longa extendâtur in vlnas,
& rursus non multò post hæc eadem subijcit.
Nam Carpio sæpè pererrat
In bis centenos (abstrusa cubilia) passus.
nec absimilia sunt, quæ in eâdem sententiam eodem libro repetit.
Nec verò loca, cũcta lacus sũt cõmoda votis,
Nate, tuis, vada cũ semper mediocria temnat
Carpio, & occulti subeat stabula alta profun-
Ergò, vadis spretis, altum pete. (di.
Sed hæc satis. Benaci ripas inspiciamus, in quibus hinc indè ab vtraque parte amœnissima loca, & cultissima olijueta spectantur, quibus horti passim interiecti sunt, odoriferis consiti arboribus Citris, Medicis, Massilicis, Limis, alijsque fragrantiam, & odorem reddentibus, fęlicique prouentu hæ omnes arbores ibi propagantur, & adolescunt: nec desunt personates riui, & obstrepentes gelidissimæ fontium perennitates: indè enim frigello frigidissimo fonti nomen factum aiunt. Est in ipso lacus ad meridiem breui tractu, & sublicio ponte à terra discretus Syrmio Catulli Poetæ elegantissimi, & natalibus, & carminib. celebris Vicus, cuius situ nihil amęnius, & ad vasta lacus, assurgentiumque montiũ spatia longè, latèque despectanda, commodius: vbi miræ antiquitatis nobilissima vestigia cernuntur aqueductus, & antra fornicato opere, & concamerato amplissima. Non infrequentibus verò Oppidis, ac Vicis Benacensis ora habitatur; licèt enim ad Boream Montes assurgant

asperrimi, qui lacū ab omni ferè parte circumambiunt, eorum tamen imi colles ac omnis radicum ambitus per Oppida, & Vicos frequens incolitur; ad eam enim partem inflexo nauigationis cursu, in conspectu sunt Madernum, Tusculanum, Fasanum, Gardonum, Portesium, Boiacum, Gargnæum, Limon. Nec vlla forte illustrior Benaci corona ea nobili Pagorum serie, & aspectu. Oram illam, quæ Veronensem agrum spectat, Lagisium, Bardolinum, Garda, Brenzonum, Malsesenum non ignobiles Pagi cingunt, Brixiensi verò obiacent Riuoltella, Desentianū, Mineruium, Felicianum, Monigum. Nec reticendus inter cæteros humilior Vicus Nacus, vndè Benaco nomen factum plerique arbitrantur: Ex ea parte, qua montem Baldūm recta prospectat, intrà colles montesque ad militare, & eo amplius excurrit Benacus, lateque expatiatur, Ingredienti, sinum, dexterò in latere sese obijcit Salodium egregio situ, & peramœno, licet angusto; profundo enim admodum lacu vna ex parte alluitur, & montium radicibus ex altera, ad lacus ferè ripam excurrentibus premitur, nè adeò latè vbique expatietur. Cæterum quà montibus commissum, quà lacu coercitum, oblongam in figuram se explicat, nobilemque, & satis amplam incolis præbet habitationem. Quæ pars Benaco imminet, multiplici contignatione ad liberum aquæ, montiumque aspectum extollitur, podijs elegantibus, pictura, aut opere albario exornata, vt accedentium oculos non iniucundè excipiat. Veneto Magistratui

cele-

celeberrimo Oppidi loco ſtat amplum, & illuſtre Prætorium, additis ad proſpectum pergulis, ac menianis commodiſque ambulationibus, quas oblectationis cauſa pererret Prætor. Octo & eo amplius animarum millibus Oppidum frequentari dicitur, ciuili ſanè, & perhoneſto hominum genere, cumque aliarum rerum, tum eruditionis ingenijque gloria omninò nobili: & inter cætera Benacenſis oræ Oppida merito ea Patria princeps B. igitur Hieronymus (vt paulũ egreſſus ad eum me referam) loci naturam diligenter contemplatus, ſtatim ſolitudinis amœnitate pellectus, auidiſſimè ſe in ſyluas, & ſanctę otia ſolitudinis rapi ſẽtit eumque ſibi ad remotum aliquem receſſum parandum, aptiſſimum iudicat; quandò montes frequentem hominum acceſſum arcerent, ſubiecta verò loca, & ad ſtipem colligendam, & ad diuinæ ſapientiæ ſemina facienda, proximoſque ſubindè iuuandos, maximè commoda eſſent. Itaque actuoſæ vitæ labores cum ſolitariæ quiete, illius pericula, & ærumnas, quas iamdiù expertus erat, cum huius ſecuritate, & gaudio commutare deliberat: ſeq; iam vltimæ laborum metæ, vt animo præſagibat, vicinum, ſolitò ardentius cõtemplationi, & ſolitudini impenſius, tradere omninò decernit; neque inde ad ſocios, vel inuiſendos, vel adiuuãdos pro re nata niſi euocatus, & rarò admodum exire. Adhibitis igitur comitibus, & amicis, tutus eſt quæſitus per eos dies contemplationi receſſus; ſed, Deo vtique aliter ſtatuente, nihil unquã occurrit, quod B. Hieronymo ſatisfaceret

 diffi-

difficilem rei euentum tertio die diligentiùs ille cum Domino in oratione expendens, statim rem illam minùs Deo gratam interiori lumine est admonitus. Quare blandientis sensus deceptione, propriæq; voluntatis, & priuati commodi appetitu deprehenso, proxima statim luce, veluti insanientem sensum correcturus, Salodio ad Brixienses Cenomanos discessit. Amicis verò illis adeò pia B. Hier. memoria pectori semper hæsit; vt illi perpetuò addictissimi vixerint. Scaini certè nullū vnquam in B.Hieronymum, eiusq; alumnos humanitatis, & beneuolentiæ officium prætermisere; cuius rei fidem omninò faciunt B.Hieron. literæ familiares ad eos datæ, quæ adhuc apud nos leguntur. Bertazolus autē vel breui B.Hieronymi consuetudine, & vsu ità est ad pietatem traductus, vt excellentis admodùm probitatis, & integerrimi Sacerdotis exempla reliquerit; opulentum enim Sacerdotium (duorum millium aureorum dicitur fuisse) spontè dimisit, paterno censu contentus: in maiori Ecclesia Salodiensi pœnitentibus operam dedit assiduam: ibidem quotidiè, nòn sine magno pietatis sensu, & lachrymis, Liturgiam fecit, & sacram synaxim multis per confessionem expiatis, impertiuit, deniq; ætatē omnem ad extremam vsq; senectutem, assiduis pietatis officijs, & charitatis laborib', traduxit. Brixiam verò B.Hieronymū per id tempus euocabat etiam communis sociorum conuentus, quē hoc anno pridie Nonas Iunij ibi habitum, cùm sexdecim eo loco conuenissent vel fami-

liarum præfecti, vel alij primæ notæ Patres vetera autographa ipsius Hieronymi manu annotata, docent. His rebus Salodij, Brixięq; peractis, Somascham contendit.

Remotioris solitudinis desiderio incensus, nouam sedem in Arce sibi constituit.
Cap. XV.

SOmaschensi suæ solitudini atque adeò sibi ipsi restitutus, & externarum curarum tumultu tantisper vacuus, ad vitæ suæ rationes diligentiùs explorandas, seque ipsum ad vnguē vsque excutiendum de more conuertit. Atqui sedulò sanctæ huic disquisitioni vacanti scrupulus hic vnus, ac veluti aculeus iniectus est, quo cœpit vehementer solicitari, & angi, quòd scilicet per tot annos Christi vestigijs insistens, tamen remisse nimis ac frigidè mentem ad eius cęlestē disciplinam applicuisse videretur: quæ vna cogitatio cum hominis animum, & salutis obtinendæ, & diuinæ gloriæ augendæ cupidissimum, dies noctesque solicitum vehementissimè haberet, de maiori etiā spiritualis vitæ profectu, seuerioris que pęnitentiæ studio cogitare cœpit: quippe in Dei via cùm cæteris exemplo & admirationi pariter esset, sibi tamen vni nunquam satisfaciebat. Inter hos autem animi mōtus, rursus igniculus ille solitudinis Salodij excitatus adeò solitò vehementior reuixit, ardentiorique flamma erupit; vt ad ipsam eremi solitudinem

tudinem, seu Paradisum tota mentis auiditate singulis horis inflammaretur B. Hieronymus, & plane irrequieto animi motu deferretur, quò scilicet rerum cœlestium contemplationi liberiùs vacare, suoque vni Christo, ab alij rebus omnibus planè alienus, & ab interpellatoribus vacuus, adhærere posset. Ad colligendam enim mentem, proximorum institutione, & congressu distractam, salutare admodum experiebatur per aliquod tempus aliorum vitare frequētiam. Itaque diligentissimè per aliquot dies remotior adhuc quæritur pœnitentiæ, & contemplationi secessus, sed nihil ad rem occurrebat. In Arce autem ipsa, quà tota fronte Somascham Vallemque spectat, profunda apparet latebra, sed adeò prærupto, & confragoso situ, vt hominum iudicio inaccessus videretur locus; hāc eminus visam, sibique opportunam ratus, cominus etiam lustrandam statuit, sed nulli aditus, semitæ nullæ ad latebram apparebat, omnia dumis horrida, densis vepribus obsepta, & præcipiti loco adeò impedita, vt ferro, & lacertis essent enata virgulta excindenda, manibusque ramusculi, & frutices, ad progrediendum, hinc inde carpendi. Igitur cum omni difficultate acerrimè obluctatus, illuc tandem adrepens, peruenit, locumque attentè contemplatus, ibi suæ solitudinis, remotissimique recessus sedem legit, Cellulam, & oratorium extruere, totumq; opus suis manibus absoluere constituit; nec intericcta mora, quod animo proposuerat, opere complere aggreditur. Res ipsa fidem omninò exer-

excedere videatur, si cui loci natura nota sit, vt, quò sine vllo onere vix validissimus adrepere posset, eò tamen benè onustus accederet B. Hieronymus; conciderant in tanta vitæ asperitate, laborum defatigatione, & corporis conflictu iàm penè vires, & viuidum illud firmæ cōstitutionis robur prorsus elanguerat; sed cęlesti virtute naturæ imbecillitatem superante firmus, & erectus animus, attritum ieiunijs corpus ac debile, lapidum, lignorum, sabuli, aliarumque rerum oneribus supponere non verebatur, suis ille humeris materiam conuehebat, suis aptabat manibus, & quidem ex infima Adduæ ripa ad eam vsquè summitatem sabulo deportato. Non deerant è Somaschensibus, qui hominem onustum, & tàm difficili opere implicitum intuentes, vltrò se ipsos ad materiam comportandam, opusque absoluendum, perbenignè offerrent, quibus ille comiter actis gratijs, ità respōdebat, quādò in Cœlo meriti præmium solùm in terris laboranti responderet, perindè esse, sibi laborē detrahere, ac cęleste præmiū imminuere, quod nulla ratione factum vellet. Absolutum tandem opus mirificè B. Hieronymū exhilarauit, quòd nihil aut ad sanctæ solitudinis otia commodius, aut ad aspectum amœnius desiderari posset. Difficili enim ac penè imperuio accessu ab hominum congressu remota solitudo molestos cęlestis contemplationis interpellatores repellebat; edito verò, & patenti loco sita subiectum Vallis tractum, & anfractus, flexuosasq, omniū locorū excursiones, & vicorum interualla, tum

lata

lata Adduæ ſpatia ſeſe in lacum diffundentis, ita intuentibus obijciebat, vt tàm vario, & eleganti rerum aſpectu oculorum acies quantumlibet fatigata, maximè recrearetur. Tàm abditus receſſus eremi nomen adhæc vſque tempora loco facit. Ex area domunculæ Orphanorum ad eremum ſuam ſibi ille viam perfoderat, & aperuerat: nec enim admodum longo tractu ab eo domicilio diſtabat; quo cæteris ſolutus curis, tanta cum alacritate, & celeritate ſe proripiebat, vt ad ſuos illum elyſios properare dixiſſes, vbi ſolutus curis humanis, maiori cum iucunditate, quoad liceret deliteſcebat, quàm ſi totius orbis delicias, anguſto ſecum in eo terræ foramine clauſiſſet. Eo autem receſſu ſanctæ contemplationis, pœnitentięque ſtudium maximè eſt auctum: ibi breuiores, quam anteà ſomnos, ſæua hyeme, & cœlo obrigente, de nudo ſolo carpere; corpus arctiori inedia caſtigare, perenni lachrymarũ fonte manante, ſuperioris vitæ ſordes, animæque maculas abluere, aſperiori verberũ flagellatione patrata in Deum ſcelera dignis pœnitentiæ fructibus emendare. cęleſtium autem, & æternorum meditationi intentus, adeò in eorum ſuauitate conquieſcere, dulcique in ſomno diuinæ contemplationis conſopiri, vt iàm Paradiſi delicijs intereſſe, Deoque ipſo ſe totum, quàm maximè poſſet, explere videretur. Prodebat ſe tunc maximè aſſiduum hoc orandi ſtudium, & arctior, quàm anteà, cum Deo conſuetudo, cum ex vmbratili illo ſolitudinis receſſu in ſolem, ac pul-

uerem, ad cæteros iuuandós, & instruendos, suo tempore euolaret; quàm enim totus Deo plenus, quàm cœlestibus auctus muneribus è cœco illo montis latibulo prodibat? Si ad Dei amorẽ aut alia erant socij cohortatione inflammandi, id ille præstabat tanto pietatis ardore, vt spiritali illo igne, quo pectus feruebat dicentis, conflagrarent propemodum vniuersi, & vrenti illa voce, quantumuis frigidus incenderetur auditor, possetque expertus Domino dicere: Ignitum eloquium tuum vehementer: Abundè scilicet eructante B. Hieronymo, quod propinãte diuino Spiritu, in sancta quiete, biberat, & totus diuino amore feruens alios facile incendebat. Psal. 118
Si quæ verò charitatis obeunda ministeria, ea sibi B. Hieronymus, tàm nouo, & inusitato feruore, tãta cum significatione, insolitę curę virtutis deposcebat, & exequebatur, vt ad pristinas eius virtutes, (quas tamquam numeris omnibus absolutas cæteri antea admirabantur) tanta appareret, hac assidua schola solitudinis, & precandi studio, & ardenti diuinorum commentatione, facta accessio, ac si tyrocinium quoddam, & rudimentum superior vita fuisset: ità ille è continua Dei cõsuetudine redibat quotidiè cęlesti virtute auctior, & seipso maior. Cęterum in supremos labentis vitæ menses dilata quies haud diù permisit B. Hieronymũ solitudinis ocio frui; siquidem non multò post tùm ex eius prædictione, tùm subito rei euentu intellectum est illã B. Hieronymum remotã sibi curasse eremi solitudinem, non tàm sanctæ voluptatis
conci-

conciliatricem, quàm proximi funeris apparatum, nec magis suæ quietis, & tranquillitatis sedem, quàm instantis vltimi discessus scholam; in qua scilicet extremum huius humanæ fabulæ actum, quem iàm appetere occulta quadam præsensionis vi intelligebat, adornaret, & solus cum solo Deo res suas anteà transigeret. Quàm certò autem vicinum suum præsagiret obitum, illud inter cętera argumento est; quòd cùm per eos dies à Ioanne Petro Caraffa iàm Cardinali, cui se totum, vt anteà dixi, permiserat, literas accepisset, quibus Romam perbenignè inuitabatur, vt ea in Vrbe, alijsque Pontificiæ ditionis Ciuitatibus eadem charitatis officia exequeretur, suoque exemplo multos ad eandem pietatẽ excitaret (nullum enim adhuc Romæ institutũ erat Orphanorum Domicilium, nullum Puellarum) ille quadam die communi oratione cum alijs persoluta, ità de Cardinalis Caraffæ voluntate ad eos retulit, vt diceret se eodem tempore diuersis planè locis à duobus accersiri, Romam quidem à Caraffa, à Domino autem in Cęlum; tùm adiecit, sed cęleste iter, Romano haud dubiè breui præferetur; quod ab eo dictum non sinè certa futuri euentus præsensione, non multò post res ipsa comprobauit. Loco verò solitudinis, & eremi mansit posteà semper religio, & reuerentia; & adhuc magna ex parte dirutus quandã tamen pietatem, ac sanctitatem redolere videtur.

Eius infirmitas, & obitus.
Cap. XVI.

B. HIeronymi de sua morte pdictionẽ haud tardus excepit euẽtus; siquidem grauissimo, & eo tempore populari morbo correptus, non multò post interijt. Aduentantis autem vitæ finis haud dubia præcessere indicia; missis enim in præsenti frequentibus, & apertis prædictionibus; certè asperiore illa postremò suscepta vitæ ratione, & plus solito pœnitentiæ rigore aucto, nemo non intelligebat incitatiorem in virtutis cursu motum nõ multùm à fine distare. Tùm verò illorum temporum misera calamitas hominis animum præ cæteris vexabat, quòd catholicam Religionem nouorum dogmatum peste, & iniquorum seditionibus agitatam, vehementer in fide ipsa tuenda, quæ totius est christianæ religionis firmamentum, laborantem cerneret. Quare afflictam eius sæculi conditionem, & rerum humanarum inconstantiam, & vanitatem maximè pertęsus, sordescẽtibus iàm terris, ad superna elatus, caduca omnia auersari, communem lucem refugere, hominum consuetudinem deuitare, cœlestia dumtaxat inter vota, precesque anhelare, solum Deum inter gemitus, & suspiria quærere, & eodem planè cum Paulo spiritu cupere dissolui, & esse cum Christo. Neque diu fidelis serui vota tentationum certaminibus, & pœnitentiæ laboribus satis fatigati distulit diuina bonitas, sed fœlici planè

genere

genere mortis, quasi emerito militi morem gerens, vt primis vltima responderent, ex charitate in proximos, qua tota vita maximè exarserat, mortis gloriosæ causam illi præbuit, quò Christum pro humano genere morietem etiam supremo interitu imitaretur. Horribili siquidẽ inguinaria lue Bergomensem ditionem fœdum in modum latè depopulãte, B. Hieronymus, qui nullis in ægrotos, & miserè iacentes officijs abstinebat, facilè in pestilentem morbum prolapsus est. Ignotum planè medicis id morbi genus erat, cuius vis, & pertinacia omnem eorum eludebat operam, & industriam, & eo ipso die, quo de ægritudine illi iudiciũ ferre solent (criticum ideò appellant) de ægri interitu morbus sententiam ferebat; quare quarto, aut ad summum septimo die sæuiente tabe absumebãtur vniuersi. Eo igitur morbo acerbè correptus, breui se moriturum, quod summum erat in votis, certissimè præsensit; cùmque vicinitas exitus eius desiderium augeret, ad eum sese totum ex Christiana pietate comparare non distulit; intendenteque se morbo, cùm, qui medicam manum admoueret, nullus ferè eo in loco esset, abiecta iam omni spe vitæ, ad diuinam implorandam opem se conuertit; Sacerdotem pœnitentiæ Sacramenti ministrum, & suæ conscientiæ moderatorem accersiuit, confessioneq; plena doloris, plena pietatis, criminibus, quàm accuratissimã expiatis, Sacratissimum Christi Domini Corpus Viatici nomine, & quæ moris sunt Sacramenta (extrema morientis animæ solatia) quasi

non multò post in cęlestes illas oras migraturus magna cum animi demissione, & humilitate postulauit, ac maiore accepit. Ità dominicis præmunitus Sacramentis, supremam operiebatur horam. Pestifer morbus Aemilianum inuaserat pridie nonas Februarij ipso sexagesimæ Dominicæ die, quocum tres integros acerbè luctatus, quarto languore vehementer ingrauescente, viribus omninò destitutus, mortem iàm imminentem intellexit: cuius appulsu non modò non est territus, sed astantes etiam in lachrymas effusos, breui planèque cælesti alloquio, deficiẽte penè spiritu, est hortatus: Vt Saluatoris nostri Crucifixi vestigijs prorsus insisterent, terrena despicerent vniuersa, derelictorum pauperum curam susciperent accuratissimam, omnes inter se inuiolabili mutui amoris vinculo nexi viuerẽt; ad hæc omnia verò, charitate in primis in Deum arderent, cuius beneficio anima indissolubili nexu suo sociata Creatori, à terrenis omnibus quàm lõgissimè diuellitur. Se quidem sperare (quæ Dei misericordia est) plus illis in futura, quàm præsenti vita, profuturum. Ità solatos ac instructos dimisit cum vox, & vita pariter eum deficeret. Indè manibus, oculis, totoque corporis habitu, insita pietate ad Cœlum erectis, IESVS, & MARIAE Sanctissima nomina, subindè ingeminans, sui ad vltimum compos leniter occlusis oculis, quieto, & tranquillo vultu inter psallentium, & lacrymantium choros, media iàm nocte exacta, repetenti Deo spiritum reddidit Aemilianus. Eius migratio

ſexto idus Februarij annotanda, quem diem Sanctus etiam Aemilianus in Armenia minori egregie martyrio illuſtrauit. Obijt diem ſuum Anno trigeſimo ſeptimo ſuprà Milleſimũ quingenteſimum humanæ ſalutis; ætatis verò ſuæ ſexto, & quinquageſimo abeunte, vigeſimo quinto à ſua ad Deum conuerſione, ſexto iam exacto à prima ſua Venetijs diſceſſione, & duodecimo à depoſitione togæ, noui, rudiſque habitus, & aſperioris, ſãctiorisque vitæ inſtitutione. Quod de Menſe, & illius obitus die à nobis dicitur, non me latet aliorum ſententiæ, & receptæ hucuſque opinioni valdè aduerſari; ſed certè veritatis à nobis proditæ probationes etiã luce meridiana clariores ſi deſiderentur, afferemus primo capite ſequentis libri. Obijt Somaſchæ in Ondæorum domo, atque in ea ſolitudine, quam viuens præ cęteris locis mirificè coluit (1537. ætat. ſuæ 56.) neq; dubitandum, quin præcipua quadam charitate eum B. Hieronymus locum è Cęlo reſpiciat, quem in vita adeò dilexit. In Eccleſia Sancti Bartholomæi ibidem ſepulturæ mandatur. Vir cùm virtutum omnium exemplis, tùm excellenti in Deum, & proximos charitate admodum illuſtris, & terrenarum rerum ſuique ipſius contemptu planè eximius, & ſingularis.

Libri Tertij Finis.



DE VITA B. HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER QVARTVS.

Plurium teſtimonio B. Hieronymi probitas commendatur. *Cap. I.*



IRMAM illam, & cõſtantem integerrimę probitatis, atque adeò ſanctimonię opinionem, qua adhuc in humanis apud omnes floruit B. Hie. ſubſecuta mors vehemẽter confirmauit, & auxit; quã nõ dictis, ſed ſcriptis etiam quãplurimi teſtatã eſſe voluerũt. E multis ego pauca ſeligam. Ioannes Baptiſta Guillhermius Iuris vtriuſque Doctor, & Feltrẽſis Eccleſiæ Canonicus Epiſcopo Bergomenſi viuo B. Hieronymo Vicariam operã præſtabat.

Is illius virtutum spectator, & admirator sæpius fuerat: accepto igitur de eius morte tristi nuncio, ita ad amicum de eo scribit, (referam autem eius epistolæ partem integra fide latinitati donatam) CERTISSIMIS te nuncijs B. Hieronymi Aemiliani strenuissimi in christiana militia Ducis obitum accepisse non dubito, & duorum, e socijs huius præfecturę qui suũ obiere, diem. Euentum morbi, & mortis casum describere si tentem, vereor, ne pietate, ac intimo cordis dolore perculsus nimium commouearc. Cæterũ diuinæ fęlicicicitatis sorté certa spe (tanta erat illius in Christo confidentia) deuorauerat animo; vt ipsos Cęli cardines manibus contrectare videretur; frequentibus adhortationibus suos sæpè compellabat, hilari, serenaque fronte, & ridenti oris aspectu, vt quemque suauissima Christi charitate incenderet. Certum sui obitus diem sic animo præsagibat, vt nihil minus illi de proxima morte constaret, quàm mihi me in præsentiarum has ad te literas exarare. Subduxisse ad calculum rationes suas, & cùm Christo Domino pactum inijsse dictitabat. Patriæ Venetiarum nulla mentio, de parẽtibus sermo nullus, frequentissima solum de Christi imitatione oratio. Aduentante solemni seruatoris Nostri Natiuitate, hinc discesserat, sed primò me conuenit, ad pedes prouolutus fidem Christi commendauit, supplex erratorum veniam petijt, tùm recessit ea sponsione, ac si nunquam (vt euenit) eum essem reuisurus. Somaschæ ad cęlestem patriam euolauit, vbi quã-

plures

plures probatæ vitæ Papienses, Nouocomenses, Bergomenses Patres demorãtur. Hodiè non vna in Ecclesia sacris illius manibus parentatum est: Mercurij die peragendis funeris cerimonijs, iterum litabitur, Summum Pontificem, vel Episcopum nostrum è viuis excessisse, diceres. Eò deuenerat vitæ abstinentia, corporisque maceratiōe, vt maiores progressus minimè exoptare posses. Age diuinæ sic collibuit Maiestati: nullius mihi hactenus acerbior obitus visus. Orbitatem infęlix hic grex proborum moderatorum sentit acerbam; diuinæ tamen bonitati non diffido, quin infinitæ omnipotentiæ familiaria opera non perpetret. Epistolæ longitudinem vt excuses, oro; hic enim alter ab vltimo bacchanalium dies est, quo ità me tecum hac oblector scriptione; hæcque ex M. Marij nostri narratione. Defuncto Deum propitium rogo; obijt autem die septima mensis huius. Atquè hucusque Vicarij literæ. Ex quibus duo maximè annotari velim; Alterum quidem, quàm amplum, & illustre testimonium de B. Hieronymi probitate tantus hic vir tulerit; Alterum, quinã certus fuerit eius obitus mensis, & dies. Cùm enim in Vicarij literis mensis nomen non apponatur, constet autem illas extremis Antecineralibus ferijs esse datas, diem enim vltimo bacchanalium proximiorem apertè nominat, quo literas scripsit: multi iuere in eam sententiam, vt existimarint mensem illum fuisse Martium, idque tàm certo creditum, vt Nonis Martij Sancti Thomæ Aquinati dicatis à plerisq;

pia B.Hieronymi memoria coleretur: Sed tanta annorum series ab eius obitu interiecta facilè quemuis decipere potuit. Non est autem difficilis veritatis peruestigatio: cùm enim certissimè cōstet eo trigesimo septimo anno, quo decessit B.Hieronymus, mense Februario agitata esse Baccanalia, feriamq; Cinerum sextodecimo Kalendas Martij celebratā, ac proinde literas biduo antè datas, pridie Idus Februarij fuisse cōscriptas, omninò certū ēst B.Hieron. mortem nullo modo in mensem Martiū reijci posse: Qua in re omnis dubitādi suspicio prorsus euelletur, si quis veteres illas temporarias mobilium festorum, vt vocant, tabellas adeat, antè annum scilicet octogesimum secundum præteriti sæculi editas, videlicet ante Kalendarij correctionē euulgatam, superiorumque annorum Epactas, Aureos numeros, & literas Dominicales singillatim perquirat, & ritè præteritorum annorum tabellas percurrat, & recurrat, donec ad annum trigesimum septimum perueniat; diligēti enim, & accurata temporum supputatione planè comperiet eius anni trigesimi septimi Epactam fuisse xviij. Numerum item aureū xviij. Dominicalem literā G; ex quibus planum omninò fit, & indubitatum, solemnem illam Cinerum feriam eo planè die contigisse, quo dixi, mensequc Februario extinctū B.Hieronymum, illique in Bergomēsi Ecclesia eo mense iusta persoluta; quòd si ille Nonis Martij obijt, multis sanè diebus funebri pompa hominis obitum Bergomēses anteuertissent. Cùm verò septimo Idus Februarij mor-

mortuum afferat Vicarius, nos verò ſexto, id ità accipiendum, vti antea monuimus, quòd ſcilicet tertia ferè noctis vigilia expirarit, ac proindè melius ſexto Idus eius mors annotanda videatur. Hoc etiam addo: vbi legitur in literis Vicarij die Mercurij reliqua perſoluenda, mendum ſuſpicor eſſe, qui enim proximè ſequebatur dies Mercurij, is erat Cinerum ceremonia ſolemnis, quo certè die mihi veriſimile non ſit Hieronymo alicubi funebria perſoluta, ſed fortè legendum die Martis, ſequenti videlicet die, qui Lupercalium feriarum ſupremus erat. Sed iàm ad reliquos pergamus. Bartholomæus Spatafora non ignobilis ſuæ tempeſtatis Orator in ea oratione, quam in obitu Marci Antonij Triuiſani Venetiarum Ducis habuit, cum plurimos ſanctitatis fama conſpicuos retuliſſet è Venetis ortos, hæc tandem de Hieronymo addit, quæ integrè latinè reddam. Illud verò ardentiſſimũ charitatis vas Hieronymum Aemilianum, qui non vt viuorum ſaluti tantùm, ſed etiam vt defunctorum cadaueribus conſuleret, ſuæ minimè parcebat vitæ, cuius nõ recens memoria ſolum, ſed recẽtia ſunt veſtigia, recẽs eſt monumentũ. Legitur autem Spataforę oratio inter illuſtrium virorum orationes parte ſecunda, quæ Italico ſermone conſcriptæ circumferuntur. Sed luculentum in primis eſt teſtimonium, quod Hieronymi charitati reddit Bartholomæus Peregrinus in eo libro, quem Vinea Bergomenſis inſcripſit. Is parte ſecunda capite 114. iiſdem planè verbis, quæ ſubijciam, ea de Hieronymo ſcri-

Barthol. Spatafora in oratio.

Barth. Peregr. in Vinea Berg. par. 2. cã 114.

bit, quæ ipse oculis vsurpauerat; ait enim. Laborauit etiam in hac Vinea Dominus Hieronymus Mianus Patricius Venetus, & verus Christi seruus, quandò anno Domini M.D.XXXII. Bergomum venit, & suis christianissimis exemplis, & exhortationibus, & assidua solicitudine, & cura congregauit multas à Diaboli compedibus solutas mulieres, vt simul iustè, ac castè viuerent: vagantium quoq; puerorũ Orphanorumq; multitudinem Sanctæ Mariæ Magdalenæ hospitali gubernandam tradidit. Hæc ex oculata fide. Rursus idē Bartholomæus capite CXVIII. de Dominico Tasso, cuius opera maximè vtebatur Hieronymus, vt diximus, hæc addit. Insuper
B.1.c.9. idem Magnificus Dominus Dominicus in ipso Cœnobio cisternam cum aqua fluuiali ex vicino amne construi fecit: Et Domino Hieronymo Miano Patritio Veneto auxilio fuit, ad colligendas, & vniendas meretrices, à peccato ad Christi normam conuersas: tùm & pueros, & puellas nostra in Vrbe mendicantes. Hæc ille. Neque verò Reuerendi Fratris Hieronymi Malfettæ Concionatoris sui temporis celeberrimi, e sacro Capuccinorum ordine Epistolam præteribo, quam ille opusculo de Diuino amore, à Reuerendo Patre Fratre Bartholomæo eiusdem ordinis composito, præfixit, cum primum librum illum typis excudendum curauit, Patribusque & Fratribus seruis pauperum, ac eorum pueris orphanis in operibus Insubriæ inscripsit: qua in epistola multa de Hieronymo, eiusque operibus ex oculata fide refert, quæ pium lectorem scire

operæ

operæ pretium est. Bonam igitur Epistolæ partem syncerè, latinequè redditam subijciam. Cũ igitur, inquit, hæ mihi rationes omninò persuasissent, vt libellum in vulgus ederem, cœpissemque tacitus cogitare, cui tàm pium munusculum destinarem, vestræ charitatis, opinor, non sine diuino afflatu, recordatio succurrit, cui maximè conuenire id genus argumenti putarem; vos enim tanquam lucernæ ardentes amoris diuini radios, virtutum officijs consentientibus, effunditis; nimirum ad omnia pietatis opera instructi, ac incitati exemplis, præceptisque illius beatæ animæ Hieronymi Aemiliani Patritij Veneti, qui summo studio contendit, vt omnes omnium ordinum homines ad Deum incitaret, atque pertraheret: quod eo maximè tempore signis apertissimis declarauit, cum diuinæ charitatis, & Euangelij zelò vehementer inflammatus, vt regnum Dei, quantum in eo esset, amplificaret, lautissimo patrimonio, nobilissimo genere, illustrissima Patria contempta; se totum dilecto suo nudo, & cruci affixò Iesu Christo tradidit; cumq; breui peregrinatione suscepta, Bergomi primùm, deindè alijs in Ciuitatibus plurimis, omnia pietatis opera ergà vos cœpit exercere; quos sordidatos inedia, frigore, nuditate afflictos complexus est, & fouit humanissimè; cùmque in publica fame, miserandæ calamitatis quærimoniæ passim exaudirentur, ille vos tàm benignè collegit, sic amauit, ità vestris commodis studuit, vt exemplis suis, & admonitionibus sanctissimis, animarum morbis mederetur,

& sol-

& corporum necessitatibus idem ipse inseruiret, ægris assideret, victum ostiatim pedes quæritans mendicaret. Quæ res, & virtutum illius odorem suauissimum diuinis naribus afflarunt, & egregium lumen atq; exemplar sustulerũt. Insubriæ vniuersæ, non in speciem quandam sanctimoniæ, sed itimè, & ex animo Deum colendi: quandoquidem illius opera, in multis eiusdẽ Prouincię vrbibus celeberrimis, Xenodochia & Orphanotrophia erecta sunt, in quibus vestra eadem vox, quæ olim temporum calamitates deplorabat, nunc diurnis; ac nocturnis horis laudes summo Numini persoluit. Neque tamen hisce rebus gestis contentus fuit; sed, cùm magnũ egentium numerum collegisset, tecto, victu, rebusque alijs ad vitam necessarijs iuuisset, multis prætereà clericalis, & laicalis ordinis persuasit, amplissimis patrimonijs abdicare se, atque in societatem tàm piorum laborum, communionemque venire. Sed quid ego dicam de illius charitate in Deum, multis in locis plurimis experimentis atque rebus gestis apertè declaratam? Nonnè illud certissimum fuit amoris argumentum, quòd, cum ipse graui morbo correptus vobiscum iaceret in paleis apud Ecclesiam Sancti Sepulchri Mediolani, vestri tamen curam nunquàm deposuit: quin etiam cùm à plerisque honestis viris Mediolanensibus inuitaretur in ædes amplissimas solus curandi sui gratia, negauit pastor bonus se ab suis ouibus vllo modo posse diuelli? quam singularem pastoris in pusillum gregem charitatem sic Deus amauit, vt

breui

breui tempore ampla domo ditari voluerit, & ad pristinam valetudinem reuocatum confirmauerit. Quid Papiæ? Nonne, cùm Xenodochij curatores, cui à Misericordia nomen fuit, quosdam in eo degẽtes aliò migrare iussissent, vt venienti Aemiliano, & Orphanis eum locum habendum concederent, maluit sub deserto illo, ventis, & pluuiæ vndequaque peruio tecto degere, quod apud Arcem in minori Ciuitate visitur, quàm vt cuiquam aduentu suo incommodaret? Multa id genus sciens prætereo, de quibus, qui modo illum vel de facie norunt, affirmare verè, & liquidò possunt. Quale dixeris, illatas iniurias patienter tulisse, peccantium ex animo semper misertum fuisse, noxam, errata, molestias non eorum modo, quibuscum viueret, sed omnium prorsus hominum æquo animo tolerasse. Vt igitur illius studium, opera mea aliqua ex parte iuuem, qui vos ad Deum allicere, eique vinculis amoris coniungere vehementer elaborauit, vobis, dilectissimi, libellum hũc dicatum esse cupio; atque Deum oro, vt tantas amoris sui flammas in cordibus vestris accendat, quantas ego, ad illius honorem, & ad christianæ religionis amplitudinem exposco; vt vos quoque ijsdem operibus misæricordiæ, & diuinæ charitatis insistere velitis, & alij exemplo eiusdẽ B. Hieronymi Aemiliani (quẽ ego mortuum singulari veneratione prosequor, & colo) ad eadem pietatis opera præstanda vehementer excitentur; atque hinc illa tandem existat generalis in Ecclesia morum mutatio, & sancti-

monia

monia, quam ille sitiuit auidissimè, & cuius impetrandæ gratia statas quasdam preces ex certa formula recitandas, conscripsit, quas subindè post Missarum solemnia in communibus vestris orationibus canere soletis. Hactenus Frater Hieronymus, qui admodum graphicè, ni fallor, & suis, vt aiunt, coloribus B. Hieronymū depinxit, vir, & ob religiosi ordinis commendationem, & quod caput est, ob oculatam fidem eorum, quæ scribit, omninò dignus, cui certa adhibeatur fides. Sed, & in prætermissis non
Pij V. relinquam perhonorificum Pij V. testimonium, quo hominem decorauit, cum in diplomate Pontificio hisce planè verbis eum appellat. Hieronymus Aemilianus olim Patritius Venetus, vir eximiæ pietatis insignis, Spiritu Sancto, vt piè creditur, afflatus, omnibus sæculi curis posthabitis &c. Quod illustre testimonium eò pluris faciendum est, quò à Summo Pontifice Pio V. verè Sancto, qui B. Hieronymum probè anteà nosset, proficiscitur. Huc etiam faciunt tàm multiplicia illorum vota, qui vel magnis itineribus ad eius sepulchrum, religionis causa, accedunt; vel beato viro precibus se commendant, quorum permulti non exiguis gratiarum donis, tùm ad animę, tùm ad corporis commoda spectantibus, se in dies augeri testantur, & votiuis tabellis oblatis, accensis funalibus, alijsque religionis significationibus ad se pulchrum adhibitis, beneficij accepti gratos se profitentur, nequicquam Aedituo prohibente, & reclamantibus Patribus; graui quippe Superiorū nostro-

rum edicto cautum est, ne quod omninò eius honoris genus vel admittatur, etiam profectũ ab externis, vel deferat à nostris B.Hieronymo, quod sanctis viris, nisi supremæ sedis accedente iudicio,& cõsensu,deferri nequit. Sed quantumlibet obluctantibus superioribus, ægrè admodum multis in locis piorum studia coerceri, & filiorum præsertim in Parentem optimum,& Congregationis auctorem pietatis ardor, & deuotionis obsequium non paucorum annorum cursu iam confirmatum, cohiberi potest. Verùm de his sequenti, & altero capite, nonnulla dicemus.

Admiranda quædam de B. Hieronymo. *Cap. II.*

ETsi,quę toto vitæ cursu in Dei gloriam,proximorumq; salutẽ peregit B.Hieronymus, quæque illi diuinitùs sępè contigere,mortalium profectò omnium commendatione sunt, & admiratione dignissima; quædam tamen adeò extrà communem rerum ordinem de eodem recensentur, vt illis admirabilium nomẽ peculiari quodam iure proprium factum esse videatur. Quorum paucis exponendis, vno aut altero capite, immorabimur, quò splẽdidiùs diuina munera homini collata eniteant,& cęlestis benignitas ab omnibus laudetur impensiùs. Atq;illud in primis admirabile, & rarum omninò diuinæ prouidẽtiæ,& bonitatis argumentum in B.Hieronymo mihi videtur,quòd vnus ille tàm multa

opera aggressus, tàm breui tempore, adeò secũdo, fœlicique euentu ad exitum perduxerit. Ex quo enim primò Venetijs discessit, ad eius vsquè obitum anni non amplius, quàm sex intercessere, quibus ille duodecim fermè pia loca erexit, & legibus instruxit, adeoque certa, & stabili viuendi ratione muniuit, vt adhuc etiàm multum aucta perseuerent. Sociorum nõ exiguum collegit numerum, eosque non infimæ notæ, sed literis nobilitatos, & fortunis omninò præstantes, & eximios. Suprà trecenta capita B.Hieronymi nutu, & auctoritate regebãtur, quorũ permulti quàm sublimi honorum, & diuitiarũ gradu sint ad humile, & abiectũ vitæ genus traducti vnius B. Hieronymi exẽplo, & cohortatione iàm satis anteà dictum. Quod certè non tam in hominis industrii atque nauissimi studium, & diligentiã, quàm in diuinam Prouidentiam reijciendum censeo; nàm vix primum seruo Dei Ciuitatem aliquam ingresso, licèt ignoto homini, & externo, abiectissimorum pauperum causam gerenti, omnia ex animi voto succedebant; vt ipsemet, cùm tàm effusam in pauperes, & egenos diuini Numinis benignitatem animo perpenderet, vel alijs enarraret, erubesceret omninò, ac pudore suffunderetur, tùm, eductis ex imo pectore suspirijs, sermonem clauderet illis verbis: *Quis sicut*
Psal. 112 *Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit?* Nihil scilicet sibi arrogans, sed Deo, quidquid benè gestum esset, acceptum referri volens; neque immeritò sanè, quandò quocũq; animũ verteret, vel manũ admoueret B.Hieronymus,

nymus ſingulari quadam, & admirabili ratione diuinam opem præſentem experiretur, quæ fœlici, expeditoque curſu ſuis cœptis obſecundaret. Quod cum in omnibus eius geſtis ferè animaduertere liceat; tùm verò, ſi ad ſingula deſcẽdamus quæ egit aut dixit, quæque precibus à Domino impetrauit, multò clariùs admirabiliũ operum ſucceſſibus eluceſcet, inter quos ille mihi Principem locum videtur obtinere, quem ſubijcio. Cùm domi aliquãdò Somaſchæ, in Arce ſcilicet, ad numeroſam familiam alendam, panis deeſſet, & Cęli, hyemiſq; fœda tempeſtate, quæ ſolitò aſperior inhorruerat, omnia perhorrerent, viarumque aditus omnes niuium inſolentia intercluderet, vndè nec ab illis conquiri, nec ſuppeditari ab alijs diaria poſsẽt: B. Hieronymo denũciat, triclinij, cellęque panarię miniſter vnà cum alijs, domi vix tantum eſſe panis, quo eo die tres quatuorue parcè admodùm ali poſſint; numerabantur autem ſuprà quadraginta capita in ea familia. Tùm ille nil commotus eos etiam vetuit eſſe ſolicitos, in Deum tantum ſpem conijcerent, admonuit, cuius breui largam benignitatem eſſent experturi. Nùm qui olim, inquiens, tot Hebræorum millia, aluit in deſerto, & ingentem hominum multitudinem paucis admodùm panibus ad ſatieatem patuit, qui implet omne animal benedictione, & pullis coruorum cibum præparat, idem noſtri curam gerẽs, rebus neceſſarijs deſtituet? ſicque animi ad ſalutarem confidentiam excitatis ad orationem ipſe ſecedens, Deo fidenter ſupplicat, vt

Matt. 15.

Pſal. 146

vt extremæ suorum inopię subueniat. Neque irritæ vel inauditæ preces; ijs enim persolutis, vrgente iàm hora prandij, totum, quidquid erat panis, ad se deferri iussit; tres autem, quatuorvè ad summum erant; quos in frustra comminutos, in gremium suum (quasi diuinæ confidentiæ agro seminis mandatis, vberem indè messem collecturus) iniecit; tum manu ducta in formam Crucis, signat, tacitis secum precibus diuinæ clementiæ rem totam commendans; mox pauciſſimos panes illos intrà gremium suum cęlesti benedictione vsquè adeò auctos sensit, vt largè omnibus cęlestem gratiam dispertiens, non modò ad satietatem sufficerent, sed abundè etiam superfuerint. Facti fidem astruunt, qui pręsentes & oculis, & gustu rei veritatem explorarũt. Magnitudinē verò miraculi, nescio, an auxerit, vel confirmarit, quod de eodem pane posteà traditũ accepimus; nempè post multos etiam annos asseruatum, ad ægritudines depellēdas, vim habuisse. Res est sępius experimento comprobata à Martino Martellino, qui tùm ex illis vnus erat qui Somaschæ à B. Hieronymo alebantur; hic frustũ panis, quem diuinitùs auctũ non ignorabat, magna religione diù asseruauit, cumque, & spectatę probitatis Sacerdos, & animarum Curator Gardæ Vallis Camonicæ Diœcesis Brixiensis euasisset, sæpiùs ægros inuisens, trito in aqua vel iure pane, eos morbo leuabat. Idque tùm aliàs, tum præcipuè nominatim postremis Martellini diebus hunc in modum accidisse ferunt. Nicolaus Ruggerius in vico Fossæ propè

Gardam

Gardam quinto iam mense febri miserè conflictabatur, nec arte medicorum leuari poterat; accedit ad eum Martellinus Gardæ Parochus, allatique panis, quem in ægrorum vsum asseruabat, paulum in aqua terit, tùm ægro potionem porrigit; magna fide haustum panem sanitas cō sequitur, & B. Hieronymi meritis accepta refertur. Qui præsentes interfuere, factum testantur, sæpiusque Martellinus ad varia morborum genera, certo reparatæ valetudinis fructu, eundem panem adhibuit. Auctum verò non semel in extrema suorum inopia B. Hieronymi precibus panem videntur testes indicare, Somaschæ scilicet, & Bergomi. Quàm multis ægris, non tam medicamentis, quàm precibus vel signo Crucis, vt alij testantur, mederetur, suprà indicauimus; fuitq; multorum sententia, illum, cùm medicamenta quibusdam ægris adhiberet, tegumenta curationum illis remedijs de industria quærere, & valetudini, quam precibus erat impetraturus velamentum obducere, vt scilicet remediorum adiumentis, non suis precibus æger conualuisse crederetur. Quæ res non valdè quidem à veritate abhorret; nàm permulti vlceribus grauissimè affecti, quę insanabilia apparerent, adeò leui curatione, breuique spatio conualuerunt, vt meritò in admirationem, maiorisque virtutis, quam sit naturalis, opinionem eorum curatio veniret. Nec minorem habet admirationem, quod paulò antè, quàm extrema infirmitate decumberet B. Hieronymus, vniuersis penè spectātibus & audientibus, qui domi erant, euenit, E colle-

ctis ab illo pueris vnus etiam lue illa populari, quæ tùm passim, vt diximus, grassabatur, grauissimè correptus, penè exanimis iacebat; linguæ enim vsum ex morbo perdiderat, omnique motu destitutus, mortuus potiùs, quàm morti vicinus omnibus videbatur; resolutis tamen momento faucibus, exclamat, mirum sibi, & admirandum planè visum obiectum; vrgent præsentes, vt, quid rei illud sit, proloquatur; tùm distinctis verbis, & clara voce prosequitur: E sublimi, illustrique loco sedem abse conspectam, auro, & gemmis valdè conspicuam, & cœlesti fulgore radiantem, cum Epigrammate aureis literis in hæc verba exarato: B. Hieronymo Aemiliano præparata. Non dubium, quin ex ore infantiū, & lactentium B. Hieronymi serui sui laudē Deus perficere voluerit. Sed ille ea re vehementissimè commotus, cùm se magis in quandam sanctitatis opinionem hisce rebus trahi cerneret, fugam indè omninò meditabatur, eam citò arrepturus, nisi morbus hominem lecto citiùs affixisset. Iàm morti ferè vicinum maiores illius Vici conuenerunt, vt moriens ipsis benè precaretur, & aliquid è salutaribus monitis instillaret, quibus ille testamenti loco hæc documenta reliquit: Si festis diebus à ludis, saltationibus, & choreis abstinuissent, si sacros eos dies christianè, & religiosè coluissent, si plasphemandi impiam consuetudinem sustulissent, se certissimum apud Deum sponsorem futurum, eorùm agròs à grandinis iniuria tutos fore. Præstiterunt illi per aliquod tempus debitam festorum celebra-

tionem, & blasphemiæ cessationem; stetit etiã B. Hieronymi promissis diuina Bonitas; nã grãdine per vicina loca dirè grassante, Somaschensis ager immunis cernebatur; idque aliquot annos perdurasse illius vici seniores testati sunt. Sed rursus illis, vel iunioribus ad pristina redeuntibus, rursus etiam grãdinis flagello grauiter, iustèque percelluntur.

Alia eiusdem generis. Cap. III.

POST eius obitum etiam permulti se illius precibus varijs in rebus adiutos testantur; interquos, vt ab antiquioribus initiũ faciamus, Ioannes Antonius Mazzolenus Caloltij Notarius maximè eminet; qui viuenti B. Hieronymo infensissimus fuerat, eumq; Caloltij primo domicilium ponere, vti statuerat, non est passus, conuicijsq; hominem impetere, tanquàm erronem, & mendicum nunquam destitit, vti suo loco monuimus. Hic capitis dolore nunquam intermittente, vexabatur, quin, subindè etiam vehementi accessione facta, adeò grauiter excruciabatur, vt desipere, & insanire, ac penè de potestate mentis deijci videretur frustrà per multos annos adhibita medicorum opera. Vulgato B. Hieronymi obitu, famaq; tunc maximè apud omnes de illius sanctitate increbrescente, tandẽ valdè cõmotus est, quòd vnus ipse aduersatus esset homini adeò probo, & omnium testimonio ferè sancto; cùmque ad defuncti corpus Lib. 3.

omnium ordinum concursus vndiquè Somascham fieri cerneret, & ipse facti pœnitens, hominem vita functum venerari statuit; quem viuum contempserat. Ad feretrum igitur genibus nixus, cum oraret, solitoque capitis dolore torqueretur, subit animum ea cogitatio, vt, ad morbum depellendum, B. Hieronymi intercessionẽ imploraret, quem Beatum ab vniuersis prędicari audiebat. Veniam igitur offensionum primò deprecatus magna fide eius opem poscit: Si ea, inquiens, ò B. Hieronyme, quæ de vitæ tuæ sãctitate circumferri audio, ità se habent: & mihi misero peccatori indulgere, & capitis dolorem precibus tuis abigere digneris, oro; Vix precationem absoluerat, cum capitis dolore vexari desijt, neque ampliùs morbus redijt. Actæ ab omnibus Deo, B. Hieronymoq; gratiæ; fuitque apud vniuersos illustrior gratia, quod prima B. Hieronymi morte prę cęteris fuerit inimico collata.

Anno etiam voluentis sæculi decimotertio mense Maio, Veronica Monialis Monasterij Sanctæ Matris Domini, Bergomi, ætate iam affecta, quæ sexagesimum excesserat annum, graui Ischiade laborabat cum vlcere putido circa fæmur propè os coxendicis, vt Ioannes Paulus Barilus Monasterij Medicus, morbo sæpiùs inspecto, assereret aliqua certè ad ægrotantis solatium adhiberi posse remedia; cæterum desperatam esse morbi sanitatem, tùm ob grauem ęgrotantis ætatem, tùm ob addita vlceri ob temporis diuturnitatem, (vt fieri assolet,) & labra callosa, & ossis exesionem acerbissimo cum lan-
guentis

guentis cruciatu: medicamentis nihilominus ad experimentum adhibitis, planè compertum irritamenta potiùs, quàm medicamenta fuisse; post quartum enim mensem, ità morbi vis increbuit, dolorque se se intendit, vt nisi ligneis adminiculis vtrique axillæ subiectis, progredi aut se loco mouere non posset. Cum igitur decimo Kal. Decembris, Horatius de Federicis Vicarius Generalis Episcopi Bergomensis de B. Hieronymo Vita, & moribus in eo Monasterio inquireret, admonita fuit ab alijs etiam Veronica, vt se proxima luce examini subijceret, & quæ de B. Hieronymi sanctitate admodum iuuenis à senioribus audijsset, integra fide exponeret: illa vesperi cubitum discessura, cœpit earum rerum memoriam diligenter recolere; cúmq; multa prorsus admiranda succurrerent, quæ à fide dignis accepisset, eam etiam induit mentem, vt se illi admodum ægram commendaret; & statim genibus nixis, orationi se dat intimo cordis affectu, Patrem rogans; vt, si ea vera sunt, quæ de sanitate alijs ægris reddita, & de panis multiplicatione auribus accepit, hoc etiam cęteris beneficijs addere velit, vt se graui, & insanabili infirmitate laborantem, suis precibus liberet: tùm ità Deo, B. Hieronymoq; benefidens, lecto se componit, solitos dolores, quibus singulis noctibus acerrimè cruciabatur, non ampliùs experta, somnum commodè capit. Primo mane expergefacta, morbo se liberam sentit, lecto surgit, nulloque lignorum vsu adhibito, scalas descendit, sola salutationis Angelicæ

gelicæ ſignum, & nocturnæ pſalmodiæ dat; abſolutis nocturnis horis iterum ſcalas aſcendit, eodem die ad examen vocata, rem, vt eſt, exponit: multiſq; interiectis diebus, iterum Vicarius Veronicam examini ſubijcit, quæ ſe multò etiam ſaniorem teſtata eſt, cum primum ne vno quidem gradu, ſine fulcris axillis ſuſtinendo corpori ſubiectis, promouere ſe poſſet. Abiecta lignea ſerperaſtra illa, & adminicula, ad B. Hieronymi Sepulchrum ſuſpenſa cum facti narratione viſuntur.

Iacobus Metaxanus Cæphaleniæ nobilis, cum in Seminario Patriarchali Venetijs ſtudiorum cauſa degeret, ſæpiuſquè à Patribus noſtris de B. Hieronymi rebus geſtis audiſſet, vitam etiam perlegiſſet; tanta pietate in eum accenſus eſt, vt eum elegerit ſibi Patronum, & Aduocatum apud Deum, ſeque totum vni illi in rebus omnibus commendaret. Anno igitur huius ſeculi XIV. febris tertiana, eaque duplex, nec intermiſſa, iuuenem incurſabat, miſereque extorrebat, nec deerant manifeſta malignitatis argumenta; cumque Medicorum præceptis minùs obtemperaret æger, factum eſt illius intemperãtia, vt ad vſquè ſalutis deſperationem morbus inualuerit: cogitur ergò quadam die Medicorum conſeſſus, inter quos duo inſigniores erant Marcellinus, & Amalthæus, qui, morbi grauitate perſpecta, ſeuerè vno conſenſu pronunciant, ægrum in ſequentem lucem viuere non poſſe; iam enim ſenſibus deſtituebatur. Marcellinus in diſceſſu eum, quam primùm poſtremò

sacræ vnctionis auxilio muniẽdum cõmonet: aduocatur illicò Sacerdos supremæ vnctionis, minister, à quo pluries interrogatus, nùm sacro oleo inungi vellet, vix tandẽ intermortuis vocibus, & oculorum motu annuit; post extremam vnctionem, cum iàm animam agere videretur, ab eodẽ Sacerdote sacris precibus, quæ ademigrãtis animæ commendationem ex Ecclesiæ ritu adhiberi solent, expiatus est; comploratâque à Medicis, & omnibus eius salute, mors imminens in singula momenta expectabatur. Aderat fortè ex nostris Pater Franciscus Zoia, qui morienti astabat; hic in imaginẽ B. Hieronymi, quæ ægrotantis capiti imminebat, oculos conijciens, Iacobũ hortatur, vt se B. Hieronymo Patrono suo sanitatem à Deo impetraturo commendet, arreptaque Imagine, exosculandam morienti porrigit, nec vana denunciatio cecidit, nàm ille Patroni sui effigiem intuitus, piè osculatur, eiusque intercessionem, vtcunque potest, voto expetit: nec mora, B. Hieronymo ad opem vocato, morbi vis se se remittit, liberiusque iàm meante spiritu, sermo redit ægro vnà cum sanitate. Postera luce adest Marcellinus quæsiturus, nùm vixisset, deducitur in cubiculum, comperit, discussa febri, omni morbo conualuisse, reique magnitudine obstupescens, protinus exclamat: en Lazarum ab Inferis reuocatum; & deinceps rectè conualuit, medicoque affirmauit se, B. Hieronymi ope voto quæsita morbo emersisse; idq; Iacobus iuratus Venetijs deposuit, huius rei confectis tabulis, seque meritis, & deprecatio-

ni B. Hieronymi sanitatem debere professus est.

Capitis dolore acerrimè quidem Sacerdos ex nostris vexabatur, cumque nullo remedio tanto dolore leuari posset, sepulchrum B. Hieronymi adit, ibi aliquandiu orat pro sanitate, meritaq; B. Hieronymi interponit; tùm capite ad sepulchrum inclinato, illud exosculatur, caputq; dolore vexatum aliquantisper ad sepulchri petram sistit; quo contactu dolor omnis illicò abscedit, eumque ille euentum, ceu miraculum omnibus statim narrauit.

Gregoria Aemiliana fuit B. Hieronymo ex Luca Fratre Neptis, Virgo Deo sacrata, in Monasterio Monialium Sancti Ludouici Venetijs, vbi octogesimum annum agens, miro religionis, & pietatis exemplo clara, & monialibus omnibus cara excessit; hæc pluries referre solebat se Patruum sanctum habere, ad cuius intercessionem aduersa re aliqua imminente, se referret, eumq; deprecatorem apud Deum adhiberet; à quo etiam multa se accepisse insignia dona profitebatur; idque seriò alijs Monialibus, cum de Dei rebus ageret, narrare consueuerat.

Alia beneficia B. Hieronymi precibus diuinitus concessa.

Cap. IV.

Bergomi in Monasterio Puellarum Suburbij Sancti Antonij, Lucia Brigida quindecim iam annos rheumatismum (fluxionem falsam

nostri vocant) patiebatur; quo noxio humore calentibus admodum naribus (quò maximè defluebat) caput etiam ardenti inflammatione incendebatur, neque grauedini subueniri vlla Medicorum peritia poterat, frustrà iàm per tot annos implorata eorum industria, & adhibitis remedijs, diligentique ciborum delectu seruato: erat autem genus morbi, tùm ob narium capitisque inflammationem valdè noxium, tùm ob putridam defluentem pituitam omnibus horridum, & inuisum. Lucia igitur, damnata quadã die inutili Medicorum opera, ad Diuinã opem, B. Hieronymo deprecatore, se cõuertit, eiusque meritis, & intercessione sanitatem à Domino ardenti prece deposcit. Vtilis omninò Patronus B. Hieronymus extitit; siquidem citissimè sanã se sensit, omnique ciborum genere in posterum sine vllo delectu, ac discrimine vsa, nullam prorsus offensionem est experta, itaque Deo, & B. Hieronymo deprecatori gratias agit.

Somaschæ Catharina Vulpia Ambrosij vxor difficili partu laborans, duabus noctibus, & die integro, discruciabatur vix ferẽdum in modum, nec fœtum eniti poterat, cum ad eam accedit Andreas eius Socer, vixque patientis cubiculum ingressus, eamque tam acerbo cruciatu oppressam, & exclamantem intuitus, illicò recessit non diutiùs languentis aspectum ferre valens, in proximumque cubiculum secedens ad imaginem Beatæ Virginis accedit, ibique humi positis genibus, fusa oratione, B. Hieronymi merita ad impetrandũ laboranti leuamentum, adhibet

hibet, pollicetur que se argenteam imaginem B. Hieronymi sepulchro oblaturum, si prægnans facilem partum enixa sit: statim ac B. Hieronymũ voto propitiauit, partus incolumis prodijt, nullo ferè doloris sensu, cum de vtriusq; vita ab omnibus anteà dubitaretur. Andreas, argentea tabella B. Hieronymi sepulchro oblato, eum sui beneficij auctorem professus est.

Eodem in loco Prudentia Amigonia colicis doloribus sæpiùs acerrimè vexabatur, nec vlla iàm arte leuari poterat, medicamentis omnibus irrito exitu tentatis; cùm B. Hieronymo tandē, ardentissimas in preces fusa, se commendat, votique sponsione obligat diebus singulis, vita durante, recitaturam ter orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, in honorem Dei, & B. Hieronymi; emissoq; voto, nullo vnquàm posteà dolore tentatur: quam gratiam B. Hieronymi precibus, & meritis se debere testatur.

Sed externa beneficia recensenti haud prætereunda domestica, prodendumque maximè, quod ex nostris Pater Andreas Stella in B. Hieronymi vita à se conscripta de se ipso publicè testatus est, Ego rem scitu non indignam eò fusiùs explicabo, quòd supremus à nobis tanti viri discessus admonet de eo liberiùs ea scribenda, quæ, illo viuente, minimè licuisset. Res igitur in hunc planè modum se habuit. Allegauerat in Dalmatiam Clemens VIII. cum Apostolici Visitatoris munere Michaelem Priulum Antistitē Vicentinum, ad eam Prouinciam recognoscendam

dam, & legibus, ac constitutionibus ex Ecclesiastica disciplina, si opus esset, communiédam: degebat verò tunc Vicentiæ Collegio nostro Præpositus Pater Andreas Stella, qui eam Theologiæ partem, quæ de conscientiæ nodis, quæstionibusque dissoluendis agit, publicis lectionibus in Aula Episcopali, magno sanè nomine & concursu, nec fructu minore, explicabat; ad populum etiam in Ecclesia maiore nitido illo suo, ac florenti dicendi genere, quo plurimum valuit, ac planè aureo eloquentiæ flumine, sæpè dicebat, auditusque ibi fuerat in magni ieiunij ferijs, tàm denso, & frequēti auditore, vt in templo, alioqui amplissimo, interdum tamen ægrè admodum ad suggestum perrumpere posset. Hunc igitur sibi Michael Theologi nomine in eo munere adsciuerat; quo ritè obito, cum Venetias rediisset, seù laboribus perfuncti muneris fractus seù noui Cœli inclementia grauiter affectus, vix ab eo reditu mense decurso, ingenti sanè Patriæ mœrore, & Ecclesiæ Vicentinæ damno ex humanis ereptus est. Vir omnibus, & probitatis, & prudētiæ numeris absolutus, & in ecclesiastica disciplina constituenda, & retinenda nulli secundus: cui etiam cum multa Religio nostra, tum Collegium Vicentinum acceptum referre debet. Persimile autem vitæ periculum, sed dissimili exitu non diù ab ea reuersione adijt etiam Pater Stella; nam mense Septembri Anno præsentis sæculi quarto, improba febri correptus est, cuius pestifera vis quò minùs initio se proderet, tantò periculosiùs vitalia popu-

labitur, in dies denique periculos diù ancipites incerti euentus exitu decumbat; ad grauem autem corporis morbum, grauior etiam mentis ægritudo, phrenesis scilicet, addebatur, quæ aliquot dies hominem tenuit: in manifesto tamen delirio non deerat illi qualiscunque dicenda pietas; à Medico enim adiri se non patiebatur, nisi anteà de genu ibi ad eius lectum quinquies orationem Dominicam, & Salutationem Angelicā recitasset (magnum certè insitæ probitatis argumentum, vt natura, quæ in eo genere morbi se maximè prodit ad ea pietatis officia prorumperet.) Ægro igitur permultos dies grauiter conflictato, tùm morbi improbitas omninò erupit, cum adeò miserè iacenti nullam prorsus reliquā esse vitæ spem medici vno cōsensu affirmarent, eique tanquam medicorum sententia planè deposito, extremā funeris pompam nostri appararent: & non vna in Ecclesia eius salutis causa indicta esset à nobilioribus Ciuitatis supplicatio. Cùm igitur ad sanitatem mens ægra rediisset, sacro iam pane Viatici nomine refecto, & aliquantisper orationi intento, B. Hieronymus noster, cuius sepulchrū non multò antè religionis causa adierat, animo occurrit; simulque voti cōcipiendi mens est data, quod ille statim hisce verbis nuncupauit. Bone Deus, si pristinæ redduntur vires, lucisq; vsura addatur labenti vitæ, me serui tui Aemiliani ordinis nostri Auctoris vitam scripturum recipio; & si Religionis meæ Præses, diuinæ tuæ volūtatis Interpres annuerit: Voti etiam religione me obstringo. Mirum di-

ctu; vix concepto voto, in B.Hieron. obsequiū, remisit se morbi vis, cæterisq; de eius salute desperātibus, vnus æger certissimam vitæ, & sanitatis spem illicò concepit; nec ea frustratus, siquidem in dies imminuto semper morbo, citissimè conualuit, ab omnibus desperatione in admirationem conuersa. Vix morbo releuatus, promissis stetit, & summa eloquentia, ac pietate B.Hieronymi vitā italico sermone cōscripsit, cuius meritis acceptum vitæ beneficium refert. Atque vtinam par exitus alterius infirmitatis fuisset, qua idem Pater hoc ipso Anno Venetijs occubuit, vbi morbida quædam, ac penè pestifera Autumni vis desæuire visa est, mense præsertim Octobri, quo longè plures solito, morbi tabe consumpti dicuntur: decimo septimo igitur Cal. Nouembris infirmitas Patrem inuasit, quæ satis apertè periculum vitæ intentare initio ostenderet, adeò etiā offenso stomacho, vt, quid quid ingestum esset, continuò, & magno impetu egereret: sed, validioribus remedijs statim adhibitis, ità videbatur repressa ægritudinis vis, vt supremo etiam discrimine satis obuiam itum, & periculum certissimè propulsatū medici in primis arbitrarentur; immanis enim illa stomachi offensio conquieuerat, nihilq; iam morbi supererat, nisi tenuissima febris, quæ viginti nouem dies ægrū, sed leuissimè admodū tentabat; semper tamen recuperādę salutis ostentata spe, Medicis etiā nihil prætereà mali futurum dictitātibus. Cū ecce, nihil minùs illis, nostrisq; opinantibus, de repētè collapsis viribus, tanto corporis lan-

languore correptus est, vt nullam in partem se moueret posset: febriculaq; in lusem pestiferam versa biduo hominem estinxerit. Non tamen imparatum supremus hic casus Patrem inuasit, nàm per eos leuationis dies, cùm eius salutem omninò in tuto positam omnes illi certissimè affirmarent, iàmque periculo liberatum, citissimè ex omni morbo emersurum dictitarēt, & Medici in primis secunda, ac prospera vniuersa denunciarent; vna tamen illi impendentis mortis facies ità oculis semper obuersabatur, vt nihil minùs, quàm de vita cogitaret. Quare null' nisi de morte sermo, nulla cogitatio; patientia autē tanta morbi molestias perferre, vt non obscurā vicinæ migrationis præparationem planè cerneres. Diem suum obijt quintodecimo Kalendas Decembris maiore certè, quām in præsenti explicare queam, totius Religionis dolore, & incommodo; quam ille assiduis concionum laboribus in primis Italiæ Ciuitatibus, solida suggesti gloria, non parum illustrauit, & singulari rerum agendarum prudentia, tùm in supremo magistratu, quem inter nos magna cum laude gessit, tùm posteà semper magnis in rebus præclarè adiuuit. Ingenium illi erat viuidum, & excellēs, animus excelsus ad magna quæque, & ardua factus, mores suauissimi, ac planè amabiles, aspectus venustate simul, & maiestate decorus, semper hilaris, ac renidenti persimilis. Cætera suo loco vberiori stylo tradet historia Religionis; hæc ego pauca præcurrens, quò communem acerbissimi vulneris dolorem aliqua ex

parte

parte lenirem ; ad reliqua de B. Hieronymo redeamus.

B. Hieronymi in Deum charitas. *Cap. V.*

PRæteritarum rerum intermissa narratione, maiori, credo, cum legentium vtilitate, ad cęlestes B. Hieronymi virtutes explicādas, stylus reuocabitur; vt enim superiora admiratiōis plurimum habeant, quę legētium curiositatem alit & prouocat: ità hæc imitationem excitant, & acuunt, qui sacrarū historiarum fructus solet esse præcipuus. Ab ea autem virtute libet scribendi initium sumere, quæ nobilitate inter cæteras, & dignitate princeps est, ardenti scilicet, & eximia in Deum charitate, qua vna in primis adeò excelluit B. Hieronym' noster, vt vniuersa huius virtutis, seu indicia, seu partes in eo plurimum enituerint. Frequens primo loco, atque adeò assiduum orationis studium in eo fuit, vt in plures horas supplicationem quotidiè produceret; quantumque huic exercitio diurna proximorum ministeria, & institutio interdiu detraxissent: tantumdem, nocturnis spacijs somno ereptis, sarcire studeret; iamque illi erat perfamiliare, non modò bonam noctis partem orando traducere, sed integras etiam, nixis genibus supplicando insomnes transigere; idque præsertim cum ægris in Valetudinario, aut suis domi ad necessaria ministeria aduigilaret. Illud verò de asseribus, aut etiam nudo solo somnum cape-

re

teneque, positis vestimentis, si ideò factum interpreter quo citiùs expergisci, expeditiorque ad orationem excitari posset; non longè à verò aberrem, qui sciam huiusmodi quiescẽdi rationem ab alijs etiam Sanctis Viris solius orationis causa esse susceptam; Sancta enim Elisabeta (vt alios omittam) Lantgrauij Turingiæ Principis vxor super pauimentum distento tapetulo cubitabat, nè molliùs iacenti arctior somnus horas interciperet orandi. Atriensi non multùm erat in B. Hieronymum conquirẽdo, si vocaretur ad ianuam, laborandum; nisi enim communibus exercitijs, vel puerorum institutioni occupatum inuenisset, certum illi erat, ad orationis locum hominẽ conuenire. Qua ex longa, frequentiq; cum Deo collocutione, & consuetudine, tàm facilis, & prompta inerat illi in Deum mentis eleuatio, vt ex cuiusq; creaturæ aspectu, vel nouo rerum obiectu, aut etiã inusitato aliquo euẽtu, in Deum facillimè raperetur; &, quę alios mẽte abstractos, euagationum molestijs à Deo abducere consueuerunt, ea vniuersa quasi supernæ ascensionis gradus B. Hieronymũ sẽper in Deũ agerent. Orationum autem eius fructus non tenuis, aut contemnendus erat, idq; sæpiùs tùm ægrorum, tùm rectè valentium cõmodo est comprobatum. Sed aliud, quod ad orationem etiam faciat nouum placet afferre experimentum. Cũ aliquandò Somaschæ in Arce stata hora quotidianis precibus vacaret, omnisque circà familia effusa de more adesset; tàm pium pietatis opus non ferentes Inferni hostes, inter ardentes

omnium

omnium preces, pueros inuadunt impurissimi spiritus, eosque ità versant, vt in risus, cachinnosq; soluti, in turpes, obscœnasque voces, iniocosè, scurriliterq; dicta erumpentes, pia orantium studia interturbarent. Intellexit illicò B. Hieronymus, vndè vocū insolētia, & insuetus existeret risus. Quare ardentiores in preces fusus, adiurare funestissimas bestias, vt illinc facesserent: Christi nomine imperare, vt pueros, in quibus nullum ius illis esset, liberos sinerent, & sine cunctatione loco se proriperēt: nec mora, B. Hieronymi precibus indè exacta Inferni monstra, nunquàm rediere. Non tenue certè in Deum charitatis argumētum tàm frequens, & tàm vberi cùm fructu, orationis exercitium. Tantum porrò caducarum rerum contemptum, & tantam terrenarum omnium abdicationem, atque obliuionem, an absq; eximio aliquo, & flagrantoissim eiusdem virtutis ardore existere potuisse putemus? Nunquam certè adeò sordescentibus terrenis, superna expetuntur, nisi diuinæ charitatis dulcedine suo in fonte degustata: B. Hieronymo autē adeò ista viluerāt, vt nulla iam Patriæ, nulla Affinium, nulla harum rerū mentio aut recordatio apud eum vigeret; quin nihil molestius, quàm si quis de his sermonem mouisset; Omnia enim perosus, nihil nisi diuina illi sapere videbantur. Sed nullum forte illustrius ardentissimæ in Deum charitatis argumentum erat ingenti illo dolore, quo ex diuina offensa afficiebatur, & peracerbo animi cruciatu, quem, numine læso, experiebatur. Est qui

iuraméto affirmet, à Somaschensibus iàm grandæuis octogenarijs nempè, testibusque oculatis audiuisse, quod subijciam. Duo fratres Somaschenses nè, an ex alio Vico, non proditur: mutuis, ac diuturnis implicitì discordijs, odijs inter se capitalibus dissidebant; cumq; alter Vercuragum peteret, alter Vercurago Somascham rediret, in ipso cliui descensu sibi occurrerunt: vtriusque ad alterius conspectum, mota ira, excitati vindictæ motus, efferuescente scilicet circà præcordia, totoq; corpore ebulliente sanguine; indè atrox, & plena periculi exorta rixa: & primò verbis agi cœpta res est, sed ità, vt inter iurgia, & minas, alter alterum maledictis, & iniurijs lacesseret, impias omninò, & immanes, prout ab huiusmodi hominum genere fieri assolet, in Deum, sacratissimamq; Matrem blasphemias frequentissimas vterque effunderet: vt primum duo illi obuiam se habuere, fortè superuenit etiã B. Hieronymus cum alijs; initioque contentionis audito, accurrit, medium se interponit, hortatur, & rogat, iras vt deponant, à blasphemiæ scelere linguas coerceant. Quid (aiebat B. Hieronymus) quid mali cõmeruit Dominus noster? quid sacratissima Virgo? qua in re vobis damno aut offensioni fuit? vt tàm diris à vobis proscindantur execrationibus? Cumq; videret clausas esse monenti aures, & hortationibus, ac precibus iàm obduruisse pectora, ille, qui horrendum blasphemiarum sonum ampliùs ferre non posset, tantaque numinis iniuria planè disrumperetur; eodem in luto, vbi erat, genua

ponit;

ponit; & vos, inquit, à tanto blaſphemiæ ſcelere, vel admoniti linguas non continetis? en ego in me ipſum vlciſcar ſcelus veſtrum, luam diræ blaſphemiæ pœnas, ego cœleſti, vt potero, occurram vindictæ; tum os infigit luto, dentibus carpit, toto ore cœnum verſat, mandit, & dentibus terit; ad eoſque iterum, non ſine lachrymis: veſtris vos, inquit, linguis, & ore pluſquã ſacrilego malè Deum, Beatiſſimamq; Virginem accipitis: ego lingua, oreq; meo tandiu cœnum volutabo, donec à diris deſiſtatis, læſoq; Numini ſatisfiat, cumque ita, & lutum ore ſumere, & veluti dentibus mandere, illosquè obiurgare pergeret, non tulit diuina bonitas, vt tantus de Numinis iniuria conceptus dolor, & tàm nobilis ad eam auertendam Hieronymi conatus irritus concideret: ſiquidem illi tàm raro, inſolentiquè facto vehementer permoti; ſtupore defixi hæſere, irarumquè nonnihil reſtinctis ardoribus, maledictis etiã abſtinuerunt: tùm B. Hieronymus pacem expetere, pacem vrgere per Chriſti Domini, Beatiſſimæq; Virginis merita, pacem implorare, & deprecari: hoc ſantiſſimis illis numinibus tribuerent, aiebat, quæ tàm diris execrationibus fœdè laniaſſent; vt pœnitentiæ ſatisfactionisquè loco, pacem inirent, pacem darent; nec ægrè B. Hieronymi factis, & dictis, obdurata pectora ſunt emollita, poſitæ iræ, ſublata rixa, vt non ſine mutuis lacrymis, gaudioq; reconciliatione facta, in fraternam conſuetudinem ſtatim redierint. Ita inueteratas iras, & dira blaſphemię crimina inuſitata ad eum diem

B.Hieronymi pœnitētia castigauit & sustulit. Et sanè asperrima quæque prompto libentique animo subijsse, vel leuissimæ in Deum offensionis propulsandæ causa; adeò ille, læso Numine, intimis animi doloribus discruciabatur, cuius rei causâ postremis præsertim vitæ annis maximoperè affligi, ac penè profligari videbatur; cūq; corruptissimā illorum temporum viuendi licentiam diutiùs ferre non posset, & emendatam christiano homine dignam morum disciplinam in omnibus auidissime expeteret, in eam rem breuem quandam, ac simplicem confecit orationem, quam à pueris sub Missæ Sacrifium, & inter alias preces quotidiè recitari voluit: eam orationem hic ego, eadem styli simplicitate latinè factam subtexam, sic autem habet. Dulcis Pater noster, Domine Iesu Christe, rogamus te pro tua infinita bonitate, vt totam christianitatem informes, & dirigas ad eam normā sanctitatis, quæ floruit temporibus Apostolorum tuorum. Quæ precationis formula in præsenti etiā à pueris orphanis inter quotidianas orationes vsurpatur. Sed cum non modò in meliorem locum res deuenirent, verum etiam, prauorū dogmatum pestilenti afflante viru, & nefaria infamissimarum opinionum licentia, in summam perturbationem incidissent tempora illa, & catholica disciplina multis in locis immani perfidorum exagitata furore periclitari, frangi, ac omninò profligari videretur: tabescebat B.Hieronymus in tam dira temporum calamitate, nec sine lachrymis intueri poterat Ecclesiæ na-

nem, commune salutis perfugium, improbissimorum hominum audaci temeritate, grauissimis aduersæ fortunæ fluctibus miserè iactari, atque affligi: cumquè multò maximā, multoq; grauissimam ex eo contraxisset molestiam, tamen quotidiè magis contracti doloris vehemētia ex improborum desperata salute, absumebatur, neque vlla voluptas impressam animo sollicitudinem leuare poterat: quin longo iam ærumnarum, & malorum concursu defatigatus animus, cùm ad obrepentem mœrorem opprimendum deficeret; ipsi etiam corpori supremā ægritudinem attulit, quæ ab animo in tāta molestia, & graui mœrore diu versante, frequenter existere solet. Atq; ità B. Hieronymum ærumnarum acerbitate debilitatum, & doloris angore victum, bona valetudo, ac posteà vita dereliquit: vt non immeritò ardenti potiùs catholicæ fidei zelo, & acerbissimo diuexatæ Ecclesiæ dolore (quæ ardentissimæ in Deum charitatis indicia sunt manifesta) quàm morbi vi credatur extinctus.

Eiusdem Charitas in proximos. Cap. VI.

SEd non infœcunda erat illa in Deum charitas, & sterilis; nàm amor Dei, vt inquit Sanctus Gregorius, Amorem proximi generat, & amorem proximi calefacit amor Dei. Amor hic porrò proximi, & ipse multiplici sobole germinans, latè admodum in proximos ipsos sese Homil. 30. Euang.

effundit, quorum egestatem subleuat, inscitiam depellit, errata condonat, offensas suffert, quibus in officijs omnibus insignis planè, si quis alius, fuit B. Hieronymus; qui hanc benignè faciendi disciplinā ergà omnes adeò excoluit; vt inter virtutes, quibus in omni vita ornatissimus fuit, nulla mihi hac vna in proximos charitate admirabilior videatur. Vt enim de suis bonis largè pauperibus subuenire non rarum, & infrequens sit; quantum illud est, domesticam supellectilem eleemosynis vniuersam exhaurire, facultates omnes in pauperum vsus profundere, seque adeò in eundem paupertatis, & miseriæ ordinem redigere; vt ostiatim victum mox egenis refundendum emendicaret; mucidis crustis, & panis recisamētis ipse victitare assueuerit, meliore cibo pauperibus apposito, quasi multo acerbiùs aliena, quam sua premeretur egestate, & inedia cruciaretur? nō absimilis certè hac in re Sancto Exuperio illi Tolosanæ Ecclesiæ in Narbonēsi Gallia Episcopo, quem mirificè commendat S. Hieronymus; quòd scilicet viduæ Sareptensis imitator ipse esuriens pasceret alios, & ore pallente ieiunijs, fame torqueretur aliena; omnemque substantiam Christi visceribus erogarit. Sed vt à rectè valentibus ad ægros me referam, in quos multo effusior eius excurrebat benignitas, hic vnum non reticebo, quo vniuersa superioribus libris hoc de genere tradita faciliùs ad examen reuocabuntur, & intuentium oculis singula sua cum dignitate, & præstātia subijciētur; B. Hieronymi scilicet charitatem

Epist. ad rusticum Monach.

Eius charitas in ægros.

ritatem in languentes, & ægros huiusmodi habuisse exordia, & incrementa, quæ cum aliorum illustri sanctitate facilè certet, & eos postremò exitus nactam, qui sublimem martyrij gloriam merito exęquent. Cogitanti enim mihi initia illa pietatis in ægros Venetijs impensæ, vbi prima B. Hieronymo fuit huius palæstra virtutis, planè sese obijciūt Diui Bernardini Senēsis sanctitatis tyrocinia, quæ ille huiusmodi operibus ità apud ciues suos posuit cùm Senæ graui pestilentia vastarentur, vt duodenis comitatus iuuenibus, quos sibi ad ipsum opus delegerat, circumiret ægrotantium domos, languentes, & grauiter affectos consolaretur, egestate laborantibus subueniret, sepelliret defunctos, paratus omnes subire casus, quos tetra illa lues se temerè ingerentibus inferre potuisset. Certè si quis B. Hieronymi charitatis initia illa in ęgros, & defunctos, quæ suo retulimus loco, cum ijs Sancti Bernardini conferre velit, non admodum fortè inter se differre comperiet. Quo deinde in studio impensiùs occupatus B. Hieron. & multo iàm tēpore animo obfirmatus, eos habuit progressus, qui præstantioribus in hoc genere nihil omninò concedant, quod planum fiet si ea repetantur, quæ de Elisabeta Pannoniorū Regis filia, & Lantgrauij Turringiæ Principis coniuge in ægros charitate traduntur; quæ scilicet eò processerat, vt non alienum à sua dignitate putaret mendicum, infirmum, obsitum, squallidum, male olentem suo recipere sinu, suisque manibus crinem illius pectere, tondere caput, lauare to-

Initium eius charitatis in ægros.

Lib. 1. c. 5.

Eiusdem virtutis augmētū.

tum corpus; & quantum licuit à fœdore, sordibusque vindicare: aliaque huiusmodi in pauperes ægros, & vlcerosos officia persoluere. Cui etiam adnectenda Maria illa Decegnies, cognomento dicta, cum viro suo, quos non languoris deformitas, non tabes, non sanies fœculenta, non morbi euitanda contagio, ab ægrorum cura arcebat: quin miserabilior ægrotantium facies, ministrantium curam magis accendebat: quibus christianæ charitatis incremētis ex æquo respōdere cernet, quę de B. Hieronymo in ægros & vlcerosos, ac sanie manantes suo retulimus loco, qui attentè perpendet. Sed exitum iàm tantę in ægros, & miserè iacentes charitatis spectemus, qui is tandem fuit, vt grassante lue, cum ægris suo more impensè deseruiret B. Hieronymus, eodem tactus morbo, non forte minori interierit, quàm martyrij gloria; quandò obeuntes ī huiusmodi charitatis operibus implicitos, in album martyrum ecclesiastici fasti referre consueuerint; ità enim pridie Kalendas Martij permultos, qui peste grassante, laborātibus strenuè ministrātes mortem oppetiere, veluti martyres religiosa piorum fides venerari consueuit; quibus etiam luculentum dedit testimonium Sanctus Dionysius Episcopus Alexandrinus in epistola ad Hieracem Episcopum, quam refert Eusebius, cuius hæc pauca nos verba subscribemus. Adeò vt illud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur, nihil à martyrij splendore abesse videretur. Adeundus omninò Eusebij locus, qui plus

Lib 3.

Eius in ægros charitatis professio.

Lib. 7. Hist. c. 16.17.

plurimum ad cauſam mortis B. Hieronymi illuſtrandam facit; atque ex his habemus quę exordia, & progreſſus B. Hieronymi in proximos iacentes charitas habuerit, & quò tandem illuſtri ſuo exitu euaſerit. Omiſſa verò corporum curatione, ad animorum culturam gradum faciamus. Quorũ tatò erat ſtudioſior B. Hieronymus, quantò corpore animus eſt præſtantior; cuius rei cauſa, quos ille non tulit labores? quas non deuorauit moleſtias? quæ non ſubiuit diſcrimina? hinc illa perpetua, ac ferè nunquàm intermiſſa catechiſmi tradendi occupatio, & christianæ doctrinæ inſtructio, hinc creberrimæ illæ, & ardentes in foro, in triuijs, in agris, vbi tandem commodum fuiſſet, ad multitudinem exhortationes tàm flagranti cum ardore dicentis, & audientium fructu, vt vir ineruditus ſæpiſſimè de rebus diuinis verba faciens, libentiſſimis audiretur animis, & probaretur ab omnibus; cui nullum vacuum tempus à proximorum inſtitutione, & commodis eſſet, qui ad omnia fauentis occaſionis momenta incumbens, ea ſedulò exciperet, quò vniuerſos ignorantiæ tenebris, quoad poſſet, eductos, ad iuſtitię, & veritatis lumẽ traduceret. Et ſanè cùm ea, quæ alienæ ſalutis procurandæ ſtudio egit, mecum animo reputo, venit ſæpiùs in mentem mirari, qui artus, quæ vires, quę tàm firma bene compacti corporis conſtitutio potuerit tanta paupertatis incommoda, laborum moleſtias, ærumnarum acerbitates abſorbere, & concoquere, trãquillo præſertim ſemper animo, ſerena fronte, ac corpore

Eius charitatis officia animarũ cauſa.

pere propè indefesso: seu nimirum cœlestis illa charitatis vis, & proximorum christiana dilectio ita mentem ad omnes corporis labores, & ærumnas æquo animo non solum perferendas, sed etiam contemnendas confirmauerat; vt nullis hominum conuicijs, & probris, nullis paupertatis molestijs, aut incommodis, nullis corporis laboribus, & vigilijs à proximorum salute procuranda reuocari, aut retardari posse videretur: ita scilicet ille, gemina in Deum, & proximos charitate magistra, ad omnem animi, & corporis patientiam, quæ malorum omnium victrix egregia est, iam eruditus, obdurueratad molestias, & occalluerat ad labores. Sed illud in hoc genere singulari animaduersione dignum; quod magno ausu aggressus, exitu tàm fecũdo, feliciq; euẽtu absoluit: cùm Christo Domino perdit, adduxitq; mulieres publico in scelere perditas, fecitque christianæ probitatis magistras, ac duces in claustro, quæ fuerant in lupanari integritatis hostes infensissimæ. Non defuere certè sanctissimi viri, qui eadem in proximos charitate incensi, eandem etiam aggressi sunt prouinciam; vt huiusmodi mulieres ad Christum perducerent; sed quàm dissimili euentu intelligimus ex earum paucitate, quas verè ad pœnitentiam ab illis traductas legimus; idque non nisi summa quadam dissimulatione, & artificio planè singulari, non leui etiàm interdùm famæ, honorisque iactura. Vnus celebratur scriptorum monumentis Pafnutius Abbas, qui Thaidem nobile illud scortum eo artificio à quæstu meretricio

Eius charitas in perditissimas mulieres.

retricio ad pœnitentiam compulit; impetrato scilicet ab ea secreto loco, & metum, ac trepidationem simulans, identidem suscitabatur, an, si congrederentur, eos visurus esset aliquis; cumque negaret illa ab vllo se videri, præterquàm ab ipso Deo, qui omnia cerneret, omnia sciret; ergo, arrepta occasione, sub intulit senex, credis Deum nihil latere, & coram ipso peccare non erubescis, qui tua punict, & omnium scelera? Perculit meretricis animum tempestiua Pafnutij exprobratio, obortisque lachrymis, illicò pœnitentiam egit. Sed tàm nobili artificio, & acri interrogatione vix vnam Christo peperit Pafnutius. Vitalis etiam Alexandriæ Monachi mira admodum in persimili opere fuit charitatis industria, qui post rıbula sæpè adibat fęminarum, & cum ea, quæ impudentiore lasciuia diffluere videbatur, noctem pactus, pretium offerebat: admissus autem in aliquo fornicis angulo, procumbens, orationi vacabat, donec illucesceret dies; factum admirans mulier cogebatur interim tacita intra se cogitare, non certè quantum lucri fecisset, sed quantum, turpiter viuendo; cęleste numen offendisset: itaque nonnullæ ab eo hac simulatione cóuersæ, vitam correxere; sed Vitalis peruersa hominum opinione iactatus, palàm malè audiebat, quòd frequens circà lupanaria esset; vt facilè intelligam: huiusmodi mulierum correctioné tanto cum salutis, & famę discrimine, tanto cũ labore, & industria à sanctissimis viris tentatã, quàm exiguo cum fructu sępè successerit. Quò

libeat

libeat magis in eodem charitatis opere admirari B. Hieronymū, priscis illis sanctissimis patribus non quidem sapientiorem, aut sanctiorem; sed secundo rei euentu feliciorem, qui non vnā, aut alteram, sed permultas non ab ea turpi vitæ licentia, & vitiorum castris abstraxit, quod permultum est, & æstimandum maximè, sed intrà monasterij septa in ipsa pœnitentiæ, & virtutum omnium castra, quod maximè admirandum est, compulit; idque non integra solùm apud omnes innocentiæ fama, sed illustriori etiam eximiæ charitatis commendatione, & gloria. Erat hic etiam eius charitatis in proximos fructus non contemnendus, quod aliorum in Deum commissis, etsi intimè angeretur, diuinamq; bonitatem ab ingratis scelere offensam vehementissimè indoleret; adeò tamen humanam fragilitatem eleuando, & excusando, benignè ferebat; vt æquiorem in delinquentes, ac mitiorem præbere se non posset: cumque acerrimè in vitia ipsa exardesceret, ac penè desæuiret, vitijs tamen obnoxios mitissimè accipiebat, & lenissimè; sic in se ipsum etiam ob leues noxas seuerus, in alios verò lenis, & mitis esse consueuerat. Si verò quidpiam iniuriæ, aut offensionis ab alio tulisset, admirationi prorsus erat animi illa constantia, & æquabilitas, qua vniuersa mitissimè ferebat. Plura sunt huius generis, eaq; grauissima in tota eius vita exempla obseruata; quin ità ille rebellantem sensum edomuerat, vt nullum dulcius acroama ad aures illius, quam muta in eum congesta conuicia, & illatæ con-

Quā eximia charitate cōplecteretur peccātes.

Quam cōstāti charitate sibi inflictas prosequeretur.

tume-

eum chæ accedere posset; atque his, alijsq; permultis experimentis, quibus christiana in proximos charitas comprobatur, adeò illustris in hac virtute, & excellẽs extitisse videtur, vt quod de Sancto Honorato dixit aliquandò Sanctus Hilarius, non incongruè de B. Hieronymo vsurpare me posse diffidam: tantã scilicet in eo fuisse latitudinem charitatis, vt, si specie, facieque hominis ea virtus exprimenda esset, B. Hieronymi potissimũ pingi vultu debere videretur; neq; suprà fidem, aut exaggerandi gratia aliquid à nobis dici existimabit, qui superiores vitæ libros æquo animo percurret. Sed quandò nullibi magis assiduam, & feruentem libet spectare B. Hieronymi charitatem, quàm in pauperes derelictos, & orphanos; placet seorsim hoc pium charitatis institutum expendere, fusiusque de eo agere.

Derelictæ sobolis educatio, quàm pium, & Reipublicæ vtile institutum.
Cap. VII.

ARdentem illũ in B. Hieronymo sanctæ charitatis ignem alebat maximè, perpetuòq; fouebat quædam non intermissa diuinorum beneficiorum recordatio, quæ semper in eius mente vigebat; sed vnico illo, & inter cętera singulari mirificè capiebatur, quòd cũ ille diues esset prò nobis egenus factus est, cui cùm nunquàm parem ab humano genere gratiã persolui posse intelli-

Cur pauperes derelictos mira charitate complecteretur Hieronym.

intelligeret, quantam maximam tamen posset pro viribus rependere studebat. Quocirca in Christi pauperes effusissima ferebatur charitate; quod ipsum Christum pro nobis egentem factum maximè referrent, & impensa christianæ charitatis officia eiusdem Christi vice admitterent; qui, quod vni ex his minimis præstitum fuerit, sibi vni præstitum fatetur; vt nil mirum, si totus eo in opere B. Hieronymus, hoc vnũ, inter cætera pietatis officia, proprium sibi fecerit institutum: quod certè munus, quàm nõ modò ipsi Deo gratum, & acceptum, sed & Reipublicæ commodum sit, neq; à suscepta scriptione alienum, neque lectori iniucundum erit paucis indicare. Qui enim diuina humano contuentur oculo ad egregiam operis commendationem non animaduertunt, quàm salubri, & religioso conatu, è communi animarum salute, diuinaq; gloria quisque desudet: sed quàm specioso, & illustri hominũ plausu, aut è priuatæ vtilitatis cõmodis, & splendore laboret; ac ideò minus huic instituto deferunt, in quo plus est curarum, & laborum, quàm splendoris, & pompæ. Cæterùm vtilius hoc, quàm speciosius institutum solidæ charitatis, reique publicę percommodũ opus, si quod aliud, meritò cẽsetur; nobilioribus enim & fortunis instructis, qui sedulam nauẽt operã, repetiuntur non infrequentes; quandò ex eo opere, vel nõ exigua lucri affulgeat spes, vel ambitionis acuta è potentiorum seruitute, & clientelis excitata, & collecta non leuiter blãdiatur; extremorum verò inopia, & miseria confectorũ

Quam necessaria derelictæ sobolis institutio.

curam, qui suscipiant, admodum perrari; cùm nullum alliciat commodum, nullum solicitet lucrum, sola laborum, & ærumnarum copiosa seges efflorescat, & inuitet. Quod si pauperis corpus, vel cibo alere, vel veste contegere charitatis non infimæ putatur, quantò altioris ordinis illa erunt? eiusdem animum bonis moribus excolere, mentem christianis virtutibus exornare, catholicæ fidei rudimenta, diuinæq; legis præcepta tenellæ adhuc ætati, & infirmæ instillare, quæ formantium manus ad virtutem, rectamq; fidem facilè sequitur: tùm eosdē varijs artibus, & opificio informare, quò vitam honestè traducere, &, si cōtingat, familiā etiam alere queat; si qui etiam eminentioris ingenij existant, è sedentarijs illis artibus, sordiumque tenebris ad doctrinam lumen adducere; nec modò corporis famem cibo, sed insitam etiam illam, & à natura ingenitam sciendi cupiditatem ingenuis artibus sedare? Et certè si vniuersos christianæ Reipublicæ ordines animo repetas, si gradus omnes ratione perlustres, si status denique mente reuoluas, ac percurras, complures occurrēt, qui miserè neglecti in perpetuis natalium sordibus, furto, vitijsq; omnibus expositi, diuino numini, & Ciuitatibus infensi perpetuò iacuissent, nisi huius institutionis, & disciplinæ beneficiò è natalium tenebris, reique familiaris angustijs, vel ad doctrinarum culmen, & gloriam, vel ad honestas artes, & opes non exiguas, ingenti certè Reipublicæ bono, aliquādò emersissent; quales etiam innumeri penè sunt, tùm minores opifices

Etiam in sim i bene excultr vniuersæ tei pu, ad nodum vtiles.

ces in officinis operam mercede exercentes, tùm etiàm officinarum magistri, qui ex hac pauperum derelictorum institutione prodiere prodeuntque quotidiè, quorum in officinis, si quid contrahas, vides omnia citrà fraudem, ac periuria omninò syncera fide transigi, magna contrahentium vtilitate, & christianæ probitatis exemplo. Nec in præteritis illud reliquendum, quàm frequentes sacris ordinibus nomina dederint, dentque frequentissimi, quorum doctrina, & probitas multis christianæ reipublicæ partibus admodum vtilis, & frugifera commendatur. Vt igitur nobiliorum institutio præclaros sanè & egregios habeat exitus, (permagni enim Reipublicæ interest, quàm rectè ad pietatem, & virtutem nobilitas informetur, cuius tanta est in vtramque partem vis, atq; potestas) infimorum tamen, & tenuiorum informatio suo non caret fructu, nec minori apud Deum mercede compensatur. Quin vberiores etiam interdum pietatis, & religionis fructus, vel tenui cultura, ex infimis, & humilibus legi, quàm è nobilium, diuitumque diligenti cultu, idcircò plures sanctorum Patrum sensere: tùm quia opulenti, & potentiores nihil præter terrena sapere, aut curare videntur, tenuiores verò rebus humanis minùs addicti facilè, hisce contemptis, toto pectore ad cœlestia anhelant, eaque magno cum pietatis sensu contemplantur, & expetunt: tum etiàm, quia diuitias, & nobilitatem, Dei, hominumque contemptus ferè comitatur: cum infimiores cœleste numen puriori religione colere, eiusque

Quàm spiritualiũ bonorum fœcunda infimorum institutio.

eiusque maiestatem vereri facilè condiscant; hi enim humana non magnoperè expetentes, diuina auidè arripiunt, quæ nobiliores, animo amplitudinis humanæ cupiditate occupato, penitùs excludunt: pauperes illos rerum inferiorũ contéptores haud ægrè allicit cęlestis, vitæ amor & studium; quod potentiores imaginarijs honoribus, excellentiæq; studijs (cuius maximè appetens est nobilitas) indulgentes tædio atque molestia afficit. Vndè non immeritò cœlestiũ donorũ opes laxiori manu in illos effundere diuina bonitas consueuit, quos ab his rebus mente soluta, abalienataq; voluntate, sitire cœlestia videt ardentiùs, & ad christianam disciplinam multò esse propensiores. Quippè tanti refert, quàm vacuo liberoq; animo ad Deum accedas. Quibus certè alijsq; permultis de causis nemini iàm mirum esse debet, si huius destitutę sobolis cura perpetuò summis viris, sanctisq; hominibus cordi quammaximè fuerit. Inter quos tàm pij sacriq; instituti Princeps, & auctor Sanctus Zoticus censetur, qui eximia nobilitatis, & virtutum omniũ laude Romæ florens, cùm alijs summis viris Constantinopolim à magno Constantino Cęsare traductus, ad summa Imperii munera obeunda, ibi primus orborum curam suscepit, eisquè contubernio erecto, proprias ædes assignauit, & certam viuendi rationem instituit. Vndè Leonis, & Anthemij Augustorum rescripto ad Dioscorum Præfectum, sancti viri memoria in hæc verba commendatur. Zotici beatissimæ memoriæ, qui primus huiusmo-

S. Zoticus Orphanorum institutor.

l. oĩa priuilegia C. de epist. & Cleric.

di pietatis officia inueniſſe dicitur. Sed & Græcis Latinisq; ſacrorum faſtorum monumentis pridie Kal. Ianuarij egregia viri ſanctitas, & piũ charitatis opus illuſtratur: vt non parum etiam hæc pauperum derelictorum inſtitutio auctoris nobilitate, & ſanctitate commendetur. Quod verò Conſtantinopoli S. Zoticus, idem etiam in Gallatia, pari pietatis laude, S. Clemens Epiſcopus, & martyr præſtitit. Hic magnus ille Clemẽs martyrũ columen, & carnificũ terror, cui orphanorum colligendi curam, & ſtudium accendit dira fames, quæ tunc Gallatiam inuaſit; cumq; eſſet ille admodum iuuenis, & tùm, vix vigeſimo ætatis anno expleto, Ancyrenſi Epiſcopatu inauguratus, Orphanorum tamen inſtitutum nõ dimiſit. Quin illud etiam addidit (quod B. Hieronymus etiam Somaſchæ præſtitit, & noſtra adhuc in Religione, certis ad id ædibus aſſignatis, vſu receptum eſt) vt præter pauperes, orbos à nobilioribus etiam oblatos filios apud ſe domi aleret, educaret, & erudiret. In eandem pietatis laudem acerrimè incubuit Sanctus Adelhardus Pipini Magni Nepos, & Caroli Augusti Conſobrinus, qui nouam in Regno Galliæ, vel inuexit, vel tempore deſuetam derelictæ ſobolis curam reuocauit; orbis enim pueris in vnum collectis inſigne domicilium attribuit, tã taq; pietate operi ſemper præfuit, vt, quos huic officio miniſtros aſſignarat, velut pauperum medicus, ac parens, cum ipſe intereſſe, opusquè ſuis manibus perficere non poſſet, diligentiſſimè inſtrueret, qua ratione cibos pararent, nè

S. Clemẽs martyr eiuſdem inſtituti ſectator.

S. Adelhardus eiuſdẽ operis Pater.

tenellæ ætatis sanitas læderetur. Sed & hoc minimè reticendum, quod maximè ad rem nostrã facit, Adelhardum virum Religiosum fuisse, & Abbatem Corbeiensem, vt hoc institutum à religiosis hominibus non abhorrere appareat. In Cyproetiam S. Sophronius Episcopus pupillorum, & orphanorum patronus, & pauperum omnium adiutor mirificus fuit, cuius in pauperes egregia charitas ecclesiasticis fastis celebratur sexto Idus Decembris. Neq; verò in omni cõsequenti posteritate viri omnium laudum genere præstantes defuere, qui in idem pietatis opus curas omnes direxerint, quibus B. Hieronymũ etiam nostrum præterito sæculo diuina bonitas addidit, & ad huiusmodi loca tota fermè Gallia Cisalpina construenda excitauit: quo in munere quam diuina clementia magnis rebus gerendis eidem adfuerit, satis præcedentibus libris continenti narratione expressus illius vitæ cursus declarauit.

S. Sophronius orphanorũ Adiutor.

Insignis B. Hieronymi Corporis, mortificatio, quæ pœnitentia, & paupertate absoluitur. Cap. VIII.

VEram, & germanam in Deum, proximosq; charitatem, & assiduum orationis studium insignis semper mortificatio comitatur, indissolubiliq; nexu illis perpetuò vnitur: nec ea solum, quæ insanas corporis appetitiones, & effrenos sensuum motus domat; sed etiam quæ ani-

mi elationes immoderatosq; spiritus cohibet, & reprimit: quæ vtraq; mortificationis pars quàm in B. Hieronymo fuerit absoluta, tradēdum est. Ac vt eam, primo contemplemur, quæ corpus respicit, ea ferè Pœnitentia, & Paupertate continetur, quarū virtutū gloria perillustris fuit B. Hieronymus; quippè asper admodum sēper in se ipsum fuit, sensuumq; & corporis domitor omninò seuerus. Quàm enim asperam victus rationem vsurparit, sæpiùs indicatum est: initio namq; suæ conuersionis cùm cibi minimi esset atque vulgaris, tùm verò eos fecit in abstinentiæ virtute processus, vt vix aliquid vilissimi edulij cum cæteris domesticis victitans ad panem adhiberet; eòq; postremis vitæ annis processit vt pane secundario, vel etiam hordeaceo, & frigida vitam duceret: atq; adeò tàm asperæ ciborum abstinentiæ assueuerat, vt nè aspectum quidem lautiorum ciborum ferret; cuius rei argumento sunt vberrimæ lachrymæ super mensam apud Stainum fusæ: quod ego nunquam certè memini, quin memoriæ succurrat, quod de Palæmone Thebaidæ solitudinis Monacho produnt, qui cum Pachomium cōtubernalem suum hortaretur, vt celebri die Resurrectionis Domini solito lautiùs obsonaret, coxit ille olus, oleoq; & sale condiuit; sed, posita mensa, Palæmon suspensus parumper hæsit, ingemuit, hisq; verbis lachrymas emisit: Dominus meus crucifixus felle, & aceto potatus est, & ego oleum edā? cumq; illum vbertim flentem rogaret Pachomius, vt cibum sumeret, illamq; olei lautitiam non tàm

Corporis mortificatio, quæ pœnitētia, & paupertate continetur.

Pœnitētia B. Hieron.

pœnitētia in victu, quā aspera.

Lib. 3. c. 13.

sibi,

ſibi, quam illuſtri, & omnium maximæ celebritati concederet, non obtinuit; quin Palæmonis lachrymæ peruicerunt, vt nè Pachomius quidē præter panem cum ſale, & frigida, quidquam guſtaret. Simili abſtinētiæ ardore B. Hieronym. Sanctiſſimi Crucifixi recordatione ſplendidiores auerſabatur menſas, & pari lachrymarum vbertate alios etiam à lautiori eſcarum vſu eo die apud Scainum reuocauit. Et quidē ad hanc virtutem abſtinentiæ domeſticos in primis cæteroſquè, qui illi in diſciplinam ſe traderēt, ſuo informabat exemplo, & inſtitutione, parcoquè & parabili cibo eos vti vbiquè volebat: Vt vniuerſa in hoc genere de eius inſtituto illis planè verbis S. Hieronymi concludere poſſe mihi videar, quæ de Monarchis eremi ait. De cibis verò, & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit. Eadem vitæ aſperitas comitabatur quieſcentē: cùm enim aliquandò ſubiectas paleas ad cubitum adhiberet, eò poſteà deuenit, vt corpore pauimēto porrecto nudo ſaxo, vel (ſi paulò commodiùs quieſcere neceſſe fuiſſet) alicui aſſeri, neque poſitis indumentis, adcubaret; vixq; ſatis naturæ faceret indigentiæ: in ſe ipſum autem immiti ſæuoq; flagello, nec citrà ſanguinem deſæuire, terga corpusq: fœdè diſcerpere erat illi perfamiliare. Sed longum eſſet omninò recenſere, quàm adeò afflictum, & flagris contuſum debile corpuſculum, alijs prætereà laboribus, ac vitæ aſperitatibus ſeuerè frangeret: cum illud ferendis oneribus ſubijceret,

Epiſt. ad Euſtoc. 22

Eiuſdem rigor cum ſomnũ caperet.

Diſciplina.

Corpus cõtinuis laborib. fractum.

ceret, longis itineribus, Oppidorũ Vicorumq; concursationibus fatigaret. Quoties hominem ligna, saxa, sabulum cõuehentem cõspexerunt? Quoties in agris, nulla frigoris, aut caloris habita ratione rusticorum vices explentem sunt intuiti? Quæ omnia ad corpus edomandum rebellantisquè sensus vires atterendas spectabant: quod mortificationis genus priscis etiam illis Sanctis Patribus in vsu fuisse, vel vnum Macarij Alexandrini Monachi exemplum docet, qui saccum sabulo plenum sæpè gestabat humeris, nihil indè præter extremam lassitudinem captãs: rogatusq; quid superuacua illa sibi vellet opera, egregiè respondit: nisi corpus hoc grauiter affecero, periclitetur anima necesse est: hunc planè Macariũ mihi videtur referre B. Hieronymus, adeò propensus assiduis laborum defatigationibus, ad corporis vires perdomandas. In cuius certè labores mihi intuenti sæpè succurrit admirari, qui artus, quod robur, quæ corporis firma constitutio, & membrorum apta coagmentatio, tantam subire laborum molem potuerit: qui certè humanam fidem excedere videri possent, nisi pios huiusmodi conatus cœlo curæ esse sciremus. Vnanimis etiam soror, & indiuisibilis comes eius mortificationis est paupertas; quæ sola suo honestat comitatu plurimis carentem commodis, vel ad ipsam vitam tuendam necessarijs. Quo in genere quantùm B. Hieronymus, siuè ad peculiarem, nec vnquàm intersistentem huius virtutis exercitationem, siuè ad absolutam corporis castigationem excelluerit;

Paupertas qua corporis mortificatio aleluitur.

adeò totus illius vitæ cursus legentium oculis obiectus ostendit, nihil vt iam super addi posse videatur. Quare compendio sunt hic aliqua attingenda, tùm quæ ad corporis mortificationem, tùm quæ ad absolutū huius virtutis exercitium faciunt. Ac vt de primo dicam. Extrema semper earum rerū inopia, quæ sunt alendo corpori necessariæ, ad eius mortificationem; conflictabatur: cumq; sedulò cùm alijs ageret, vt extremæ pauperum miseriæ vellent obuiam ire, ex publicaq; misericordia non exigua Christi pauperibus annonæ subsidia exprimeret; ipse tamrn commune cum illis paupertatis incommodū præcipuo damno, ex arctioribus scilicet mortificationis legibus, subire volebat; quippè stipem in alios largè dispertiens, sibi tamen, vix qnantum quotidiana tolerandæ vitæ necessitas postularet, reseruabat: quoque magis apud illum valebat rarus ille sensus alienæ miseriæ, & diræ famis horror; eo minùs sibi vitæ subsidia vsurpabat. Itinera insuper, quæcunq; incidissent, quouis anni tempore, pedes, & solo diuinæ prouidentiæ viatico instructus obibat: quocumque peruenisset, ad Xenodochia vel Nosocomia pauperum diuertebat, incommoda scilicet, & vilissima huiusmodi diuersoria, quibuscunque nobilium habitationibus, paupertatis, & mortificationis simul amator anteferens. Amictu adeò paupere, & vili vtebatur, vt interdùm, sæua hyeme procedente, frigore obdurari eius membra viderentur. Atque, vt vno verbo concludam, in hunc planè finem tùm domi,

tum extrà in suppellectili, & victu, cæterisq; rebus paupertatem potissimum eminere volebat, quò nullibi mortificando corpori deesset occasio. Eoq; studio consequebatur, vt non modò mortificationi inseruiret hæc virtus: sed ad absolutam etiam Euangelicæ paupertatis speciem se ipsum aliosq; formaret: quos non in postremò aliquo gradu consistere, sed ad altiores secũ euehere contendebat. Libet hic, quàm per omnes paupertatis gradus sit egregiè vagatus, cursum exponere. Primum enim abalienata à diuitijs voluntate, omniq; praua animi affectione detersa, interno illo diuitiarũ contemptu inter eos cooptari meritò debet, qui primo in agmine pauperes spiritu à Domino vocantur, & quibus regni Cœlorum possessio addicitur. Verùm primo in hoc ordine non constitit ille, sed ad proximum etiam paupertatis gradum euasit; vt scilicet tacito illo, & in sinu latente bonorum omnium despectu aliquandò euulgato, & in lucem educto, rebus suis se sponté abdicaret, omniq; paterno censu exutus, Christi pauperrimus fieret. Illud etiam (quod permagni in paupertatis studio æstimatur) est tertio loco assecutus, vt voluntariæ huic rerum abdicationi, perpetuitatem adderet; nàm illam semel arctè complexus, in omni posteà vitæ parte diligentissimè custodiuit, & quibuscunq; officijs sanctissimè retinuit, summis etiam opibus libens semper eam prætulit. Quippè in ea rerum inopia tàm dives, nihil vt appeteret; in magnis verò diuitijs tàm largus, omnia vt Christi pauperibus effusè diui-

diuideret. Sed vno fortè gradu summo illo euangelicę paupertatis fastigio minor B. Hieronymus videri potest; quòd, an voti religione ad hoc vitæ genus aliquandò se obstrinxerit incertum; Cæterùm in tam ampla bonorum abdicatione, qualē de B. Hieronymo retulimus, maius quoddam inest voluntariæ paupertatis momētū, & excelsi animi suprà humana omnia erecti argumentum, quàm leuiter intuenti appareat. Non enim fortè admodum difficile priuatæ renūtiare fortunæ, nec altioris ordinis iniecta aliqua spe, velle prætereà maioris voti aleam experiri: sed hominem in amplissima Republica natum, nequicquam illi maiorum dignitatum, & supremi etiam in sua Ciuitate Principatus aura adblandiente, eo diuitiarum honorumq; culmine spontè decedere, quamcunque supremi fastigij spem abijcere, & ad tam vilia abiectaq; pauperum seruitia se se deijcere; admirandum profectò, & suprà cōmunia mortalium vota obstupescendum facinus censetur. Quod facilè magnum illum Ouinium Gallicanum, bis Consulem, pluries barbarorum victorem, & Cōstantini Magni generum designatum animo sub ijciat. Hic toties Romani exercitus Imperator, post Thraces, Dacos, & Scythas bello domitos, Constantiam tamen Constantini Magni Cæsaris filiam sibi sponsaliū pollicitationibus destinatam, cum ingenti opum vi spontè dimisit; & ad Ostia Tyberina secedens Sancto viro Hilarino se se aggregauit, & pauperum hospitalitati, infirmorumq; seruitio se totam addixit, multò

sibi

sibi gloriosiùs fore ratus, cœlesti militiæ subesse, quàm Romanę prçesse, & salubrius Christi pauperibus se immiscere, quàm primo post Cæsarem loco in Aula consistere: quare tàm ardenter in priuatis ædibus serui functus est officio, quàm priùs in castris imperatoris, ac ducis: nec magis olim militaris gloriæ auidus fuit, quàm postea abiectissimæ paupertatis studiosus: cui nō admodū absimilis B. Hieronymus noster videri potest in tàm egregio rerum humanarum contemptu, & sui ipsius despectu. Sed, & quēadmodum suos habuit admiratores voluntaria Gallicani paupertas, & in Christi pauperes pietas, cùm vulgata latiùs per orbem tantæ rei fama, multos vndiq: illuc acciret, qui ad virum ex Patritio, & Consule lauantem pauperum pedes, ponētem mensam, affundentē manibus aquam, languentibus solicitè ministrantem, & cætera sanctæ seruitutis offiia exhibentem, contuendum properarent: ità neque ijsdem suo caruit tēpore B. Hieronymus, quos latè manans in hominū ora eius virtutis rumor, ad ipsum Somaschensis solitudinis recessum inuitabat, quò tantæ paupertatis, & pietatis spectatores forent. In ea verò abiectissima rerum conditione (vt hoc etiam postremo loco addam) non minori profectò laude digna sunt, quę in pauperum obsequium præstitit, quàm quæ in summa opum affluētia in luxus, & voluptatis gratiam à vanis diuitiarum amatoribus profecta videmus: Villas illi, Palatia, Thermas, Theatra, aliaq; ædificia insanis innixa substructionibus, & immani-

bus columnis suffulta, tàm stulta; quàm larga diuitiarum profusione excitarunt: sed B. Hieronymus non sæcularis auræ, sed paupertatis studio incensus, pauperumq; addictus seruitio, humiles casas erigere, hospitia miseris parare, multa passim gymnasia ad exercendam pietatem, charitatemq; aperire, in quibus ille de his virtutibus prælectiones quotidiè habebat admodum vtiles, & frugiferas, non nitido dicendi genere, & conquisita verborum pompa explicatas, sed assiduis asperæ pœnitentiæ, & paupertatis laboribus, atq; incommodis expressas, quæ non vulgarem sui corporis mortificationem, illustri cùm pietatis significatione, mortalibus obtestaretur.

Eiusdem interior mortificatio, quæ humili sui abnegatione, & obedientia continetur.

Cap. IX.

SED ad alteram mortificationis partem deuenio; quæ animi cupiditates frangere, & interni spiritus elationem humili sui cõtemptu, & obedientia deprimere solet. Arduo sanè, & difficili certamine, vt non passim huius victoriæ exempla numerare queas; quippè Chium Aristonem illũ plures secuti, ad propriæ laudis gloriæq; studia potiùs, quàm veræ virtutis se se retulere: non minora tamen in B. Hieronymo suppetunt huius virtutis, quàm cæterarum argumenta; cui vnum illud familiare fuit, infrà omnes

nes ſeſe demittere, præ omnibus ſe contemnere; maximè ſolicitus, ne magnarum virtutum mercibus referta nauis ad cæcos elationis ſcopulos illiſa, miſerè aliquando ſuperbię fluctibus abſorberetur. Moleſtior fortè videbitur narratio, ſi ſingulos humilitatis, proprięq; abnegationis gradus perſequar; idcircò pauca tantùm hoc de genere attingam, ex quibus de reliquis in procliui erit iudicium. Ipſe hominis habitus cum primùm in oculos incurreret, erat non obſcuræ humilitatis indicium: eãdemq; virtutem tùm domeſtica, tùm externa eius exercitia prodebant. Domi ſiquidem ad abiectiſſima quæq; & laborioſa miniſteria, ſtudioſa & prompta ad omne officium celeritate, vel non rogatus, ſeſe porrigebat: hoc erat illi ſolemne, coquo operam dare, ſordida culinæ ſeruitia obire, aquam & ligna conuehere, lances patinasq; perpurgare, reductis ad cubitum manicis, inquinatos lebetes, & ollas feruenti aqua ſua manu diluere, pauimentorum quiſquilias verrere, in cuiusq; vel infimi obſequium ſe totum occupare; vt, cæteris officio Prælatus, mutata cum illis officij vice, eorum expleret miniſteria: cęterorum ſeruum & adminiſtratorem, ſeu veriùs mediaſtinum dixiſſes. In communi verò, & quotidiano congreſſu omnes comiter appellare, & infimũ quęq; blandè affari cõſueuerat; nec vlla re magis, tàm multos ille ad ſe alliciebat, quàm miri illo ſuauique alloquio. Pauperes autem & egenos peculiari proſequebatur honore, omnia eorum cauſa præſtare cupiens; quòd in illis ſingularem

quandam Christi Domini speciem agnosceret, qui cùm esset diues, propter nos egenus factus est. Si quid interdum ab eo erratum esset (quod in hac contagione in procliui est) non ille pertinaciter errorem defendere, non studiosè occultare, sed grauissimum fateri, emendationem polliceri: sæpè cum in cœnaculo, cæteris assidentibus, suis erratis veniam deposceret, id tanto animi sensu, & ostensione doloris præstabat, ac si verè grauissima fuissent: quæ tamen vel nulla, vel certè ex eorum genere erãt, aduersus quæ nunquam satis cauta est humana fragilitas. Sed vmbratilis ista exercitatio virtutis minus fortè splendoris habet, ac probationis; clarior illa, & illustrior, quæ integris spectabatur Ciuitatibus: cum onustus manticis, ad comunem misericordiam prodiret in publicum: quo loco nè aliqua fortè fictæ humilitatis suspicio esse posset, addebantur insanæ plebis probra, scommata, & contumeliæ, è quibus molestię nihil, voluptatis verò plurimũ hauriebat B. Hieronymus, magno certè edomiti interioris sensus argumento. Egregium fuit olim Sancti Francisci aduersus gliscentem sanctitatis suæ famam cõmentum; illud (quandò latiùs quotidiè in vulgus manaret, & celebrior in ora deueniret) nè qua inanis gloriæ voluptas subiret animum, cum negotium dedit dicacissimo cuidam, vt vitam, & mores suos omni verborum petulantia incesseret: vrgere illum immaniter volentem non destitit: quin etiam conuicia aliquantò seueriùs acerbiùsq; quàm deceret, quæsita congestaq; in eum scimus: sed,

& hoc

& hoc vnum mirificè aduerſus animi elationem medicamētum sēper adamauit B.Hieronymus, ſanctæ humilitatis, & mortificationis ſectator; cui nullum dulcius acroama, quàm conuiciorum & iniuriarum nobile præconium. Laceſſenti verò,& iniuriā inferenti,quàm blandum ſe præberet,ſatis explicatum,cum barbæ euulſionem minanti, tàm inuſitato modeſtiæ documento, mitiſſimum ſe obtulit. Hoc etiam inter inſigniores humilitatis, & abiectionis notas referendum; infima loca ambire, oblatos honores reijcere; ſuprema munera detrectare: regebat ille initio auctoritate potius, quàm imperio reliquorum cœtum, cupiebatq; eo ſe onere leuare: cumq; abnuerent cæteri,primum tamen ille gradum,quamdiu potuit,recuſauit; tamdiù verò reſtitit, donec omnium efflagitatione victus animum inflexit, vt deſineret rogari tandem, & negare; illud tamen conſtantiſſimè ſemper retinuit, vt, quandò primo loco abire non poſſet, cum ſaltem omnium nomina eſſent conſcribenda,tertio ſe loco ſemper ſcriberet, duosquè ad minus ſibi præferret: idque vetuſtiſſima auctographa ſua manu exarata,adhuc oſtendunt, in quibus Alexandrum Mediolanenſem, & Auguſtinum Bergomenſem illi prǫlatos legimus.Huc etiam mirificè facit, quod alibi à nobis eſt quæſitum,cur ſcilicet villarū,& ſolitudinis receſſum magnis prætulerit Ciuitatibus;vt enim illam in præſenti cauſam omittam, quæ illi cum alijs ſanctis viris communis eſſe potuit, qui vrbes illecebrarum plenas, ceù ſcelerum irritamenta cum

eremo libentissimè cõmutarunt; quo in genere illustris admodùm fertur S. Benedictus, qui, Romam cum studijs relicta, in solitudine maluit esse cœlestium rerum contemplator, quàm in ea vrbe sæculariũ studiorum cultor: huius tamen B. Hieronymi consilij primas sibi partes vsurpare videtur, tùm proximorum charitas, tùm sui ipsius contemptus. Videbat ille rudes, & agrestes homines egere admodũ Christianæ Doctrinæ magistris, quorum in Ciuitatibus copia nõ deesset; proindè libentissimè ad eos se cõferebat, exemplo fortè Pachomij Monachi, qui animaduertens proximi vici colonos rerum cœlestium ignaros, à cultu abesse diuino, & tantummodò in pascendis pecoribus studium protrahere, vehementer indoluit, nihilq; moratus, ad eos se cõtulit, & inter illos tuguriolũ cõstituit, neq; prius discessit, quàm illos docuisset Deũ timere, Christo credere, piè, atq; innocenter viuere. Sed hoc fortè meliùs in singularẽ hominis humilitatem, suiq; contẽptum reijciendum; qui se mortalium omnium vilissimũ caput, & frequenti illa hominum luce omninò indignũ arbitratus, latebras, solitudines, cæcaq; mõtium latibula circumspectabat. Sed quẽ ab hominũ cœtu arcebat humilitas reuocabat posteà charitas, cogebatq; spiritualis institutionis gratia, hominũ frequentiam subindè repetere; veluti qui maris periculo emersus, iamquè in ipso portu receptus, si quos naufragio conflictari videt, rursum committit se fluctibus, vt in alto laborantibus opem ferat: ità ferè B. Hierony. sua nimirùm quiete aliorum

salutem

ſalutē potiorē habens. Supereſt iàm poſtremo loco eius obedientia explicanda; quā ab animi mortificatione non ſeiungendā docuimus. Cui virtuti (quoad licuit) ſemper B.Hieronymus, cū abſoluta ſui abdicatione iudicij, ac voluntate promptiſſima paratū, & alacrē ſe obtulit. Sed cū cęteris moderator præeſſet, minùs multa huius generis exēpla edere potuit. Initio ſuæ conuerſionis quàm ardenti obſequendi ſtudio rerū ſpiritualium moderatori ſé totū permiſerit, ac penitùs ſubiecerit, ſuò retulimus loco. Cumq; poſteà in diſciplinā etiā Caraffæ ſe tradidiſſet, ità ab eius nutu pendebat, vt, eo incōſulto, nè leuiſſima quidē attentaret: Ad tantæ virtutis ſpecimen indicandū, hoc vnū ſubijciā ex quo de cæteris prudens Lector coniecturam faciat. Cùm Salodij Stephanus Bertazzolus, B. Hieronymo audiente, aliquot capita ex S. Auguſtini meditationibus perlegiſſet, magno pietatis ardore B. Hieronymū ea lectio compleuerat, vt libellū apprimè vtilē, & fructuoſum vehementer laudaret cōmendaretq; ea res Stephanum impulit, vt librū B.Hieronymo muneris loco offerret; ſed gratum dantis animū multa humanitate collaudās B.Hieronymus, gratię omninò remittebat: verū cunctantem ad accipiēdum, cū alter precibus perpelleret ardentiùs, annuit tandē B.Hieronymus, ſeq; oblatum munus hac cōditione admiſſurum ſpopondit, ſi datis ea de re ad Caraffam litteris, & ipſe conſenſiſſet; nè videlicet quicquam in ſanctæ obedientiæ iura ea de cauſa peccaſſe videretur. Poſt verò ſuum à Caraffa diſceſſum,

ſceſſum,cum varia obiret loca, nouasq; pauperibus ſedes pararet; diœceſanis Epiſcopis,eorumq; Vicarijs ità ſe, ſuaq; omnia ſubdebat, vt ſingula pro eorum moderaretur arbitrio. Si Ciuitatem relinquere, Villasq; & agreſtes homines Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuere in animo eſſet; id non niſi Epiſcopo benedictione annuente, aggrediebatur. Nunquam ille vel Ciuitates appetebat, vel ab eis Somaſcham redibat, quin ſaltem Vicarii benedictione, ac venia muniri vellet. Quin etiã cum Bergomo Mediolanum, ad Orborũ contuberniũ curandũ, ſe contulit, id nõ niſi permittente Epiſcopo, ab eo factum aſſerit Caraffa. Quò manifeſtè liqueat illum adeò ſanctæ obedientiæ ſtudio incenſum fuiſſe, vt quandò illius exercendæ argumenta, tãquàm aliorũ moderatori inter ſuos, deeſſent, ea apud externos ſtudioſiſſimè conquireret.

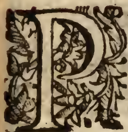
Eius corporis forma, & figura.
Cap. X.

SAtis hucuſq; quantùm vires tulere, internã animi effigiem Hieronymi proferre, hoc eſt perfectæ virtutis ſimulacrum, & excellens chriſtianæ diſciplinæ exemplum exprimere ſum conatus: eaq; parte quattuor libris adumbrata, ipſam etiam corporis formam, oris lineamenta, faciemq; tradere, hac ſuprema operis clauſula, libet. Statura fuiſſe aliquantò ſupra cõmunem, & tota corporis mole egregiè formatũ, capillo ſupercillioq; nigrũ, ſed ità, vt atro denſoq; pilo-

rum excusu in vnũ ferè supra nasum cõuenirẽt supercilia; grandioribus, viuacibusq; oculis, & pleno tandem maestatis ore omninò venerabilẽ tradiderunt, qui proximi Hieronymo, id vel à viuentis imaginis spectatoribus hausere, vel contemplari recentes illius æui figuras potuere, quàm minimè aberrantes à vero: sed difficile admodum antè tãtum tẽporis absumpta lineamẽta, penna tãquàm pennicillo reponere. Multum tamẽ fuisse dignitatis in illius ore, ac vultu vt vehementer assentiar, facit peruetusta adhuc Venetijs apud Aemilianos gentiles suos hominis imago (quã è præsentis vultu fortè pictor effinxit) quæ barba, & mento confirmata iàm ætate virũ ea, quã referunt, aspectus dignitate insignẽ ostendit. Cõsequentes posteà anni canitiẽ, & pœnitentiæ rigor maciẽ, palloreq; addidere, sed maiestate vultus, & frõtis imperio nõ imminuto. Cernitur adhuc Brixiæ in suprema ædium cõtignatione rudi, & inelegantí opere expressa hoĩs iàm senis figura, ac penè ęui tabe absumpta; quę tamen ex tàm dissita memoria plenum grauitatis propagauit in hãc diẽ hominis aspectũ. Sed quę fuerit Hieronymo facies, & quàm minimè dissimilis à pictoribus expressa, nõ multùm laboro. Illud vnũ est, quod in operis metã cõstitutum me maximè solicitat, & vrget, vt internã illius animi effigiem tàm claris virtutum luminibus radiantem, & fusiùs hisce libris à me in hunc finem explicatam, quotquot ab Hieronymo sumus, vita & moribus tandem aliquãdò ad viuum referamus.

F I N I S.

SERIES
CAPITVM OPERIS.
Libri Primi.



8 2 Aa

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

LIBRI QVARTI.

SYLLABVS

RERVM NOTABILIVM.

Benefi-

C

E

F

Castro

I

P

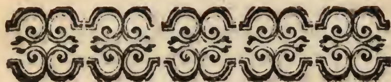
R

S

Socios

T

V

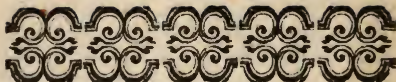


REGISTRVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes sunt quaterniones.





PAPIÆ,

Apud Io. Baptiſtam Rubeum.

M.D.C.XXIX.

Superiorum permiſſu.

